19. YÜZYIL - 20. YÜZYIL EDİRNE VİLAYETİNDE BULUNAN GAYRİMÜSLİM VE YABANCI DEVLET OKULLARININ MİMARİ ANALİZİ

2023
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK

Esra ŞAR

Tez Danışmanı
Doç. Dr. A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK

19. YÜZYIL- 20. YÜZYIL EDİRNE VİLAYETİNDE BULUNAN GAYRİMÜSLİM VE YABANCI DEVLET OKULLARININ MİMARİ ANALİZİ

Esra ŞAR

Tez Danışmanı
Doç. Dr. A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK

T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK
Ocak 2023

Esra ŞAR tarafından hazırlanan "19. YÜZYIL- 20. YÜZYIL EDİRNE VİLAYETİNDE BULUNAN GAYRİMÜSLİM VE YABANCI DEVLET OKULLARININ MİMARİ ANALİZİ" başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK .....
Tez Danışmanı, Mimarlık Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 09/01/2023

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)	İmzası
Başkan : Prof. Dr. Abdullah Şevki DUYMAZ (ASBÜ)	.....
Üye : Doç. Dr. A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK (KBÜ)	.....
Üye : Doç. Dr. Beyza ONUR (KBÜ)	.....
Üye : Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ (KBÜ)	.....
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÖRÜR (AHBVÜ)	.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Müslüm KUZU .....
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

"Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim."

Esra ŞAR

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

19. YÜZYIL- 20. YÜZYIL EDİRNE VİLAYETİNDE BULUNAN GAYRİMÜSLİM VE YABANCI DEVLET OKULLARININ MİMARİ ANALİZİ

Esra ŞAR

Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Tez Danışmanı:
Doç. Dr. A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK
Ocak 2023, 269 sayfa

Edirne Vilayeti, Cumhuriyet öncesi dönemde gayrimüslim nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerden biridir. Ayrıca vilayet genelinde bulunan konsolosluklar, ticari limanlar ve Şark Demiryolları inşaatı sebebiyle yabancı devletlere ait nüfus da oldukça yoğun bir şekilde ikamet etmektedir. 1856 yılında yayınlanan Islahat Fermanı ile gayrimüslimlere tanınan haklar, özellikle eğitim alanında oldukça etkili olmuş, bu dönemden sonra bir çok gayrimüslim okulu açılmıştır. Yabancı devletlerin Osmanlı Devleti sınırlarında okul açma girişimlerinde ise, ülkelere tanınan kapitülasyonlar ve misyonerlik faaliyetleri etkili olmuştur.

Edirne Vilayeti'nde, 19. ve 20. yüzyıllarda bir çok yeni gayrimüslim ve yabancı devlet okulu açılmıştır. Bu dönemde açılan ve günümüze ulaşabilen okulların bir kısmı özgün

işleviyle kullanılmaya devam etmekte, bir kısmı ise farklı işlevlerle kullanılmaktadır. Okulların büyük bir bölümü ise günümüze ulaşamamıştır.

19. ve 20. yüzyıllarda Edirne Vilayeti'nde açılan ve günümüzde özgün işleviyle kullanılan gayrimüslim ve yabancı devlet okullarını konu alan bu çalışma, okullarının süreç içerisinde geçirdikleri değişimleri ele alarak mevcut durumlarını değerlendirmeyi ve bu dönemde açılan ancak günümüze ulaşamayan yapıları literatüre kazandırmayı amaçlamaktadır.

Vilayete bağlı sancaklarda açılan okullar, arşiv belgeleri ışığında derlenmektedir. Arşiv belgeleri ve literatür kaynaklarından edinilen elde edilen bulgular, yapılara ait geçmiş dönem fotoğraflarıyla, alan incelemeleriyle ve çizimlerle pekiştirilmektedir. Yapılarda zaman içerisinde ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan değişiklikler detaylı şekilde ele alınmaktadır.

Yapılan incelemelerden elde edilen veriler doğrultusunda uygulanan müdahaleler; yapı kimliğine olan etkileri, yeni mekan ihtiyacı çözümleri ve yapıların sürdürülebilirlikleri açısından değerlendirilmektedir. Son olarak yapılar, aynı dönemde İstanbul ve Anadolu'da inşa edilen eğitim yapılarıyla plan tipleri ve cephe özellikleri bakımından karşılaştırılarak değerlendirilmektedir.

Değerlendirmeler sonucunda günümüzde özgün işleviyle kullanılan yapılara uygulanan müdahalelerin büyük bir kısmının, zorunlu ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan ve geriye dönüşü mümkün kılan müdahaleler olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen okullar, aynı dönemde İstanbul ve Anadolu'da inşa edilen gayrimüslim ve yabancı devlet okullarıyla, plan tipi ve cephe özellikleri bakımından benzer özelliklere sahiptir.

Anahtar Sözcükler : Edirne Vilayeti, Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Gelibolu, Gayrimüslim Okulları, Yabancı Devlet Okulları.

Bilim Kodu **:** 80109

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

19TH-20TH CENTURY ARCHITECTURAL ANALYSIS OF NON-MUSLIM AND FOREIGN STATE SCHOOLS IN EDIRNE PROVINCE

Esra ŞAR

Karabük University
Institute of Graduate Programs
Department of Architecture

Thesis Advisor:
Doç. Dr. A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK
January 2023, 269 pages

Edirne Province is one of the regions where the non-Muslim population lived intensively in the pre-Republican period. In addition, due to the consulates, commercial ports and the construction of the Eastern Railways throughout the province, the population of foreign states resides in a very dense manner. The rights granted to non-Muslims with the Reform Edict published in 1856 were especially effective in the field of education, and many non-Muslim schools were opened after this period. In the attempts of foreign states to open schools within the borders of the Ottoman Empire, the caputilations and missionary activities granted to the countries were effective. Many new schools were opened throughout the Edirne Province in the 19th and 20th centuries.

In the Edirne province, many new non-Muslim and foreign public schools were opened in the 19th and 20th centuries. Some of the schools that were opened in this period and

have survived to the present day are original and some continues to be used with different functions. Most of the schools have not survived to the present day.

Focusing on the 19th and 20th century non-Muslim and foreign public schools opened in the province of Edirne and used today with their original function, this study aims to evaluate the current situation of the schools by addressing the changes they have undergone in the process and to bring the buildings that were opened in this period but have not survived to the present day to the literature.

The schools opened in the sanjaks of the province are compiled in the light of archival documents. The findings obtained from archival documents and literature sources are reinforced with photographs of the buildings from the past, field surveys and drawings. The changes made to the buildings over time in line with the needs are discussed in detail.

In line with the data obtained from the examinations, the interventions are evaluated in terms of their effects on the building identity, new space requirement solutions and the sustainability of the buildings. Finally, the buildings are evaluated by comparing them with educational buildings built in Istanbul and Anatolia in the same period in terms of plan types and façade features.

As a result of the evaluations, it is seen that most of the interventions applied to the buildings that are used today with their original function are interventions made in line with compulsory needs and that make it possible to return. The schools examined in the scope of the study have similar characteristics in terms of plan type and façade features with non-Muslim and foreign public schools built in Istanbul and Anatolia in the same period.

Key Word **:** Edirne Pronince, Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Gelibolu, Non-Muslim Schools, Foreign State Schools.

Science Code : 80109

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Doç. Dr. A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sevgili aileme manevi hiçbir yardımı esirgemeden yanımda oldukları için tüm kalbimle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL ii
ÖZET iv
ABSTRACT vi
TEŞEKKÜR viii
İÇİNDEKİLER ix
ŞEKİLLER DİZİNİ xiv
ÇİZELGELER DİZİNİ xxiiv

GİRİŞ 1
1. ÇALIŞMANIN AMACI 2
2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI 3
3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ 3
4. LİTERATÜR ÖZETİ 4

BÖLÜM 1 8
OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM SİSTEMİ 8
1.1. OSMANLI DEVLETİ'NDE GAYRİMÜSLİM OKULLARI 9
1.1.1. Rum Okulları 9
1.1.2. Ermeni Okulları 12
1.1.3. Yahudi Okulları 13
1.2. OSMANLI DEVLETİ'NDE YABANCI OKULLAR 15
1.2.1. Fransız Okulları 18
1.2.2. İngiliz Okulları 19
1.2.3. Amerikan Okulları 20
1.2.4. Alman Okulları 21
1.2.5. İtalyan Okulları 22

Sayfa

1.2.6. Bulgar Okulları 23
1.2.7. Rus Okulları 23
1.2.8. Avusturya Okulları 24

BÖLÜM 2 25
19. VE 20. YÜZYILLARDA EDİRNE VİLAYETİ 25
2.1. İDARİ YAPI 25
2.2. DEMOGRAFİK YAPI 27
2.2.1. Edirne Sancağı'nın Demografik Yapısı 28
2.2.2. Kırkkilise (Kırklareli) Sancağı'nın Demografik Yapısı 30
2.2.3. Tekfurdağı (Tekirdağ) Sancağı'nın Demografik Yapısı 32
2.2.4. Gelibolu Sancağı'nın Demografik Yapısı 36
2.2.5. Gümülcine Sancağı'nın Demografik Yapısı 38
2.2.6. Dedeağaç Sancağı'nın Demografik Yapısı 40
2.3. GAYRİMÜSLİM VE YABANCI DEVLET OKULLARI 41
2.3.1. Edirne Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları .. 41
2.3.1.1. Edirne Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları 41
2.3.1.2. Edirne Sancağı'nda Bulunan Ermeni Okulları 49
2.3.1.3. Edirne Sancağı'nda Bulunan Yahudi Okulları 51
2.3.1.4. Edirne Sancağı'nda Bulunan Bulgar Okulları 54
2.3.1.5. Edirne Sancağı'nda Bulunan Fransız Okulları 60
2.3.1.6. Edirne Sancağı'nda Bulunan Avusturya Okulları 62
2.3.1.7. Edirne Sancağı'nda Bulunan İtalyan Okulları 66
2.3.1.8. Edirne Sancağı'nda Bulunan Alman Okulları 66
2.3.1.9. Edirne Sancağı'nda Bulunan İngiliz Okulları 67
2.3.2. Kırkkilise (Kırklareli) Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları 67
2.3.2.1. Kırkkilise Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları 68
2.3.2.2. Kırkkilise Sancağı'nda BulunanYahudi Okulları 79
2.3.2.3. Kırkkilise Sancağı'nda Bulunan Bulgar Okulları 80

Sayfa

2.3.3. Tekfurdağı (Tekirdağı) Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları 82
2.3.3.1. Tekfurdağı Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları 82
2.3.3.2. Tekfurdağı Sancağı'nda Bulunan Ermeni Okulları 88
2.3.3.3. Tekfurdağı Sancağı'nda Bulunan Yahudi Okulları 92
2.3.3.4. Tekfurdağı Sancağı'nda Bulunan Bulgar Okulları 93
2.3.4. Gelibolu Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları 93
2.3.4.1. Gelibolu Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları 93
2.3.4.2. Gelibolu Sancağı'nda Bulunan Ermeni Okulları 103
2.3.4.3. Gelibolu Sancağı'nda Bulunan Yahudi Okulları 104
2.3.4.4. Gelibolu Sancağı'nda Bulunan Fransız Okulları 105
2.3.5. Gümülcine Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları 106
2.3.5.1. Gümülcine Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları 106
2.3.5.2. Gümülcine Sancağı'nda Bulunan Ermeni Okulları 111
2.3.5.3. Gümülcine Sancağı'nda Bulunan Yahudi Okulları 112
2.3.5.4. Gümülcine Sancağı'nda Bulunan Bulgar Okulları 112
2.3.6. Dedeağaç Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları 114
2.3.6.1. Dedeağaç Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları 114
2.3.6.2. Dedeağaç Sancağı'nda Bulunan Ermeni Okulları 116
2.3.6.3. Dedeağaç Sancağı'nda Bulunan Bulgar Okulları 116
2.3.6.4. Dedeağaç Sancağı'nda Bulunan Fransız Okulları 117

BÖLÜM 3 118
19. VE 20. YÜZYILLARDA EDİRNE VİLAYETİNDE İNŞA EDİLEN VE GÜNÜMÜZDE EĞİTİM YAPISI OLARAK KULLANILAN GAYRİMÜSLİM VE YABANCI DEVLET OKULLARI 118
3.1. EDİRNE SANCAĞI 118
3.1.1. Bulgar Katolik Mektebi (Polak Mektep)_ I. Murat Anadolu Lisesi 118
3.1.1.1. Yapının Tarihçesi 118
3.1.1.2. Yapının Konumu 124
3.1.1.3. Yapının Mimari Özellikleri 124

Sayfa

3.1.1.4. Yapının Cephe Özellikleri 131
3.1.1.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler 135
3.1.2. Souers De Charite De Agram Mektebi (Maria Lorda Binası)_ Edirne Sosyal Bilimler Lisesi 136
3.1.2.1. Yapının Tarihçesi 136
3.1.2.2. Yapının Konumu 138
3.1.2.3. Yapının Mimari Özellikleri 138
3.1.2.4. Yapının Cephe Özellikleri 144
3.1.2.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler 148
3.1.3. Edirne Alliance Erkek Okulu_ İnönü İlkokulu 149
3.1.3.1. Yapının Tarihçesi 149
3.1.3.2. Yapının Konumu 150
3.1.3.3. Yapının Mimari Özellikleri 150
3.1.3.4. Yapının Cephe Özellikleri 152
3.1.3.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler 156
3.1.4. Alman Mektebi_Mustafa Necati İlkokulu 156
3.1.4.1. Yapının Tarihçesi 156
3.1.4.2. Yapının Konumu 159
3.1.4.3. Yapının Mimari Özellikleri 160
3.1.4.4. Yapının Cephe Özellikleri 164
3.1.4.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler 168
3.2. TEKFURDAĞI (TEKİRDAĞ) SANCAĞI 169
3.2.1. Yorgiatum_ Ertuğrul İlkokulu 169
3.2.1.1. Yapının Tarihçesi 169
3.2.1.2. Yapının Konumu 170
3.2.1.3. Yapının Mimari Özellikleri 171
3.2.1.4. Yapının Cephe Özellikleri 176
3.2.1.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler 181
3.2.2. Surp Takavor Kilisesi Mektebi (Hovhanyan)_ İnönü Ortaokulu 183
3.2.2.1. Yapının Tarihçesi 183
3.2.2.2. Yapının Konumu 185
3.2.2.3. Yapının Mimari Özellikleri 186

Sayfa

3.2.2.4. Yapının Cephe Özellikleri 194
3.2.2.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler 200
3.2.3. Haç Kilisesi Mektebi (Hisusyan)_ Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu 202
3.2.3.1. Yapının Tarihçesi 202
3.2.3.2. Yapının Konumu 204
3.2.3.3. Yapının Mimari Özellikleri 205
3.2.3.4. Yapının Cephe Özellikleri 209
3.2.3.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler 214
3.2.4. Rum Okulu_Namık Kemal İlkokulu 215
3.2.4.1. Yapının Tarihçesi 215
3.2.4.2. Yapının Konumu 217
3.2.4.3. Yapının Mimari Özellikleri 217
3.2.4.4. Yapının Cephe Özellikleri 228
3.2.4.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler 233

BÖLÜM 4 234
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 234
ARŞİV KAYNAKLARI 260
KAYNAKLAR 261
İNTERNET KAYNAKLARI 268
ÖZGEÇMİŞ 269

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1.1. Evangelik Rum Mektebi'nin 1922'de inşası tamamlanan binası 11
Şekil 1.2. Zapyon Kız Okulu 11
Şekil 1.3. Bene Berit Lisesi (Galata Musevi Okulu) 14
Şekil 1.4. Saint Benoit Fransız Okulu 16
Şekil 2.1. 1893 yılında Edirne Sancağı'nda Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları 29
Şekil 2.2. 1893 yılında Edirne Sancağı'nın nüfus dağılımı 30
Şekil 2.3. 1893 yılında Kırkkilise Sancağı'nda Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları 31
Şekil 2.4. 1893 yılında Kırkkilise Sancağı'nın nüfus dağılımı 32
Şekil 2.5. 1893 yılında Tekfurdağı Sancağı'nda Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları 34
Şekil 2.6. 1893 yılında Tekfurdağı Sancağı merkez kazada Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları 34
Şekil 2.7. 1893 yılında Tekfurdağı Sancağı'nın nüfus dağılımı 35
Şekil 2.8. 1893 yılında Tekfurdağı Sancağ merkez kazanın nüfus dağılımı 35
Şekil 2.9. 1893 yılında Gelibolu Sancağı'nda Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları 37
Şekil 2.10. 1893 yılında Gelibolu Sancağı'nın nüfus dağılımı 38
Şekil 2.11. 1893 yılında Gümülcine Sancağı'nda Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları 39
Şekil 2.12. 1893 yılında Gümülcine Sancağı'nın nüfus dağılımı 40
Şekil 2.13. Ortaköy Kazası Gökçepınar Karyesi'nde bulunan Rum Mektebi'ne ait proje 45
Şekil 2.14. Uzunköprü'de bulunan Rum Okulu. 45
Şekil 2.15. Zappion Kız Okulu- Edirne VIP Polis Evi. 47
Şekil 2.16. Zappion Kız Okulu- Edirne VIP Polis Evi. 47
Şekil 2.17. Hacı Yorgi Okulu- Şehit Mustafa Tezgider Sosyal Dayanışma Merkezi 48
Şekil 2.18. Karaağaç'ta yeniden inşa edilen Rum Mektebi'ne ait proje. 49
Şekil 2.19. Edirne Alliance Erkek Okulu. 53
Şekil 2.20. İnönü İlkokulu 53
Şekil 2.21. Bulgar Katolik Mektebi 56

Sayfa

Şekil 2.22. I. Murat Lisesi 57
Şekil 2.23. Bulgar Katolik Mektebi'ne ait çizimler. 57
Şekil 2.24. Bulgar Katolik Mektebi'ne ait çizimler. 58
Şekil 2.25. Bulgar Ortodoks Mektebi'nin inşa edildiği mahallenin krokisi 59
Şekil 2.26. İlim Yayma Cemiyeti İsmet Kaan Yükseköğretim Yurdu 59
Şekil 2.27. Kirişhane Aya Konstandi Kilisesi avlusunda bulunan Bulgar Mektebi'ne ait proje 60
Şekil 2.28. St. Basil Koleji arazisinde belirlenen yapı yerleri 61
Şekil 2.29. St. Basil Koleji. 62
Şekil 2.30. St Basil Koleji arazisinde tespit edilen yapıya ait malzemeler. 62
Şekil 2.31. Souers de Charite de Agram Mektebi. 63
Şekil 2.32. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi 64
Şekil 2.33. Souers de Charite de Agram Mektebi kat planı ve kesiti 65
Şekil 2.34. Souers de Charite de Agram Mektebi cephe çizimi 65
Şekil 2.35. Souers de Charite de Agram Mektebi kat planları. 66
Şekil 2.36. Mustafa Necati İlkokulu 67
Şekil 2.37. Pınarhisar'da bulunan Rum Mektebi'nin projesi 71
Şekil 2.38. Vize'de Rum kız çocukları için yapılan okulun vaziyet planı 73
Şekil 2.39. Vize'de Rum kız çocukları için yapılan okulun kat planları ve cephesi 73
Şekil 2.40. Rum Rüşdiye Mektebi açılışı 74
Şekil 2.41. Rum Rüşdiye Mektebi 1920-1923 75
Şekil 2.42. Rum Rüşdiye Mektebi cephesi 75
Şekil 2.43. Rum Rüşdiye Mektebi planı 75
Şekil 2.44. Vali Faik Üstün İlkokulu. 76
Şekil 2.45. Vali Faik Üstün İlkokulu restorasyn projesi ön cephe çizimi. 76
Şekil 2.46. Vali Faik Üstün İlkokulu. restorasyon ptojesi kat planı çizimi 77
Şekil 2.47. Thrace Konak Hotel ve Spa 77
Şekil 2.48. Rum Kız Okulu kat planları 78
Şekil 2.49. Rum Kız Okulu cephe ve kesitler 78
Şekil 2.50. Tevfik Fikret Ortaokulu 79
Şekil 2.51. Karakaş Mahallesi'nde yeniden inşa edilen Yahudi Mektebi'ne ait proje 80
Şekil 2.52. Pınarhisar'da yeniden inşa edilen Bulgar Okulu'na ait proje 81
Şekil 2.53. Kınıkılı Mahallesi'ne inşa edilecek olan Bulgar Okulu'na ait proje 82

Sayfa

Şekil 2.54. 1908 yılında kız ve erkek çocuklar için inşa edilen Rum Mektebi'nin cephe ve planı 84
Şekil 2.55. 1908 yılında kız ve erkek çocuklar için inşa edilen Rum Mektebi'nin kat planları 85
Şekil 2.56. 1909 yılında Eski Balıkpazarı Mevkii'nde yeniden inşa edilen Rum Mektebi'nin cephesi 86
Şekil 2.57. 1909 yılında Eski Balıkpazarı Mevkii'nde yeniden inşa edilen Rum Mektebi'nin zemin kat planı 86
Şekil 2.58. 1909 yılında Eski Balıkpazarı Mevkii'nde yeniden inşa edilen Rum Mektebi'nin normal kat planı 87
Şekil 2.59. Malkara'da 1901 yılında kız ve erkek çocukları için inşa edilen Rum Mektebi 87
Şekil 2.60. 19. yy.'da Tekfurdağı Sancağı Ermeni Mahallelerinin konumları 88
Şekil 2.61. Hisusyan Mektebi'nin yeniden inşası için hazırlanan proje 90
Şekil 2.62. Malkara'da bulunan ibtidai mektebinin yeniden inşası için hazırlanan proje 90
Şekil 2.63. Malkara'da bulunan ibtidai mektebinin yeniden inşası için hazırlanan proje 91
Şekil 2.64.Malkara'da bulunan Ermeni Kilisesi'nin ziyaretçi odasının yıkılarak kız mektebi inşa edilmesi talebi üzerine hazırlanan proje 91
Şekil 2.65. Çorlu Alliance Mektebi 92
Şekil 2.66. Şarköy Hilal-i Ahmer Hastanei krokisi 94
Şekil 2.67.Aya Nicola Mahallesi'nde harap durumda bulunan Rum Kız Mektebi'nin yeniden inşa edilmesi talebi üzerine hazırlanan proje……95
Şekil 2.68. Balıkpazarı Mevkii'nde harap durumda bulunan Rum Mektebi'nin yeniden inşa edilmesi talebi üzerine hazırlanan proje 96
Şekil 2.69. Şarköy Kazası'nda erkek öğrenciler için innşa edilen Rum Mektebi için hazırlanan proje 97
Şekil 2.70. Keşan Kazası Paşabekir Karyesi'nde yeniden inşa edilen Rum Mektebi için hazırlanan proje 98
Şekil 2.71. Mürefte Kazası'nda kız öğrenciler için inşa edilen Rum Mektebi'nin projesi 99
Şekil 2.72. Mürefte Kazası Canöz Karyesi'nde bulunan Aya Dimitri Kilisesi'nin arsasına inşa edilecek olan Rum Mektebi'nin projesi 99
Şekil 2.73. Mürefte Kazası Kestenbolu Karyesi'nde yeniden inşa edilecek olan Rum Mektebi'nin projesi 100
Şekil 2.74.Mürefte Kazası'nın Palatnaz Karyesi'nde inşa edilen Rum Mektebi'nin projesi 101
Şekil 2.75.Mürefte Kazası'nda yeniden inşa edilen Rum Mektebi'nin projesi 102

Sayfa

Şekil 2.76. Keşan Kazası'da bulunan Abrahamoğlu Ohannes Kilisesi ve Mektebi'nin cephe çizimleri 103
Şekil 2.77. Keşan Kazası'da bulunan Abrahamoğlu Ohannes Kilisesi ve Mektebi'nin vaziyet planı 104
Şekil 2.78. GeliboluHilal-i Ahmer Hastanei krokisi 105
Şekil 2.79. GeliboluHilal-i Ahmer Hastanei 106
Şekil 2.80. Tsanaklios Okulu 107
Şekil 2.81. Tsanaklios Okulu 107
Şekil 2.82. Büyük Rum Okulu 108
Şekil 2.83. Varış (Aşağı Mahalle) Rum İlkokulu 108
Şekil 2.84. Varış (Aşağı Mahalle) Rum Anaokulu 109
Şekil 2.85. Yukarı Mahalle Rum Anaokulu 109
Şekil 2.86. Marunya Mektebi'nin projesi 110
Şekil 2.87. Metropolit'in bulunan Rum Mektebi'nin cephe çizimi 110
Şekil 2.88. Metropolit'in bulunan Rum Mektebi'nin planı 111
Şekil 2.89. Gümülcine Ermeni Okulu 111
Şekil 2.90. Karışlı-i Kebir Köyü'ne yeniden inşa edilen Bulgar Okulu'na ait projeler 112
Şekil 2.91. Lagoç Köyü'nde yeniden inşa edilen Bulgar Okulu'na ait projeler 113
Şekil 2.92. Ahrivan Köyü'nde yeniden inşa edilen Bulgar Okulu'na ait projeler 114
Şekil 2.93. Aya Nicolas Kilisesi İlkokulu 115
Şekil 2.94. Tütün Mağazası 115
Şekil 2.95. Leontradis Okulu 116
Şekil 2.96. Derbent Köyü'nde inşa edilen Bulgar Okulu'na ait proje 117
Şekil 3.1. Bulgar Katolik Okulu projesi 119
Şekil 3.2. Bulgar Katolik Okulu imzalı projesi 120
Şekil 3.3. Bulgar Katolik Okulu Kartpostalı 121
Şekil 3.4. Bulgar Katolik Okulu avlusunda bulunan kilise 121
Şekil 3.5. Bulgar Katolik Okulu avludan görünümü 122
Şekil 3.6. Bulgar Katolik Okulu Kartpostalı 123
Şekil 3.7. Bulgar Katolik Okulu iki niş arasındaki bahçe çıkışı 123
Şekil 3.8. I. Murat Anadolu Lisesi Konumu. 124
Şekil 3.9. I. Murat Anadolu Lisesi zemin kat planı 125
Şekil 3.10. I. Murat Anadolu Lisesi giriş holü 126

Sayfa

Şekil 3.11. I. Murat Anadolu Lisesi merivenler 126
Şekil 3.12. I. Murat Anadolu Lisesi konferans salonu 127
Şekil 3.13. I. Murat Anadolu Lisesi konferans salonu çan kulesinin yeri 127
Şekil 3.14. I. Murat Anadolu Lisesi iki niş arasındaki bahçe çıkışı 128
Şekil 3.15. I. Murat Anadolu Lisesi zemin kat koridoru 128
Şekil 3.16. I. Murat Anadolu Lisesi birinci kat planı 129
Şekil 3.17. I. Murat Anadolu Lisesi birinci kat derslik 130
Şekil 3.18. I. Murat Anadolu Lisesi birinci kat koridor 130
Şekil 3.19. I. Murat Anadolu Lisesi ikinci kat planı 131
Şekil 3.20. I. Murat Anadolu Lisesi güneydoğucephesi..... 132
Şekil 3.21. I. Murat Anadolu Lisesi doğu cephesi. 132
Şekil 3.22. I. Murat Anadolu Lisesi girişi 133
Şekil 3.23. I. Murat Anadolu Lisesi batı cephesi. 134
Şekil 3.24. I. Murat Anadolu Lisesi kuzey cephesi. 134
Şekil 3.25. Souers de Charite de Agram Mektebi 136
Şekil 3.26. Maria Lorda Binası cephesi- 1910 137
Şekil 3.27. Anadolu Kız Öğretmen Okulu 137
Şekil 3.28. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi konumu 138
Şekil 3.29. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi bodrum kat planı 139
Şekil 3.30. Maria Lorda Binası bodrum kat planı 139
Şekil 3.31. Edirne Sosyal Bilmler Lisesi zemin kat planı. 140
Şekil 3.32. Maria Lorda Binası zemin kat planı 140
Şekil 3.33 Edirne Sosyal Bilmler Lisesi birinci kat planı. 141
Şekil 3.34. Maria Lorda Binası birinci kat planı. 142
Şekil 3.35. Edirne Sosyal Bilmler Lisesi ikinci kat plan 143
Şekil 3.36. Maria Lorda Binası ikinci kat planı 143
Şekil 3.37. Edirne Sosyal Bilmler Lisesi doğu cephesi 144
Şekil 3.38. Edirne Sosyal Bilmler Lisesi güneybatı cephesi 145
Şekil 3.39. Edirne Sosyal Bilmler Lisesi kuzeybatı cephesi 145
Şekil 3.40. Edirne Sosyal Bilmler Lisesi bina girişi……..……..146
Şekil 3.41. Edirne Sosyal Bilmler Lisesi giriş cephesi…..……..147
Şekil 3.42. Edirne Sosyal Bilmler Lisesi güneybatı cephesi……..147
Şekil 3.43. Edirne Sosyal Bilmler Lisesi konferans salonu…….148

Sayfa

Şekil 3.45. İnönü İlkokulu Konumu 150
Şekil 3.46. İnönü İlkokulu zemin kat planı 151
Şekil 3.47. 1990 tadilatı öncesi zemin kat planı 151
Şekil 3.48. İnönü İlkokulu birinci kat planı 152
Şekil 3.49. 1990 tadilatı öncesi birinci kat planı 152
Şekil 3.50. İnönü İlkokulu bina girişi 153
Şekil 3.51. İnönü İlkokulu güney cephesi 154
Şekil 3.52. İnönü İlkokulu bina girişi merdiven altı 154
Şekil 3.53. İnönü İlkokulu kuzey cephesi 155
Şekil 3.54. İnönü İlkokulu güney cephesi 155
Şekil 3.55.Alman Mektebi 156
Şekil 3.56.Alman Mektebi 157
Şekil 3.57. Mustafa Necati İlkokulu- 1995 158
Şekil 3.58. Mustafa Necati İlkokulu 158
Şekil 3.59. Mustafa Necati İlkokulu 1910-1920 159
Şekil 3.60. Mustafa Necati İlkokulu konumu 159
Şekil 3.61. Mustafa Necati İlkokulu vaziyet planı 160
Şekil 3.62. A Blok zemin kat planı 161
Şekil 3.63. A Blok normal kat planı 162
Şekil 3.64. C Blok zemin kat planı 163
Şekil 3.65. C Blok çatı katı planı 163
Şekil 3.66. Ana Bina (A Blok) giriş cephesi 164
Şekil 3.67. Ana Bina (A Blok) kuzeybatı cephesi girişi 164
Şekil 3.68. Ana Bina (A Blok) pencere detayı 165
Şekil 3.69. Özgün haliyle lojman olarak kullanılan bina (B Blok) Anasınıfı Binası 165
Şekil 3.70. İdare Binası (D Blok) doğu cephesi 166
Şekil 3.71. Özgün haliyle yemekhane olarak kullanılanyapının (C Blok) giriş cephesi 166
Şekil 3.72. C Blok batı cephesi 167
Şekil 3.73. C Blok pencere detayı 167
Şekil 3.74. Mustafa Necati İlkokulu- 2008 168
Şekil 3.75. Tekirdağ Ortaokulu 170
Şekil 3.76. Ertuğrul İlkokulu Konumu 170
Şekil 3.77. Rölöve projesi zemin kat planı 171

Sayfa

Şekil 3.78. Restorasyon projesi zemin kat planı 172
Şekil 3.79. Rölöve projesi birinci kat planı 173
Şekil 3.80. Restorasyon projesi birinci kat planı 174
Şekil 3.81. Rölöve projesi bodrum kat planı 175
Şekil 3.82. Restorasyon projesi bodrum kat planı 176
Şekil 3.83. Ertuğrul İlkokulu batı cephesi 177
Şekil 3.84. Ertuğrul İlkokulu batı cephesi çizimi 178
Şekil 3.85. Ertuğrul İlkokulu batı cephesi giriş kapısı 178
Şekil 3.86. Ertuğrul İlkokulu doğu cephesi 179
Şekil 3.87. Ertuğrul İlkokulu doğu cephesi çizimi 179
Şekil 3.88. Ertuğrul İlkokulu kuzeydoğu cephesi 180
Şekil 3.89. Ertuğrul İlkokulu kuzey cephesi çizimi 180
Şekil 3.90. Ertuğrul İlkokulu güney cephesi çizimi 181
Şekil 3.91. 1994 yılı restorasyon çalışması 182
Şekil 3.92. Hovhanyan Mektebi 183
Şekil 3.93. Hovhanyan Mektebi 184
Şekil 3.94. İnönü İlkokulu 1960 yılı 184
Şekil 3.95. İnönü İlkokulu doğu cephe 1990'lar 185
Şekil 3.96. İnönü Ortaokulu Konumu 185
Şekil 3.97. Bina girişi 186
Şekil 3.98. Giriş hollü 187
Şekil 3.99. Merdivenler 187
Şekil 3.100.Zemin kat kuzey kısmı 188
Şekil 3.101. Zemin kat planı 188
Şekil 3.102. Birinci kat planı 189
Şekil 3.103. Birinci kat merdiven holü 189
Şekil 3.104. Birinci kat koridoru 190
Şekil 3.105. Birinci kat sınıfları 190
Şekil 3.106. Birinci bodrum kat planı 191
Şekil 3.107. Ek derslik binası 191
Şekil 3.108. Ek wc binası 192
Şekil 3.109. Ek kantin binası 192
Şekil 3.110. İkinci bodrum kat planı 193

Sayfa

Şekil 3.111. İkinci bodrum kat cephesi depo ve çeşme 193
Şekil 3.112. İkinci bodrum kat cephesi ek ıslak hacimler..... 194
Şekil 3.113. İnönü Ortaokulu doğu cephesi 195
Şekil 3.114. İnönü Ortaokulu bina girişi 195
Şekil 3.115. İnönü Ortaokulu depo bölümü cephe süslemeleri 196
Şekil 3.116. Yaprak motifli kilit taşı detayı 196
Şekil 3.117. İkinci bodrum kat duvarında bulunan çeşme 197
Şekil 3.118. İkinci bodrum kat duvarında bulunan çeşmenin kitabesi 197
Şekil 3.119. Doğu cephesi çizimi..... 198
Şekil 3.120. Batı cephesi çizimi 198
Şekil 3.121. Batı cephesi..... 198
Şekil 3.122. Batı cephesinde kapatılan giriş 199
Şekil 3.123. Kuzey cephesi 199
Şekil 3.124. Kuzey cephesi çizimi 200
Şekil 3.125. Güney cephesi çizimi..... 200
Şekil 3.126. Kuzey cephede kapatılan pencereler..... 201
Şekil 3.127. Hisusyan Mektebi 202
Şekil 3.128. Hacı İlbey İlkokulu 1929 203
Şekil 3.129. Hacı İlbey İlkokulu 1929 203
Şekil 3.130. Hacı İlbey İlkokulu 1990'lar..... 204
Şekil 3.131.Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu konumu 204
Şekil 3.132. Zemin kat planı 205
Şekil 3.133. Bina giriş koridoru 206
Şekil 3.134. Doğu kanadı bina girişi..... 206
Şekil 3.135. Batı kanadı merdivenleri..... 207
Şekil 3.136. Birinci kat planı 207
Şekil 3.137. Doğu kanadında kapatılan pencere 208
Şekil 3.138. Bodrum kat planı 208
Şekil 3.139. Okulun havadan görüntüsü 209
Şekil 3.140. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu güneydoğu cephesi 209
Şekil 3.141. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu kuzey cephesi..... 210
Şekil 3.142. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu ana girişi 210
Şekil 3.143. Çeşme detayı..... 211

Sayfa

Şekil 3.144. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu güneybatı cephesi 211
Şekil 3.145. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu batı kanadı girişi 212
Şekil 3.146. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu doğu kanadı girişi 212
Şekil 3.147.Çan kulesinin bulunduğu kısım 213
Şekil 3.148.Yapı eklenti detayı 213
Şekil 3.149. Bahçe girişi mermer zemin 214
Şekil 3.150. Rum Okulu 1920 215
Şekil 3.151. Namık Kemal İlkokulu 1990'lar 216
Şekil 3.152. Giriş alınlığı 216
Şekil 3.153 Namik Kemal İlkokulu konumu 217
Şekil 3.154. Rölöve projesi zemin kat planı 218
Şekil 3.155. Zemin kat giriş holü 219
Şekil 3.156. Zemin kat kütüphane ve derslikler 219
Şekil 3.157. Zemin kat idari bölümler ve arşiv 220
Şekil 3.158. Normal kata çıkan merdivenler 220
Şekil 3.159. Restorasyon projesi zemin kat planı 221
Şekil 3.160. Doğu cephesi ek bina 1995 yılı 222
Şekil 3.161. Rölöve projesi birinci kat planı 222
Şekil 3.162. Restorasyon projesi birinci kat planı 223
Şekil 3.163. Normal kat arşiv ve derslikler 224
Şekil 3.164. Normal kat rehberlik ve derslikler 224
Şekil 3.165. Rölöve projesi bodrum kat planı 225
Şekil 3.166. Restorasyon projesi bodrum kat planı 226
Şekil 3.167. Bodrum kat koridoru 227
Şekil 3.168. Bodrum kat wc ve kantin 227
Şekil 3.169. Bodrum kat öğrenci girişi 228
Şekil 3.170. Doğu cephesi çizimi 229
Şekil 3.171. Doğu cephesi 229
Şekil 3.172. Güneydoğu cephesi 230
Şekil 3.173. Batı cephesi çizimi 230
Şekil 3.174. Kuzey cephesi çizimi 231
Şekil 3.175. Kuzeybatı çizimi 231
Şekil 3.176. Kuzeydoğu cephesi 232

Sayfa

Şekil 3.177. Güney cephesi 232
Şekil 3.178. Güney cephesi çizimi 233
Şekil 4.1. Gaziantep Birinci Amerikan Kız Okulu 248
Şekil 4.2. Kırklareli Kocahıdır lköğretim Okulu 249
Şekil 4.3. Edirne Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 249
Şekil 4.4. Edirne Ticaret Lisesi 250
Şekil 4.5. Edirne Atatürk Ortaokulu 250
Şekil 4.6. Edirne Bulgar Katolik Mektebi ve Konya Fransız Erkek Mektebi bina girişleri 252
Şekil 4.7. Haç Kilisesi Mektebi ve Karagözyan Ermeni Okulu'nun cepheleri 253
Şekil 4.8. Şankıurfa Süryani Mektebi Pangaltı Ermeni Katolik Okulu planı 253
Şekil 4.9. Kahramanmaraş Amerikan Kız Koleji 254
Şekil 4.10. Kurtuluş Rum Okulu 254
Şekil 4.11. Gaziantep İkinci Amerikan Kız Okulu 255
Şekil 4.12. İskenderun Katolik Fransız Okulu 256
Şekil 4.13. Aynalıçeşme Rum Okulu girişi 256
Şekil 4.14. Karagözyan Ermeni Okulu girişi 257
Şekil 4.15. İzmir Çakaloğlu Hanı Çeşmesi- 1805/1806 258
Şekil 4.16. Sinop Şüheda/ Şehitler Çelmesi- 1857 258

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 1.1. Osmanlı Devleti'nde kurulan başlıca gayrimüslim okulları 15
Çizelge 1.2. Osmanlı Devleti'nde yabancı devletlerin eğitim faaliyetletinin detayları 17
Çizelge 1.3. Osmanlı Devleti'nde yabancı devletler tarafından açılan ilk okullar 18
Çizelge 2.1. 1908 yılında Rumeli'de vilayet dağılımı 26
Çizelge 2.2. 1893 yılında Edirne Vilayeti'nin siyasi yapısı. 26
Çizelge 2.3. Edirne Vilayeti nüfusunun yıllara göre değişimi 27
Çizelge 2.4. Edirne Sancağı nüfusunun yıllara göre değişimi 29
Çizelge 2.5. Kırkkilise Sancağı nüfusunun yıllara göre değişimi 30
Çizelge 2.6. Tekfurdağı Sancağı nüfusunun yıllara göre değişimi 33
Çizelge 2.7. Gelibolu Sancağı nüfusunun yıllara göre değişimi 37
Çizelge 2.8. Gümülcine Sancağı nüfusunun yıllara göre değişimi. 39
Çizelge 2.9. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Erkek Rum Okulları. 42
Çizelge 2.10. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Kız Rum Okulları.. 42
Çizelge 2.11. 1900-1901 yıllarında Edirne'deki Erkek Rum Okulları 43
Çizelge 2.12. 1900-1901 yıllarında Edirne'deki Kız Rum Okulları 44
Çizelge 2.13. Edirne'deki Ermeni Okulları..... 50
Çizelge 2.14. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Erkek Yahudi Okulları 51
Çizelge 2.15. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Kız Yahudi Okulları 51
Çizelge 2.16. 1900-1901 yıllarında Edirne'deki Yahudi Okulları..... 52
Çizelge 2.17. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Bugar Ortodoks Erkek Okulları 54
Çizelge 2.18. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Bugar Ortodoks Kız Okulları 54
Çizelge 2.19. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Bugar Katolik Özel Okulu..... 55
Çizelge 2.20. 1900-1901 yıllarında Edirne'deki Bulgar Okulları..... 55
Çizelge 2.21. 1891-1892 yıllarında Kırkkilise Kazası'ndaki Rum Erkek İbtidai Mektepleri 68
Çizelge 2.22. 1891-1892 yıllarında Kırkkilise Kazası'ndaki RumKız İbtidai Mektepleri 68
Çizelge 2.23. 1898- 1900 yıllarında Kırkkilise Sancağı'ndaki Rum Rüşdiye Mektepleri 69

Sayfa

Çizelge 2.24. 1892- 1893 yıllarında Kırkkilise Kazası'ndaki Bulgar İbtidai Mektepleri 80
Çizelge 2.25. 1892- 1893 yıllarında Kırkkilise Sancağı'ndaki Bulgar Erkek Rüşdiye Mektepleri. 81
Çizelge 2.26. 1310 salnamesine göre Tekfurdağı Sancağı'nda bulunan ibtidailer ve öğrenci sayıları 83
Çizelge 2.27. 1902 yılında Tekfurdağı Sancağı'nda bulunan Rum Rüşdiye Mektepleri 83
Çizelge 2.28. 1902 yılında Tekfurdağı Sancağı'nda bulunan Ermeni Rüşdiye Mektepleri. 89
Çizelge 2.29. 1900- 1901 yıllarında Gelibolu Sancağı'nda bulunan Rum Mektepleri 93
Çizelge 2.30. 1900- 1901 yıllarında Gelibolu Sancağı'nda bulunan Ermeni Mektepleri 103
Çizelge 4.1. Edirne Vilayeti'ne bağlı sancakların nüfus oranları 235
Çizelge 4.2. Edirne Vilayeti'ne bağlı sancaklarda açılan okullar 236
Çizelge 4.3. Günümüzde özgün işleviyle kullanılan yapılar 237
Çizelge 4.4. Tekirdağ'da özgün işleviyle kullanılan yapılar 238
Çizelge 4.5. Edirne'de özgün işleviyle kullanılan yapılar 239
Çizelge 4.6. Günümüzde farklı işlevle kullanılan yapılar 240
Çizelge 4.7. Edirne Vilayeti'ndeki L formunda plan tipine sahip olan okullar 242
Çizelge 4.8. L formunda plan tipine sahip olan diğer bölgelerdeki olan okullar 243
Çizelge 4.9. Edirne Vilayeti'ndeki dikdörtgen formunda plan tipine sahip okullar 244
Çizelge 4.10. Dikdörtgen formunda plan tipin sahip olan diğer bölgelerdeki okullar 245
Çizelge 4.11. Edirne Vilayeti'ndeki T formunda plan tipine sahip olan okullar 246
Çizelge 4.12. Edirne Alliance Erkek Okulu ve İzmir Rum Evangelik Okulu plan tipleri 246
Çizelge 4.13. Okulların bina girişleri 251

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilanından sonra hız kazanan imar faaliyetleri kapsamında, tarihi değere sahip yapılarla ilgili onarım ve yeniden işlevlendirme faaliyetleri gündeme gelmiştir. Bu uygulamalar, Osmanlı'dan miras kalan ve yeni rejimle özgün işlevini yitiren yapılarla birlikte, yurdu terk eden gayrimüslimlere ait yapılar üzerinde de gerçekleştirilmiştir.

Edirne Vilayeti, Cumhuriyet öncesi dönemde gayrimüslim nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerden biridir. Konumu itibarıyla, Balkanlar'da yaşanan savaşlar sonrasında en fazla göç alan vilayet olmuştur (Yaşar, 2016: 197). Göç eden yurttaşların % 80'i Doğu Trakya bölgesine yerleştirilmiştir (Ağanoğlu, 2001: 190). Öncesinde bölgede yaşayan gayrimüslimlere ait sivil yapılar ve ticarethanelerin büyük bir kısmı, kaybedilen topraklar neticesinde Avrupa'dan göç eden yurttaşların iskan ve ihtiyaçlarını karşılanması amacıyla değerlendirilmiştir. Eğitim yapıları onarılarak mevcut nüfusun eğitim ihtiyacının karşılanması amacıyla, çoğunlukla aynı işlevle değerlendirilmiştir. Dini yapıların ise büyük bir bölümü günümüze ulaşamamıştır. Günümüze ulaşan yapıların bir kısmı camiye çevrilerek ibadet yapısı olarak kullanılmaya devam etmiştir. Ancak bir yapı kompleksinin parçası olan bazı yapılar, dini simgeleri temsil eden yapı elemanları kaldırılmak suretiyle onarılarak ve ana yapının ihtiyaçlarına uygun işlevlendirilerek kullanılmaya devam edilmiştir.

19. ve 20. yüzyıllarda Edirne Vilayeti'nde bulunan ve günümüzde özgün işleviyle kullanılan gayrimüslim ve yabancı devlet okullarını konu alan bu çalışmanın ilk bölümünde Osmanlı Devleti'nde eğitim sistemi genel hatlarıyla ele alınmış, Islahat Fermanı ile gelen yeniliklere değinilmiştir. Ayrıca bu bölümde tüm millet ve devlet okulları ayrı başlıklar halinde genel olarak değerlendirilmiş ve eğitim konusundaki yapılanmalarının tarihçeleri aktarılmıştır. Bir sonraki bölümde Edirne Vilayeti, idari ve demografik yapısı açısından ele alınmıştır. Ayrıca arşivler ve literatür kaynakları ışığında, vilayettin her sancağında bulunan, ulaşılabilen tüm gayrimüslim okulları ve

yabancı okullar listelenmiştir. Ulaşılan bilgiler, araştırmalar sonucunda elde edilen yapılara ait projeler ve fotoğraflarla desteklenmiştir.

Çalışmanın 3. bölümde ise, Edirne Vilayeti sınırlarında olup, günümüzde özgün işleviyle kullanılan yapılar ele alınmıştır. Edirne Sancağı'nda 4 adet ve Tekirdağ Sancağı'nda da 4 adet olmak üzere toplam 8 adet eğitim yapısı tespit edilmiştir. Bir süre eğitim yapısı olarak kullanılan ancak günümüz itibarıyla kullanılmayan yapılar araştırma dışında bırakılmıştır. Ancak bu yapılara bir önceki bölümde kısaca değinilmiştir. Belirlenen 8 adet eğitim yapısı; tarihçesi, konumu, mimari özellikleri, cephe özellikleri ve yapıya uygulanan müdahaleler alt başlıklarıyla ele alınmıştır. Yapıların tamamına ait proje müellifi bilgilerine ulaşılamamıştır. Edirne'de bulunan iki adet yabancı devlet okuluna ait arşiv belgelerinde yer alan ruhsat talebi projelerinin üzerinde, proje müellifine ait bilgiler yer almaktadır. Yapılan incelemelerden elde edilen veriler doğrultusunda uygulanan müdahaleler; yapı kimliğine olan etkileri, yeni mekan ihtiyacı çözümleri ve yapıların sürdürebilirlikleri açısından değerlendirilmiştir. Uygulamalar içerisinde yapı kimliğini gölgeleyen örnekler olsa da, değerlendirmeler sonucunda uygulanan müdahalelerin çoğunlukla geriye dönüşü mümkün kılan müdahaleler olduğu görülmektedir. Günümüzde özgün işlevleriyle kullanılmaya devam eden yapıların tarihi değerlerinin sürdürülebilirliği, uygulanan güçlendirme çalışmalarının da katkısıyla sağlanabilmektedir. Çalışma sonucunda incelen yapılar, aynı dönemde İstanbul ve Anadolu'da açılan okullarla, plan ve cephe özellikleri bakımından karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

1. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışma, 19. ve 20. yüzyıllarda Edirne Vilayeti'ne bağlı sancaklarda inşa edilen ve günümüzde özgün işleviyle değerlendirilen gayrimüslim ve yabancı devlet okullarını ele almaktadır.

Çalışmanın amacı, 19. ve 20. yüzyıllarda Edirne Vilayeti'ne bağlı sancaklarda inşa edilen gayrimüslim ve yabancı devlet okullarının süreç içerisinde geçirmiş oldukları değişimlerin incelenmesi ve mevcut durumlarının değerlendirilmesidir.

Aynı zamanda bu çalışmayla birlikte, Edirne Vilayeti'ne bağlı sancaklarda inşa edilen, ancak günümüze ulaşamayan okullara ait kayıtların derlenmesi, günümüze ulaşan yapıların bilimsel metotlarla mimari analizlerinin yapılması ve literatüre kazandırılması hedeflenmektedir.

2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Bu çalışmada, Cumhuriyet'in ilanından sonra onarılarak değerlendirilen ve günümüzde eğitim yapısı olarak kullanılmaya devam eden gayrimüslim ve yabancı devlet okulları, Edirne Vilayeti 'ne bağlı sancaklar özelinde ele alınmaktadır.

Buradan yola çıkarak; Edirne Sancağı'nda dört adet, Tekfurdağı (Tekirdağ) Sancağı'nda dört adet olmak üzere, sekiz adet eğitim yapısı incelenmektedir. Bu dönemde eğitim yapısı olarak inşa edilen ve günümüzde farklı işlevlerle kullanıldığı tespit edilen, Edirne'de üç adet ve Kırklareli'nde bir adet eğitim yapısına da kısaca değinilmektedir. Ayrıca arşivlerden yararlanılarak, dönem içerisinde bölgede inşa edilen, ancak günümüze ulaşamayan yapıların tespiti yapılmaktadır.

Günümüzde Yunanistan sınırlarında bulunan Dedeağaç ve Gümülcine sancaklarındaki yapılar, araştırma izni konusundaki engeller nedeniyle çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu bölgelerde bulunan eğitim kurumları sadece genel hatları ile ele alınmıştır,

3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışma kapsamında, yapılar ile ilgili literatür kaynakları ve arşiv belgelerinden yararlanılmaktadır. Elde edilen bulgular, yapılara ait geçmiş dönem fotoğraflarıyla, alan incelemeleriyle ve çizimlerle pekiştirilmektedir. Yapılara uygulanan müdahaleler, araştırmalar sonucunda elde edilen restorasyon projeleri ve yerleşim planlarının üzerine işlenerek, yapılan uygulamaların daha belirgin bir şekilde aktarılması amaçlanmaktadır.

Çalışma her bir okul için; tarihçesi, konumu, mimari yapısı, cephe özellikleri ve yapıya uygulanan müdahaleler alt başlıkları üzerinden yapılmaktadır. Yapılan incelemelerden elde edilen veriler doğrultusunda uygulanan müdahaleler; yapı kimliğine olan etkileri, yeni mekan ihtiyacı çözümleri ve yapıların sürdürülebilirlikleri açısından değerlendirilmektedir. Son olarak yapılar, aynı dönemde İstanbul ve Anadolu'da inşa edilen eğitim yapılarıyla plan tipleri ve cephe özellikleri bakımından karşılaştırılarak değerlendirilmektedir.

4. LİTERATÜR ÖZETİ

Edirne Vilayeti, Osmanlı Devleti için her zaman büyük bir öneme sahip olmuştur. Bu duruma Edirne'nin uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin başkenti olmasının büyük bir etkisi bulunmaktadır. Bu sebeple Edirne'yi ve burada bulunan Osmanlı Dönemi yapılarını ele alan bir çok çalışma mevcuttur. Çalışma sırasında Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim ve yabancı devlet okullarını genel hatlatıyla konu alan ve Edirne Vilayeti sınırlarında yer alan bölgelerdeki yapıları ele alan çalışmalar incelenmiştir.

Rodrigue (1997), "Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması" adlı çalışmasında, "Alliance Israelite Universelle"in Yahudi eğitimi üzerindeki etkisini ele almakta, Osmanlı topraklarında açılan AIU okullarının açılış süreçleri ve işleyişleri ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır.

Mutlu (1999), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar" isimli doktora tezi çalışmasında, Osmanlı Devleti'nde yabancı okullara ait düzenlemeler, okulları destekleyen cemiyetler ve devletlerin okul açma politikaları ele alınmaktadır. Ayrıca, yabancı okullarda bulunan eğitim sistemi, okul açan her devlet için, örnekleriyle birlikte incelenmektedir.

Büyükkarcı (2003), "İstanbul Ermeni Okulları" adlı çalışmasında, Ermeni okulllarının tarihçeleri ve eğitim- öğretim sistemleri ile ilgili aktarımlarda bulunmakta, Osmanlı Devleti'ndeki okul açma faaliyetlerini, arşiv belgeleriyle destekleyerek ele almaktadır.

Çifçi (2003), "Edirne'de azınlık eğitim yapıları (1839- 1920) ve mimari özellikleri" isimli yüksek lisans tezi çalışmasında, Edirne kent merkezinde yaşayan azınlık nüfusun sosyal durumuna değinmekte, eğitim yapıları ile ilgili bilgiler vermektedir.

Kazancıgil vd. (2006), "Edirne'nin Eğitim Tarihi (İlk- Ortaöğretim) 1361- 2005" isimli çalışmalarında, Salnamelerin ışığında 1892- 1893 ve 1900-1901 yıllarında Edirne Vilayeti'nde bulunan okullarla ilgili önemli bilgiler sunmakta ve Edirne'de bulunan bazı okullarla hakkında detaylı bilgiler vermektedirler.

Kenanoğlu (2008), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Eğitimi Üzerine" isimli çalışmasında, Osmanlı topraklarında gayrimüslimlerin eğitimi, klasik ve modern dönem üzerinden ele alınmakta ve her cemaate ait farklı başlıklar altında incelenmektedir.

Erkan (2009), "Tanziman'tan Cumhuriyet'e İstanbul Galata- Şişli Güzergahındaki gayrimüslim cemaat okulları" adlı doktora tezi çalışmasında, İstanbul Galata- Şişli güzergahında açılan Rum, Ermeni ve Musevi okullarını ele almakta, çalışma kapsamında 18 adet okulu detaylı olarak incelemektedir.

Erdoğu (2013), "Geçmişin İzinde Karaağaç" isimli çalışmasında, Karaağaç'ın tarilsel gelişimini ele almakta, bölgedeki eğitim kurumları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Alan (2015), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan Protestan Okulları" isimli çalışmasında, Osmanlı Devleti'nde faaliyet gösteren Amerikan Protestan misyoner örgütlerini detaylı bir şekilde ele almakta, bölge misyonlarındaki teşkilatlanmaları ve eğitim faaliyetleri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Kanal (2015), "20. yüzyılın başlarında Tekfurdağı Sancağı (1900- 1912)" adlı doktora tezi çalışmasında, Tekfurdağı Sancağı'nı idari, demografik, sosyal ve ekonomik açıdan ele almakta, 20. yüzyılın başlarında sancakta bulunan eğitim kurumları ile ilgili bilgiler sunmaktadır.

Doğan (2016), “Tekirdağ Kent Merkezindeki Son Dönem Osmanlı Kamu Yapıları (XIX.-XX. YY.)” adlı yüksek lisans tezi çalışmasında, 19. ve 20. yüzyıllarda Tekirdağ’da bulunan idari, askeri ve eğitim amaçlı yapıları, günümüze ulaşamayanlar ve günümüze ulaşanlar başlıkları altında ele almakta, yapılar ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır.

Yücel (2016), “Türkiye’de Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları (1925-1926)”, adlı doktora tezi çalışmasında, azınlık okullarının ve yabancı devlet okullarının tarihçelerine ve hukuki yapılarına değinmekte, 1925- 1926 eğitimve öğretim yılındaki mevcut durumlarını değerlendirmektedir.

Haymana (2018), “Edirne’deki Bulgar Mektepleri”, adlı yüksek lisans tezi çalışmasında, Osmanlı Devleti’nde eğitim sisteminin üzerinde durmakta, Edirne merkez kazada bulunan Bulgar Okullarını ve okul açma girişimlerini arşiv belgeleriyle destekleyerek ele almaktadır.

Oglou (2019), “Komotini (Gümülcine)’de Osmanlı devri eğitim binaları” isimli yüksek lisans tezi çalışmasında, Gümülcine’de bulunan eğitim yapılarını Osmanlı, Rum ve Ermeni eğitim yapıları alt başlıkları altında detaylı bir şekilde ele almaktadır.

Özkan (2021), “Osmanlı’da Misyonerliğin Mimariye Yansımaları: Tanzimat Sonrası Merkezi Türkiye Misyonu Kapsamında Misyoner Ve Gayrimüslim Okulları” isimli doktora tezi çalışmasında Merkezi Türkiye Misyonu kapsamında Mersin. Adana, Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıutfa, Kilis ve Hatay’da açılan yabancı okullar ve gayrimüslim mekteplerini incelemekte ve İstanbul’da açılan diğer okullarla karşılaştırmalarını yapmaktadır.

Konu ile ilgili olarak, Osmanlı Devleti’nde bulunan gayrimüslim okulları ve yabancı okullarından genellikle biri üzerinde yoğunlaşan çalışmalar bulunmaktadır. Bunun yanında Edirne ili başta olmak üzere, 19. ve 20. yüzyıllarda Edirne Vilayeti’nde yer alan sancaklarda bulunan Osmanlı yapılarını inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Eğitim yapıları araştırma konusu olarak ele alındığında ise, daha çok Osmanlı Devleti tarafından inşa edilen eğitim yapılarının çalışmalara konu edildiği görülmektedir. Bu

dönemde Edirne Vilayeti'ndeki tüm sancakları içine alan, buralarda açılmış gayrimüslim ve yabancı devlet okullarını bir arada ele alarak derleyen ve mimari olarak analiz eden zengin bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada ilk defa 19. ve 20. yüzyıllarda Edirne Vilayeti'nde açılan gayrimüslim ve yabancı devlet okulları geniş kapsamda bir arada ele alınmakta, günümüze ulaşamayan yapılar arşiv belgeleri ışığında derlenmektedir.

BÖLÜM 1

OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM SİSTEMİ

Klasik dönem olarak da adlandırabileceğimiz Tanzimat öncesi eğitim sisteminin başlıca iki temel kurumu mevcuttur (Yağcı, 2020: 8). Bunlar sadece dini eğitimin verildiği sıbyan mektepleri ve ders okutulan yer olarak adlandırılan medreselerdir. Medrese sistemine dayanan bu eğitim sistemi, Selçuklu Devleti'nde uygulanan eğitim sisteminin devamı niteliğinde olup, vakıflar yoluyla desteklenmektedir (Vahapoğlu, 1997: 79). Osmanlı Devleti eğitim konusunu, Tanzimat'tan sonra kamu görevi olarak ele almaktadır.

1838 yılında orta öğrenim seviyesinde eğitim veren ilk rüştiyeler açılmıştır (Demir, 2015: 440). 1845 yılında okulları geliştirmek ve sayılarını arttırmak amacıyla, Meclis-i Maarif-i Muvakkat kurulmuştur (Vahapoğlu, 1997: 82). Meclisin çalışmalarıyla 1846 yılında Meclis-i Maarif-i Umumiye Teşkilatı kurulmuştur. Aynı yıl içerisinde yüksek tahsil veren Daülfünun açılması kararı alınmıştır. 1847 yılında Sıbyan mektepleri ve rüştiye mekteplerinin zorunlu kılınmasıyla altı yıl eğitim zorunlu hale getirilmiştir (Kaya, Özkurt, 2018: 39).

28.02.1856 tarihinde yayınlanan Islahat Fermanı ile, eğitim sisteminde yeniden düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler daha çok gayrimüslimlerin eğitimini ele almaktadır. Fermanla birlikte, önceden padişahın fermanı ile açılabilen okullara, herhangi bir izne tabii olmaksızın açılabilme hakkı getirilmiştir. Ayrıca fermanda gayrimüslim tebaanın da, ayrım yapılmaksızın askeri ve mülki okullarda eğitim görebileceği belirtilmektedir (Somel, 2011: 45).

01.09.1869 tarihinde yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile mektepler, Maarif Nezareti'nin idaresi altında olan genel mektepler ile özel kişiler ve cemaatlerin idaresinde olup, sadece denetimi Maarif Nezareti'ne ait olan özel mektepler olmak

üzere iki gruba ayrılmıştır (Somel, 2011: 21). Bu nizamnameyle, denetimi Maarif Nezareti'ne verilen gayrimüslim ve yabancı devlet okulları kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Nizamname ile öğretim kademeleri; ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. İlköğretim, "Mekteb-i İptidai" ve "Mekteb-i Rüştiye"den oluşmaktadır. Her biri üçer yıl olmak üzere toplam altı yıllık bir eğitim sözkonusudur. Ortaöğretim,"Mekteb-i İdadi" ve "Mekteb-i Sultani"den oluşmaktadır. "Mekteb-i Sultani" mezunları, "Darü'l Fünun" a devam edebilmekteydiler (Vahapoğlu, 1997: 87). Nizamnameye göre; köy ve mahallelerde sıbyan mektebi, beşyüz haneli kasabalarda rüştiye, bin haneli kasabalarda idadi, vilayet merkezlerinde ise sultani kurulması gerekli görülmektedir (Tekeli, 1985: 469-470).

Maarif-i Umuniye Nizamnamesi ile birlikte, kız çocuklarının eğitimi ile ilgili de bazı düzenlemeler yapılmıştır. Nizamnameye göre bir yerde iki adet sıbyan mektebi bulunuyorsa, bunların biri kız öğrenciler için tahsis edilecektir. Tek mektep olan yerlerde ise, yeni mektep açılana kadar kız ve erkek öğrenciler karışık oturmamak kaydıyla aynı okula gidecektir (Saraç, 2019: 307).

Azınlık okulları, 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte, diğer tüm okullar gibi Milli Eğitim Bakanlığı'na tabi olmuştur (Deri, 2009: 66).

1.1. OSMANLI DEVLETİ'NDE GAYRİMÜSLİM OKULLARI

1.1.1. Rum Okulları

İstanbul'un fethiyle birlikte Rumlara, patrik adı verilen ruhani liderin başkanlığında yaşama hakkı tanınmıştır. Eğitim kurumları açma yetkisine sahip olan Patrikhane, kiliselerin yanında yer alan ve papazlar tarafından eğitim verilen okullar kurmuşlardır. Osmanlı sultanlarının Rum Patrikhanesi'ni dünya hristiyanlarının lideri olarak kabul etmesi, İstanbul Rum Patrikhanesi'nin ekümen bir yapıya bürünmesine sebep olmuştur (Işıksal, 1969: 39). Ekümenik Patrikhane'nin en eski eğitim kurumu, Fener Rum Mektebi'dir. Okulda felsefe, ilahiyat, teoloji, fiziki ilimler, Yunan ve Latin edebiyatı, riyaziyat dersleri okutulmaktadır (Kenanoğlu, 2008: 183). Buradan mezun olan

öğrencilerin bir kısmı Osmanlı Devleti'nde görevlendirilmekte, bir kısmı ise Rum kilise ve okullarında eğitim vermek üzere görevlendirilmektedir (Taşdemirci, 2001: 15). Rumlar yaşadıkları her şehirde cemaatin başına "Dimoyerant" ismiyle seçtikleri kişiyi getirirlerdi. Aynı zamanda okulların yönetimi ile ilgili yetkiye sahip olan "Eforya" adında bir grup bulunmaktaydı. Okulların idaresi, atamaları ve ders işleyiş planı ile ilgili özel yetkilere sahip olan bu grubun üzerinde Metropolit bulunmaktaydı. 1829 yılında Yunan Devleti'nin kurulmasından sonra Rum okulları, Yunan eğitim sistemini model alarak eğitime devam etmişlerdir (Deri, 2009: 64-65). Patrikhane, 1833 yılında Yunanistan'da bağımsız bir Ortodoks Kilisesi'nin kurulması sonrasında, 1 Ekim 1844 tarihinde Heybeliada'da İlahiyat Fakültesi açmıştır (Deri, 2009: 69).

Patrikhane'nin modern okul formatında açmış olduğu ikinci okul, 1707 yılında İzmir'de açılan Evangelik Mektebi'dir (Şekil 1.1). Okul 1733 yılında el değiştirerek, dört Rum hayırsever tarafından Patrikhane'den bağımsız şekilde yeniden açılmıştır (Aksu, 2016: 978). Öğrenci sayısındaki artış sebebiyle yetersiz kalan okul binası, 1922 yılında yeniden inşa edilmiştir. Bu okul, 30000 kitap ve 200 el yazmasına sahip bir kütüphane, 500 büst ve kabartmanın olduğu bir arkeoloji müzesi, 1500 parçadan oluşan seramik sergisi, madalyon ve sikke kolleksiyonuyla bir kültür merkezi niteliğindedir (Somel, 2011: 42). 1861 yılından itibaren Rum orta sınıfı tarafından, Ekümenik Patrikhane'den bağımsız okullar kurulmaya başlanmıştır. Çoğunluğunu tüccarların oluşturduğu bu toplulukların açtığı okulların tümü taşrada açılmıştır (Somel, 2011: 39-40).

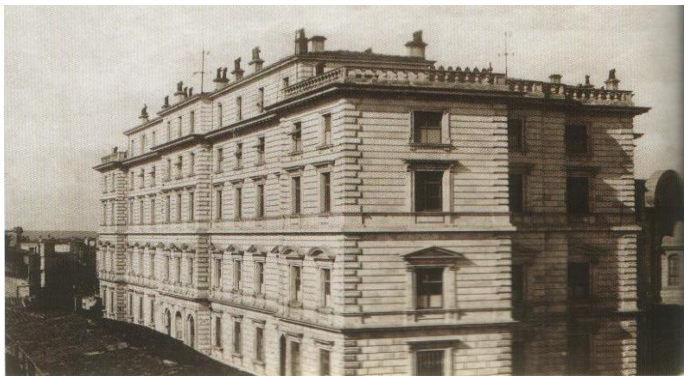
Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nden sonra Rumlar, 1870'li yıllarda kız çocukları için okullar açmaya başlamışlardır. İlk ve ortaokul düzeyinde açılan okulların ilki, 1874 yılında faaliyete giren Palada Kız Okulu, ikincisi ise 1875 yılında eğitime başlayan Zapyon Kız Okulu'dur (Şekil 1.2). Rum okullarında kız çocuklarının enaz bir Avrupa dilini öğrenmesine önem verilmekteydi. Ayrıca kız okullarında şiir, edebiyat, tiyatro ve müzik eğitimleri de verilmekteydi (Büyükarcı, 2003: 362).

Şekil 1.1. Evangelik Rum Mektebi'nin 1922'de inşası tamamlanan binası (Özel, 2018:266).[1]

19. yüzyıl ile birlikte Rumlar, Müslüman-Türk mekteplerine de gitmeye başlamışlardır. İlk olarak gayrimüslim öğrenci kabul eden okul Tıbbiye'dir (Kenanoğlu, 2008: 185).

Cumhuriyetin ilanından sonra hükümet, Patrikhane'nin ekümeniklik sıfatını tanımamış, Patrikhane'yi Türk yasa ve yönetmeliklerine tabi bir azınlık müessesesi olarak görmüştür. Böylece gayrimüslim mektepleri azınlık okulları durumuna indirgenmiştir (Somel, 2011: 52). Hükümet, Rum okullarının siyasi çalışmalar içinde olmamak kaydıyla eğitim ve öğretimlerine devam edebileceklerini belirtmiştir. Bu durumu kabul eden bir çok Rum okulu, sonrasında eğitim ve öğretime devam etmiştir (Yağcı, 2020: 130).

Şekil 1.2. Zapyon Kız Okulu (Erkan, 2009: 121).

[1] Fotoğraf günümüzde Namık Kemal Lisesi adıyla faaliyet gösteren okulun arşivinden temin edilmiştir.

1.1.2. Ermeni Okulları

Osmanlı Devleti'nde Rumlardan sonra en fazla sayıya sahip gayrimüslim okulu Ermenilere aittir. 1790 yılına kadar olan süreçte, ülkenin bir çok bölgesinde Ermenilere ait olan ve sadece dini eğitim veren yapılanmalar mevcuttu. Ancak ilim ve fen öğretimine başlayan Bitlis Mektebi'nin 1710 yılında üniversite adıyla anıldığı bilinmektedir (Büyükkarcı, 2003: 20). 1715 yılında Ohannes Golod'un İstanbul Ermeni Patriği olarak atanmasından sonra, Ermeni eğitimi üzerine ciddi adımlar atılmıştır. Aynı yıl Üsküdar'da din eğitimi veren bir yüksekokul açılmıştır. Bu okul 1741 yılında yer değiştirerek, Kumkapı'da "Patrikhane Akademisi" adıyla yeniden eğitime başlamıştır. Osmanlı topraklarında kızlar için açılmış ilk okul olarak nitelendirilebilecek olan Ermeni Kız Okulu, 1741-45 yılları arasında, akademiyi açan Patrik Agop Nalyan tarafından Kumkapı'da açılmıştır (Somel, 2011:53).

1790 yılında Şınorhk Mıgırdiç Amira Miricanyan tarafından Kumkapı'da açılan okul, cemaate ait olan ilk resmi okuldur (Erkan, 2009: 64). Aynı yıl içerisinde İstanbul'da üç okul daha açılmıştır. Bu okullardan ikisi, yine Şınorhk Mıgırdiç Amira Miricanyan tarafından açılan Surp Lusaroviç Kilise Mektebi ve Surp Hreştagabet Kilise Mektebi'dir. Diğer okul ise, Takvaz ve Serope Minasyan'ın Pera'da açmış oldukları kız ve erkek mektepleridir (Somel, 2011: 54). 1838 yılında Üsküdar'da, ilk yatılı yüksek okul olan Cemeran Mektebi açılmıştır (Büyükkarcı, 2003: 20).

Amerikan Protestan Misyonerler Kurulu'nun 1840'lardan itibaren Ermeni Cemaati üzerinde yoğunlaşan çalışmaları, Ermeni eğitim sisteminin modernleşmesi üzerinde etkili olmuştur. Gregoryan mezhebine mensup olan Ermeniler, batılı devletlerin misyonerlik çalışmaları sonucunda, Katolik, Protestan ve Gregoryen olmak üzere üç mezhebe ayrılmışlardır (Deri, 2009: 122). Avrupa'da öğrenim görerek ülkeye geri dönen Ermeni aydınları tarafından, 1849 yılında eğitim faaliyetlerini desteklemek amacıyla Ararat Cemiyeti kurulmuştur (Erkan, 2009: 66). 1863 yılında yürürlüğe giren Ermeni Anayasası (Nizamname-i Millet-i Ermeniyan) ile, eğitim çalışmaları yetkisi Ermeni Maarif Komisyonuna verilmiştir (Yağcı, 2020: 144). Anayasa, eğitim konusunda ruhban sınıfın yetkisini ortadan kaldırarak, sivilleri söz sahibi konumuna getirmiştir.

Ermeniler 1567- 1923 yılları arasında ülke genelinde 194 adet matbaa kurmuş, okullarında kendi matbaalarında basmış oldukları kitapları okutmuşlardır (Deri, 2009: 78). Ermeni okulları, 1893 yılından itibaren Maarif Komisyonu'nun denetimine girmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında sadece İstanbul'daki okullar eğitime devam etmiştir (Erkan, 2009: 71). Milli Mücadele sonrasında Ermenilerden kalan arsa ve binalar, özel idarelere tahsis edilmiş ve Cumhuriyetin ilanından sonra bu yapıların büyük çoğunluğu okul olarak kullanılmaya devam etmiştir. 1925-26 yıllarında Türkiye genelinde 35 adet Ermeni azınlık okulu mevcuttur (Yücel, 2016: 233-234).

1.1.3. Yahudi Okulları

1376 yılında Macaristan'dan, 1394 yılında Fransa'dan gelen ve 1492'de İspanya'dan, 1497'de ise Portekiz'den sürülen Safarad Yahudileri, Osmanlı topraklarına sığınmışlardır. Ayrıca ülkede Romanyot ve Safarad Yahudileri dışında Karay, Karaimler ve Aşkenaziler bulunmaktaydı (Erkan, 2009: 71). Aşkenaziler, 1470 yılında Almanya ve Polonya'dan göç etmişlerdi (Yağcı, 2020: 124).

Musevi cemaat eğitimi de önceleri dini eğitime dayanmaktaydı. Sadece erkek çocuklara yönelik eğitim veren okullar; anaokulu (maestra), ilk mektep (meldar), daha ileri düzeyde eğitim veren ve sinagoglara bitişik konumda yer alan Talmud Tora'lardan oluşmaktaydı. Talmud Tora'dan daha üst seviyede eğitim almak isteyenler, Yeşiva olarak adlandırılan ve kültür merkezi niteliğindeki okullardan eğitim almaktaydılar (Somel, 2011: 73-74).

Cemaatin içe kapalı yapısı, eğitim alanında da modern çağın gerisinde kalmasına sebep olmuştur. Musevi cemaati, gayrimüslimlerin de gidebildiği Tıbbiye'ye Müslümanlarla aynı yerde pişen yemeği yiyemeyeceklerini gerekçe göstererek gitmemişlerdir. Aynı zamanda Yahudi öğrencilerin sıralara değil kanepelere oturması ve sınıfın mangalla ısıtılması gibi isteklerini dile getirmişlerdir (Deri, 2009: 89). 1847 yılında padişahın emriyle Tıbbiye'ye atanan haham tarafından Yahudi öğrencilerin beslenmeleri düzenlenmiş, bundan sonra okula öğrenci gönderilmiştir (Erkan, 2009: 74).

İlk modern okul girişimi, "Franco" olarak adlandırılan ve İtalya pasaportuna sahip olan Yahudi tüccarlar tarafından yapılmıştır. 1854 yılında Abraham De Camondo'nun

desteğiyle İstanbul Hasköy'de açılan Escuela (Camondo Mektebi), ilk modern Yahudi okuludur. Ancak Fransızca öğrenmenin günah olduğu gerekçesiyle okulun kapatılması talep edilmiştir. Kapanan okul, Maarif Nezareti'nin müdahale etmesi sonucunda yeniden açılmıştır (Somel, 2011: 77).

1860 yılında Fransa Yahudileri, batı Avrupa haricindeki Yahudilerin refahını sağlamak amacıyla "Alliance Israelite Universelle" teşkilatını kurmuşlardır. Teşkilatın ilk eğitim faaliyetleri Edirne ve Filistin'de başlamıştır. Laik bir eğitim sistemini sürdüren okulların eğitim dili Fransızca'dır. Teşkilat 1875- 1912 yılları arasında İstanbul'da 11 adet okul kurmuştur (Erkan, 2009: 74).

Yahudilerin gelişmesine destek veren diğer bir örgüt, 'Ahit Oğulları' anlamını taşıyan Bene Berit (B'nai B'rith)'dir. Kökenini Batı Avrupa ve Amerika'dan alan örgüt, Alliance'a kıyasla yerel yahudileri daha fazla desteklemekteydi. 1911 yılında İstanbul, Edirne ve İzmir'de temsilcilikler açan organizasyon, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Alliance'ın yerini almıştır. Locanın İstanbul temsilciliği, 1915 yılında ilk Musevi Lisesini açmıştır (Şekil 1.3). 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra hükümet Alliance okullarının Paris ile bağını kesmesini, eğitim dili olarak Fransızca yerine Türkçe ya da İbranice kullanılmasını talep etmiştir (Somel, 2011: 89-90). 1925-26 yıllarında Türkiye sınırları içinde 27 adet Musevi azınlık okulu kalmıştır (Yücel, 2016: 285).

Şekil 1.3. Bene Berit Lisesi (Galata Musevi Okulu) (Erkan, 2009: 202)

Çizelge 1.1. Osmanlı Devleti'nde kurulan başlıca gayrimüslim okulları[2].

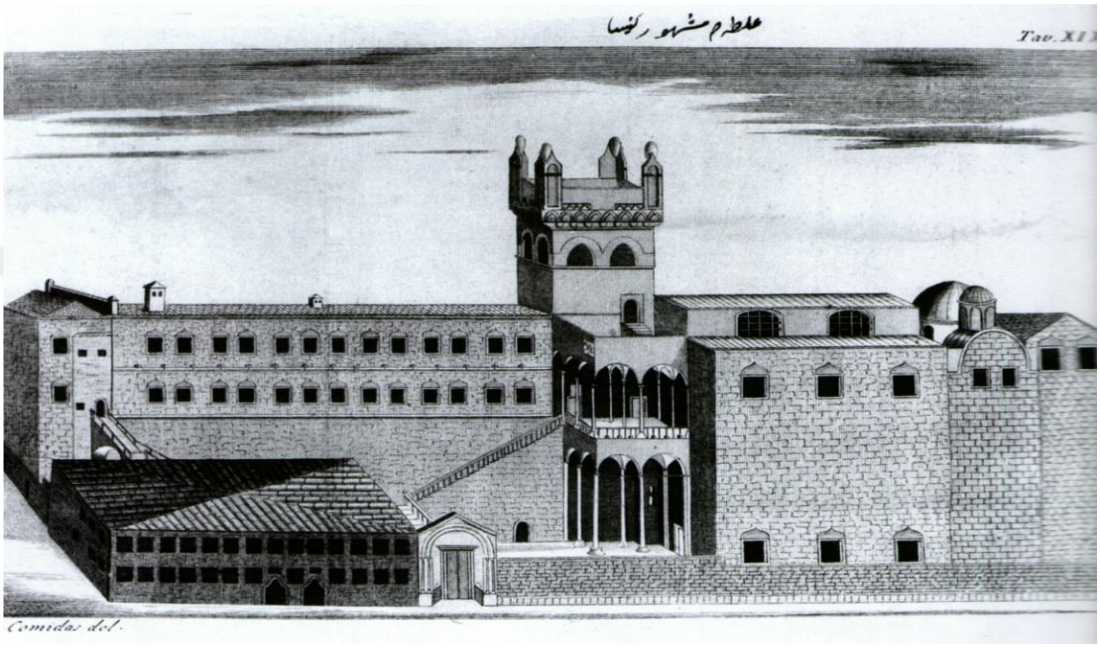
	KURULUŞ TARİHİ	OKULUN İSMİ	OKULUN YERİ	KURUCUSU
RUM OKULLARI	1707	Evangelik Rum Mektebi	İzmir	Patrikhane
	1844	Heybeliada İlahiyat Fakültesi	İstanbul	Patrikhane
	1874	Palada Kız Okulu	İstanbul	
	1875	Zapyon Kız Okulu	İstanbul	Konstantinos Zappas
ERMENİ OKULLARI	1710	Bitlis Mektebi	Bitlis	
	1741	Patrikhane Akademisi	İstanbul- Kumkapı	
	1741-45	Ermeni Kız Okulu	İstanbul- Kumkapı	
	1790	Ermeni Okulu	İstanbul- Kumkapı	Şınorhk Mıgırdiç Amira Miricanyan
	1790	Surp Lusaroviç Kilise Mektebi	İstanbul- Kumkapı	Şınorhk Mıgırdiç Amira Miricanyan
	1790	Surp Hreştagabet Kilise Mektebi	İstanbul- Kumkapı	Şınorhk Mıgırdiç Amira Miricanyan
	1790	Ermeni Okulu	İstanbul- Beyoğlu	Takvaz ve Serope Minasyan
	1838	Cemeran Mektebi	İstanbul- Üsküdar	
YAHUDİ OKULLARI	1854	Escuela (Camondo Mektebi)	İstanbul- Hasköy	Abraham De Camondo
	1915	Galata Musevi Okulu (Bene Berit Lisesi)	İstanbul- Galata	Bene Berit Locası

1.2. OSMANLI DEVLETİ'NDE YABANCI OKULLAR

Yabancı okullar, Kanuni Sultan Süleyman tarafından tanınan kapitülasyonlarla açılan "Ecnebi Misyoner Mektepleri"dir. Kapitülasyonlar ilk olarak Fransa Kralı II. François'e tanınmıştır (Birol, 2008: 245). Tanınan ayrıcalıklarla açılan ilk misyoner okulu, Cizvitler tarafından, 1583 yılında Galata'da açılan St. Benoit Okulu'dur (Kara, Çavdaroğlu, 2021: 815) (Şekil 1.4).

[2] Erkan, 2019; Yücel, 2016; Somel, 2011; Deri, 2009; Büyükarcı, 2003; Kenanoğlu, 2008; Özel, 2018; Aksu, 2016; Taşdemirci, 2001 ve Işıksal, 1969 çalışmalarından elde edilen belgelerle Esra Şar tarafından hazırlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde okul açan ülkeler; Fransa, Avusturya, İngiltere, Rusya, İtalya, Amerika, Bulgaristan, Almanya ve İran'dır (Topçu, 2007: 128). Katolik Hristiyanlar Fransa ve İtalya tarafından, Katolik ve Protestan Hristiyanlar Almanya tarafından, Ortodoks Hristiyanlar Rusya tarafından, Protestan Hristiyanlar Ingiltere ve Amerika tarafından himaye edilmiştir (Çizelge 1.2) (Taşdemirci, 2001: 24).

Şekil 1.4. Saint Benoit Fransız Okulu, Carbognano, 1761 (Erkan, 2009: 51).

Tanzimat Fermanı'na kadar Osmanlı topraklarında kırka yakın yabancı okul açılmıştır. Tanzimat dönemi boyunca açılan okul sayısı hızla artış göstermiştir (Çizelge 1.3). 1915 yılında yayınlanan Mekatib-i Hususiye Talimnamesi ile, özel okulların açılış ve işleyişleri belirli şartlara bağlanmıştır (Yenitepe, 1999: 12). Birinci Dünya Savaşı sonrasında eski haline tekrar dönen okullar, Mudanya Mütarekesi'nden sonra tekrar devlet gözetimine alınmıştır (Taşdemirci, 2001: 26).

Yabancı okullarda verilen dersler, hizmet ettiği bölgeye göre şekillenmektedir. Doğu bölgesinde açılan okullara temel derslere ek olarak Arapça, Topografya ve Farsça; batı bölgesinde açılan okullara ise Rumca, Deniz Taşımacılığı, Yunanca ve ticaret dersleri ilave edilmektedir. Bu okulların mali kaynakları kurucuları tarafından sağlanmakta olup, okullar 19. yüzyıl sonlarında paralı eğitim vermeye başlamışlardır (Topçu, 2007: 131-132).

Çizelge 1.2. Osmanlı Devleti'nde yabancı devletlerin eğitim faaliyetlerinin detayları.[3]

ÜLKELER	EĞİTİM FAALİYETİ BAŞLANGICI	HEDEFLEDİĞİ GRUP VE BÖLGELER	OKULLARIN MALİ KAYNAĞI
Fransa	1583	Katolik Ermeniler ve Rumlar	Fransa Hükümeti
İngiltere	1804	Ortadoğu bölgesindeki Protestanlar	Öğrenci ücretleri
Amerika	1824	Protestan Rum ve Ermeniler	Öğrenci ücretleri ve yardımlar
Bulgaristan	1835	Balkanlar	Öğrenci ücretleri ve yardımlar
İtalya	1861	İstanbul, Edirne, İzmir, Trabzon, Derne, İşkodra, Hatay, Beyrut, Selanik, Trablusgarp, Trablusşam, Rodos, Beyrut, Halep, Yanya, Preveze,Avlonya, Adana, Antalya ve Ortadoğu	İtalya Hükümeti,öğrenci ücretleri ve hayır kurumları
Almanya	1868	İstanbul, Kudüs, Van, Edirne, Halep, Mamuretülaziz, Selanik, Bağdat, Kosova, Malatya, İzmir, Aydın ve Bursa'da	Dresdner Bank Alman sermaye grupları
Avusturya	1882	Kosova, İşkodra, İstanbul ve Aydın Vilayetleri Edirne Sancağı ve Kuds-i Şerif Sancağı	Öğrenci ücretleri ve yardımlar
Rusya	1886	Balkanlar,Suriye ve çevresindeki Ortodokslar	Rus Hükümeti İmparotorskovi Pravoslavnoya Obşto Derneği Paletsine Society Derneği

[3] Birol, 2006; Kara, Çavdaroğlu, 2021; Taşdemirci, 2001; Topçu, 2007 çalışmalarından elde edilen belgelerle Esra Şar tarafından hazırlanmıştır.

Çizelge 1.3. Osmanlı Devleti'nde yabancı devletler tarafından açılan ilk okullar.[4]

ÜLKELER	KURULUŞ TARİHİ	OKULUN YERİ	OKULUN İSMİ
Fransa	1583	İstanbul-Galata	Saint Benoit Okulu
Amerika	1824	Beyrut	Syrian Protestant College
Bulgaristan	1835	Gabrova	Bulgar Okulu
İngiltere	1842	İstanbul-Galata	Polonya Musevi Okulu
İtalya	1861	İstanbul-Galata	İtalyan Akşam Okulu
Almanya	1868	İstanbul- Beyoğlu	Alman Mektebi
Avusturya	1882	İstanbul- Galata	Sank Georg Avusturya Erkek Lisesi ve Ticaret Okulu
			Sank Georg Avusturya Kız Lisesi
Rusya	1886	Bursa- Hüdavendigar	Rus Mektebi

1.2.1. Fransız Okulları

Osmanlı topraklarında açılan ilk yabancı okul Fransız okuludur. Aynı zamanda Fransız okulları, diğer yabancı devlet okullarının arasında sayıca en yüksek orana sahiptir. Fransız okullarının tamamına yakınının tarikatlar aracılığıyla kurulması sebebiyle, bu okullar aynı zamanda "Misyoner Okulu" olarak adlandırılmaktadır (Kutlu, 2016:172). Fransız Katolik misyoner faaliyetleri Ermeni ve Rumlar üzerine yoğunlaşmıştır (Yorulmaz, 2000:708). Fransız okullarının bir süre sonra laik eğitime geçmeleri, misyonerlik çalışmalarının büyük ölçüde yavaşlamasına sebep olmuştur (Topçu, 2007: 136).

1897 yılı itibarıyla ülke genelinde 127 adet Fransız okulu bulunmaktadır. Bu sayı 1904 yılında 858'e yükselmiştir (Yücel, 2016: 35). İlk Fransız okulu 1583 yılında Galata'da açılan Saint Benoit Okulu'dur (Şekil 1.4). Okul kurucularından Pers Mancinelli'nin 1585 yılında Avrupa'ya dönmesi ve diğer kurucuların sıtma salgınından dolayı ölmeleri sebebiyle okul, 1609 yılına kadar kapalı kalmıştır. 1610 yılında Fransız

[4] Birol, 2006; Kara, Çavdaroğlu, 2021; Taşdemirci, 2001; Topçu, 2007 çalışmalarından elde edilen belgelerle Esra Şar tarafından hazırlanmıştır.

Cizvitleri tarafından tekrar açılan okul, 1612 yılında hastalık sebebiyle kapanarak eğitime bir yıl daha ara vermek zorunda kalmıştır. Okul 1773 yılında, Lazarist misyonerleri tarafından devralınmıştır (Haydaroğlu, 1990: 114). Açılan ilk Fransız okulu lise seviyesinde eğitim veriyorken, Cumhuriyet'in ilk yıllarında faaliyet gösteren Fransız okullarının büyük çoğunluğu ilkokul seviyesinde eğitim veren okullardır (Topçu, 2007: 135). Eğitim dili Fransızca olan okulların ders programlarının düzenlenmesinde amaçlanan, Fransız kültürünün yaygınlaşmasıdır. Okulların ders programlarında, okulun bulunduğu bölgeye göre düzenlemeye gidilmiştir (Topçu, 2007: 138).

1.2.2. İngiliz Okulları

Osmanlı- İngiliz ticari ilişkileri 16. yy.'da başlarken, kültürel anlamda ilişkilerin başlangıcı 19. yy.'ı bulmaktadır. 1804 yılında kurulan "Bible Society", Osmanlı topraklarında açılan ilk İngiliz Misyoner Kurumu'dur. 1733 yılında Rumlar tarafından açılan Ecole Evangelique Okulu (Evangelik Rum Mektebi), sonrasında İngiliz elçilerin himayesine verilmiştir. Osmanlı Devleti tarafından 1895 yılında resmen tanınan okul, İngiliz Büyükelçiliği himayesinde açılan ilk okul olarak görülmektedir. İstanbul'da açılan ilk İngiliz okulu ise, Polonya Musevileri için 1842'de Galata'da açılan okuldur (Kara, Çavdaroğlu, 2021: 815).

İngilizler daha çok Arap milletinin çoğunlukta olduğu bölgelerde okul açma girişiminde bulunmuşlardır. Özellikle 1851 yılından itibaren Filistin'e yönelmişlerdir (Yücel, 2016: 134). Misyonerlik faaliyetlerini Protestanlık mezhebi üzerinden yürüten İngilizler, özellikle Suriye ve Lübnan'da bir çok okul açmışlardır. Bu okulların çoğu Lübnan olayları sebebiyle kapatılmıştır (Haydaroğlu, 1990: 126).

İngilizler, okullarının Milli Eğitim Bakanlığı'na devri sırasında kurumlara ait tüm belgeleri İngiltere'ye göndermişlerdir (Haydaroğlu, 1990: 123). Bu sebeple okullar hakkında detaylı bilgi edinmek mümkün olmamaktadır.Çoğunluğu ibtidai derecesinde olan İngiliz okullarında, öğretmenler İngiltere'den getirilmektedir. Bu okullar herhangi bir yerden mali destek almayan, paralı ve ticari kuruluşlardır (Topçu, 2007: 148-149).

1925-26 yıllarında Türkiye'de eğitim veren iki adet İngiliz okulu mevcuttur. Bu okullar, Galata British School ve Nişantaşı English High School'dur (Yücel, 2016: 134).

1.2.3. Amerikan Okulları

Amerika ile ticari ilişkiler 1797 yılında başlamıştır. Amerikan okullarının Osmanlı topraklarındaki varlığı ise, 1810 yılında kurulan ABCFM (American Board of Commissioners For Foreign Missions) teşkilatı ile başlamıştır (Yücel, 2016: 105). Teşkilat, Osmanlı topraklarında Protestanlık üzerine misyoner faaliyetlerde bulunmuştur. 1831 yılında İstanbul'a gelen William Goodell isimli ABCFM misyoneri, öncelikle Rumlar için faaliyet başlatmıştır. 1840 yılında ise eğitim faaliyetleri Ermeniler üzerinde yoğunlaşmıştır (Yenitepe, 1999: 15). Amerikan misyonerleri ile Ermeniler arasındaki bu yakınlaşmanın sonucunda Ermenilere vatandaşlık hakkı verilmiştir (Haydaroğlu, 1990: 127). Doğu misyonunun merkezi konumunda olan Harput Misyon Merkezi'nde 1859 yılında "Ermenistan Koleji" adıyla bir yüksekokul açılmıştır. Devletin okulun ismine karşı çıkması sonucunda okulun ismi "Fırat Koleji" olarak değiştirilmiştir (Deri, 2009: 155). Amerikalıların Yahudiler üzerinde yürüttükleri misyonerlik çalışmaları sonuç vermemiş, bunun üzerine 1856 yılında bu faaliyetlerinden vazgeçmişlerdir (Deri, 2009: 162).

American Board Teşkilatı Osmanlı topraklarını 5 ana misyon bölgesine ayırmıştır. Bu misyon merkezleri de kendi aralarında istasyonlara ve dış istasyonlara bölünmüştür (Alan, 2015: 7-8).

1. Suriye- Filistin Misyonu
(Suriye, Beyrut, Kudüs, Lübnan)

2. Batı Türkiye Misyonu
(İstanbul, İzmir, Bursa, Kayseri, Sivas, Trabzon, İzmit, Merzifon)

3. Doğu Türkiye Misyonu
(Erzurum, Mardin, Harput, Van, Bitlis)

4. Merkezi Türkiye Misyonu
(Adana, Antep, Haçin, Maraş)

5. Avrupa Türkiyesi Misyonu
(Manastır, Filibe, Selanik, Samakov)

Osmanlı Devleti'nde açılan ilk Amerikan okulu, 28 Temmuz 1824 tarihinde Beyrut'ta açılan "Syrian Protestant College" dir. Okul 7 öğrenci ile açılmış, bir yıl sonrasında öğrenci sayısı 90'a yükselmiştir (Yenitepe, 1999: 14). 1850 yılında Protestan mezhebinin Osmanlı Devleti tarafından resmen tanınmasından sonra, Amerikan okulları resmiyet kazanmıştır (Alan, 2015: 143). Amerikan okullarının en önemli birimlerini kolejler oluşturmaktadır. En çok bilinen Amerikan Koleji olan Robert Koleji, açıldığı yıl öğrenci sayısının üzerinde öğretmen sayısına sahip olan dünyadaki ilk yüksek okul olarak ünvanını almıştır (Topçu, 2007:174).

1886 yılında 400'e ulaşan okul sayısı, 1925 yılında 10'a, 1938 yılında ise 6'ya düşmüştür. (Yücel, 2016: 105-108).

1.2.4. Alman Okulları

Almanya, ancak 1 Ocak 1870 yılında siyasal birliğini kurduktan sonra okul açma girişiminde bulunmuştur (Haydaroğlu, 1990: 159). Dolayısıyla Almanların Osmanlı topraklarındaki kültürel faaliyetleri, Fransa, İngiltere ve Amerika'ya göre daha geç dönemde başlamıştır. Propaganda uzmanı olarak nitelendirilen elemanların bölgeye gönderilmesiyle birlikte, İstanbul, Kudüs, Van, Edirne, Halep, Mamuretülaziz, Selanik, Bağdat, Kosova, Malatya, İzmir, Aydın ve Bursa'da ilk ve ortaokul seviyesinde okullar açmışlardır (Topçu, 2007: 162).

Almanya propaganda faaliyelerini dinden daha çok ekonomi ve siyasete yönelik olarak sürdürmüştür. Eğitim dili Almanca olan okullarda tüm eğitim faaliyetleri, 16. yy.'da Martin Luther'in reform hareketi ile ortaya çıkan Lutheryan mezhebine tabi olan ve "Lutheryan Rahipleri" olarak adlandırılan kuruluş tarafından desteklenmiştir. Okulların mali kaynağı, Alman sermaye grupları veşube müdürlerinin okulların

başkanlığı görevini üstlendiği "Dresdner Bank" tarafından sağlanmıştır (Topçu, 2007: 163). Almanya tarafından açılan okulların büyük bir kısmı, yakınındaki demiryolu inşaatında görevli personelin çocuklarına eğitim vermek amacıyla açılmıştır.

1925-26 yıllarında Türkiye'de faaliyette olan tek Alman okulu, 1867 yılında Beyoğlu'nda Alman- İsviçre Burjuva Okulu ismiyle açılan ve günümüzde faaliyet göstermeye devam eden Alman Lisesi'dir (Yücel, 2016: 144).

1.2.5. İtalyan Okulları

Osmanlı topraklarında yaşayan İtalyanlar, daha çok denizcilik ve ticaretle ilgilenmekteydiler. İtalyan Birliği kurulana kadar kendilerine ait okulları bulunmayan İtalyan aileler, çocuklarını Fransız okullarına göndermişlerdir. Buna istinaden İtalyan okulları ilk olarak, Fransızcanın yanında unutulmaya yüz tutan İtalyancanın yaygınlaşması amacını taşımıştır (Haydaroğlu, 1990: 158). İtalyan okulları; İstanbul, Edirne, İzmir, Trabzon, Derne, İşkodra, Hatay, Beyrut, Selanik, Trablusgarp, Trablusşam, Rodos, Beyrut, Halep, Yanya, Preveze, Avlonya, Adana, Antalya ve Ortadoğu bölgesinde faaliyet göstermiştir (Topçu, 2007: 152) (Yücel, 2016: 85). .

1861 yılında açılan ilk İtalyan okulu, sadece akşamları ve Pazar günleri faaliyet göstermiştir (Haydaroğlu, 1990: 148). 1885 yılında ise, İstanbul'daki ilk İtalyan devlet okulu olarak kabul edilen "Kraliyet İlk ve Ortaokulu" açılmıştır (Topçu, 2007: 151).

İtalyan okullarında çalışan tüm öğretmenler, İtalyan Maarif Nezareti tarafından gönderilmiştir. Eğitim dili İtalyanca ve Türkçe olan okullarda, öğretmenlerin maaşları İtalyan hükümeti tarafından karşılanmıştır. Okulların mali kaynağını öğrencilerden alınan ücretler ve beş adet hayır kurumunun destekleri oluşturmaktadır. (Topçu, 2007: 154).

1925-26 yıllarında Türkiye'de; İstanbul'da 9, Antalya'da 2, İzmir'de 5 ve Edirne'de 1 adet olmak üzere 17 adet İtalyan okulu mevcuttur (Yücel, 2016: 86).

1.2.6. Bulgar Okulları

Bulgarlar, Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiş ve uzun yıllar Ortodoks kilisesine bağlı bir azınlık grup olarak yaşamışlardır. Zamanla Ortodoks Patrikhanesi'nden ayrılan Bulgarlar, "Eksharlık" adıyla anılan ruhani bir daireye bağlanmışlardır (Haydaroğlu, 1990: 167).

Bulgarlar, özellikle Balkanlar'da okul açma girişiminde bulunmuşlardır. İlk Bulgar okulu, 1877 yılına kadar Osmanlı topraklarında yer alan ve günümüzde Bulgaristan sınırlarında bulunan Gabrova'da, 1835 yılında açılmıştır. Okulların mali kaynağı, yardımlardan ve öğrencilerden alınan ücretlerden sağlanmaktadır (Topçu, 2007: 159-161).

1925-26 yıllarında Türkiye genelinde; İstanbul'da 3 adet ve Edirne'de 1 adet olmak üzere toplam 4 adet Bulgar Okulu bulunmaktadır (Yücel, 2016: 128).

1.2.7. Rus Okulları

Ruslar, Küçük Kaynarca Antlaşması ile birlikte, Ortodoksların koruyucusu sıfatını edinmişlerdir (Topçu, 2007: 155). İlk Rus okulu, 1886 yılında Hüdavendigar Vilayeti'nde açılmış olup, 1893 yılında ruhsat almıştır (Esenkal, 2007: 95). 1895 yılında Rum cemaatine ait olan 35 okulun yönetimi Rum Ortodoks Patriği tarafından Ruslara devredilmiştir.

Rus okulları çoğunlukla Balkanlar, Suriye ve çevresinde açılmıştır (Haydaroğlu, 1990: 163). Çoğunlukla bayan öğretmenlerin görev yaptığı Rus okullarında eğitim dili ilk önce Arapça, sonra Rusça olmuştur. Okullar mali olarak, Rus Hükümeti, "İmparotorskovi Pravoslavnoya Obşto Derneği" ve "Paletsine Society Derneği" tarafından desteklenmiştir (Topçu, 2007: 157).

1.2.8. Avusturya Okulları

Avusturya- Macaristan Devleti'nin Osmanlı topraklarında gerçekleştirdiği okul kurma faaliyetleri, özellikle Kosova ve İşkodra'da yaşayan Katolikleri himaye altına almak amacına hizmet etmiştir. Bu bölgelerin yanı sıra, İstanbul ile Aydın vilayetleri ve Kuds-i Şerif Sancağı ile Edirne Sancağı'nda da Avusturya- Macaristan Devleti tarafından okullar açılmıştır (Topçu, 2007: 165- 168).

Osmanlı Devleti'nde 45 adet Avusturya- Macaristan Okulu faaliyet göstermiştir. 1925-26 yıllarında faaliyette olan okul sayısı ikidir. Bu okullar İstanbul'da bulunan "Sank Georg Avusturya Erkek Lisesi ve Ticaret Okulu" ile "Sank Georg Avusturya Kız Lisesi" dir. Her iki okul da 1882 yılında Galata'da açılmıştır. 1919 yılında kapatılan okul, 1923 yılında tekrar faaliyete geçmiştir (Haydaroğlu, 1990: 162).

Avusturya Okulları Alman kökenli okullar olup, eğitim dilleri Almanca'dır. Okulların mali kaynağı öğrenci ücretlerinden ve yurt dışında bulunan bazı kuruluşların yardımlarından oluşmuştur (Topçu, 2007: 169).

BÖLÜM 2

19. VE 20. YÜZYILLARDA EDİRNE VİLAYETİ

2.1. İDARİ YAPI

Tanzimatın ilk yıllarında Osmanlı Devleti idari yönden eyalet ve livalara ayrılmıştır. 1864 yılında düzenlenen Vilayet Nizamnamesi ile idari yapıda değişikliğe gidilmiştir. Bu nizamnameye göre idari kısımların en büyüğüne vilayet ismi verilmektedir. Vilayetler; sancaklara, kazalara, kariyelere bölünmekte ve her kariye, belediye idaresi olarak kabul edilmektedir (Karal, 2003: 153).

Vilayet Nizamnamesi ilk olarak Rusçuk, Vidin ve Niş eyaletlerinin Tuna Vilayeti adı altında biraraya getirilmesiyle uygulanmaya başlamıştır. Tuna Vilayeti'nden sonra Bosna ve Edirne için de Vilayet Nizamnamesi düzenlenmiştir (Evci, 2019: 80). 1867 yılında ise, tüm vilayetleri kapsayan bir Vilayet Nizamnamesi hazırlanmıştır. 1876 yılı itibarı ile Rumeli topraklarında 10 vilayet ve 44 sancak bulunmaktadır (Karal, 2003: 155-158).

3 Ağustos 1878 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşması'na göre siyasi ve askeri olarak Osmanlı'ya bağlı olan, ancak Hristiyan bir vali tarafından yönetilen Şark-i Rumeli Vilayeti kurulmuştur (Büyüktolu, Karakuş, 2021:202). Osmanlı-Rus harbi ile kaybedilen topraklar neticesinde; Tuna ve Sofya vilayetleri Bulgaristan Prensliğine, Bosna ve Hersek vilayetleri Avusturya Macaristan İmparatorluğuna bırakılmış, Edirne Vilayeti'nin Filibe ve İslimiye sancakları ise Şark-i Rumeli Vilayetine verilmiştir. Bu süreçte Rumeli'de Kosova Vilayeti kurulmuş, bazı yeni sancaklar eklenmiş ve merkeze bağlı bazı sancaklar müstakil hale getirilmiştir (Karal, 2003: 331).

19. yüzyılın sonlarında Balkanlarda, Osmanlı Devletine ait Edirne, İşkodra, Kosova, Manastır, Selanik ve Yanya olmak üzere 6 adet vilayet kalmıştır (Büyüktolu,Karakuş, 2021: 203) (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1. 1908 yılında Rumeli'de vilayet dağılımı.[5]

EDİRNE	SELANİK	KOSOVA	YANYA	İŞKODRA
Edirne	Selanik	Üsküp	Yanya	İşkodra
Tekirdağ	Serez	Priştine	Ergeri	Draç
Gelibolu	Drama	Senice	Preveze	
Gümülcine	Taşoz	İpek	Berat	
Dedeağaç		Taşlıca		
Kırklareli		Prizren		

Çizelge 2.2. 1893 yılında Edirne Vilayeti'nin siyasi yapısı.[6]

SANCAKLAR	KAZALAR
EDİRNE	Edirne, Köprülü Mustafa Paşa, Köprülü Ergene, Dimetoka, Uzunköprü, Kırcaali, Ortaköy, Havsa.
KIRKKİLİSE	Kırkkilise, Midye, Tırnova, Vize, Babaeski, Lüleburgaz, Ahtapolu.
TEKFURDAĞI	Tekfurdağı, Çorlu, Malkara, Hayrabolu.
GELİBOLU	Gelibolu, Keşan, Şarköy, Mürefte, Eceabat.
GÜMÜLCİNE	Gümülcine, İskeçe, Sultanyeri, Cebel, Ahi Çelebi, Eğridere, Daridere, Ropçoz.
DEDEAĞAÇ	Dedeağaç, Enes, Sofulu.

[5] Karal (2003) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

[6] Karal (2003) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

Filibe ve İslimiye'nin kaybıyla sancak sayısı altıya düşen Edirne Vilayeti, Balkan Savaşı sonrasında Dedeağaç ve Gümülcine sancaklarını da kaybetmiştir (Çizelge 2.2).

2.2. DEMOGRAFİK YAPI

Osmanlı'da 19.yy.'a kadar yapılan nüfus sayımları, sadece asker sayısının ve vergi kaynaklarının belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu sebeple bu zamana kadar sadece erkek nüfus sayılmıştır. Güvenilir bilgilere ulaşılabilecek en erken tarihli kayıtlar, 1881-1893 yılları arasındaki nüfus sayımlarıdır (Çizelge 2.3).

Çizelge 2.3. Edirne Vilayeti nüfusunun yıllara göre değişimi.[7]

ETNİK DAĞILIM	**EDİRNE VİLAYETİ (1881/82-1893)**	**EDİRNE VİLAYETİ (1906-1907)**	**EDİRNE VİLAYETİ (1914)**
Müslüman	434.366	618.604	360.417
Rum	267.220	340.908	224.459
Ermeni	16.642	26.144	19.725
Yahudi	13.717	23.839	22.515
Kıbti	_	3.386	1.092
Bulgar	102.241	119.476	2.502
Diğer	1851	1439	384
TOPLAM	**836.041**	**1.133.796**	**631.094**

Edirne Vilayeti, Balkanlar'da yaşanan savaş ve göçlerden en çok etkilenen vilayettir (Yaşar, 2016: 197). Balkan Savaşı sonrasında gerçekleşen nüfus mübadeleleri sonucunda, Edirne ve Kırklareli'de yaşayan 100.000'e yakın Bulgar nüfusun terkettiği bölgelere Bulgaristan'dan gelen Türkler yerleştirilmiştir. Trakya genelinde yaşayan

[7] Karpat (2010) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

400.000'e yakın Rum nüfus, mübadele sonucunda Yunanistan'da yaşayan Türklerle yer değiştirmiştir (Yaşar, 2016:203).

2.2.1. Edirne Sancağı'nın Demografik Yapısı

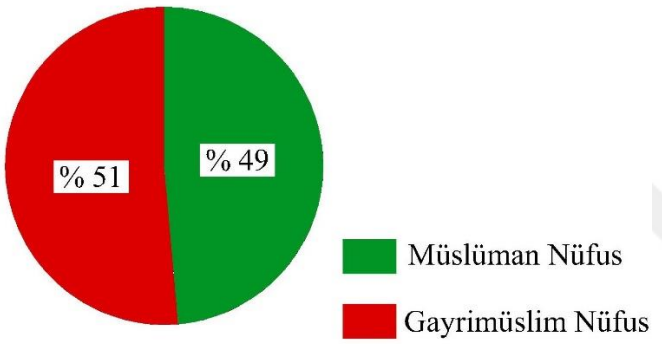
Edirne Sancağı vilayetin merkezidir. 1828-29 Osmanlı- Rus Savaşı sonrasında şehrin işgal edilmesiyle Müslüman halk, Anadolu ve İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır. Şehre yerleşen gayrimüslimlere rağmen, savaş öncesine göre nüfusta ciddi bir azalma meydana gelmiştir. 1877-78 Osmanlı- Rus Savaşı sırasında Ruslar tarafından tekrar işgal edilen şehir, 1912 yılında ise Bulgarlar tarafından işgal edilmiştir. 1913 yılında sancağın nüfusu 100.000'in altına düşmüştür (Özey, 2002:33).

Edirne Sancağı'nda 1892 yılı itibarı ile 174 adet mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerin 100'ünde sadece Müslümanlar, 31'inde sadece Rumlar, 1'inde sadece Ermeniler, 1'inde sadece Kıbtiler, 13 mahallede ise sadece Yahudiler ikamet etmektedir. Ayrıca 13 mahallede Müslümanlar ile Rumlar, 5 mahallede Müslümanlar ile Kıbtiler, 1 mahallede Müslümanlar, Rumlar ve Kıbtiler, 9 mahallede ise Rumlar ve Ermeniler bir arada yaşamaktadır (Kayıcı, 2013: 57).

19. yy.'ın sonunda sancakta; Müslüman Türkler, Ortodoks Rum ve Bulgarlar, Yahudiler, Ermeniler, Katolik Bulgarlar, Protestan Rum ve Ermeniler ile Kıbtiler yeralmaktadır. Aynı zamanda sancakta Osmanlı vatandaşı olmayan Rum, Ermeni, Katolik, Müslüman, Bulgar, Yahudi, Protestan ve Latinler yaşamaktadır (Kayıcı, 2013: 73) (Çizelge 2.4). Ayrıca şehirde bir kısmı Akdeniz kökenli, bir kısmı ise 16. yy.'da İspanya'dan gelmiş olan istisnai bir Yahudi nüfus mevcuttur (Kayıcı, 2013: 231).

Çizelge 2.4. Edirne Sancağı nüfusunun yıllara göre değişimi.[8]

ETNİK DAĞILIM	EDİRNE SANCAĞI (1881/82-1893)	EDİRNE SANCAĞI (1906-1907)
Müslüman	117.208	153.893
Rum	77.830	103.258
Ermeni	3.841	4.899
Yahudi	8.918	15.534
Kıbti	_	1.913
Bulgar	30.921	36.783
Diğer	355	335
TOPLAM	**239.073**	**316.615**

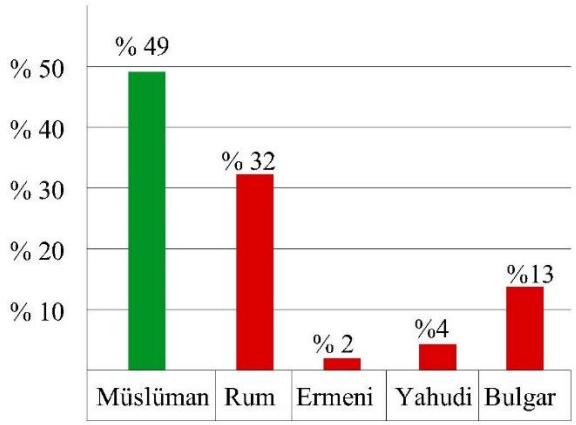

Şekil 2.1. 1893 yılında Edirne Sancağı'nda Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları.[9]

Rumlar, Kaleiçi (Kastro), Kaledışı (Kuzey Exokastro), Yıldırım, Kirişhane, Kıyık ve Karaağaç mahallelerinde yaşamaktaydılar. Ermeniler, Kaleiçi ve Kaledışı mahallelerinde yaşamakta olup, bu bölgelerde iki adet kiliseye sahiptiler. Bulgarlar Kirişhane ve Kıyık mahallelerinde ikamet etmeydiler ve bu mahallelerde iki adet kiliseleri bulunmaktaydı. Yahudiler 6 adet mahallede yaşamakta olup, toplam 13 adet

[8] Karpat (2010) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.
[9] Çizelge 2.4'te yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.

sinagoga sahiptiler. Türkler Kaleiçi'nde ikamet etmemekle birlikte, ticarethaneleri bu mahallede yer almaktaydı (Balta, 1998: 232) (Şekil 2.1, Şekil 2.2).

Şekil 2.2. 1893 yılında Edirne Sancağı'nın nüfus dağılımı.[10]

2.2.2. Kırkkilise (Kırklareli) Sancağı'nın Demografik Yapısı

1828-29 Osmanlı- Rus Savaşı sonrasında bölgenin Ruslar tarafından ele geçirilmesiyle birlikte, sancaktaki gayrimüslim halkın büyük bir bölümü Ruslar tarafından göçe sevkedilmiştir. Osmanlı Devleti'nin göç edenleri ikna çabalarına rağmen, gayrimüslim nüfusta ciddi bir azalma görülmüştür (Kabakcı, 2013: 51).

Çizelge 2.5. Kırkkilise Sancağı nüfusunun yıllara göre değişimi.[11]

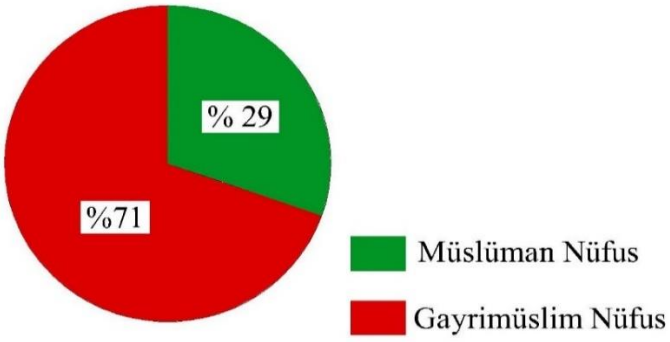
ETNİK DAĞILIM	**KIRKKİLİSE SANCAĞI (1881/82-1893)**	**KIRKKİLİSE SANCAĞI (1906-1907)**
Müslüman	36.327	78.338
Rum	53.663	70.501
Ermeni	108	149
Yahudi	900	1699

[10] Çizelge 2.4'te yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.
[11] Karpat (2010) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

Çizelge 2.5. (devam ediyor).

Kıbti	_	573
Bulgar	33.999	29.736
Diğer	332	781
TOPLAM	**125.329**	**181.204**

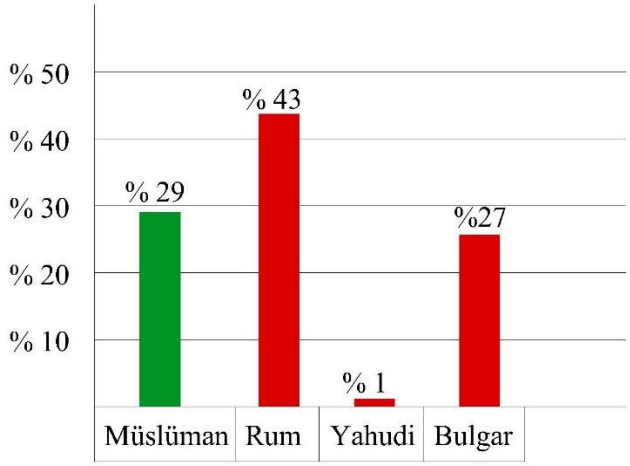
19. yy.'da Kırkkilise Sancağı'nda Müslüman ve gayrimüslimler genellikle aynı mahallelerde, bir arada yaşamaktadırlar. Kıkkilise'nin 1844 yılına ait temettuat defterleri incelendiğinde, nüfusun % 66'sının Hristiyan, %30'unun Müslüman, %2'sinin Kıbtiyan, %2'sinin ise Yahudi olduğu görülmektedir (Çizelge 2.5, Şekil 2.3, Şekil 2.4) (Kabakcı, 2013: 51).

Şekil 2.3. 1893 yılında Kırkkilise Sancağı'nda Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları.[12]

Kırkkilise merkez kazasının 19. yy. itibarıyla toplam 9 mahallesi bulunmaktadır. Merkez kazanın en kalabalık mahallesi, 409 hanesi ile Karakaş Mahallesi'dir. Cami-i Kebir Mahallesi ise tüm halkların bir arada yaşadığı tek mahalle olma özelliğini taşımaktadır. Kazanın en eski ve ilk mahallesi ise Yapraklı Mahallesi'dir. Tamamen Müslüman nüfustan oluşan tek mahalle Sultan Bayezid Mahallesi'dir. (Kabakcı, 2013: 55-60).

[12] Çizelge 2.5'te yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.

Şekil 2.4. 1893 yılında Kırkkilise Sancağı'nın nüfus dağılımı.[13]

1855 Kırkkilise doğumlu bir avukat olan Melissinos Hristodulu'nun 1880 yılında Yunanca kaleme aldığı "Kırkkilise Sancağı'nın Tarihi Ve Coğrafi Açıdan Tasviri" adlı eserinde Kırkkilise Sancağı'nın genel durumu ile ilgili önemli bilgilere yer verilmektedir. Hristodulu, 1880 yılında bölgeye yapmış olduğu seyahatler sırasında Belediye Başkanı K. Kokkinos ve Emlak Komisyonu üyesi Yanakis Tsotsoglu'dan almış olduğu bilgiler doğrultusunda bölgedeki nüfus dağılımı ve hane sayıları ile ilgili bilgiler aktarmaktadır. Bu bilgilere göre 1880 yılı itibariyle 1266 Rum hane, 887 Bulgar hane, 598 Türk hane, 72 Yahudi hane, 67 Kıbti hane olmak üzere toplam 2800 hane yeralmaktadır (Doğruöz, 2020: 94).

2.2.3. Tekfurdağı (Tekirdağ) Sancağı'nın Demografik Yapısı

Gayrimüslim nüfusun yoğunlukta olduğu Tekirdağ'da 17. ve 18. yüzyıllar arasında herhangi bir sosyal çatışma yaşanmazken, 19. yy.' dan sonra savaşlar ve işgaller sebebiyle sıklıkla kargaşalar yaşandığı görülmektedir (Pamuk, 2005:102). Savaşlar sonrasında Avrupa'daki toprak kayıpları neticesinde bölge yoğunlukla göç almıştır. Tekirdağ'a yapılan göçler; 1780- 1860 Kırım, 1850- 1860 Kafkasya, 1912- 1913

[13] Çizelge 2.5'de yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.

Makedonya, 1934- 1938 Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya, 1950- 1951 Bulgaristan ve Romanya bölgelerinden yapılmıştır (Göktepe, 2014: 110-117).

1831 yılında yapılan sayıma göre Tekirdağ merkez kazası nüfusunun %32.6'sını Müslümanlar, %66.9'unu gayrimüslimler ve %0.49'unu ise Kıptiler oluşturmaktadır (Göktepe, 2014: 104) (Şekil 2.6, Çizelge 2.6). 1893 yılında yapılan daha detaylı bir sayımda ise, merkez kazadaki halkın %33'ünün Müslüman, %45'inin Rum, %18'inin Ermeni ve %3'ünün ise Yahudilerden oluştuğu görülmektedir (Göktepe, 2014: 108) (Şekil 2.8). Tekirdağ'ın Çorlu, Malkara ve Hayrabolu kazalarında bulunan Müslüman nüfus, merkez kazaya oranla yoğunluk göstermektedir (Şekil 2.5, Şekil 2.7). Kentin demografik yapısındaki bu farkı, bölgeye göçeden Müslüman halkı ticari faaliyetlerin yoğun olduğu merkez kazadan ziyade, işlenmeye hazır tarım alanlarının bulunduğu diğer kazalara yerleştiren devletin iskan politikasıyla açıklamak mümkündür. Bu dönemde bölgedeki gayrimüslimler kentte ticaret faaliyetlerinde bulunurken, Müslümanlar daha çok kırsal kesimde yaşamakta ve tarımla uğraşmaktadır (Göktepe, 2014: 115).

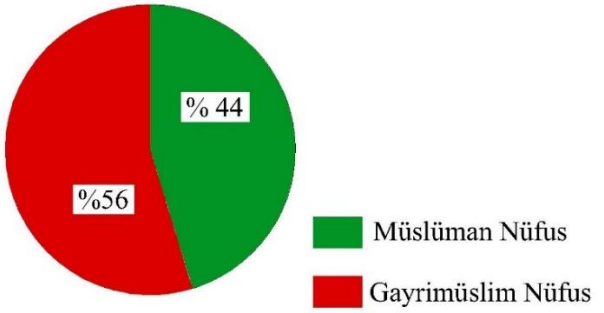
Çizelge 2.6. Tekfurdağı Sancağı nüfusunun yıllara göre değişimi.[14]

ETNİK DAĞILIM	**TEKFURDAĞI SANCAĞI (1881/82-1893)**	**TEKFURDAĞI SANCAĞI (1906-1907)**	**TEKFURDAĞI SANCAĞI (1914)**
Müslüman	41.729	76.813	95.103
Rum	35.563	53.427	28.562
Ermeni	10.391	19.014	13.623
Yahudi	1.378	2.654	2.781
Kıbti	69	699	40
Bulgar	3.430	5.746	_

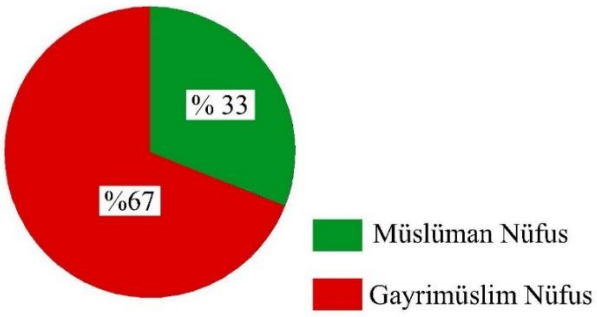
[14] Karpat (2010) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

Çizelge 2.6. (devam ediyor).

Diğer	706	649	339
TOPLAM	**93.272**	**159.002**	**140.448**

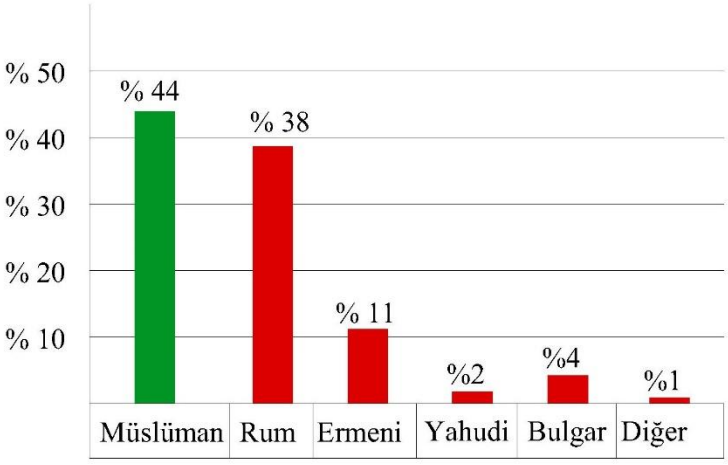

Şekil 2.5. 1893 yılında Tekfurdağı Sancağı'nda Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları.[15]

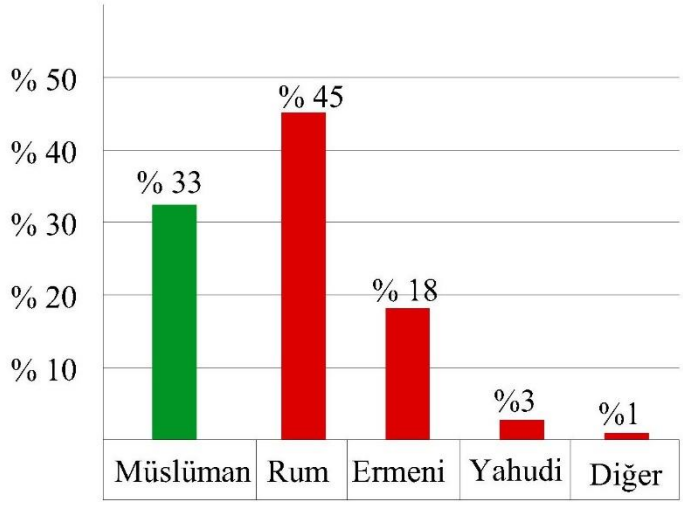

Şekil 2.6. 1893 yılında Tekfurdağı Sancağı merkez kazada Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları.[16]

[15] Çizelge 2.6'da yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.
[16] Çizelge 2.6'da yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.

Şekil 2.7. 1893 yılında Tekfurdağı Sancağı'nın nüfus dağılımı.[17]

Şekil 2.8. 1893 yılında Tekfurdağı Sancağı merkez kazanın nüfus dağılımı.[18]

Sancak genelinde Rum, Ermeni, Yahudi ve Protestan nüfusun en yoğun görüldüğü bölge merkez kazadır. Buna karşılık Hayrabolu kazası Rum ve Ermeni nüfusun en az olduğu bölgedir. Bulgar nüfus çoğunluğu ve Katolik nüfusun tamamı Malkara kazasında ikamet etmektedir (Ekin, 2014: 115).

[17] Çizelge 2.6'da yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.
[18] Çizelge 2.6'da yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.

1920'de gerçekleşen Yunan işgali sırasında bölgede yaşayan Trakya Rumları ise, işgal için hazırlıklar yapmaya başlamış ve bu amaçla Trakya Komitesi'ni kurmuşlardır. Kurmuş oldukları çetelerle Türklere çok ciddi zararlar vermişlerdir. 13.11.1922'de Tekirdağ Yunan işgalinden kurtulduğunda, Rum ve Ermeniler kaçarak bölgeyi boşaltmışlardır (Tekirdağ İl Yıllığı,1973: 26-27). 1923'te Lozan Antlaşması'na ek olarak yapılan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi gereğince, Tekirdağ'dan ayrılan 55.000 Rum ve Ermeni yerine Yunanistan'dan 40.000'e yakın Türk bölgeye getirilmiştir (Tekirdağ İl Yıllığı,1973: 28).

Rumlar, Yunanlar ve Bulgarlar tarafından işgal edilen şehirde Milli Mücadele ile yeniden istikrar sağlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında göçler nedeniyle Türkler, diğer etnik kökenli nüfuslara karşı üstünlük sağlamıştır (Pamuk, 2005:103). Cumhuriyet'in ilanından sonra şehrin yaraları sarılmaya başlanmış, kentin yeniden imar edilmesi adına tadilat ve onarım çalışmaları hız kazanmıştır. Bölgede bulunan Osmanlı'dan kalma birçok eser, bu dönemde onarım görmüştür (Saracalı, 2019:12).

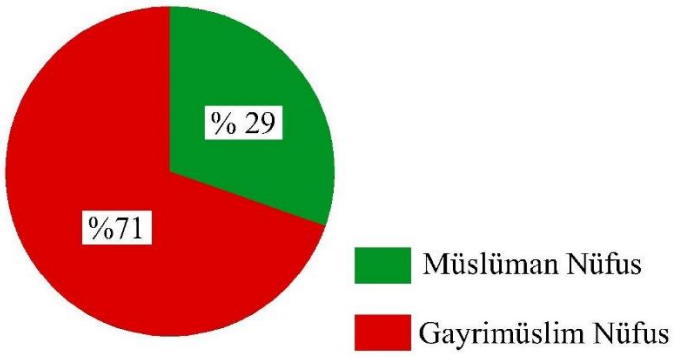
2.2.4. Gelibolu Sancağı'nın Demografik Yapısı

19. yy.'da Trakya bölgesinde yeralan diğer bölgeler gibi, Gelibolu Sancağı'nda da gayrimüslim nüfus artış göstermiştir. 1831 yılı itibariyle sancak nüfusunun %24'ü Müslümanlardan, %75'i gayrimüslimlerden, %1'i ise Kıbtilerden oluşmaktadır. Sancakta yaşayan gayrimüslim nüfus Ermeni, Yahudi, Rum ve Bulgarlardan meydana gelmektedir (Çizelge 2.7) (Göktepe, 2014: 111). 1893 yılında yapılan nüfus sayımında ise sancak nüfusunun %29'unun Mülümanlardan, %71'inin ise gayrimüslimlerden oluştuğu görülmektedir. Sancak nüfusun büyük bölümünü, % 66'lık bir oran ile Rumlar oluşturmaktadır (Şekil 2.9, Şekil 2.10).

1914 yılında Gelibolu merkez kazada beş adet büyük mahalle yeralmaktaydı. Bu mahalleler; Aşağı Mahalle, Yukarı Mahalle, Rum Mahallesi, Ermeni Mahallesi ve Yahudi Mahallesi'ydi. Müslüman nüfus yerleşiminin sahil kenarındaki kazalardan ziyade, iç kesimlerde bulunan Keşan ve İpsala kazalarında yoğunlaştığı görülmektedir (Göktepe, 2014:115). Ayrıca kazada Fransa, İtalya, Hollanda, Avusturya- Macaristan, İspanya ve Rus Çarlığı'nın konsoloslukları bulunmaktaydı (Atabay, 2018: 101).

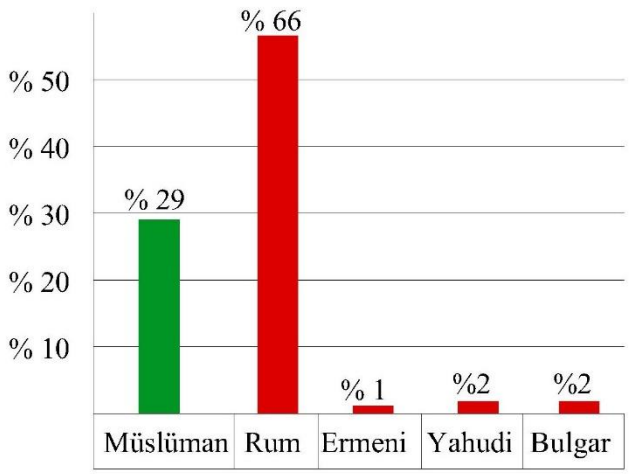
Çizelge 2.7. Gelibolu Sancağı nüfusunun yıllara göre değişimi.[19]

ETNİK DAĞILIM	**GELİBOLU SANCAĞI (1881/82-1893)**	**GELİBOLU SANCAĞI (1906-1907)**
Müslüman	25.605	25.955
Rum	59.153	64.604
Ermeni	1.080	1.133
Yahudi	1.604	2.336
Kıbti	–	–
Bulgar	1.674	1.674
Diğer	113	120
TOPLAM	**89.229**	**95.822**

Şekil 2.9. 1893 yılında Gelibolu Sancağı'nda Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları.[20]

[19] Karpat (2010) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.
[20] Çizelge 2.7'de yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.

Şekil 2.10. 1893 yılı Gelibolu Sancağı'nın nüfus dağılımı.[21]

2.2.5. Gümülcine Sancağı'nın Demografik Yapısı

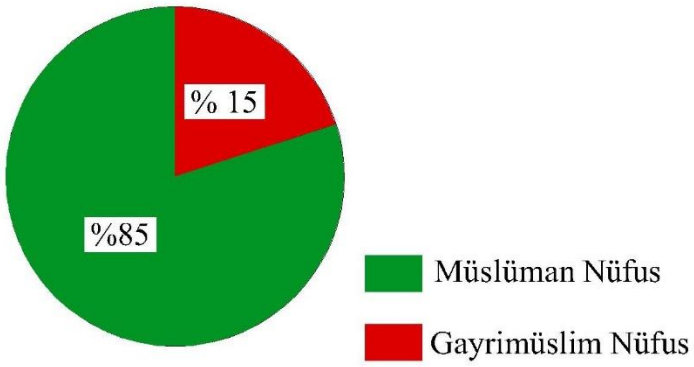
Günümüzde Yunanistan sınırlarında kalan Gümülcine, yapılan düzenlemelerle bağlı bulunduğu sancağın sık sık değiştiği bir kaza statüsündeyken, 1883 yılında kazadan sancağa çevrilmiştir (Gümüşsoy, 2015: 217).

Gümülcine Sancağı'nda nüfus Müslüman, Bulgar, Rum, Yahudi, Ermeni ve Kıbtiyandan oluşmaktaydı (Çizelge 2.8). Bölgedeki gayrimüslim nüfus, Müslüman nüfusun beşte biri oranındaydı (Şekil 2.11, Şekil 2.12). Gayrimüslim nüfusun büyük çoğunluğu merkez kazada yaşamaktayken, Müslüman nüfus yerleşimi sancak geneline dağılmış durumdaydı (Gümüşsoy, 2015: 221- 230).

[21] Çizelge 2.15'te yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.

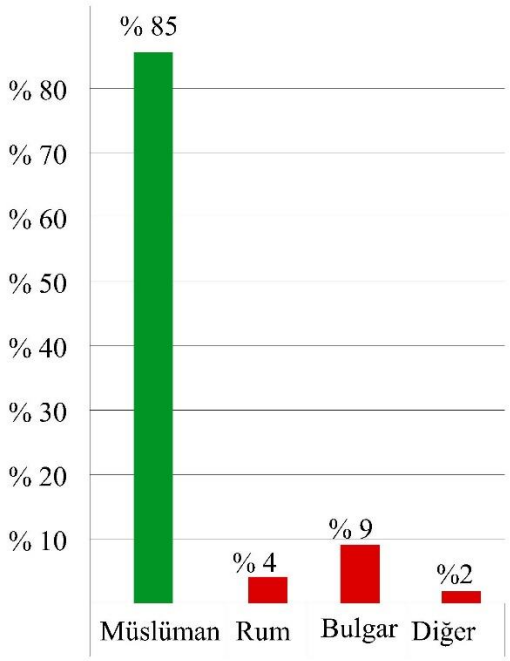
Çizelge 2.8. Gümülcine Sancağı nüfusunun yıllara göre değişimi.[22]

ETNİK DAĞILIM	GÜMÜLCİNE SANCAĞI (1892-1893)	GÜMÜLCİNE SANCAĞI (1897)
Müslüman	204.093	206.914
Rum	9.394	15.241
Ermeni	330	360
Yahudi	626	739
Kıbti	_	912
Bulgar	21.577	20671
Diğer	116	235
TOPLAM	**240.635**	**245.062**

Şekil 2.11. 1893 yılında Gümülcine Sancağı'nda Müslüman ve gayrimüslim nüfus oranları.[23]

[22] Karpat (2010) ve Gümüşsoy (2015) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.
[23] Çizelge 2.8'de yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.

Şekil 2.12. 1893 yılında Gümülcine Sancağı'nın nüfus dağılımı.[24]

1893 yılı itibarıyla merkez sancakta 21 mahalle yer almaktadır. Mahallelerin sayısı 19. yy.'ın sonlarına doğru 36'ya çıkmıştır. Lozan Antlaşması gereğince Gümülcine'nin Yunanistan'a bırakılmasıyla birlikte, Müslüman nüfus hızla azalırken, gayrimüslim nüfusta artış meydana gelmiştir (Gökçe, 2005: 107-110). 20. yy.'ın sonlarına gelindiğinde, nüfusun yarısına yakını Rumlardan oluşmaktadır.

2.2.6. Dedeağaç Sancağı'nın Demografik Yapısı

Günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde yeralan Dedeağaç, 1872 yılında Rumeli demiryollarının Edirne ve Ege Denizi arasındaki bağlantı noktası olarak seçilmesiyle yerleşime açılmıştır. İnşa edilen demiryolu hattı ile önemli bir kent haline gelen Dedeağaç'a ilk yerleşenler demiryolu inşaatında çalışmak için bölgeye gelen Rumlar,

[24] Çizelge 2.8'de yer alan bilgiler doğrultusunda Esra Şar tarafından grafik haline getirilmiştir.

şirkette görevli Ermeniler, Rumlar ve bazı Avrupalılardır. Bölgedeki Müslüman nüfus ise devlet memurlarından oluşmaktadır (Aydın, 2021: 83-95).

Dedeağaç kazasının nüfusu 1877 yılında 1200, 1883 yılında 3000, 1895 yılında 4000, 1908 yılında 5000 ve 1912 yılında 9000'lere ulaşarak hızlı bir artış göstemiştir (Halil, 2018: 104). Nüfusun büyük kısmı Rumlardan oluşmaktadır. Kentte Fransa, İtalya, İngiliz, İran, Yunanistan ve Avusturya konsolosluk vekilleri bulunmaktadır. 1877-78 Osmanlı- Rus Savaşı sırasında Müslümanların büyük bir kısmı bölgeyi terketmiş, yerine Bulgar nüfus yerleştirilmiştir. Sancak nüfusu 1890 yılına gelindiğinde 78.926'ya ulaşmıştır. Sancak genelinde Müslüman ve Rum nüfus çoğunluktayken, merkez kaza genelinde Bulgar nüfus çoğunluktadır (Aydın, 2021: 85-93).

2.3. GAYRİMÜSLİM YABANCI DEVLET OKULLARI

2.3.1. Edirne Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları

Edirne Sancağı, merkez sancak konumunda olup, vilayet merkezi olarak adlandırılmaktadır. Edirne'de Rum, Ermeni ve Musevi'lere ait gayrimüslim okullarının yanısıra, Fransız, Alman, İtalyan, İngiliz, Avusturya ve Bulgar okulları yer almaktadır.

2.3.1.1. Edirne Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları

Maarif Salnamesi kayıtlarına göre, 1891-1892 yıllarında Edirne Sancağı'nda 10 kız, 6 erkek olmak üzere 16 okulda toplam 2631 öğrenci eğitim görmektedir (Kazancıgil vd, 2006:131-134) (Çizelge 2.9, Çizelge 2.10).

Çizelge 2.9. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Erkek Rum Okullları.[25]

Okulun Bulunduğu Mahalle	Okulun Müdürü	Öğrenci Sayısı
Karabulut Mahallesi (Jimnas isimli büyük okul)	Nicola Papa Yorgiyu Efendi	101
Karabulut Mahallesi	Hristopulos Filakto Efendi	216
Yıldırım Mahallesi	Eşteryus Jiko Efendi	422
Kıyık Mahallesi	Apostol Todoridi Efendi	184
Kirişhane Mahallesi	Yorgi Savuplevi Efendi	128
Kum Mahallesi	Mihailo Nikolayidi Efendi	52
Toplam Öğrenci Sayısı		1103

Çizelge 2.10. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Kız Rum Okullları (Şar, 2022)[26].

Okulun Bulunduğu Mahalle	Okulun Müdürü	Öğrenci Sayısı
Hristos Mahallesi	Madam Eleni Miltiyö	332
Hristos Mahallesi	Ezmarağda Hacı Andonyu	72
Hristos Mahllesi Atpazarı Okulu	Haris Vasiyo	107
Yıldırım Mahallesi	Sofya Mavridi	180
Yıldırım Mahallesi	Katrina Konstantino	195
Yeni İmaret	Maria Petrio	112
Kıyık Mahallesi	Maria Yorkiyo	110
Kıyık Mahallesi	Nataşa Nikalye	235
Kirişhane Mahallesi	Vepsavet Papadopula	120
	Suvaşti Konstantino	65
Toplam Öğrenci Sayısı		1528

[25]Kazancıgil vd. (2006) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

[26] Kazancıgil vd. (2006) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

Maarif Salnamesi kayıtlarına göre, 1900-1901 yıllarında Edirne Sancağı'nda 5 kız, 11 erkek olmak üzere 16 okulda toplam 1094 öğrenci eğitim görmektedir (Kazancıgil vd, 2006:160-164) (Çizelge 2.11, Çizelge 2.12).

Çizelge 2.11. 1900-1901 yıllarında Edirne'deki Erkek Rum Okullları.[27]

Bulunduğu Kaza	Ruhsat Tarihi	Bağlı Olduğu Kurum	Derecesi	Öğrenci Sayısı
Edirne (Jimnas isimli büyük okul)	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	İdadi	162
Edirne	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	Rüşdi	82
Edirne	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	Rüşdi	63
Edirne	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	Rüşdi	74
Edirne	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	Rüşdi	71
Dimetoka	13.02.1896	Dimatoka Rum Metropoliti	Rüşdi	47
Dimetoka	13.02.1896	Dimatoka Rum Metropoliti	Rüşdi	56
Ortaköy	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	İdadi	61
Ortaköy	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	Rüşdi	91

[27] Kazancıgil vd. (2006) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

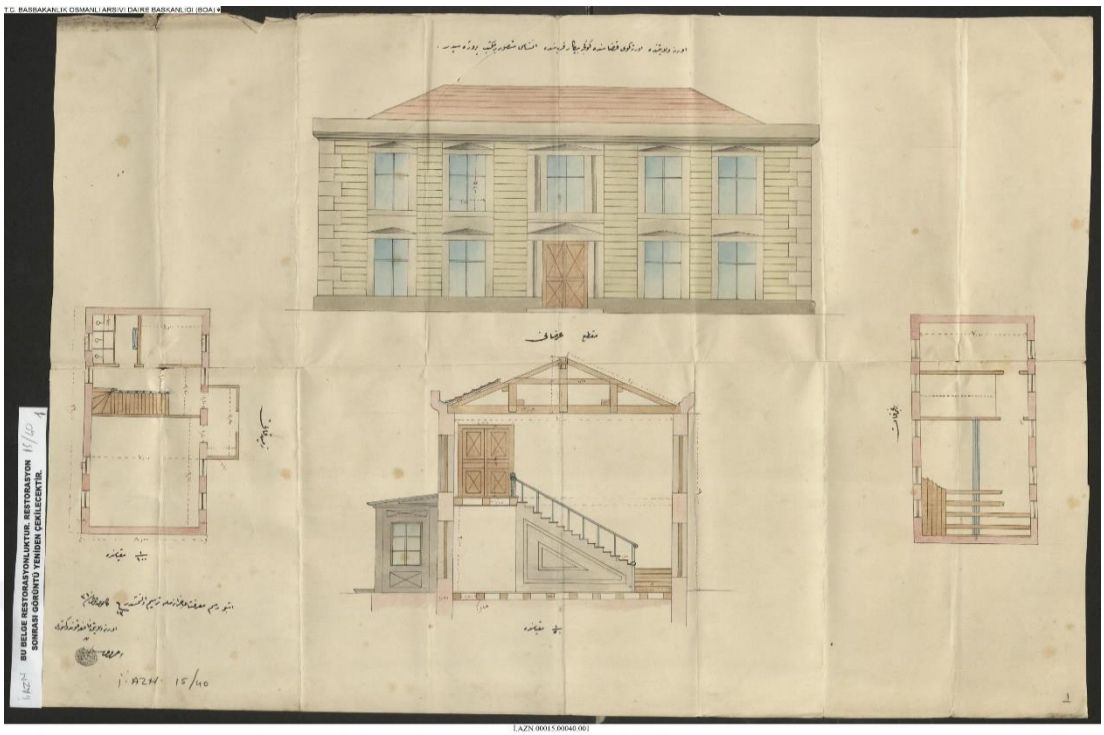
Çizelge 2.11. (devam ediyor).

Ortaköy	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	Rüşdi	53
Cisri Mustafa Paşa (Uzunköprü)	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	İbtidai Rüşdi	98
Toplam Öğrenci Sayısı				858

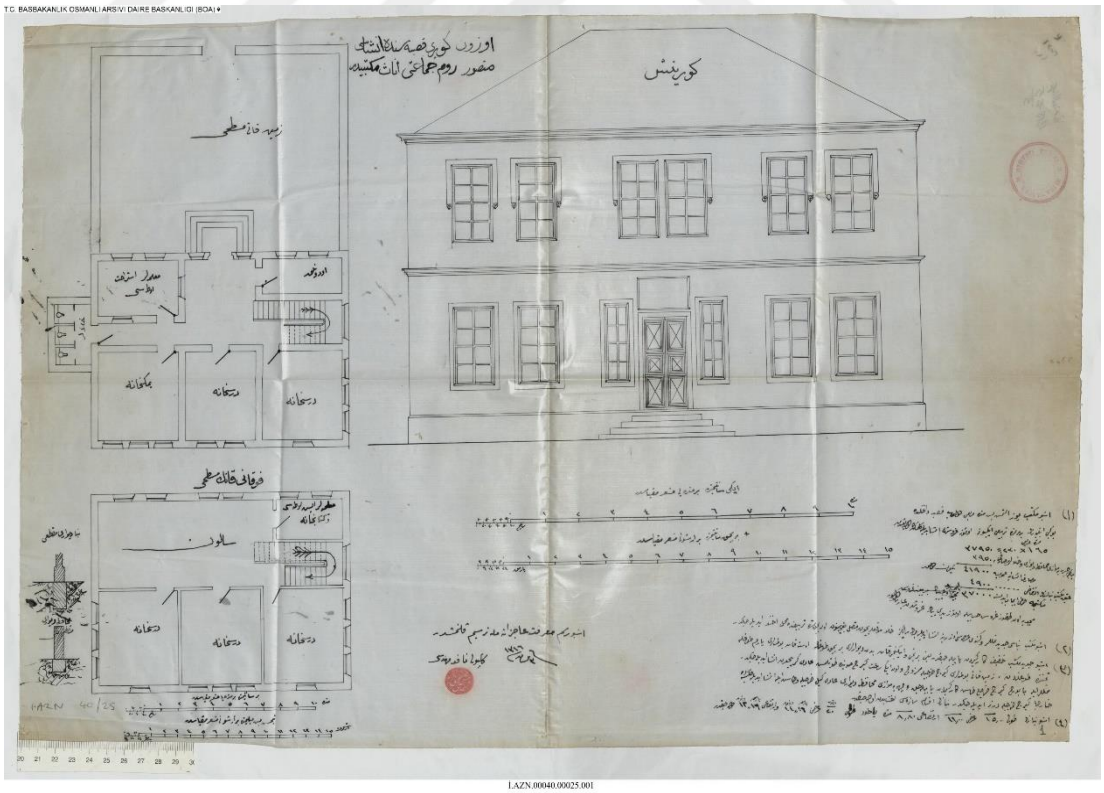
Çizelge 2.12. 1900-1901 yıllarında Edirne'deki Kız Rum Okullları.[28]

Bulunduğu Kaza	Ruhsat Tarihi	Bağlı Olduğu Kurum	Derecesi	Öğrenci Sayısı
Edirne	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	Rüşdi	38
Dimetoka	13.02.1896	Dimatoka Rum Metropoliti	Rüşdi	35
Dimetoka	13.02.1896	Dimatoka Rum Metropoliti	Rüşdi	29
Ortaköy	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	İdadi	75
Ortaköy	13.02.1896	Edirne Rum Metropoliti	Rüşdi	59
Toplam Öğrenci Sayısı				236

[28] Kazancıgil vd. (2006) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)
BU BELGE RESTORASYONLUKTUR. RESTORASYON SONRASI GÖRÜNTÜ İÇİNDEN ÇIKILECEKTİR.
İ.AZN. 15/40
İ.AZN.00015.00040.001

Şekil 2.13. Ortaköy Kazası Gökçepınar Karyesi'nde bulunan Rum Mektebi'ne ait proje_1895 (BOA.İ.AZN. 15/40).

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)
İ.AZN.00040.00025.001

Şekil 2.14. Uzunköprü'de bulunan Rum Okulu_1900 (BOA.İ.AZN. 40/25).

Balta (1998), çalışmasında bu yıllarda Edirne'de görevli olan Rum konsolosların eğitim ile ilgili raporlarına yer vermektedir. Söz konusu raporlarda yer alan bilgiler, bu dönemde Edirne'de bulunan Rum okullarının durumuna ışık tutmaktadır.

Edirme'deki Rum konsolosu P. Phoibos'un 1858 tarihli raporuna göre, bu yıllarda Edirne'de 8 adet Rum okulu mevcuttur. Okullarla ilgili detaylar şu şekilde belirtilmiştir:

1. 140-150 öğrenciye eğitim veren bir Rum okulu.
2. 1839 yılında Aziz Nicolas Kilisesi'ne bağlı olarak kurulan ve 90 öğrenci mevcutuna sahip olan karma eğitim kurumu.
3. 1846 yılında kurulan ve 174 öğrenciye eğitim veren merkezi karma bir kurum.
4. 1852 yılında kurulan ve 85 öğrenciye eğitim veren bir kız okulu.
5. 1855 yılında Aziz Jean Baptiste Kilisesi'ne bağlı olarak kurulan ve 90 öğrenciye eğitim sağlayan kız okulu.
6. Yıldırım Mahallesi'nde 160-180 öğrencili karma eğitim kurumu.
7. Kirişhane Mahallesi'nde 125-140 öğrencili karma eğitim kurumu.
8. Kıyık Mahallesi'nde 120-130 öğrencili karma eğitim kurumu.

Konsolos K. Vatikiotis'in 1875 yılında hazırlamış olduğu raporunda ise Edirne Sancağı'nda 10 adet Rum okulundan söz edilmektedir. Biri kızlara ait olmak üzere iki adet okul, iki adet ilkokul, iki adet kız okulu, Aziz Georges Mahallesi'nde bir adet karma kurum, Yıldırım Mahallesi'nde bir adet okul, Kirişhane Mahallesi'nde bir adet okul ve Kıyık Mahallesi'nde bir adet okulda, toplam 19 öğretmenin, 1207 öğrenciye eğitim verdiği aktarılmaktadır (Balta, 1998: 236).

K. Vakalopulos ise, 1877 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Edirne'de 13 adet Rum okulunun varlığından sözetmektedir. Rapora göre, Merkezi Erkek Rum Okulu, Merkezi Kız Rum Okulu, 6 adet karma kurum ve 5 adet kız okulunda, toplam 1630 öğrenci eğitim görmektedir (Balta, 1998: 236).

Rum Konsolos raporları 1885-86 yıllarında 17, 1901- 1903 yıllarında ise 22 adet Rum okulunun varlığını göstermektedir. Ayrıca bölgede, İstanbul Zappion Okulu'un eski

bir öğrencisi tarafından yönetilen ve kız çocukları için öğretmen yetiştiren Zappion Kız Okulu bulunmaktadır (Balta, 1998: 236-237). Yapı günümüzde Emniyet Müdürlüğü Misafirhanesi (Edirne VIP Polis Evi) olarak kullanılmaktadır (Şekil 2.15, Şekil 2.16).

Şekil 2.15. Zappion Kız Okulu- Edirne VIP Polis Evi (URL 1).

Şekil 2.16. Zappion Kız Okulu- Edirne VIP Polis Evi (URL 1).

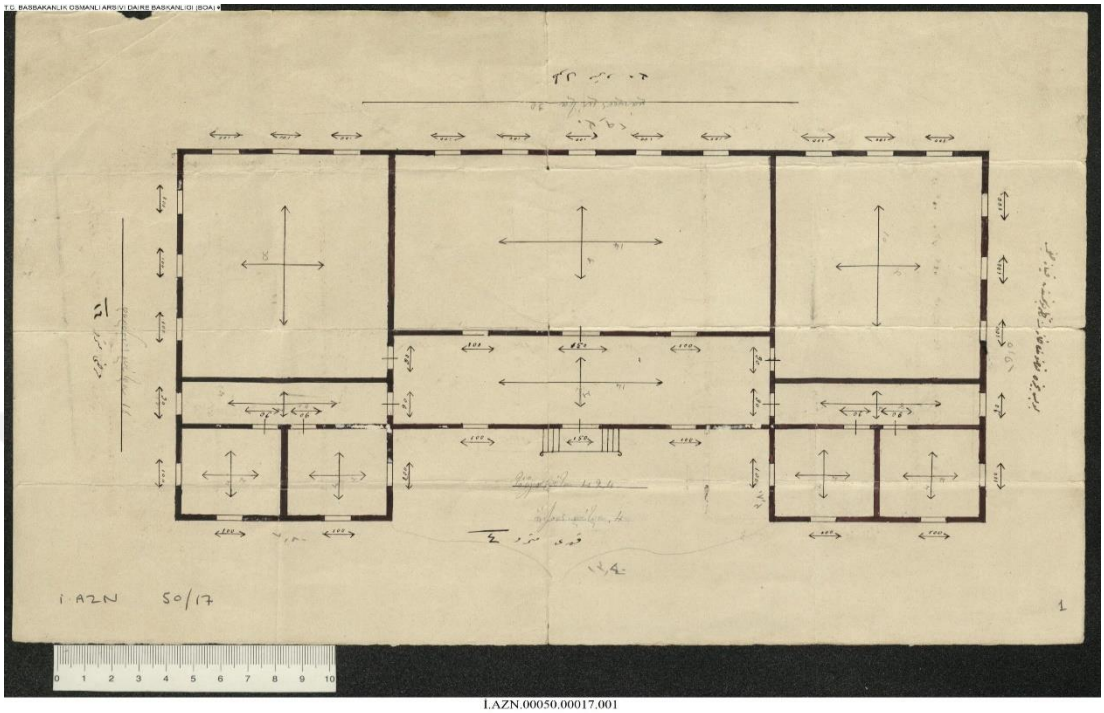
Günümüze ulaşan ve farklı bir işlevle değerlendirilen bir diğer Rum okulu, Kıyık semtinde yer alan ve bugün Şehit Mustafa Tezgider Sosyal Dayanışma Merkezi olarak kullanılan yapıdır (Şekil 2.17). Eski ismi Hacı Yorgi Okulu olan ve 1906 yılında inşa edilen okul, yakın zamana kadar Fevzipaşa İlkokulu olarak hizmet vermistir. 2013 yılında başlayan ve iki yıl süren restorasyon çalışmaları sonrasında uzun süre boş bırakılan yapı, 2022 yılında yeni işleviyle kullanılmaya başlamıştır.

Şekil 2.17. Hacı Yorgi Okulu- Şehit Mustafa Tezgider Sosyal Dayanişma Merkezi (URL 1).

Rumeli Demiryollları'na ait olan Edirne Tren İstasyonu'nun, Karaağaç'ta inşa edimesi, bu bölgenin etnik yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır (Erdoğu, 2013: 17). Karaağaç, kozmopolit nüfus yapısı gereği, gayrimüslim ve yabancı okulların yoğun olarak görüldüğü bölgelerden biri olmuştur. Karaağaç sınırlarında dört Rum okulu bulunmaktadır (Şekil 2.18). Hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olduğumuz tek okul, Rum Agion Teodoron Okulu'dur. 1863 yılında inşa edilen okul, Ortaköy Caddesi'nde bulunan Agion Teodoron Tiron Stratilatu Kilisesi'nin avlusunda yeralmaktadır.İki kattan oluşan okul, alt kata 4, üst kata 6 olmak üzere toplamda 10 derslikten oluşmaktadır. Okulun alt katı 1892 yılına kadar kız okulu olarak kullanılmıştır. Kilise avlusunda öğretmenlere ait lojman yeralmaktadır. 1923 yılında

Rum halkın bölgeyi terketmesiyle birlikte okul da kapanmış ve bakımsızlıktan dolayı zaman içerisinde yıkılmıştır (Erdoğu, 2013: 64).

Şekil 2.18. Karaağaç'ta yeniden inşa edilen Rum Mektebi'ne ait proje_ 1903 (BOA.İ.AZN. 50/17).

2.3.1.2. Edirne Sancağı'nda Bulunan Ermeni Okulları

Maarif Salnamesi kayıtlarına göre, 1891-1892 yıllarında Edirne Sancağı'nda 7 adet Ermeni okulu bulunmaktadır (Kazancıgil vd, 2006:135-136) (Çizelge 2.13). Bu okulların altısı Edirne merkezde, biri ise Dimetoka kazasında bulunmaktadır. Ayrıca sonraki kayıtlarda, 1896 yılında Hristos mahallesinde eğitim veren kız ve erkek okulundan bahsedilmektedir (Kayıcı, 2013:166).

1901-1901 yıllarına ait Maarif Salnamesi kayıtlarına göre, Edirne bulunan tek Ermeni okulu, açılışı 1796 yılına tarihlenen Arşagunyan Okulu'dur (Kazancıgil vd, 2006: 158). Okul yangın sebebiyle kullanılamaz hale gelmiş ve cemaat tarafından yeniden inşa edilmiştir (Evci, 2019: 416).

Çizelge 2.13. Edirne'deki Ermeni Okulları.[29]

Okul Adı	Okulun Mevkisi	Okul Müdürü	Derecesi	Öğrenci Sayısı
Arşagunyan	Edirne Kaleiçi	Manigon Efendi Antinyan	İbtidai	150 (Erkek)
Hrimpsimyan	Edirne Kaleiçi	Teben Hanım	İbtidai	132 (Kız)
	Edirne Kaleiçi		Sıbyan Mektebi	91 (Karma)
	Edirne Kaleiçi	Mannik Hanım Şertiyan	İbtidai	22 (Kız)
Torkomyan	Karaağaç İstasyon	Hangoş Hanım Tokatilyan	İbtidai	38 (Karma)
Okanaser (Hadika-i Sıbyan)	Edirne Süpürgeciler	Vartanoş Hanım Ohanesyan	İbtidai	91 (Karma)
	Edirne Hristos Mahallesi		İbtidai	40 (Karma)
	Dimetoka	Mehran Rupenyan Efendi	İbtidai	25 (Karma)

[29] Kazancıgil vd. (2006) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir. Kaynaklarda ismi geçen Lusaroviçyan İlkokulu ve Kösedurcuyan isimli okulların bulundukları mevkiler ile ilgili kesin bilgilere ulaşılamadığı için listeye işlenmemiştir.

2.3.1.3. Edirne Sancağı'nda Bulunan Yahudi Okulları

Maarif Salnamesi kayıtlarına göre, 1891-1892 yıllarında Edirne Sancağı'nda 7 adet Yahudi okulu bulunmaktadır (Kazancıgil vd, 2006:137-138) (Çizelge 2.14, Çizelge 2.15).

Çizelge 2.14. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Erkek Yahudi Okullları.[30]

Okulun Müdürü	Öğrenci Sayısı
İlya Zerbiar Nesim Efendi	700
Mösyö Mordihay Behar Yasef	150
Mösyö Lupo	250
Toplam Öğrenci Sayısı	1100

Çizelge 2.15. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Kız Yahudi Okullları (Kazancıgil, 2006).

Okulun Müdürü	Öğrenci Sayısı
Matmazel Ongar	400
Şentosini	100
Mordo Murah	80
Hırkani Efendi	150
Toplam Öğrenci Sayısı	730

Maarif Salnamesi kayıtlarına göre 1900-1901 yıllarında Edirne Sancağı'nda 4 adet Yahudi mektebi bulunmaktadır (Kazancıgil vd, 2006:156-157) (Çizelge 2.16). Ayrıca Dimetoka'da da 64 öğrencinin öğrenim gördüğü ilkokul seviyesinde bir Musevi mektebi olduğu bilinmektedir (Kayıcı, 2013:164).

[30] Kazancıgil vd. (2006) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

Çizelge 2.16. 1900-1901 yıllarında Edirne'deki Yahudi Okullları.[31]

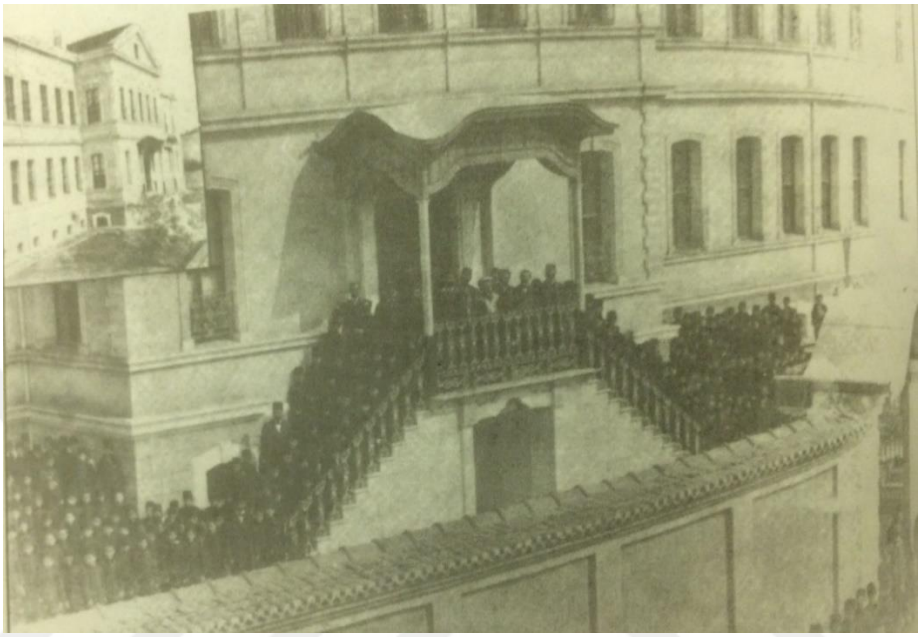
Okulun Adı	Okulun Açılış Tarihi	Okulun Müdürü	Derecesi	Öğrenci Sayısı
Alliance Israelite	1867-1868	Samuel Lupa Efendi	Rüşdi	260 (Erkek)
Alliance Israelite	1870-1871	Sara Ongar Efendi	Rüşdi	484 (Kız)
Dâr-ul Muallimin	1890-1891	Avram Daton Efendi	Dâr-ul Muallim	260 (Erkek)
Musevi Mektebi (Uzunköprü)	1884-1885	Musevi Cemaati	İptidai ve Rüşdi	22 (Erkek)
		Toplam Öğrenci Sayısı		1026

1867 yılında, Edirne'de bulunan bir kısım reformist tarafından, Alliance Israelite Universelle'in merkez komitesinden yardım talep edilmiştir. Davete cevap veren AIU tarafından, 20 Ekim 1867'de Edirne'de Alliance Israelite erkek okulu açılışı yapılmıştır (Şekil 2.19). Alliance Israelite Okulu binası, günümüzde İnönü İlkokulu olarak hizmet vermektedir (Şekil 2.20). Aynı yıl içerisinde öğretmen yetiştirmek üzere "Ecolé Normale Israélite Orientale" adıyla bir öğretmen okulu açılmıştır. Erkek okulunun açılışından iki yıl sonra, Öğretmen Felix Bloch'un çabaları üzerine kız okulu açılmıştır (Evci, 2019: 416).

Felix Bloch'un açmış olduğu kız okuluna rakip olarak, Baruh Mitrani tarafından ayrı bir kız okulu açılmıştır. Ekonomik sıkıntılardan dolayı bir süre sonra okul kapanmıştır (Rodrigue, 1997: 96-97).

[31] Kazancıgil vd. (2006) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

AIU tarafından Edirne'de birçok alanda kültürel etkinlikler düzenlenmiştir.1903-1911 yılları arasında çıraklık eğitimi verilmiş, eğitime 86 kişi katılmıştır. Ayrıca AIU okul müdürü tarafından 1890 yılında üyeleri okul mezunlarından oluşan bir okuma kulübü açılmıştır (Rodrigue, 1997: 160).

Şekil 2.19. Edirne Alliance Erkek Okulu_ 1904 (Rodrigue, 1997:150).

Şekil.2.20. İnönü İlkokulu (Şar, 2022).

Bunlarin dışında Edirne'de bir Sanayi Mektebi ile 1892 yılında Abraham Danon tarafından açılarak sonrasında İstanbul'a taşınan ruhani bir okul yeralmaktadır (Evci, 2019: 421-422).

2.3.1.4. Edirne Sancağı'nda Bulunan Bulgar Okulları

Maarif Salnamesi kayıtlarına göre, 1891-1892 yıllarında Edirne Sancağı'nda 12 adet Bulgar Ortodoks Okulu, bir adet Bulgar Katolik Okulu olmak üzere toplam 13 Bulgar okulu bulunmaktadır (Kazancıgil vd, 2006:139-141) (Çizelge 2.17, Çizelge 2.18, Çizelge 2.19).

Çizelge 2.17. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Bulgar Ortodoks Erkek.[32]

Okulun Yeri	Okulun Müdürü	Öğrenci Sayısı
Kaleiçi	Yuvan Naydenof Efendi	85
Kıyık	Dimitri Bacvadof Efendi	90
Kirişhane	Todor Karabiberof Efendi	58
Kirişhane	Atnaş Velikof Efendi	65
Sırık Meydanı	Ustovin Dimitri Efendi	41
Toplam Öğrenci Sayısı		339

Çizelge 2.18. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Bulgar Ortodoks Kız Okulları.[33]

Okulun Yeri	Okulun Mesulu Muallime	Öğrenci Sayısı
Kaleiçi	Kiprasa Rakova	25
Kıyık	Zoharya Vasilova	115
Kıyık	Marya Mihailova	44
Kirişhane	Katina Apostole	35

[32] Kazancıgil vd. (2006) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.
[33] Kazancıgil vd. (2006) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

Kirişhane	Maria Sulçova	78
Yıldırım	Nikoline Eyvanova	50
Sırık Meydanı	Katina Panayatova	_
Toplam Öğrenci Sayısı		347

Çizelge 2.19. 1891-1892 yıllarında Edirne'deki Bulgar Katolik Özel Okulu.[34]

Okulun Yeri	Okulun Müdürü	Öğrenci Sayısı
Kaleiçi	Rahip Luka Vurunuvski	Yatılı: 87
		Gündüzlü: 8
		Sanayi: 18
Toplam Öğrenci Sayısı		113

Maarif Salnamesi kayıtlarına göre 1900-1901 yıllarında Edirne Sancağı'nda 4 adet Bulgar mektebi bulunmaktadır (Kazancıgil vd, 2006:154-156) (Çizelge 2.20).

Çizelge 2.20. 1900-1901 yıllarında Edirne'deki Bulgar Okullları.[35]

Okulun Adı	Okulun Açılış Tarihi	Okulun Müdürü	Derecesi	Öğrenci Sayısı
Taydanof	1851-1852	Tadenof Efendi	Rüşdi	202 (Erkek)
Hıristo Misrof	1872-1873	Hıristo Misrof Efendi	Rüşdi	48 (Kız)
Kiril Emtodi (Uzunköprü)	1874-1875	Mukruni Efendi	Rüşdi	51 (Erkek)
Bulgar Katolik Mektebi	1862	Rahip Mösyö Ogüst	İdadi ve Rüşdi	130 (Erkek)
Toplam Öğrenci Sayısı				431

[34] Kazancıgil vd. (2006) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.
[35] Kazancıgil vd. (2006) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

Ayrıca kaynaklarda Uzunköprü'de 24 öğrencili Bulgar Ortodoks Kız Mektebi, Dimetoka'da 32 erkek ve 44 kız öğrencinin öğrenim gördüğü iki adet ilkokul bulunmaktadır (Kayıcı, 2013: 166-167).

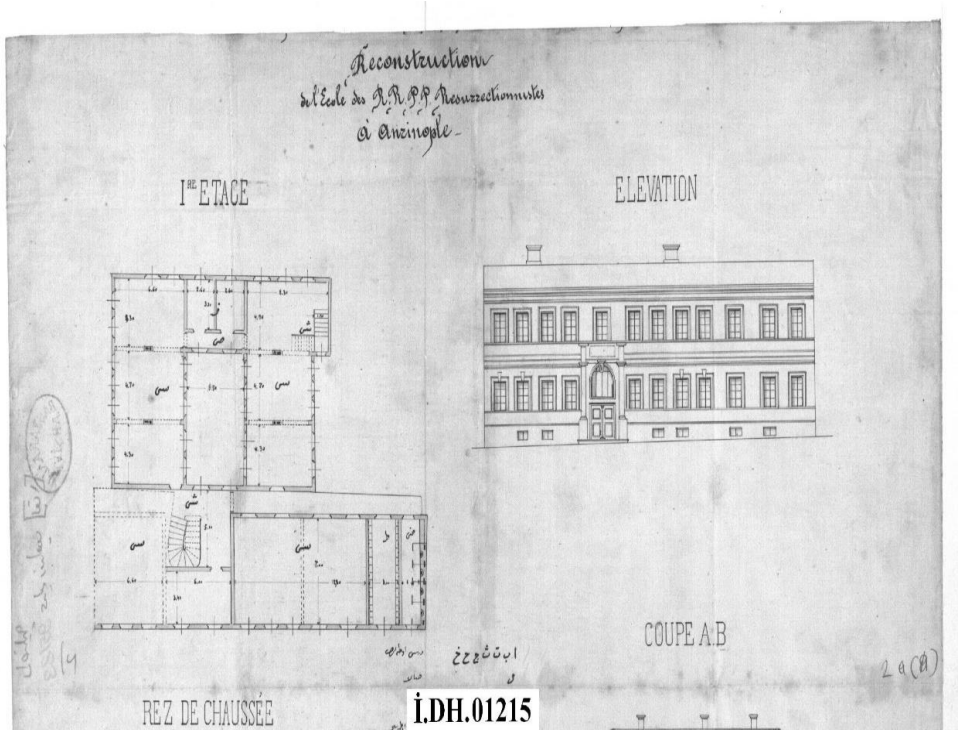
Bulgar Katolik Mektebi, 1862 yılında Polonyalı Resüreksiyonistler tarafından kurulmuştur (Şekil 2.21, Şekil 2.23). Bu sebeple okul aynı zamanda "Polak Mektep" olarak anılmaktadır (Kayıcı, 2013: 168). Okul binası günümüzde I. Murat Lisesi olarak kullanılmaktadır (Şekil 2.22).

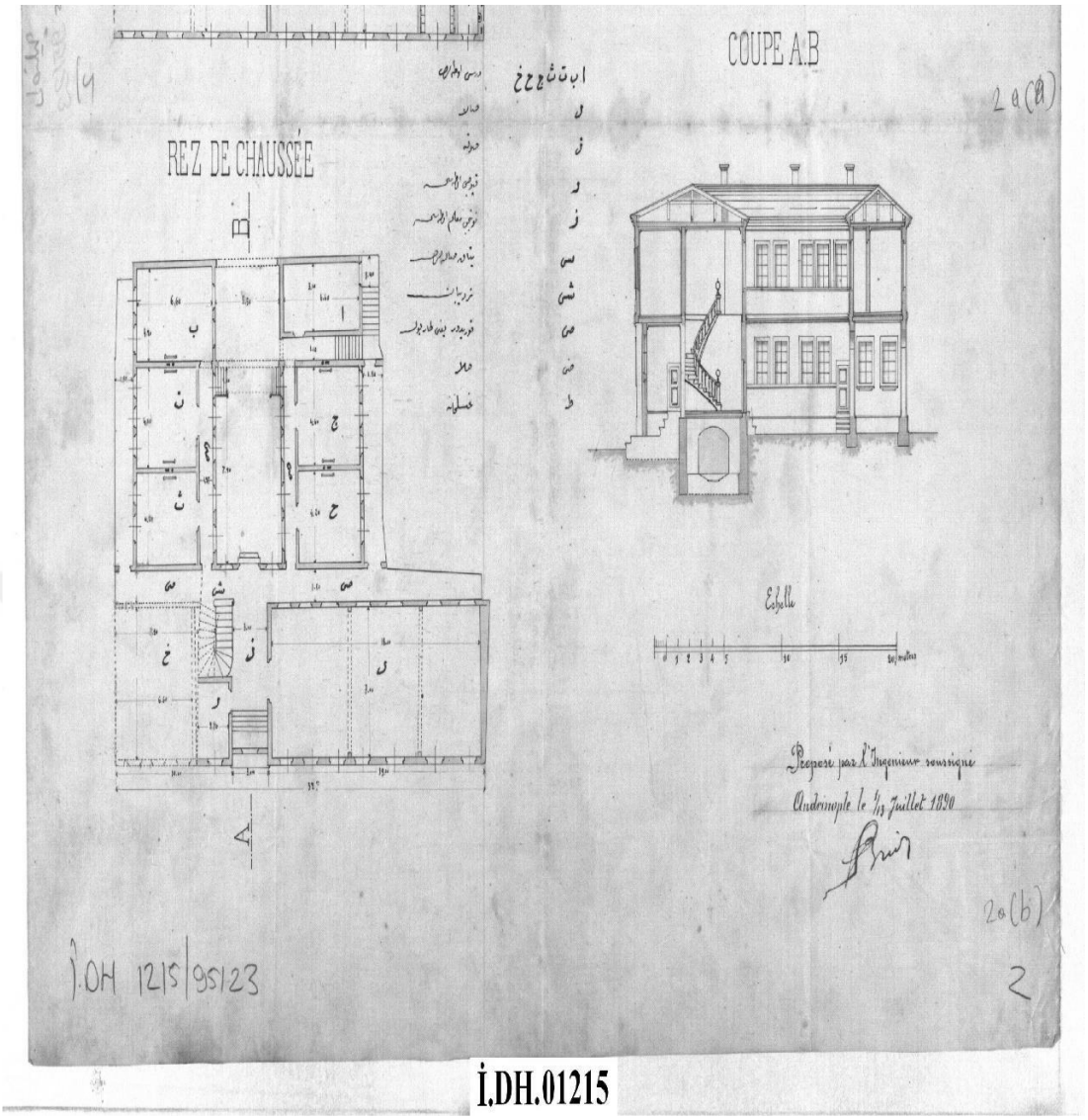
Şekil 2.21. Bulgar Katolik Okulu kartpostalı (Büktel, 2019: 94).

Şekil 2.22. I. Murat Lisesi (Şar, 2022).

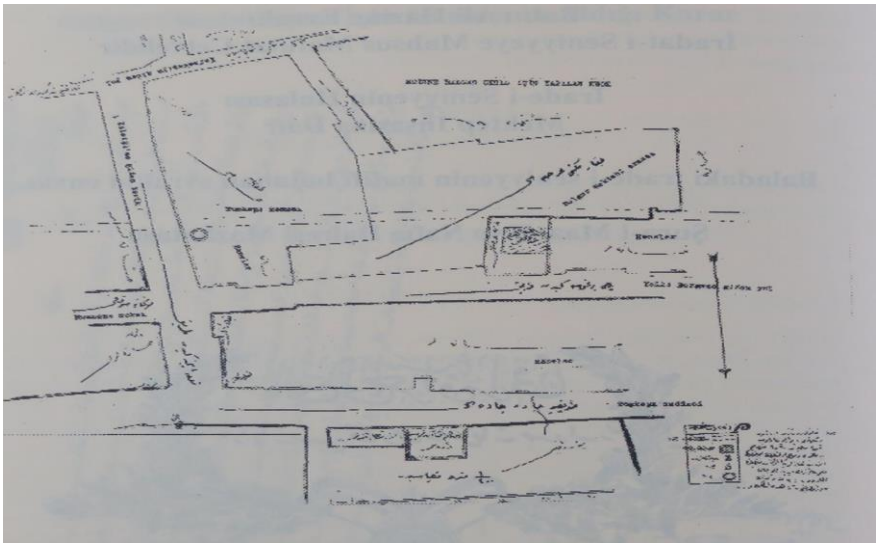

Şekil 2.23. Bulgar Katolik Mektebi'ne ait çizimler (BOA.İ.DH.01215).

Şekil 2.24. Bulgar Katolik Mektebi'ne ait çizimler (BOA.İ.DH.01215).

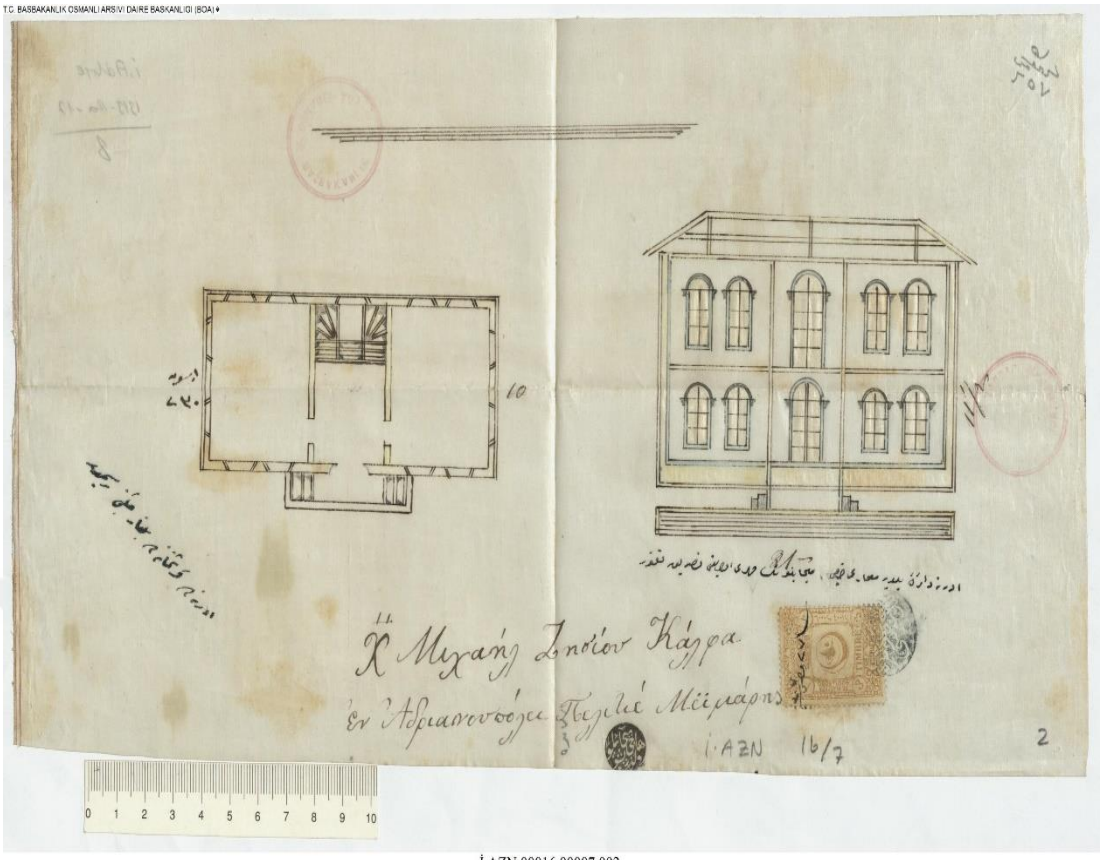
Kaleiçi'nde bulunan Bulgar Ortodoks Mektebi de, günümüzde İlim Yayma Cemiyeti İsmet Kaan Yükseköğretim Yurdu olarak kullanılmaktadır (Şekil 2.26). Okulun inşaatında Edirne Kalesi'nin taşları kullanılmıştır. Bölgedeki evler okul yapımı için kamulaştırılarak yıkılmıştır (Onur, 2006: 93-100) (Şekil 2.25).

Şekil 2.25. Bulgar Ortodoks Mektebi'nin inşa edildiği mahallenin krokisi (Onur, 2006: 100).

Şekil 2.26. İlim Yayma Cemiyeti İsmet Kaan Yükseköğretim Yurdu (URL 2).

Şekil 2.27. Kirişhane Aya Konstandi Kilisesi avlusunda bulunan Bulgar Mektebi'ne ait proje_ 1895 (BOA.İ.AZN. 15/7).

2.3.1.5. Edirne Sancağı'nda Bulunan Fransız Okulları

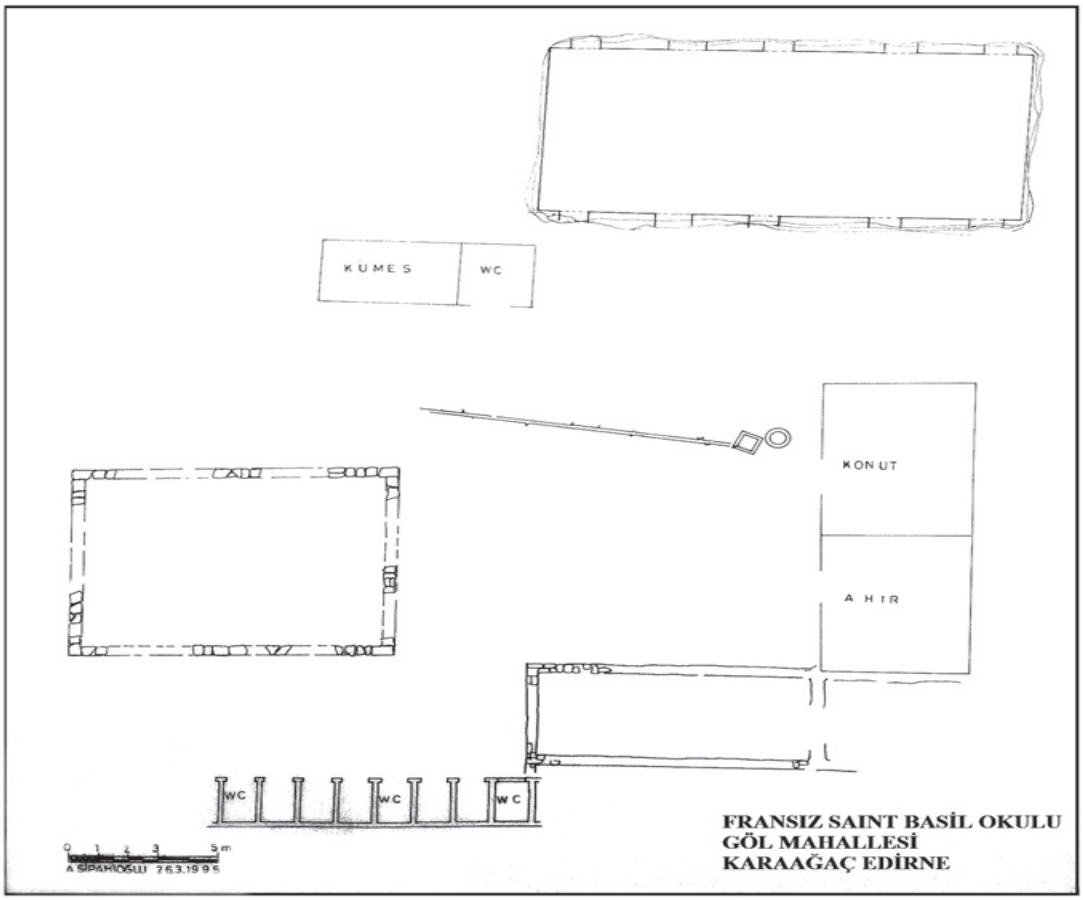
1901 yılı itibarıyla Edirne Sancağı'nda bulunan Fransız okulları aşağıdaki gibidir (Yorulmaz, 2000: 741).

Edirne _"Pares de Resurectioniste" (Nam rahiplerine ait kolej).
Edirne _"Peres de Soeurs Ressurectionistes" Koleji.
Edirne_"Sainte Helene des Oblates de l' Assomption" Mektebi.
Karaağaç_ "Assomptionistes" Mektebi.
Karaağaç_"Oblates de l' Assomption" Mektebi.
Karaağaç_"Mineurs Conventuels" Mektebi.

1908 yılında Edirne Sancağı'nda 8 adet Fransız okulu bulunmaktayken, 1925 yılında sadece Karaağaç'ta bulunan Fransız okulu eğitimine devam etmektedir. İlköğretim

seviyesinde eğitim veren okul, 1873 yılında açılmıştır. 16 kız, 9 erkek öğrenci mevcudu olan okulun müdürü Pegole Peer'dır. 1922 yılında tadilat gören yapı, 2 kat ve 21 odadan oluşmaktadır (Yücel, 2016: 70-71).

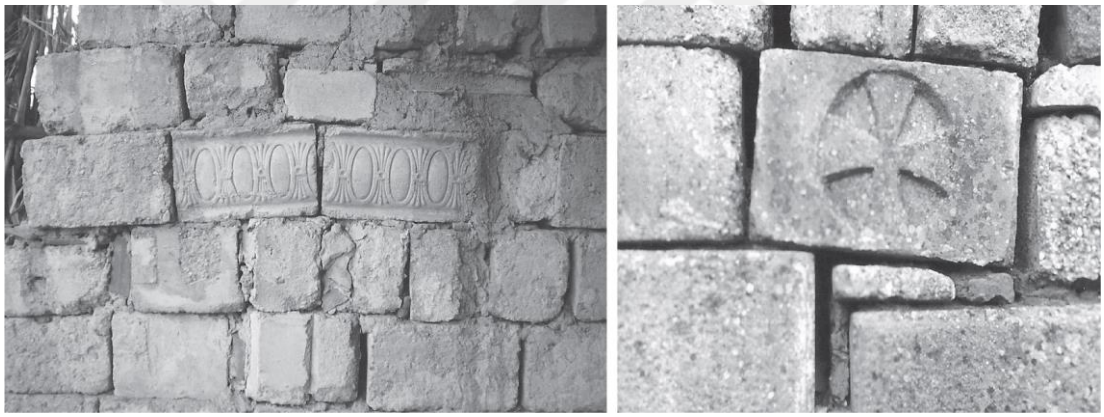
Karaağaç'ta bulunan "Oblates de l' Assomption" Mektebi, Oblate rahibelerinin himayesinde kurulmuş olup, St. Basil Koleji olarak da geçmektedir (Şekil 2.16). Okul Ortaköy Caddesi üzerinde, şahsa ait bir arazi üzerine kurulmuştur. Kız ve erkek çocuklara eğitim veren okul, Balkan Savaşı sırasında, bir kısmı hastane olarak kullanılmak üzere Askeri Hükümet'in emrine bırakılmıştır. Bir süre kimsesiz çocuklar için kullanılan okul, sonrasında yine kendi ismiyle eğitim vermeye devam etmiştir. 1930 yılında çıkan yangında yıkılan okulun yerine, 2006 yılında Fen Lisesi inşa edilmiştir. Okulun kalıntılarından yola çıkarak, arazi üzerinde konut, bahçe kuyusu, kömürlük ve özgün tuvalet kabinleri belirlenmiştir (Erdoğu, 2013: 62-63) (Şekil 2.28, Şekil 2.30).

Şekil 2.28. St. Basil Koleji arazisinde belirlenen yapı yerleri (Erdoğu, 2013: 62).

Şekil 2.29. St. Basil Koleji (Erdoğu, 2013: 62).

Şekil 2.30. St. Basil Koleji arazisinde tespit edilen yapıya ait malzemeler (Erdoğu, 2013: 63).

2.3.1.6. Edirne Sancağı'nda Bulunan Avusturya Okulları

1891 yılı kayıtlarına göre Edirne'de iki adet Avusturya okulu bulunmaktadır. Bunlardan biri "Soeurs de Charite de Agram Mektebi" (Şekil 2.31), diğeri ise Edirne Zükur Mektebi'dir. Edirne'deki Avusturya okullarının sayısı 1904 yılında bire düşmüştür (Yücel, 2016: 139).

“Agram Sörler Binası” olarak da bilinen “Soeurs de Charite de Agram Mektebi”nin bulunduğu arsa üzerinde önceden, Fatih Sultan Mehmet’in ikinci eşi Mükerreme Sitti Hatun’un sarayı bulunmaktaydı. Avusturya Devleti’nin isteği üzerine saray yıktırılarak, üzerine Agram Dosiyer Rahibeler Okulu yapılmıştır (Onur, 2006: 103).

Şekil 2.31. Soeurs de Charite de Agram Mektebi (Onur, 2006: 107).

Okulun ismi 1889 yılına kadar “Avusturya İnas Mekteb-i Hususi” olarak geçmektedir (Kayıcı, 2013: 170). 1903 yılında okulun mutfak bacasından çıkan yangın sonucunda bina tamamıyla yanmıştır. Sonrasında Avusturya Devleti tarafından, okulun bulunduğu yere Maria Lorda isimli bina inşa edilmiştir (Şekil 2.33, Şekil 2.34, Şekil 2.35. Cumhuriyet döneminde bahçeye spor salonu ve yemekhane kısımları ilave edilmiştir. Okul sonrasında uzun süre Anadolu Kız Öğretmen Okulu olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise Sosyal Bilimler Lisesi olarak kullanılmaktadır (Şekil 2.32).

Bu iki okulun haricinde Karaağaç'ta bulunan ve günümüzde mevcut olmayan Santa Maria Okulu bulunmaktadır (Edirne İl Yıllığı, 1973: 89).

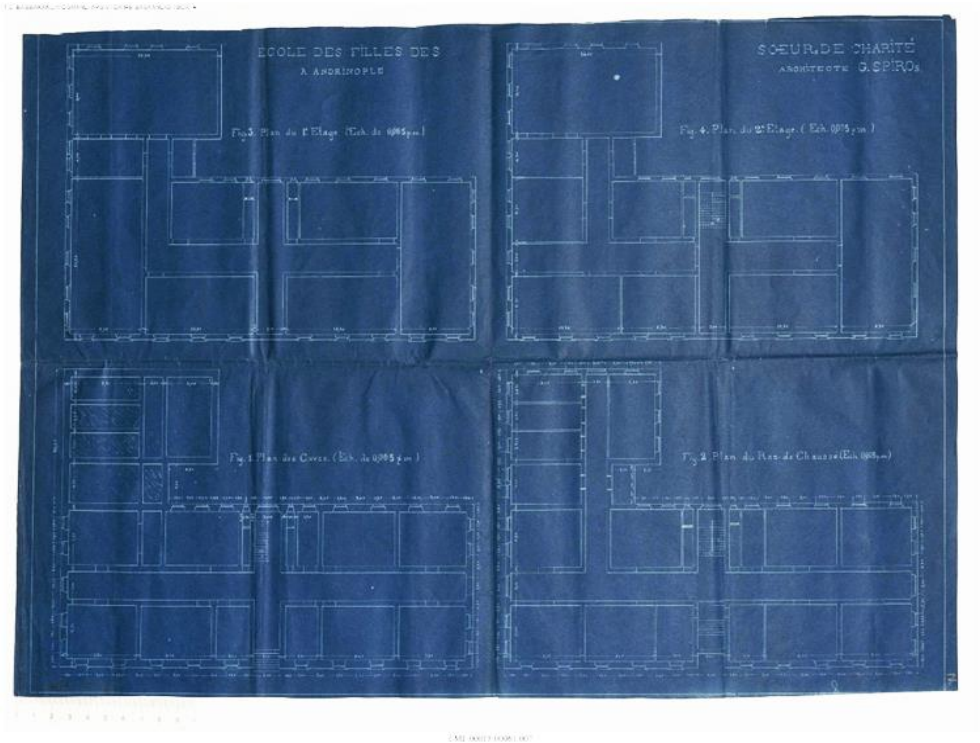
Şekil 2.32. Sosyal Bilimler Lisesi (Şar, 2022).

Şekil 2.33. Soeurs de Charite de Agram Mektebi kat planı ve kesiti- 1910 (BOA. İ.AZN. 15/61).

Şekil 2.34. Soeurs de Charite de Agram Mektebi cephe çizimleri- 1910 (BOA. İ.AZN. 15/61).

Şekil 2.35. Soeurs de Charite de Agram Mektebi kat planları- 1910 (BOA. İ.AZN. 15/61).

2.3.1.7. Edirne Sancağı'nda Bulunan İtalyan Okulları

1904 yılında Edirne'nin Karaağaç bölgesinde, ibtidai ve rüşdiye derecesinde eğitim veren iki adet İtalyan okulu bulunmaktadır (Erdoğu, 2013: 59). 1925 yılı itibarıyla ise sadece bir adet İtalyan okulu mevcuttur (Yücel, 2016:85). Günümüzde geriye kalan İtalyan okulunun sadece kapısı bulunmaktadır (Erdoğu, 2013: 59).

Karaağaç İtalyan Mektebi 1904 yılında Fransız okulu olarak açılmış, 9 Haziran 1907 yılında İtalyan himayesine geçmiştir. Ahşap olan okul binası tek katlı ve 10 adet odadan oluşmaktadır. 1925-1926 ders yılında okulda toplam 44 öğrenci bulunmaktadır (Yücel, 2016: 87).

2.3.1.8. Edirne Sancağı'nda Bulunan Alman Okulları

Edirne Karaağaç'ta bir adet Alman okulu bulunmaktadır. Okul Şark Demiryolları inşaatında çalışan Avusturya Kumpanyası'nda görevli personelin çocukları için 1897

yılında açılmıştır (Kazancıgil vd, 2006: 266). Okul, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Fransız Kumpanyası'na devredilmiştir. 1925 yılında Milli Eğitim'e kiralanan bina, 1936 yılından itibaren Mustafa Necati İlkokulu olarak faaliyet göstermektedir (Şekil 2.36) (Erdoğu, 2013: 59-60).

Şekil 2.36. Mustafa Necati İlkokulu (Şar, 2022).

2.3.1.9. Edirne Sancağı'nda Bulunan İngiliz Okulları

Edirne'de bulunan tek İngiliz Okulu Manyas mevkiinde olup, Reverand Paul Dressler tarafından kurulmuştur. 1911 yılında faaliyete geçen okul, kız ve erkek öğrenciler için ibtidai derecesinde eğitim vermektedir (Mutlu, 1999:239).

2.3.2. Kırkkilise (Kırklareli) Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları

Kırkkilise Sancağı'nda gayrimüslimler tarafından ibtidai ve rüşdiye derecesinde bir çok okul kurulmuştur. Sancağa ait neredeyse her köyde ibtidai derecesinde okul bulunmaktaydı. Kıkkilise kazasında Rum, Yahudi ve Bulgarlara ait ibtidailer ile 7 adet rüşdiye yeralmaktaydı (Kanal, 2017:127).

2.3.2.1. Kırkkilise Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları

Çizelge 2.21. 1892-1893 yıllarında Kırkkilise Kazası'ndaki Rum Erkek İbtidai Mektepleri.[36]

Okulun Yeri	Öğrenci Sayısı
Cami-i Kebir Mahallesi	207
Hacı Zekeriya Mahallesi	160
Karakaş Mahallesi	80
Toplam Öğrenci Sayısı	447

Çizelge 2.22. 1892-1893 yıllarında Kırkkilise Kazası'ndaki Rum Kız İbtidai Mektepleri.[37]

Okulun Yeri	Öğrenci Sayısı
Yapraklı Mahallesi	85
Tellakzade Mahallesi	85
Karakaş Mahallesi	75
Hacı Zekeriya Mahallesi	30
Toplam Öğrenci Sayısı	275

[36] Doğruöz vd. (2020) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

[37] Doğruöz vd. (2020) tarafından elde edilen veriler ışığında Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

Çizelge 2.23. 1898-1900 yıllarında Kırkkilise Sancağı'ndaki Rum Rüşdiye Mektepleri. [38]

Okulun Yeri	Okulun Açılış Tarihi	Mesul Müdür	Öğrenci Sayısı
Kırkkilise	_	Rum Metropolithanesi	91
Kırkkilise	_	Rum Metropolithanesi	72
Lüleburgaz	_	Rum Metropolithanesi	87
Babaeski	_	Rum Metropolithanesi	35
Üsküp Nahiyesi	_	Rum Metropolithanesi	43
Toplam Öğrenci Sayısı			328

1855 yılında Kırkkilise'de doğan Melissinos Hristodulu'nun 1881 yılında kaleme aldığı "Kırkkilise Sancağı'nın Tarihi ve Coğrafi Açıdan Tasviri" isimli kitabının, "Eğitim Konuları" başlıklı bölümünde 1879-1880 yıllarında sancakta faaliyet gösteren gayrimüslim okulları ile ilgili bilgiler detaylı bir şekilde yeralmaktadır (Doğruöz vd, 2020: 96-99). Özellikle Rum okulları isimleriyle listelenmiştir.

Kitapta yer alan bilgilere göre Kırkkilise Merkez kazada yeralan 14 adet Rum okulunda, toplam 1420 öğrenci öğrenim görmektedir.

_ Rum Okulu (Elliniki Sholi)

_ Rum Kız Okulu

_Rum Anaokulu

_ Skopos Rum Okulu

_Agion Panton Allilodidaktik Okulu

_ Kırk Martirler (Şehitler) Allilodidaktik Okulu

_ Efkaryo Okulu

[38] Doğruöz vd. (2020) tarafından elde edilen veriler ışığında Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

_ Agios İoannis Allilodidaktik Okulu
_ D. Anagnostu Okulu
_ İlkokul (Dimotiki Sholi)
_ Rum Kız Okulu
_ Merkez Allilodidaktik Okulu
_ Petra Okulu
_ Skopos (Üsküp) Okulu

Lüleburgaz kazasında yeralan 8 adet Rum okulunda, toplam 410 öğrenci öğrenim görmektedir (Doğruöz vd, 2020: 97).

_ Rum Okulu (Elliniki Sholi)
_ Allilodikaktik Okul
_ Ayvalı Okulu
_ Satıköy Okulu
_ Rum Kız Okulu
_ Ahmet Bey Okulu
_ Çiftlik Köyü Okulu
_ Tuğrulbey Okulu

Midye kazasında yeralan 5 adet Rum okulunda, toplam 360 öğrenci öğrenim görmektedir (Doğruöz vd, 2020: 98).

_Midye Okulu
_Samakov Okulları
_Trulya (Hamdibey) Okulu
_Zorga Okulu
_Allilodidaktik Okul

Babaeski kazasında yeralan 8 adet Rum okulunda, toplam 275 öğrenci öğrenim görmektedir (Doğruöz vd, 2020: 97).

_Babaeski Okulu
_Kara Halil Okulu

_Alipli Okulu

_Doğanca Okulu

_İmampazarı Okulu

_Nadirli Okulu

_Yeniköy Okulu

_Karamazlı Okulu

Pınarhisar kazasında yeralan 6 adet Rum okulunda, toplam 390 öğrenci öğrenim görmektedir (Şekil 2.37) (Doğruöz vd, 2020: 98).

_Pınarhisar Okulu

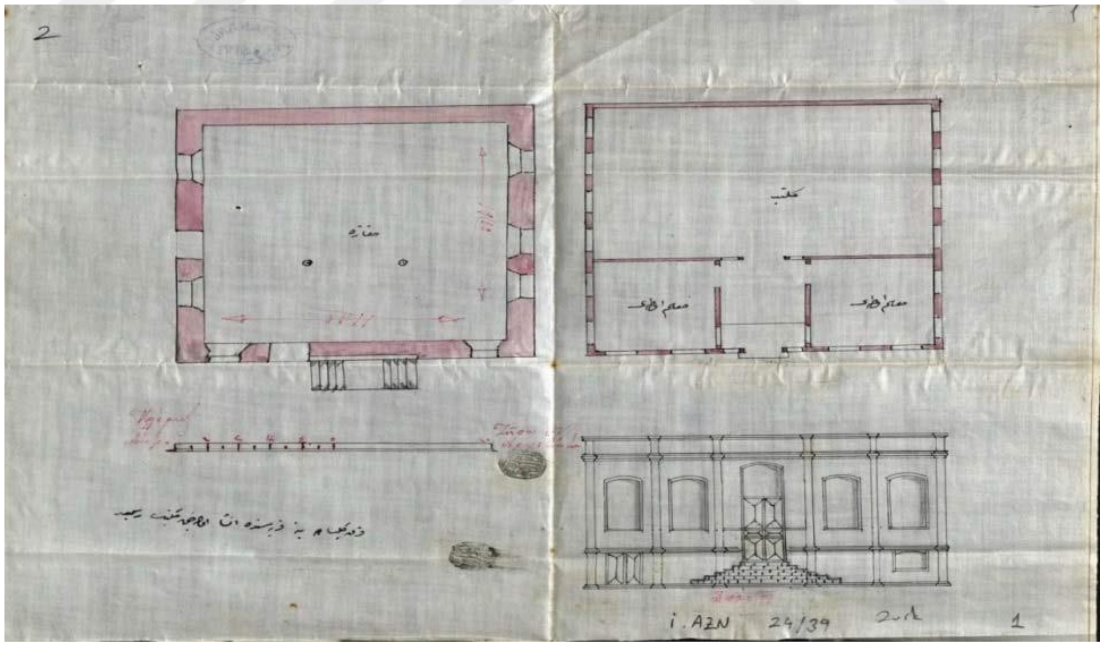
_Yenna (Kaynarca) Okulu

_Skepasto (Yenice) Okulu

_Yancıklar Okulu

_Kurudere Okulu

_Çongara Okulu

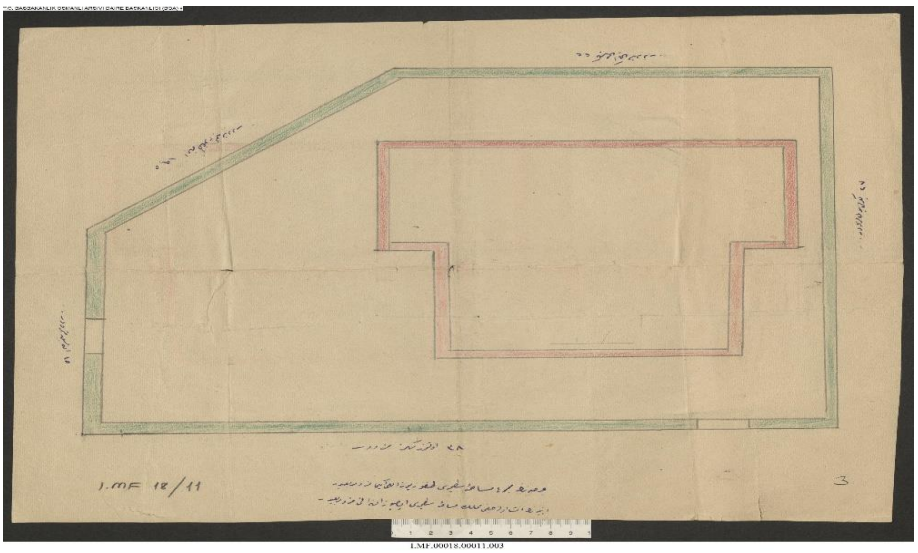
Şekil 2.37. Pınarhisar'da bulunan Rum Mektebi'nin projesi_1897 (BOA.İ.AZN. 24/39).

Ahtapolu kazasında yeralan 4 adet Rum okulunda, toplam 340 öğrenci öğrenim görmektedir (Doğruöz vd, 2020: 99).

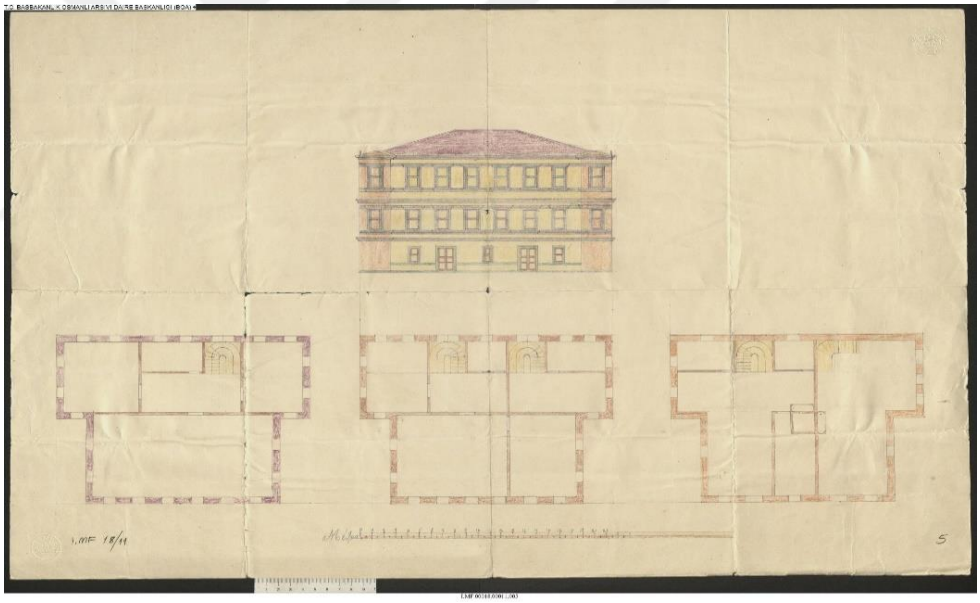
_Agathopolis Okulu
_Brodivo Okulu
_Kosti Okulu
_Vasilikos

Metropolitliğin bulunduğu Vize kazasında yeralan 14 adet Rum okulunda, toplam 683 öğrenci öğrenim görmektedir (Şekil 2.38, Şekil 2.39) (Doğruöz vd, 2020: 98).

_Rum Okulu (Elliniki Sholi)
_Allilodidaktik Okul
_Az-Vuga Okulu
_Agios Georgios Okulu
_Sofides (Sofular) Köyü Okulu
_Mangriotisa Okulu
_Çaklı Okulu
_Pinaka Okulu
_Agios İoannis Okulu
_Saray Okulu
_Sarakina Okulu
_Krioneri (Soğucak) Okulu
_Topçu Köyü Okulu

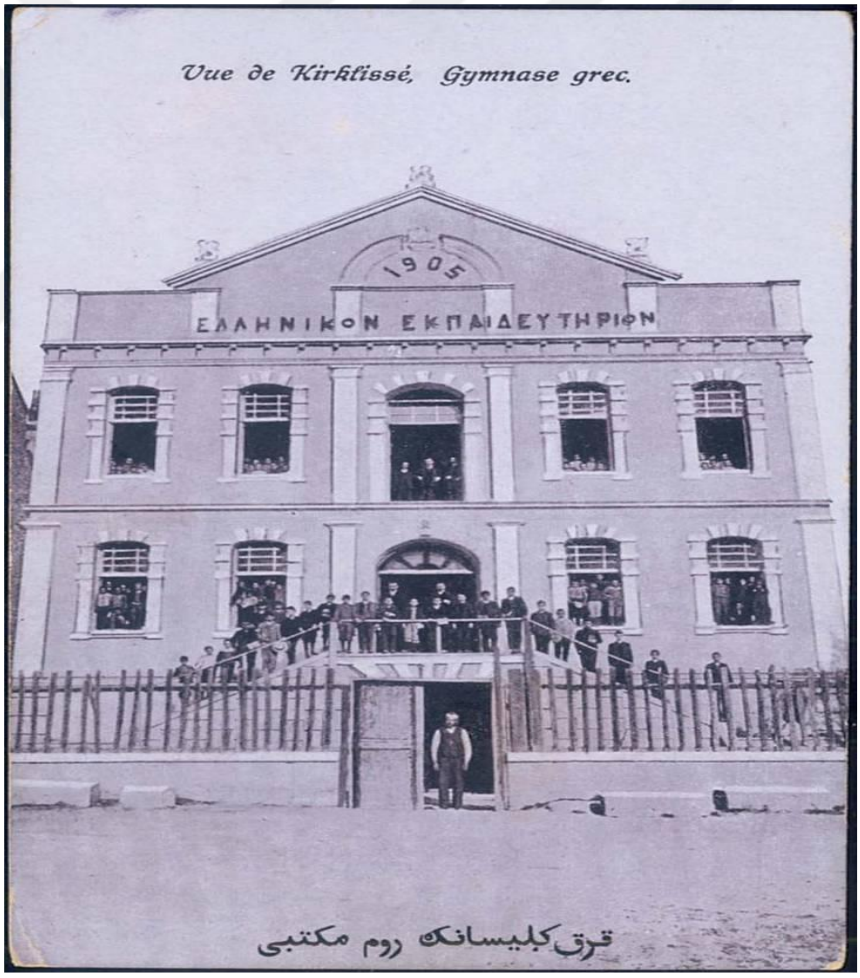
Şekil 2.38. Vize'de Rum kız çocukları için yapılan okulun vaziyet planı_1911 (BOA.İ.MF. 18/11).

Şekil 2.39. Vize'de Rum kız çocukları için yapılan okulun kat planları ve cephesi_1911 (BOA.İ.MF. 18/11).

Hristodulu'nun kitabında yeralan bilgilere göre, Kırkkilise Sancağı'nda Rumlara ait toplam 59 adet okulda 3878 adet öğrenci öğrenim görmektedir (Doğruöz vd, 2020: 99).

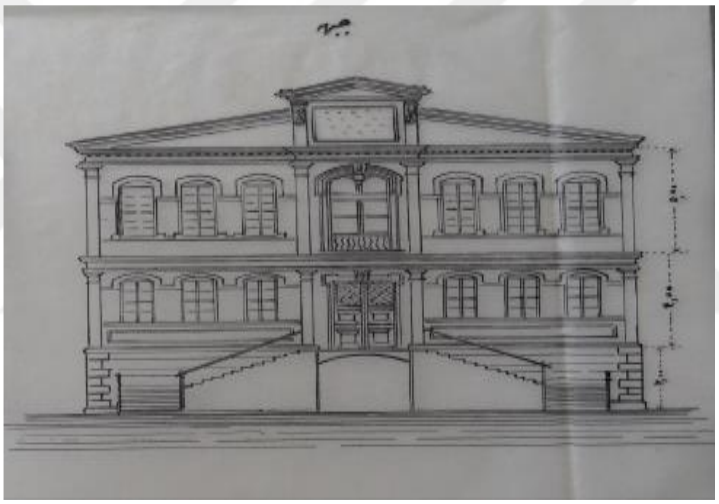
Cami-i Kebir Mahallesi'nde bulunan "Astiki Scholi" isimli Rum Erkek İbtidai Mektebi binası, yakın zamana kadar okul olarak kullanılmıştır (Şekil 2.40). Açılış tarihi kesin olarak bilinmeyen okul 1902 yılında yıkılmış ve yerine Rum Rüşdiye Mektebi yapılmasına dair karar alınmıştır (Şekil 2.41, Şekil 2.42, Şekil 2.43). 1922 yılına kadar rüşdiye olarak kullanılan okul, Mudanya Mütarekesi sonrasında Türk Devleti'ne devredilmiştir. 1971 yılından 2005 yılına kadar Vali Faik Üstün İlkokulu olarak faaliyet gösteren bina 2005 yılında geçirdiği yangın sonrasında kullanılmaz hale gelmiştir (Güçtekin, 2015: 176) (Şekil 2.44). 2014 yılında restore edilen bina, günümüzde Thrace Konak Hotel ve Spa olarak hizmet vermektedir (Şekil 2.45, Şekil 2.46, Şekil 2.47).

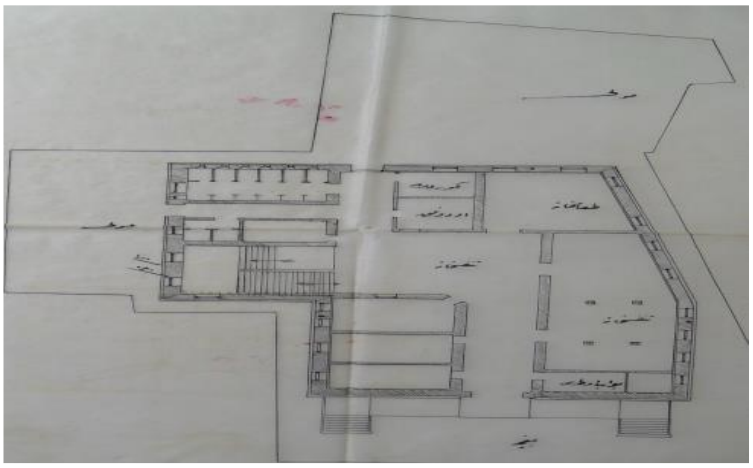
Şekil 2.40. Rum Rüşdiye Mektebi açılışı_1905 (Kırklareli Müzesi Arşivi).

Şekil 2.41. Rum Rüşdiye Mektebi 1920-1923 (Güçtekin, 2015: 192).

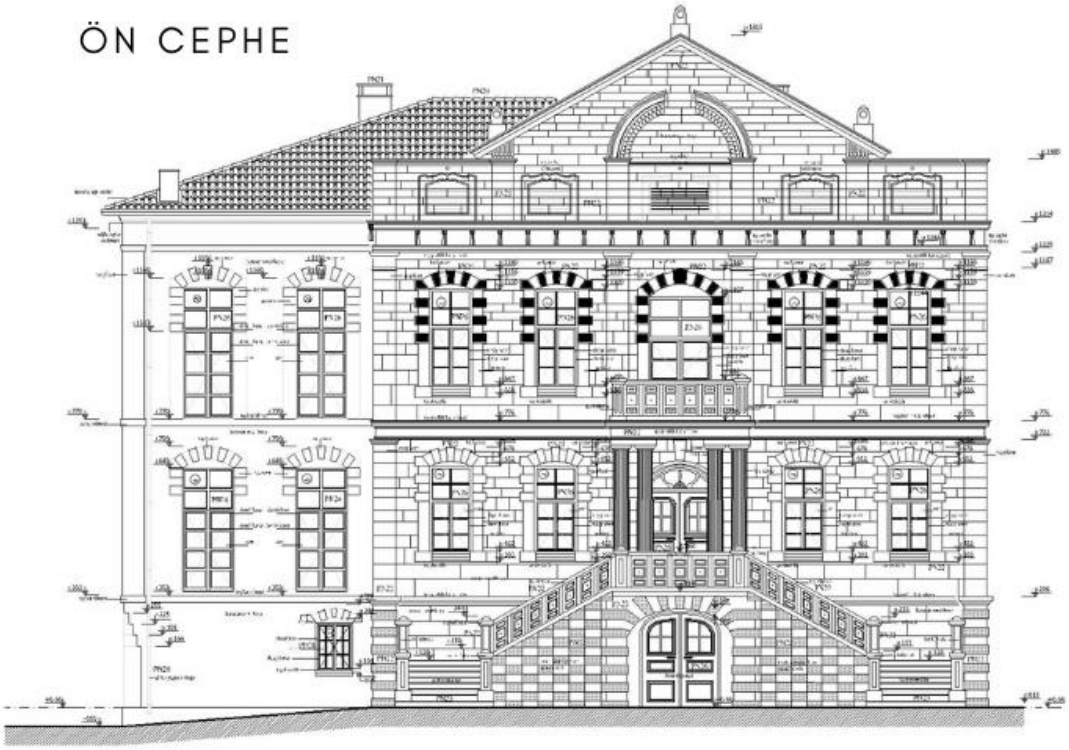
Şekil 2.42. Rum Rüşdiye Mektebi cephesi (BOA.İ.AZN. 48/5).

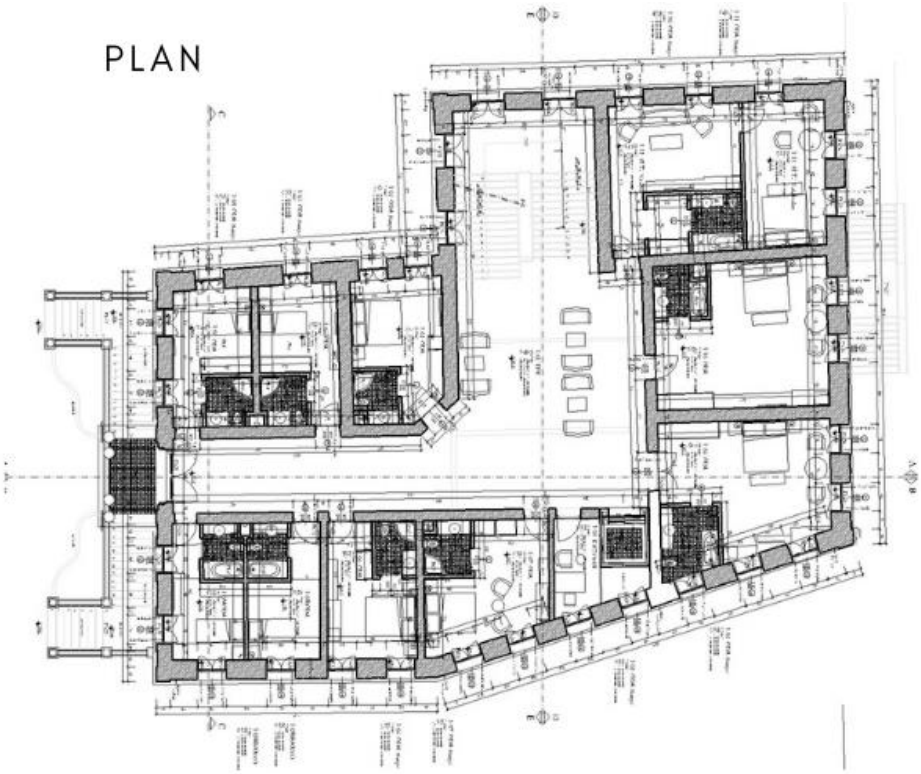
Şekil 2.43. Rum Rüşdiye Mektebi planı (BOA.İ.AZN. 48/5).

Şekil 2.44. Vali Faik Üstün İlkokulu yangın sonrası durumu (Demirli,2010: 84).

Şekil 2.45. Vali Faik Üstün İlkokulu restorasyon projesi ön cephe çizimi (URL 3).

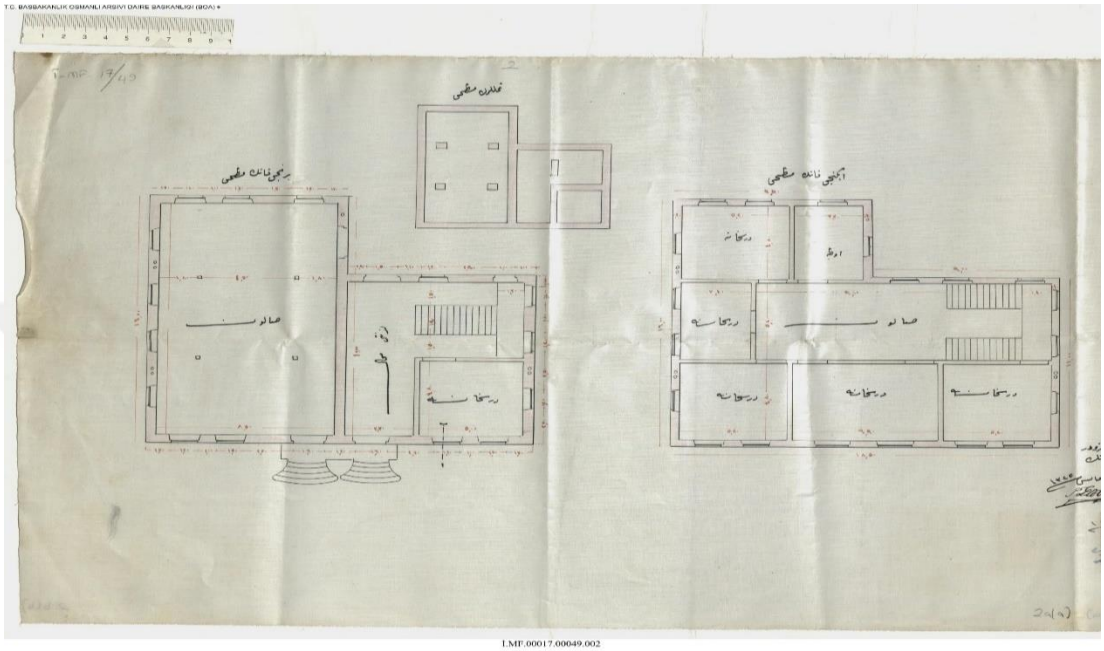

Şekil 2.46. Vali Faik Üstün İlkokulu restorasyon projesi kat planı (URL 3).

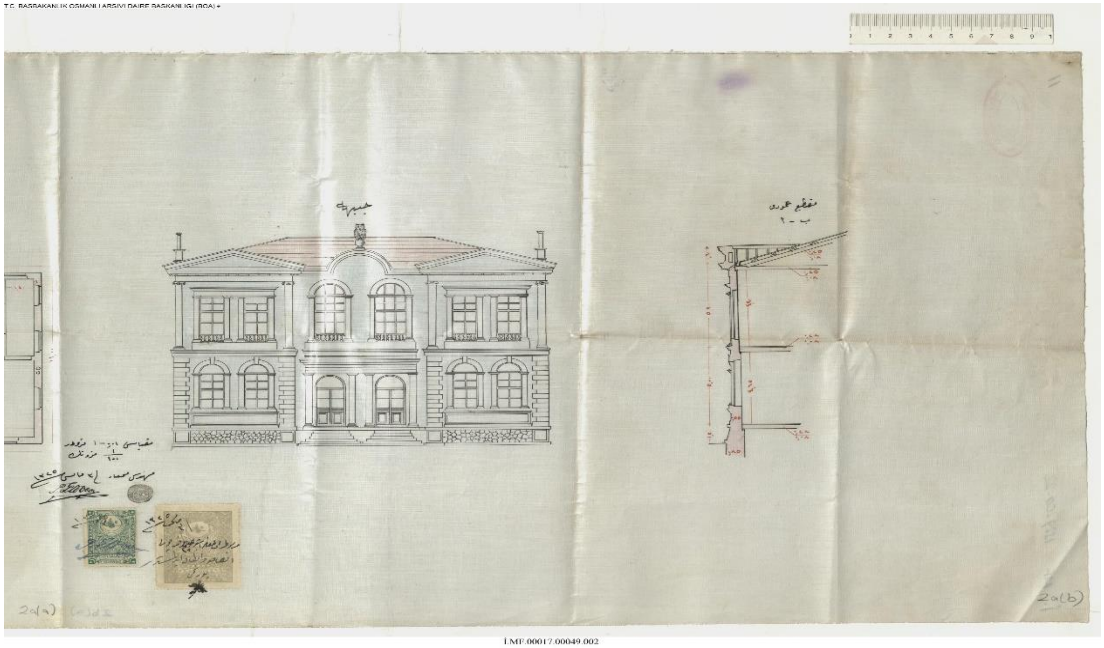

Şekil 2.47. Thrace Konak Hotel ve Spa (URL 4).

Kırkkilise kazasında Rum Kız Mektebi (Şekil 2.48, Şekil 2.49) olarak belirtilen okulun, bölgenin mübadele öncesi çizilmiş krokisinden yola çıkılarak, Tevfik Fikret Yatılı Bölge Ortaokulu binası olma ihtimalinin yüksek olduğu görülmektedir (Demirli, 2010:14) (Şekil 2.50).

Şekil 2.48. Rum Kız Okulu kat planları_1911 (BOA.İ.MF. 17/49).

Şekil 2.49. Rum Kız Okulu cephe ve kesitler_1911 (BOA.İ.MF. 17/49).

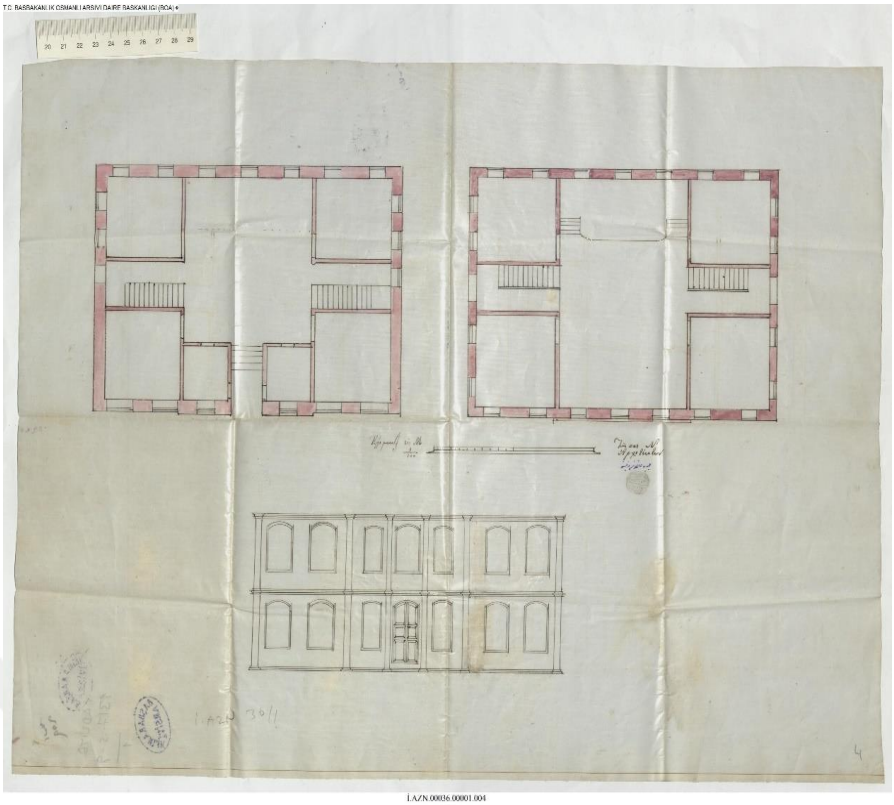

Şekil 2.50. Tevfik Fikret Ortaokulu (URL 5)

2.3.2.2. Kırkkilise Sancağı'nda Bulunan Yahudi Okulları

Kırkkilise'nin Karakaş Mahallesi'nde bulunan 100 öğrencili bir Yahudi mektebi bulunmaktadır. Kırklareli'ndeki Yahudilerin tarihi üzerine araştırmalar yapan Erol Haker'e göre ise 1878 yılı itibarıyla Kırklareli'de biri kız diğeri erkek olmak üzere iki adet Yahudi okulu olduğu belirtilmektedir. Kırklareli'de bulunan Yahudi okullarının AIU'dan yardım talep etmesi üzerine, 1901 yılında 150 öğencili bir erkek okulu açılmıştır. 1899 yılında eski Yahudi okulunun yıkılarak yeniden inşa edilmesi için izin verilmiştir (Şekil 2.51). Bu okulun haricinde Lüleburgaz'da da 85 öğrencili bir Yahudi mektebi daha bulunmaktadır (Kanal, 2017: 128-129).

Hristodulu'nun kitabında yeralan bilgilerden yola çıkılarak da, 1879-1880 yıllarında Kırkkilise'de bir adet Sinagog Okulu, bir adet Rum ve Yahudi kız mektebi ile Lüleburgaz'da bir adet Yahudi mektebi bulunduğu anlaşılmaktadır (Doğruöz vd, 2020: 99).

Şekil 2.51. Karakaş Mahallesi'nde yeniden inşa edilen Yahudi Mektebi'ne ait proje_1899 (BOA.İ.AZN. 36/1).

2.3.2.3. Kırkkilise Sancağı'nda Bulunan Bulgar Okulları

Kikkilise Sancağı'nda 5 adet ibtidai derecesinde, 2 adet ise rüşdiye derecesinde okul bulunmaktadır (Kanal, 2017: 128) (Çizelge 2.24, Çizelge 2.25).

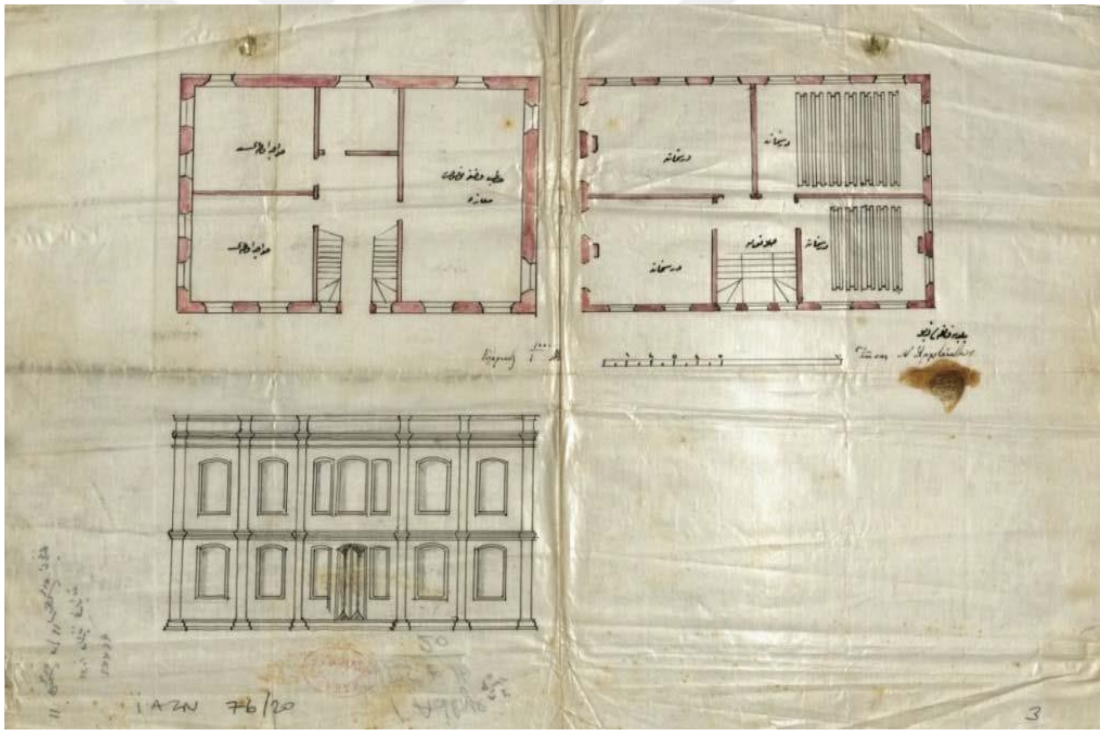
Çizelge 2.24. 1892-1893 yıllarında Kırkkilise Kazasındaki Bulgar İbtidai Mektepleri (Kanal, 2017).

Okulun Yeri	Öğrenci Sayısı
Tellakzade Mahallesi	101 (Erkek)
Tellakzade Mahallesi	89 (Erkek)
Karakaş Mahallesi	90 (Erkek)
Hatice Hatun Mahallesi	82 (Erkek)
Tellakzade Mahallesi	60 (Kız)
Toplam Öğrenci Sayısı	422

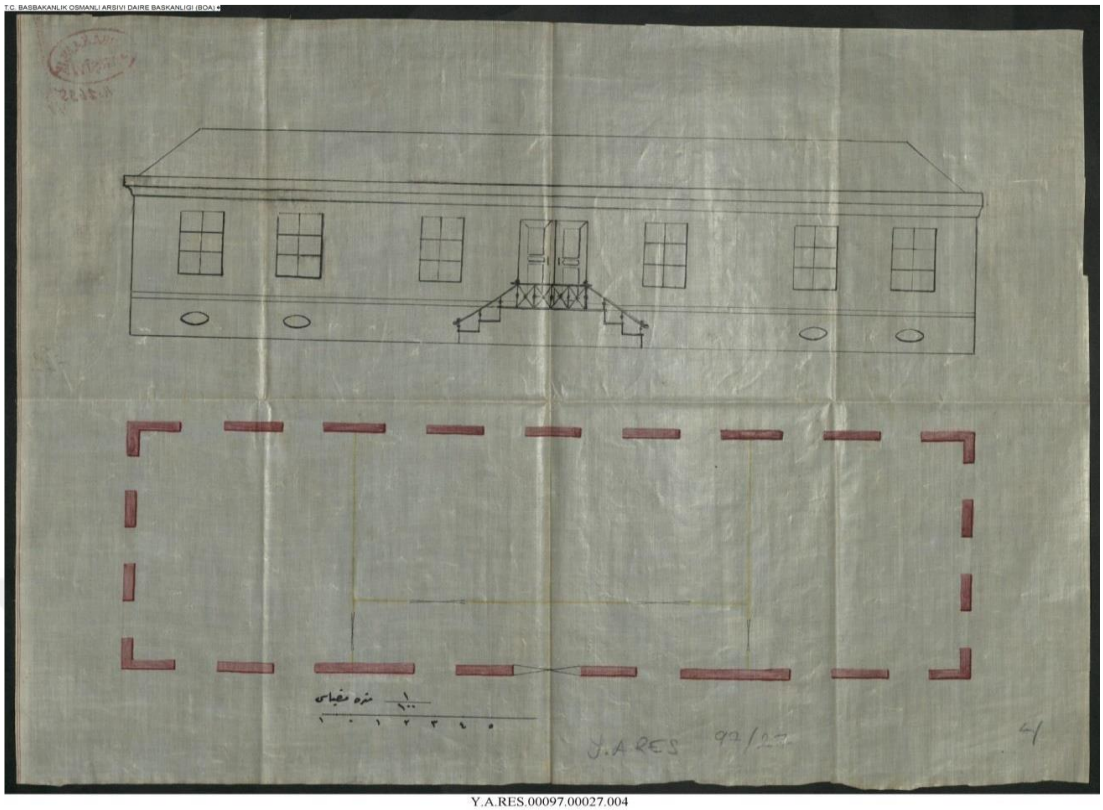
Çizelge 2.25. 1892-1893 yıllarında Kırkkilise Sancağı'ndaki Bulgar Erkek Rüşdiye Mektepleri (Kanal, 2017).

Okulun Yeri	Okulun İsmi	Okulun Açılış Tarihi	Mesul Müdür	Öğrenci Sayısı
Kırkkilise	Ayas Peridon	1880	Mokroni Efendi	75
Tırnova	Kiril Emtodi	1878	Mokroni Efendi	43
Toplam Öğrenci Sayısı				118

Hristodulu'nun kitabında yeralan bilgilerden yola çıkılarak da, 1879-1880 yıllarında Kırkkilise'de, Tırnova'da ve Pınarhisar'da olmak üzere toplam 6 adet Bulgar Okulu olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 2.52, Şekil 2.53) (Doğruöz vd, 2020: 99).

Şekil 2.52. Pınarhisar'da yeniden inşa edilen Bulgar Okulu'na ait proje_1908 (BOA.İ.AZN. 76/20).

Şekil 2.53. Kınıklı Mahallesi'ne inşa edilecek olan Bulgar Okulu'na ait proje_1908 (BOA.Y.A.RES. 97/27).

2.3.3. Tekfurdağı (Tekirdağ) Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları

20.yy.'ın başında gayrimüslim nüfusun Müslüman nüfustan sayıca fazla olduğu Tekfurdağı Sancağı'nda ibtidai ve rüşdiye derecesinde bir çok gayrimüslim okulu yer almaktadır. Neredeyse her köyde ibtidai mektebi bulunmakla birlikte, merkez kazada da rüşdiye derecesindeki okullar vardır (Kanal, 2015: 220-221).

2.3.3.1. Tekfurdağı Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları

Sancak genelinde gayrimüslimlere ait okulların çoğunluğu Rumlara aittir. Islahat Fermanı ile birlikte 1869 yılında Tekirdağ'da Rum eğitimini geliştirmek amacıyla Kültür Derneği kurulmuştur (Somel, 2011: 45).

Çizelge 2.26. 1310 salnamesine göre Tekfurdağı Sancağı'nda bulunan ibtidailer ve öğrenci sayıları (Ekin, 2014:117).

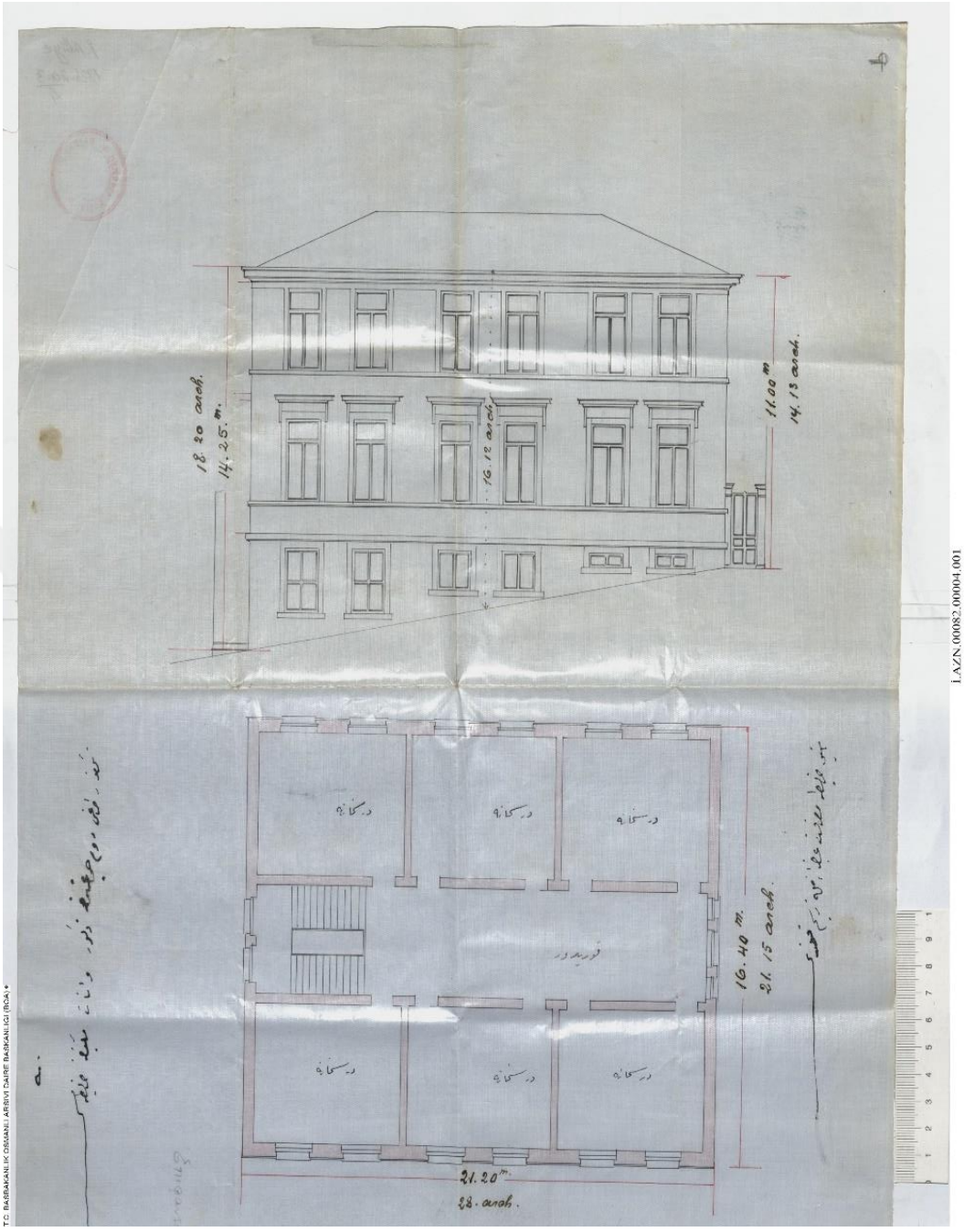
	İptidai Sayısı	Öğrenci Sayısı	
		Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci
Müslüman	129	3358	935
Rum	46	3249	702
Ermeni	6	821	487
Protestan	2	38	34
Bulgar	5	81	__
Katolik	1	15	__
Yahudi	2	150	50
Toplam	191	7712	2208

1892- 1893 yıllarında Tekfurdağı Sancağı'nda, Rumlara ait 46 adet ibtidai bulunmaktadır (Çizelge 2.26). 1902 yılı kayıtlarında, Tekfurdağı kazasında Rumlara ait 3 adet rüşdiye yer almaktadır (Kanal, 2015:221) (Çizelge 2.27).

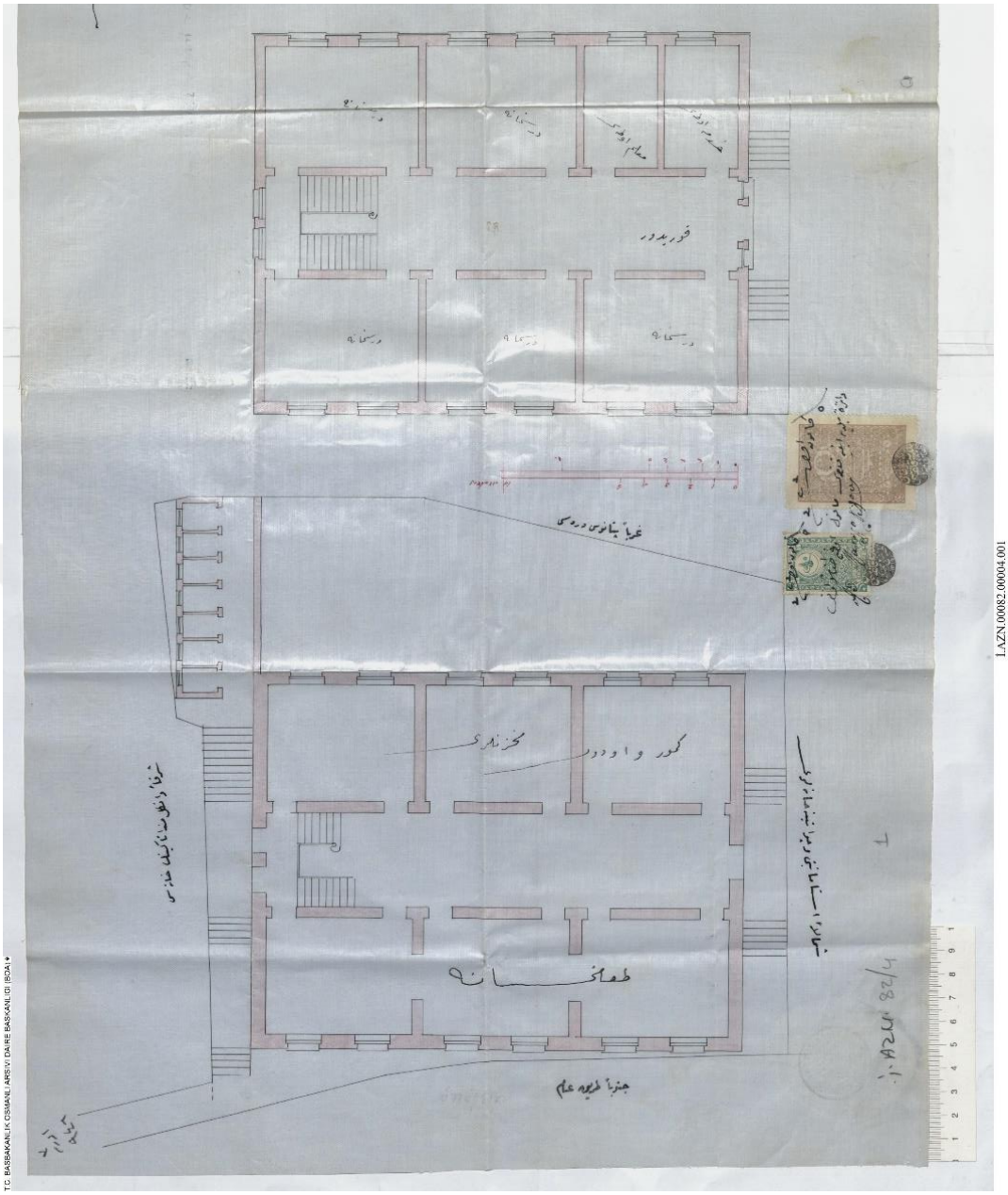
Çizelge 2.27. 1902 yılında Tekfurdağı Sancağı'nda bulunan Rum Rüşdiye Mektepleri (Kanal, 2015:221).

Okulun Kazası	Okulun Açılış Tarihi	Mesul Müdür	Öğrenci Sayısı	
			Kız	Erkek
Tekfurdağı	_	Rum Metropolithanesi	120	250
Tekfurdağı	_	Rum Metropolithanesi	100	_
Çorlu	_	Rum Metropolithanesi	126	473
Toplam Öğrenci Sayısı			1069	

Tekfurdağı merkez kazanın Papa Zaharya Mahallesi'nde yeralan kız mektebinin yanında bulunan ve şahsa ait olan arsa üzerine, kız ve erkek çocukların öğrenim görecekleri bir mektep yapımı için 1908 tarihinde ruhsat verilmiştir (Şekil 2.54, Şekil 2.55).

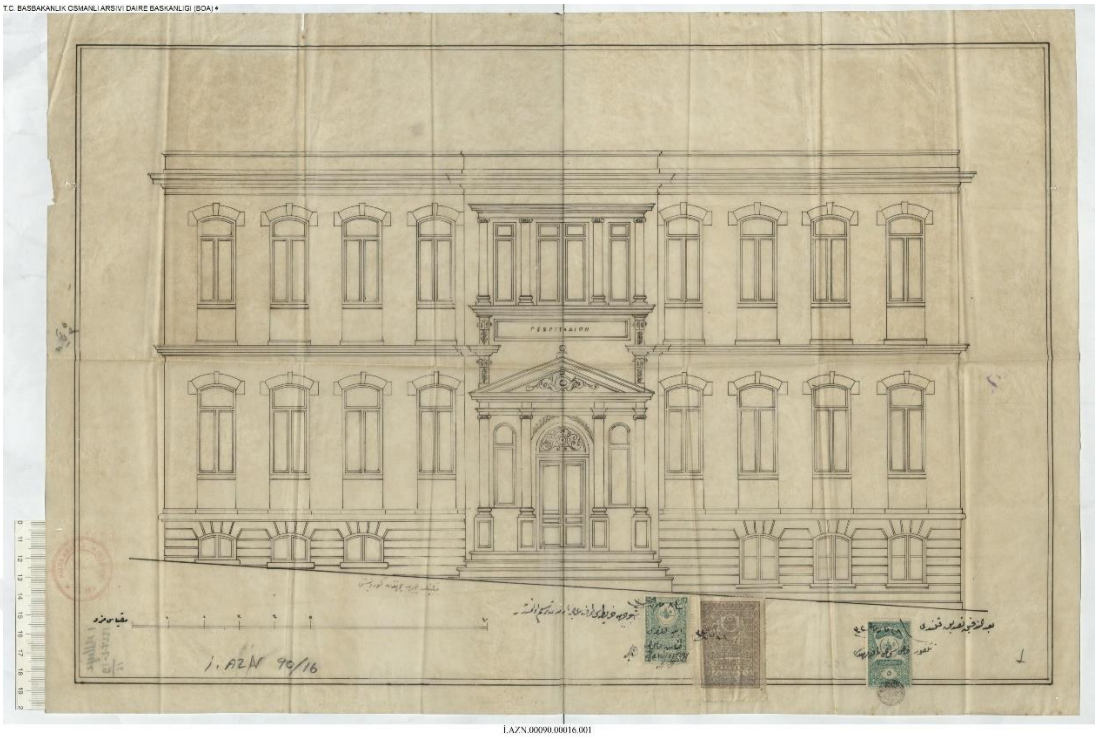

Şekil 2.54. 1908 yılında kız ve erkek çocuklar için inşa edilen Rum Mektebi'nin cephe ve planı (BOA.İ.AZN. 82/4).

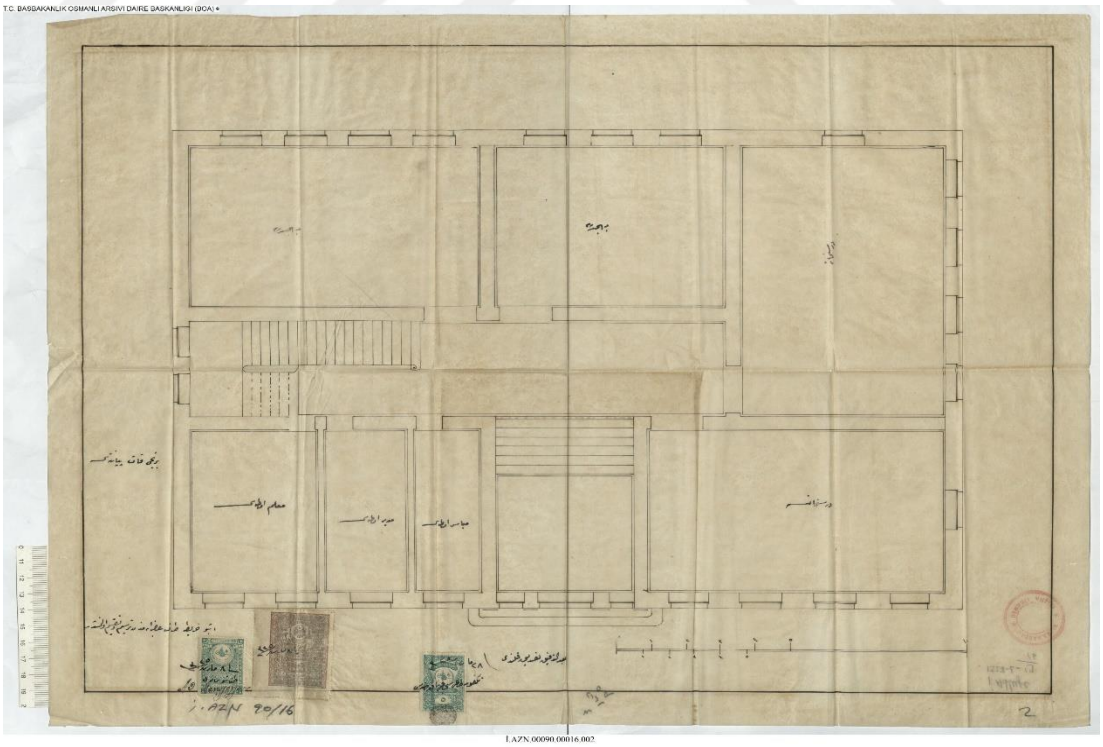

Şekil 2.55. 1908 yılında kız ve erkek çocuklar için inşa edilen Rum Mektebi'nin kat planları (BOA.İ.AZN. 82/4).

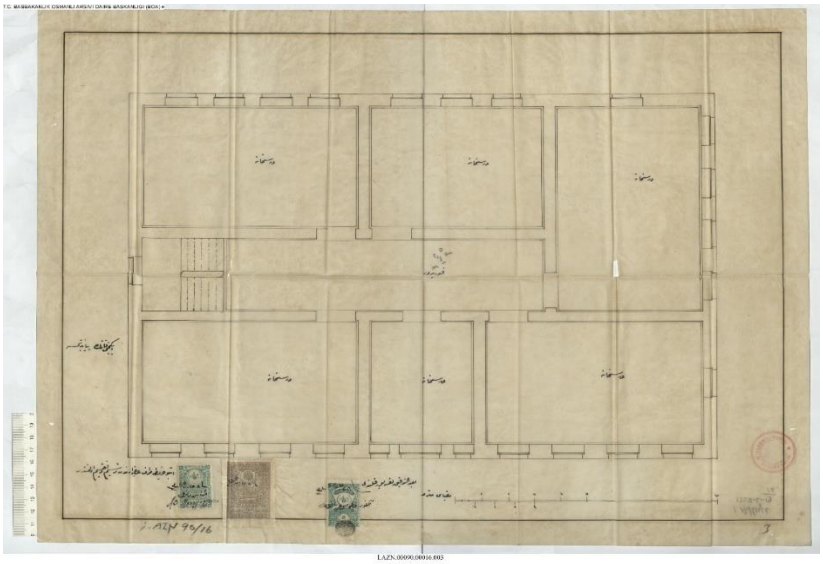
Aynı mahallede yeralan Eski Balık Pazarı mevkiinde bulunan Rum Erkek Mektebi'nin eskiyen binasının yıkılarak, yerine yenisinin yapılması için, 1909 yılında izin verilmiştir (Şekil 2.56, Şekil 2.57, Şekil 2.58). Merkez kazanın Papa Nikola Mahallesi'nde ise mevcut sıbyan mektebi bulunmaması sebebiyle okul talebinde bulunulmuş ve 1910 yılında okul yapımı için izin verilmiştir (Kanal, 2015: 226-227).

Şekil 2.56. 1909 yılında Eski Balıkpazarı Mevkii'nde yeniden inşa edilen Rum Mektebi'nin cephesi (BOA.İ.AZN. 90/16).

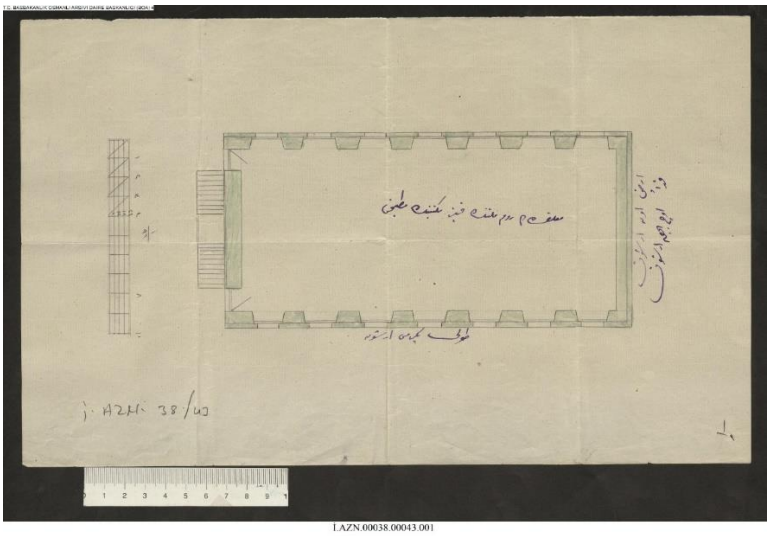

Şekil 2.57. 1909 yılında Eski Balıkpazarı Mevkii'nde yeniden inşa edilen Rum Mektebi'nin zemin kat planı (BOA.İ.AZN. 90/16).

Şekil 2.58. 1909 yılında Eski Balıkpazarı Mevkii'nde yeniden inşa edilen Rum Mektebi'nin normal kat planı (BOA.İ.AZN. 90/16).

Diğer kazalarda bulunan okullarla ilgili bilgilere de ruhsat taleplerinden ulaşılabilmektedir. Malkara kazasında Rum kız ve erkek çocuklara eğitim vermek üzere, Aya Haralomba Kilisesi arsası üzerine, ahşap ve tek katlı olarak inşa edilecek okul için 1901 yılında izin verilmiştir (Şekil 2.59). Malkara kazasında harap durumda olan kız mektebinin, kendi arsası üzerine yeniden inşası talebine 1909 yılında izin verilmiştir (Kanal, 2015: 226). 1891-1892 tarihlerinde Çorlu kazasında kız ve erkek okulu olmak üzere iki adet Rum okulu bulunmaktadır (Doğanay, 2021: 12).

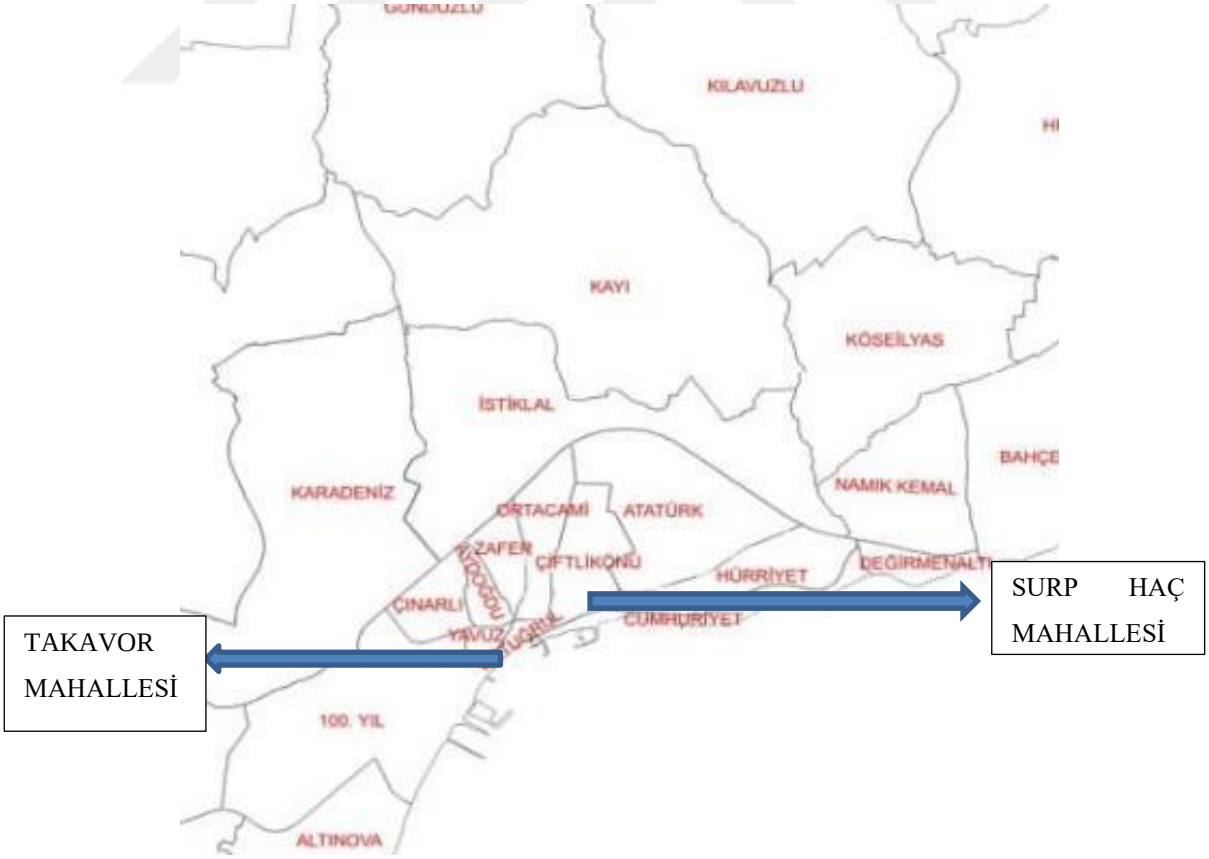

Şekil 2.59. Malkara'da 1901 yılında kız ve erkek çocuklar için inşa edilen Rum Mektebi (BOA.İ.AZN. 38/43).

2.3.3.2. Tekfurdağı Sancağı'nda Bulunan Ermeni Okulları

Edirne Vilayeti'nde Ermenilerin en yoğun olarak bulunduğu sancak Tekfurdağı Sancağı'dır. 16y.'ın sonlarında Celali İsyanlarından kaçarak bölgeye yerleşmeye başlayan Ermeniler, 17. yy.'ın başlarından itibaren nüfus olarak artış göstermiştir (Ateş, 2009: 159).

Bölgeye gelen ilk Ermeniler, Rumlara ait mahallelere yerleşmiştir. Sonrasında yoğunlaşan göçlerle birlikte yeni kurulan Mahalle-i Cedid Ermeniyan Mahallesi'ne yerleşmişlerdir (Ateş, 2009: 159). 19. yüzyılda ise, bugünkü Ertuğrul Mahallesi olan Takavor Mahallesi ve bugün Gündoğdu- Turgut Mahallesi olan Surp Haç Mahallesi yoğun nüfus barındıran Ermeni mahalleleri olarak görülmektedir (Şekil 2.60). 20. yy.'ın başlarında, Takavor Mahallesi'nde 8600 (1182 hane), Surp Haç Mahallesi'nde ise 6400 (867 hane) Ermeni yaşamaktaydı (Kasapyan, 1969). Bu sebeple en büyük Ermeni okulları,özellikle bu mahallelerde bulunmaktadır.

Şekil 2.60. 19. yy.'da Tekfurdağı Ermeni Mahallelerinin konumları (Şar, 2022).

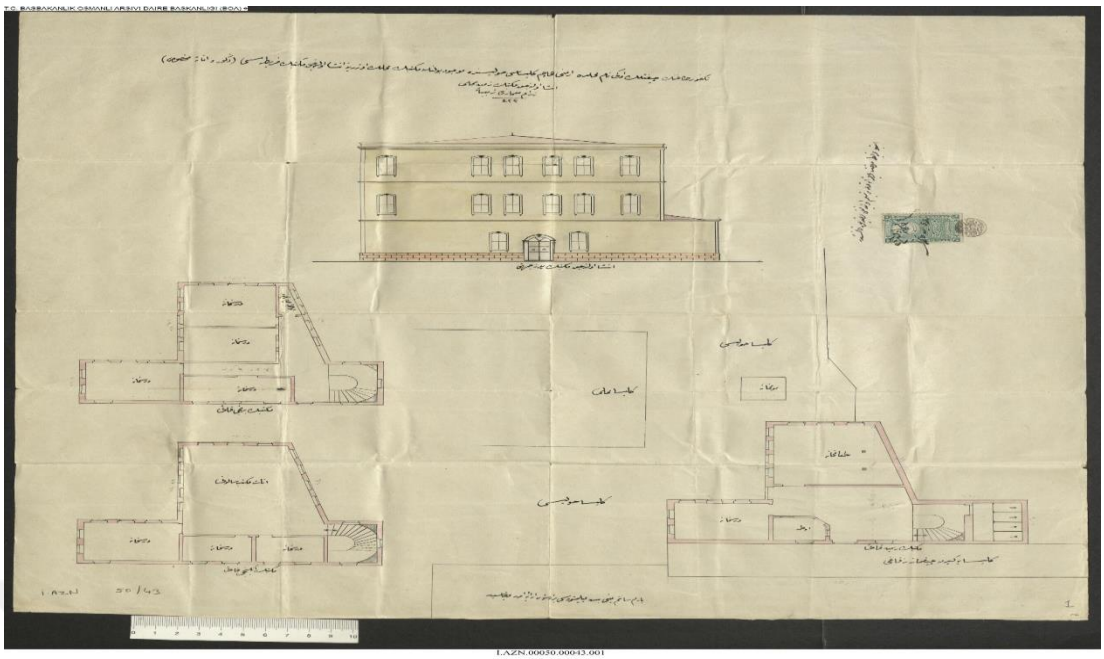
1896- 1897 yıllarında sancakta Ermenilere ait 6 adet ibtidai bulunmaktadır (Şekil 2.62, Şekil 2.63, Şekil 2.64) (Ekin, 2014: 117). 1902 yılı itibaıyla Tekfurdağı merkez kazada Ermenilere ait 4 adet rüşdiye mektebi yer almaktadır (Kanal, 2015: 221) (Çizelge 2.28).

Çizelge 2.28. 1902 yılında Tekfurdağı Sancağı'nda bulunan Ermeni Rüşdiye Mektepleri (Kanal, 2015:221).

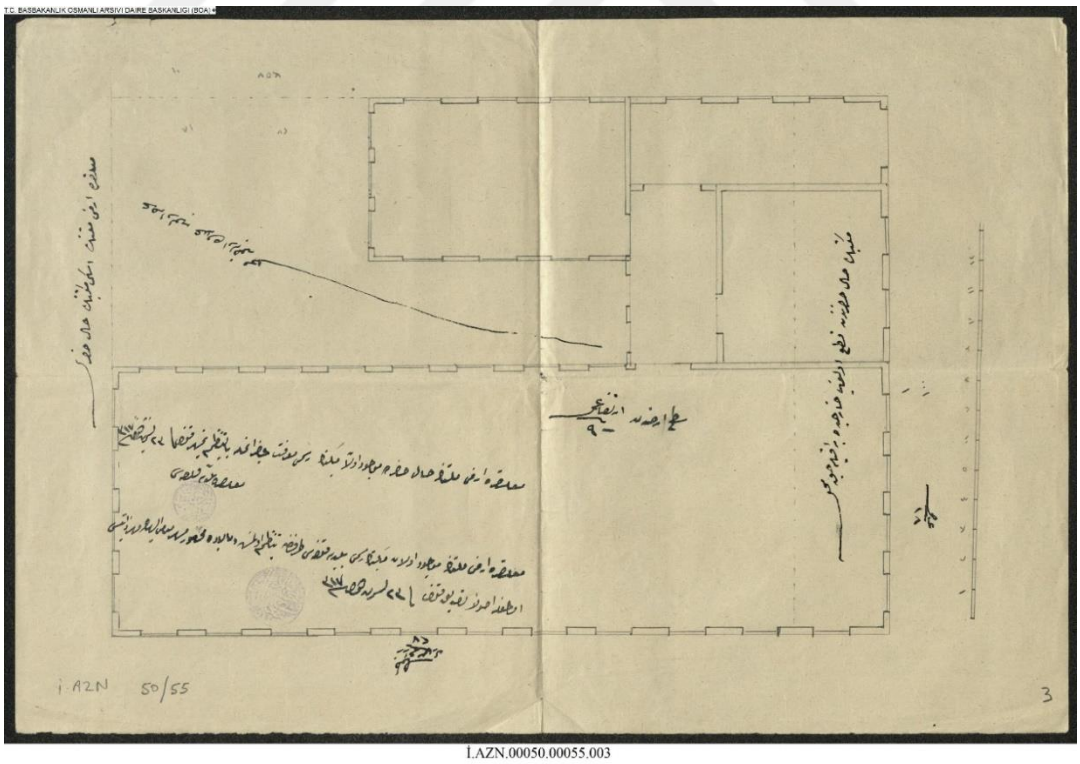
Okulun Kazası	Okulun Adı	Ait Olduğu Cemaat	Okulun Açılış Tarihi	Mesul Müdür	Öğrenci Sayısı	
					Kız	Erkek
Tekfurdağı	_	Ermeni Katolik	1849	Ohannes Draspanyan	_	35
Tekfurdağı	_	Ermeni Katolik	1860	Ohannes Draspanyan	25	_
Tekfurdağı	Hovhanyan Mektebi	Ermeni	1844	_	250	300
Tekfurdağı	Hisusyan Mektebi	Ermeni	1848	_	80	120
Toplam Öğrenci Sayısı					810	

Biri Türk olmak üzere 12 öğretmenin görev yaptığı Ermeni Surp Takavor Kilisesi (Hovhanyan) Mektebi'nde 550 öğrenci, biri Türk olmak üzere 6 öğretmenin görev yaptığı Ermeni Cemaati Haç Kilisesi (Hisusyan) Mektebi'nde 200 öğrenci öğrenim görmektedir. 1903 yılında, Haç Kilisesi'nin avlusunda yeralan Hisusyan Mektebi'nin yıkılarak yeniden inşa edilmesine izin verilmiştir (Şekil 2.61). Ayrıca 1911 yılında Filyos mahallesinde bulunan bir hanenin, mektep olarak kullanılmasına izin verilmiştir (Kanal, 2015: 227).

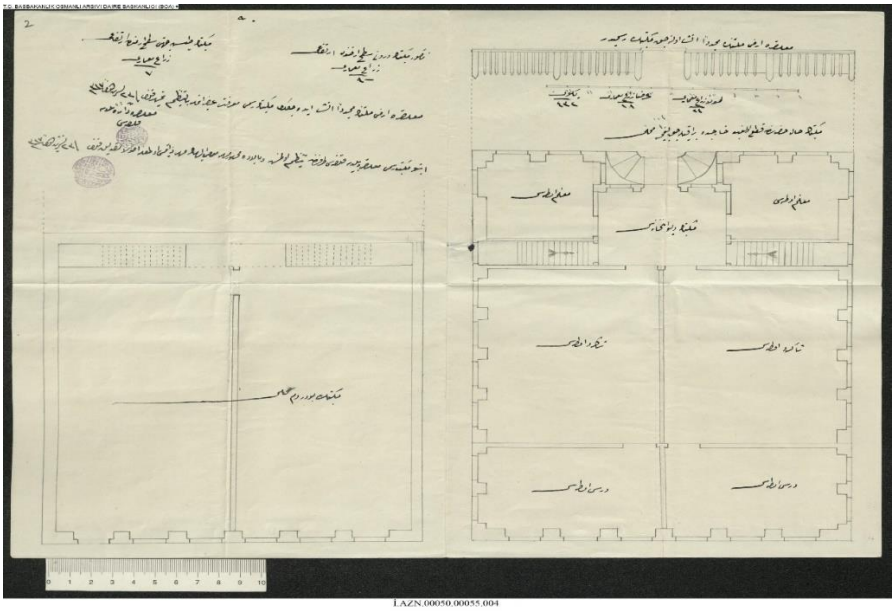
Çorlu'da 60 kız, 80 erkek öğrenci mevcuduna sahip iki adet Ermeni okulu bulunmaktadır (Doğanay, 2021: 12).

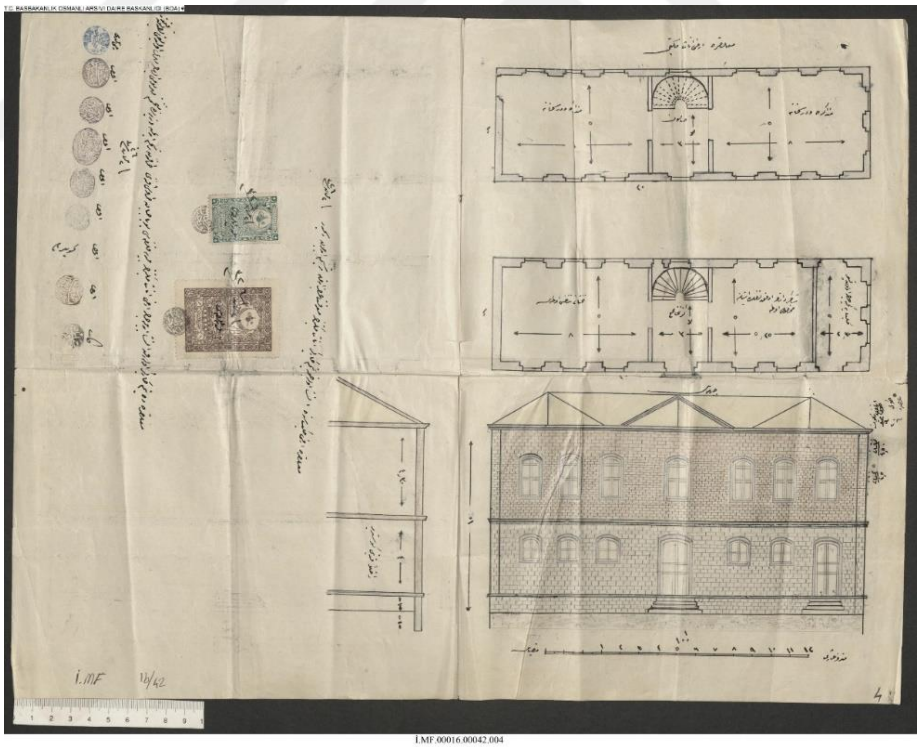
Şekil 2.61. Hisusyan Mektebi'nin yeniden inşası için hazırlanan proje_ 1903 (BOA.İ.AZN. 50/43).

Şekil 2.62. Malkara'da bulunan ibtidai mektebinin yeniden inşası için hazırlanan proje_ 1903 (BOA.İ.AZN. 50/55).

Şekil 2.63. Malkara'da bulunan ibtidai mektebinin yeniden inşası için hazırlanan proje_ 1903 (BOA.İ.AZN. 50/55).

Şekil 2.64. Malkara'da bulunan Ermeni Kilisesi'nin ziyaretçi odasının yıkılarak kız mektebi inşa edilmesi talebi üzerine hazırlanan proje_ 1910 (BOA.İ.MF. 16/42).

2.3.3.3. Tekfurdağı Sancağı'nda Bulunan Yahudi Okulları

1896- 1897 yıllarında sancakta Yahudilere ait 2 adet ibtidai bulunmaktadır (Ekin, 2014: 117). Albukrek (1985) tarafından yazılan şiir kitabbından yola çıkarak, bu iki okulun birinin Çorlu'da olduğu anlaşılmaktadır. Kitapta, 1900'lü yıllara kadar Çorlu'da erkek çocuklar için, sinagog yanında bulunan tek katlı bir okul bulunduğu belirtilmektedir. Bu okulun bahçesine 1903 yılında kızlar için bir derslik hazırlanmıştır (Bardavit, 2007: 46).

1904 yılında Tekirdağ'da, 1911 yılında ise Çorlu'da Alliance okulları açılmıştır (Rodrigue, 1997: 292). 1911 yılında Tekirdağ'da bulunan okulun 174, Çorlu'da bulunan okulun ise 148 öğrencisi vardır (Rodrigue, 1997: 145) (Şekil 2.65).

Şekil 2.65. Çorlu Alliance Mektebi_ 1921 (Rodrigue, 1997: 150).

2.3.3.4. Tekfurdağı Sancağı'nda Bulunan Bulgar Okulları

1896- 1897 yıllarında sancakta Bulgarlara ait 5 adet ibtidai bulunmaktadır (Ekin, 2014: 117).

2.3.4. Gelibolu Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları

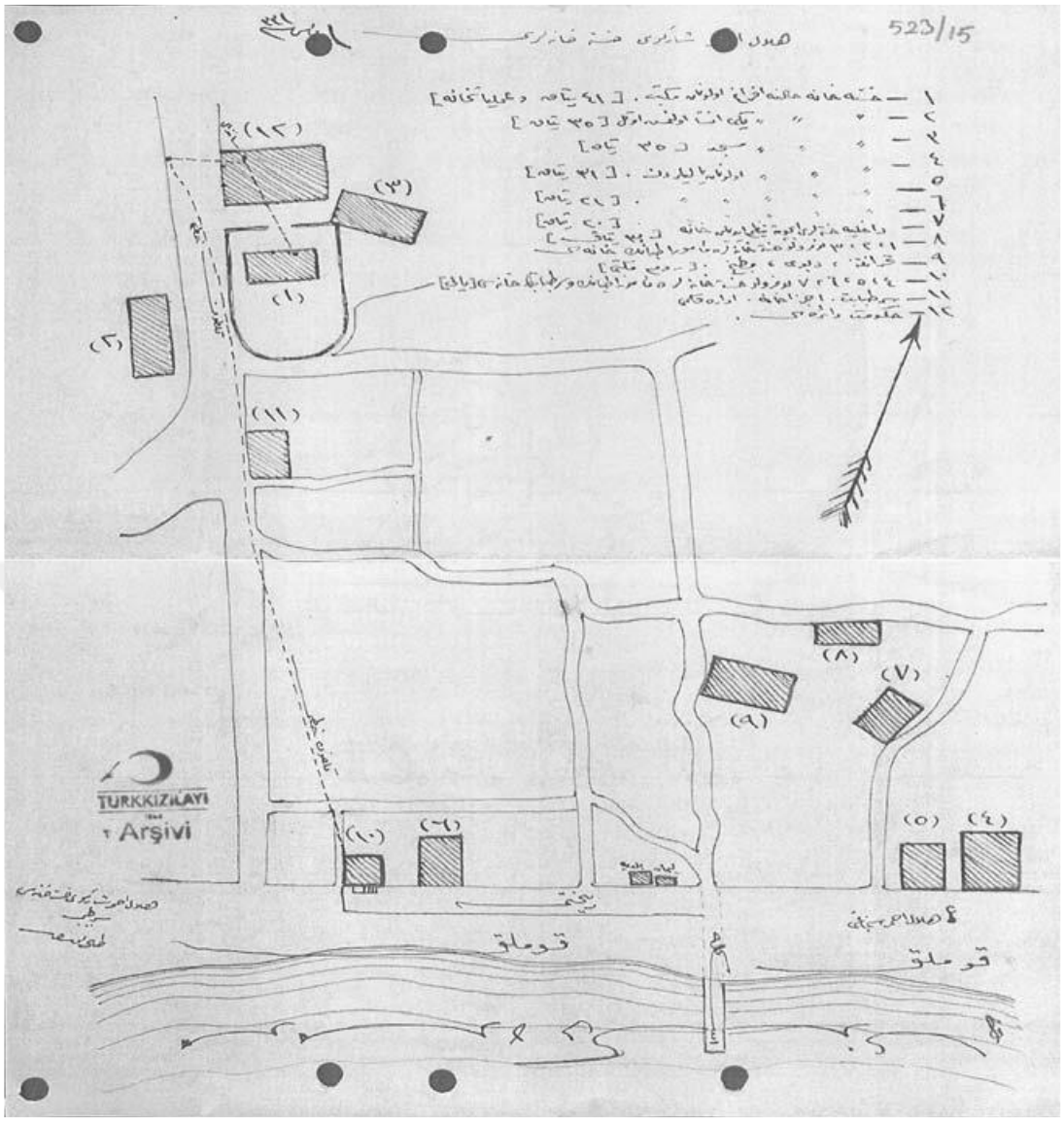
Gelibolu Sancağı'nda Ermeni, Rum, Yahudi ve Fransız mektepleri bulunmaktadır.

2.3.4.1. Gelibolu Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları

Çizelge 2.29. 1900- 1901 yılında Gelibolu Sancağı'nda bulunan Rum Mektepleri (Kazancıgil vd, 2006:159- 167).

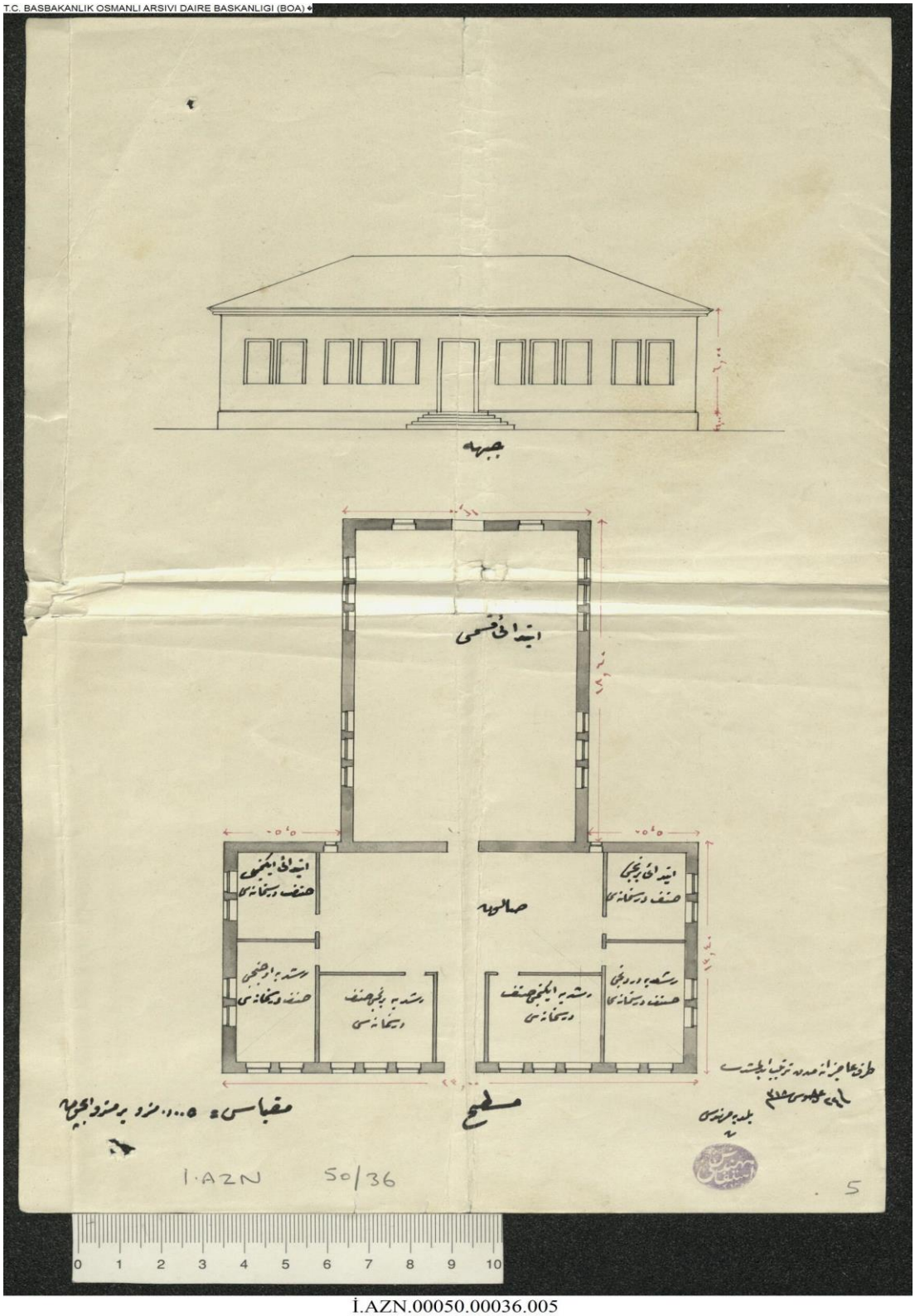
Okulun Kazası	Ait Olduğu Cemaat	Okulun Açılış Tarihi	Mesul Müdür	Öğrenci Sayısı
Keşan	Rum Cemaati	_	Ereğli Metropolithanesi	37 (Erkek)
Keşan	Rum Cemaati	_	Ereğli Metropolithanesi	28 (Erkek)
Toplam Öğrenci Sayısı				65

Keşan'da belirtilen okulların dışında (Şekil 2.70) (Çizelge 2.29) planlarına ulaşabildiğimiz kadarıyla, Gelibolu Kazası'nda 2 adet (Şekil 2.67, Şekil 2.68), Mürefte'de 5 adet (Şekil 2.71, Şekil 2.72, Şekil 2.73, Şekil 2.74, Şekil 2.75) ve Şarköy'de bir adet erkek okulu (Şekil 2.69) olmak üzere 8 adet okul daha mevcuttur. Ayrıca bunların dışında, Şarköy'de bulunan ve 1915 yılında Hilal-i Ahmer Hastanesi'nin karantina, ambar ve metbah hizmetleri için kullanılan bir Rum Kız Mektebi olduğu görülmektedir (Sezer, 2015: 56) (Şekil 2.66).

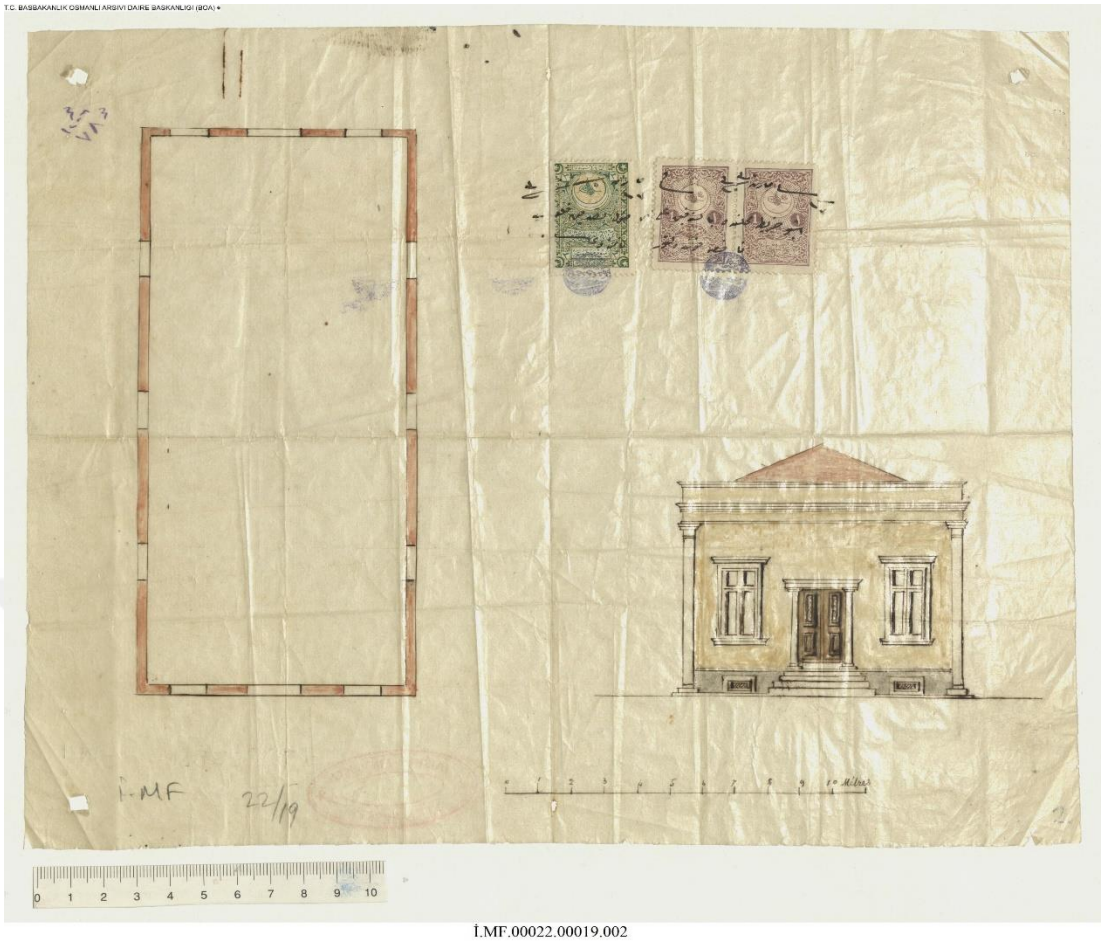

Şekil 2.66. Şarköy Hilal- i Ahmer Hastanesi[39]Krokisi (Kızılay Arşivi nr. 523/15) (Sezer, 2015: 67).

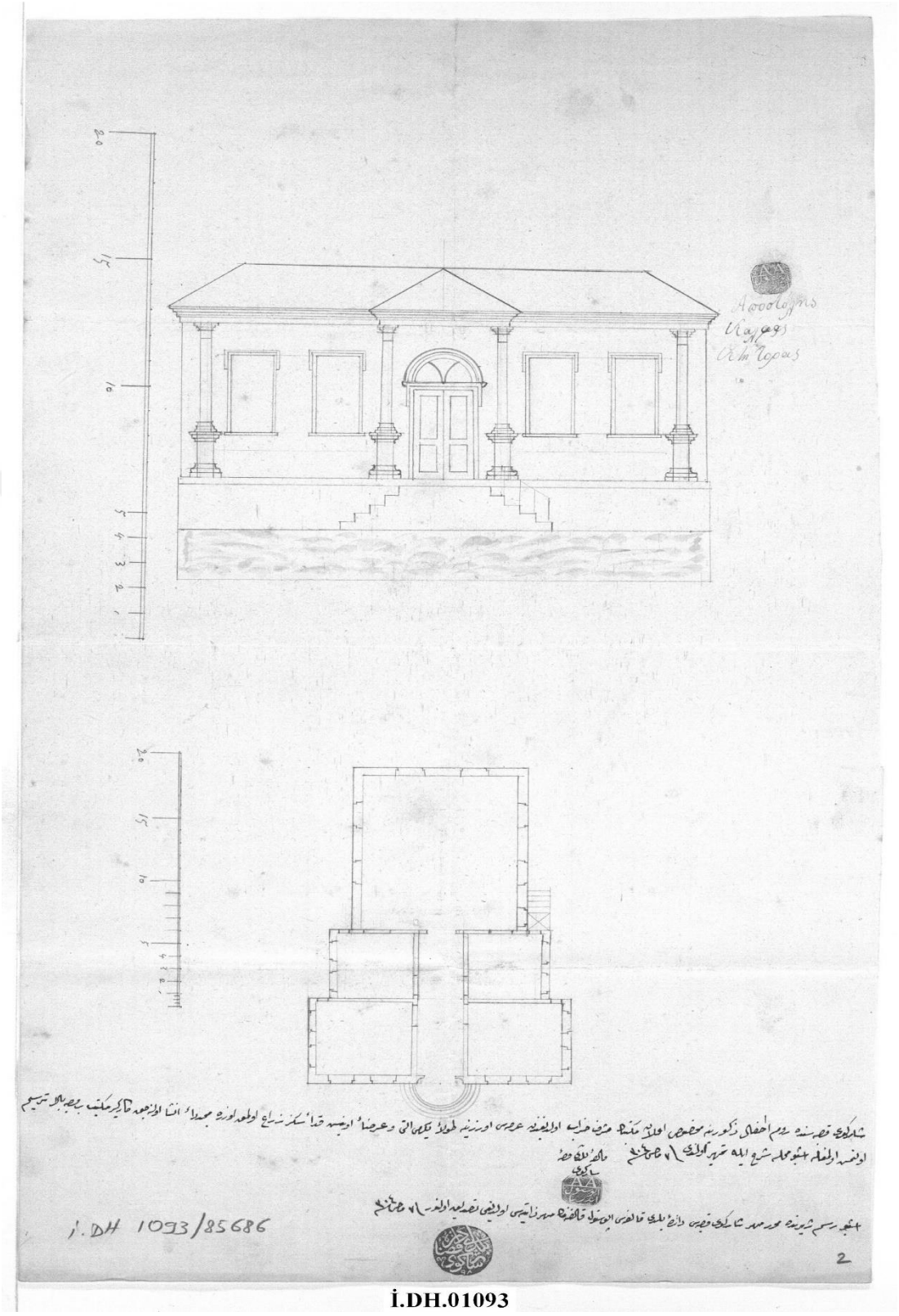
[39] 1868 yılında askerleri tedavi etmek amacıyla, Hilal-i Ahmer Cemityeti tarafından kurulan hastanedir.

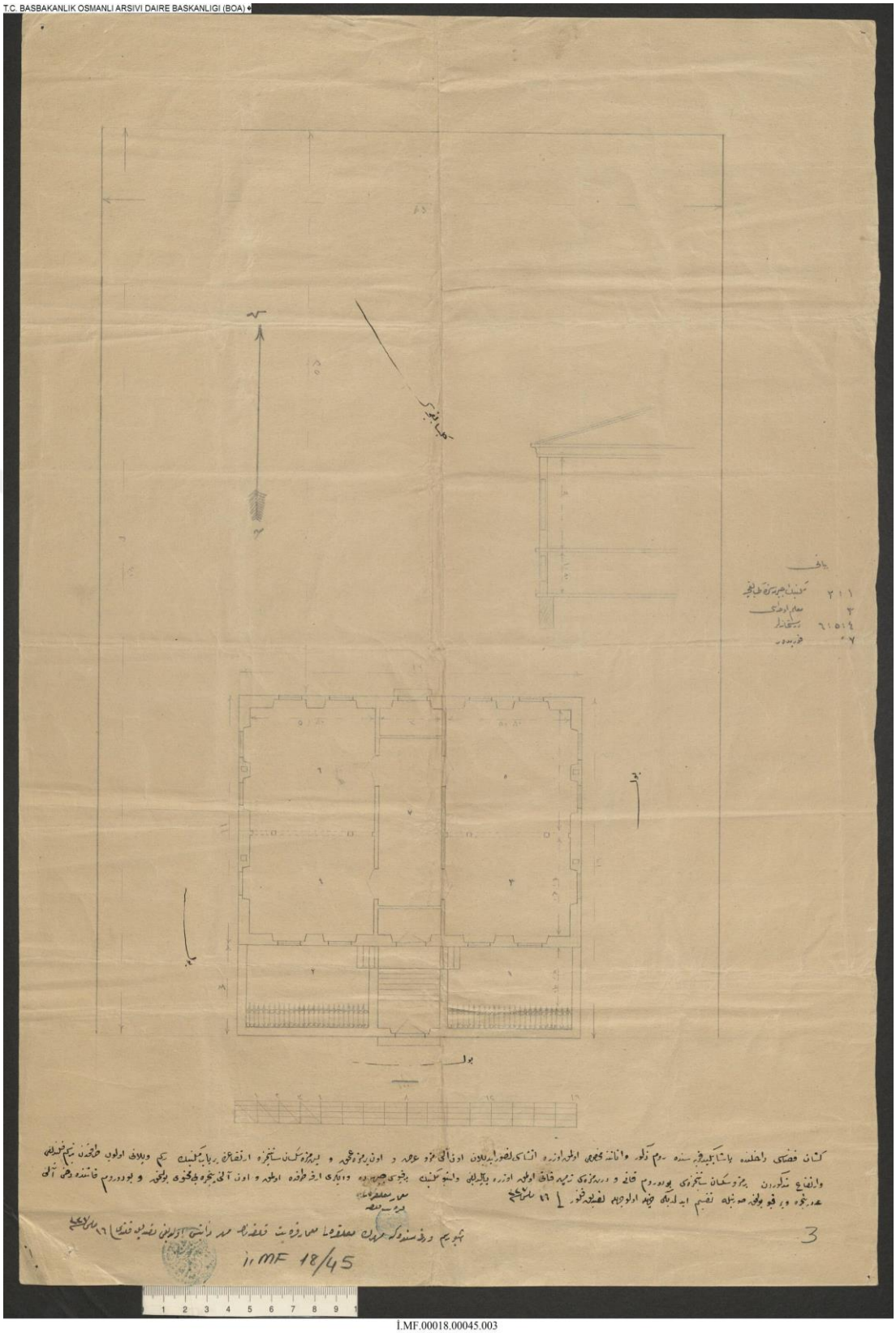
Şekil 2.67. Aya Nicola Mahallesi'nde harap durumda bulunan Rum Kız Mektebi'nin yeniden inşa edilmesi talebi üzerine hazırlanan proje_ 1903 (BOA.İ.AZN. 50/36).

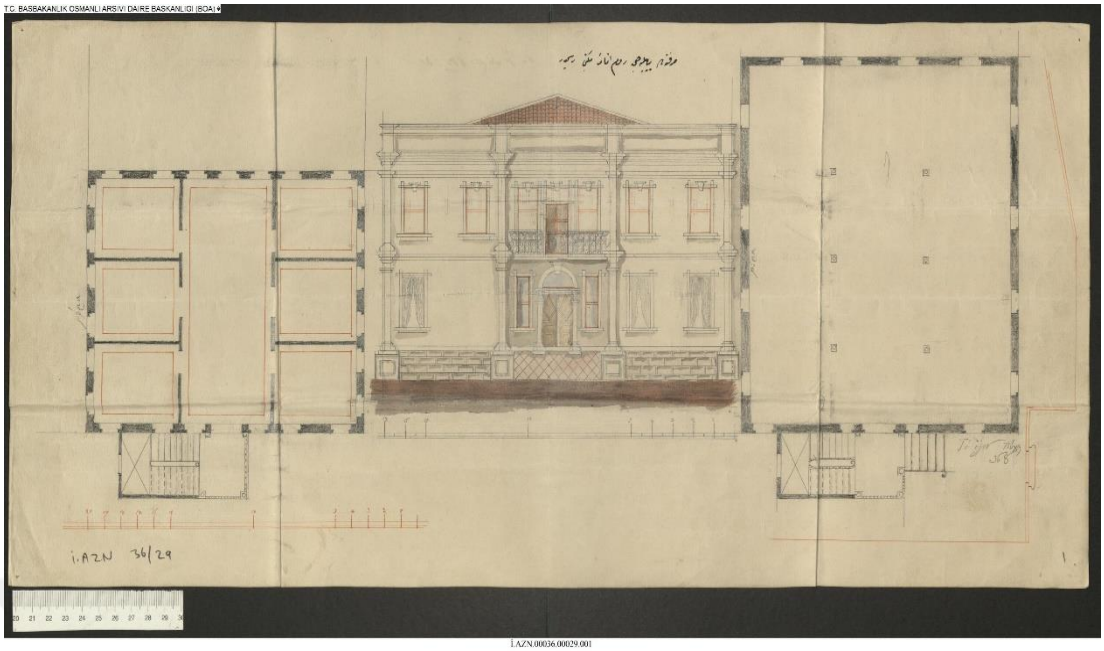
Şekil 2.68. Balıkpazarı Mahallesi'nde harap durumda bulunan Rum Mektebi'nin yeniden inşa edilmesi talebi üzerine hazırlanan proje_ 1913 (BOA.İ.MF. 22/19).

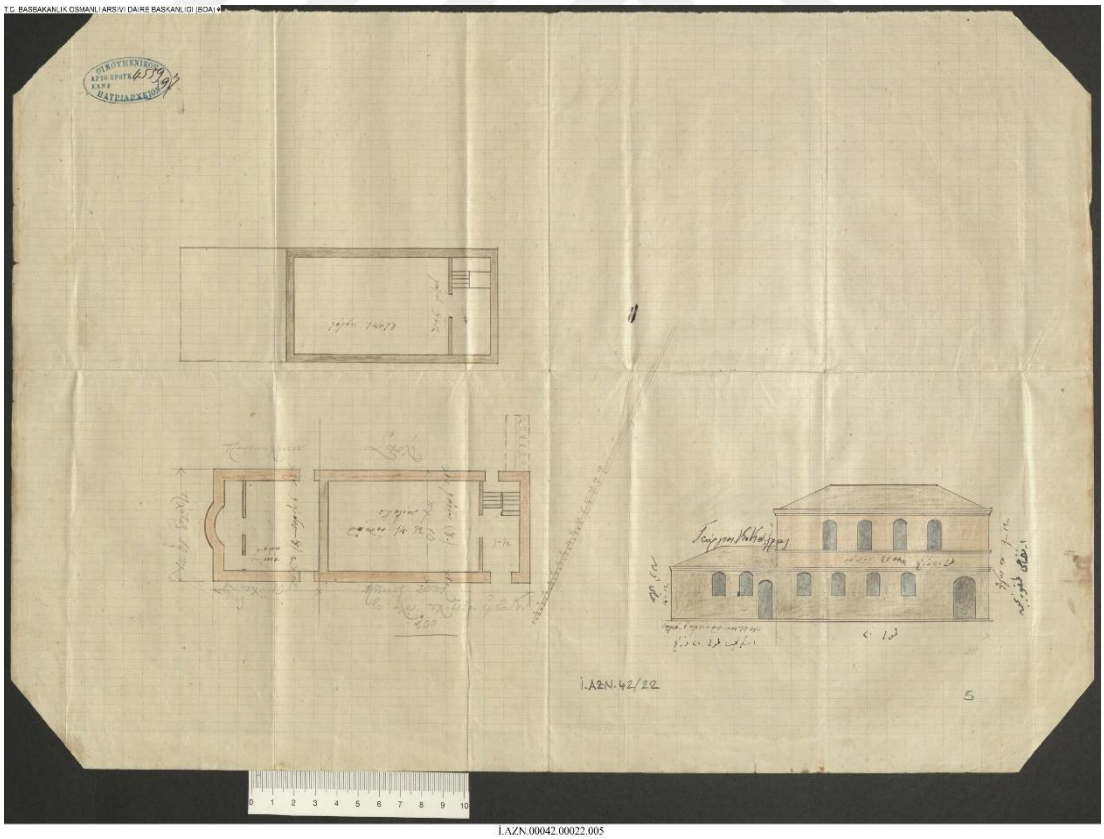
Şekil 2.69. Şarköy kazasında erkek öğrenciler için inşa edilen Rum Mektebi için hazırlanan proje_ 1887 (BOA.İ.DH. 1093/85686).

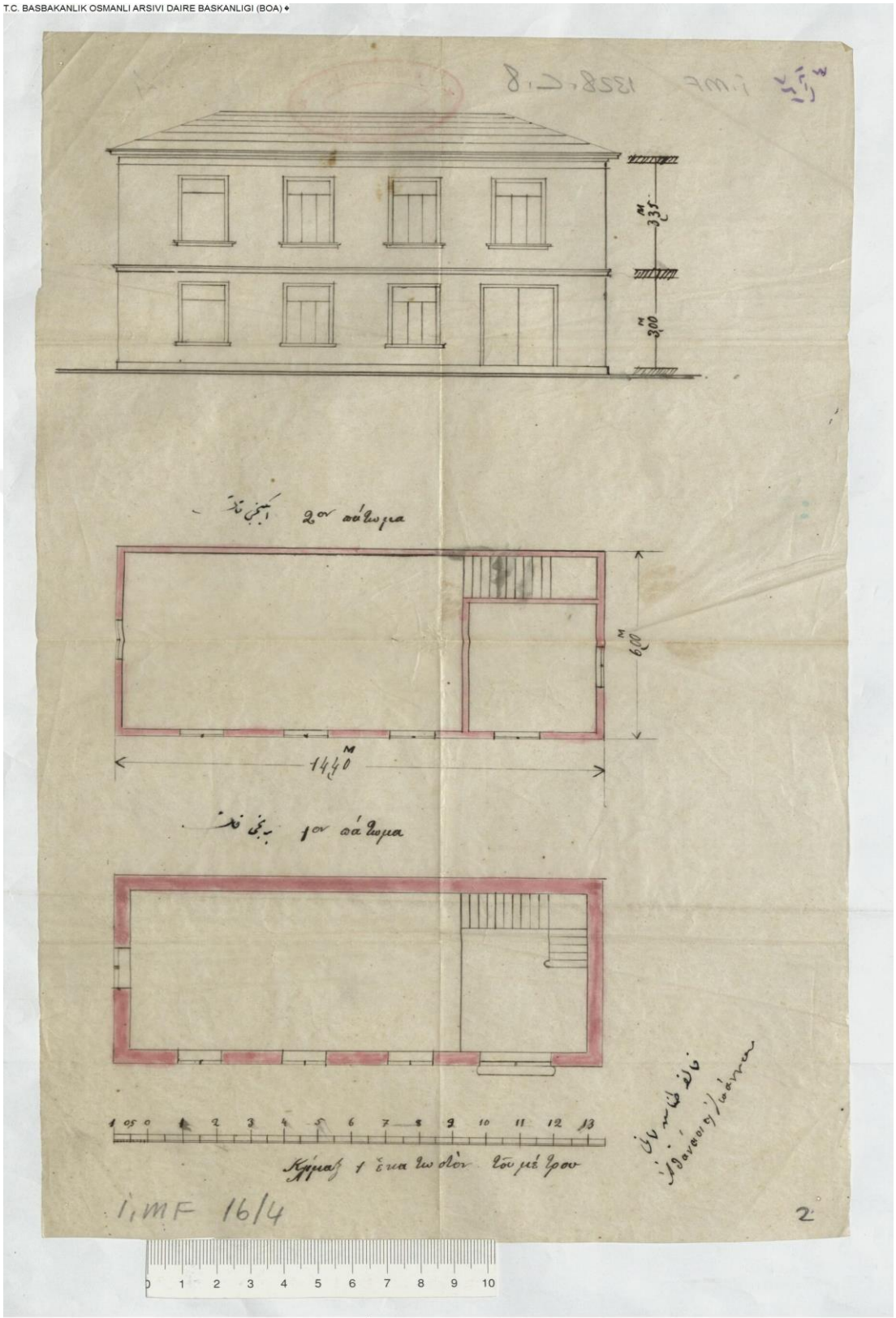
Şekil 2.70. Keşan Kazası, Paşabekir Karyesi'nde yeniden inşa edilen Rum Mektebi için hazırlanan proje_ 1911 (BOA.İ.MF. 18/45).

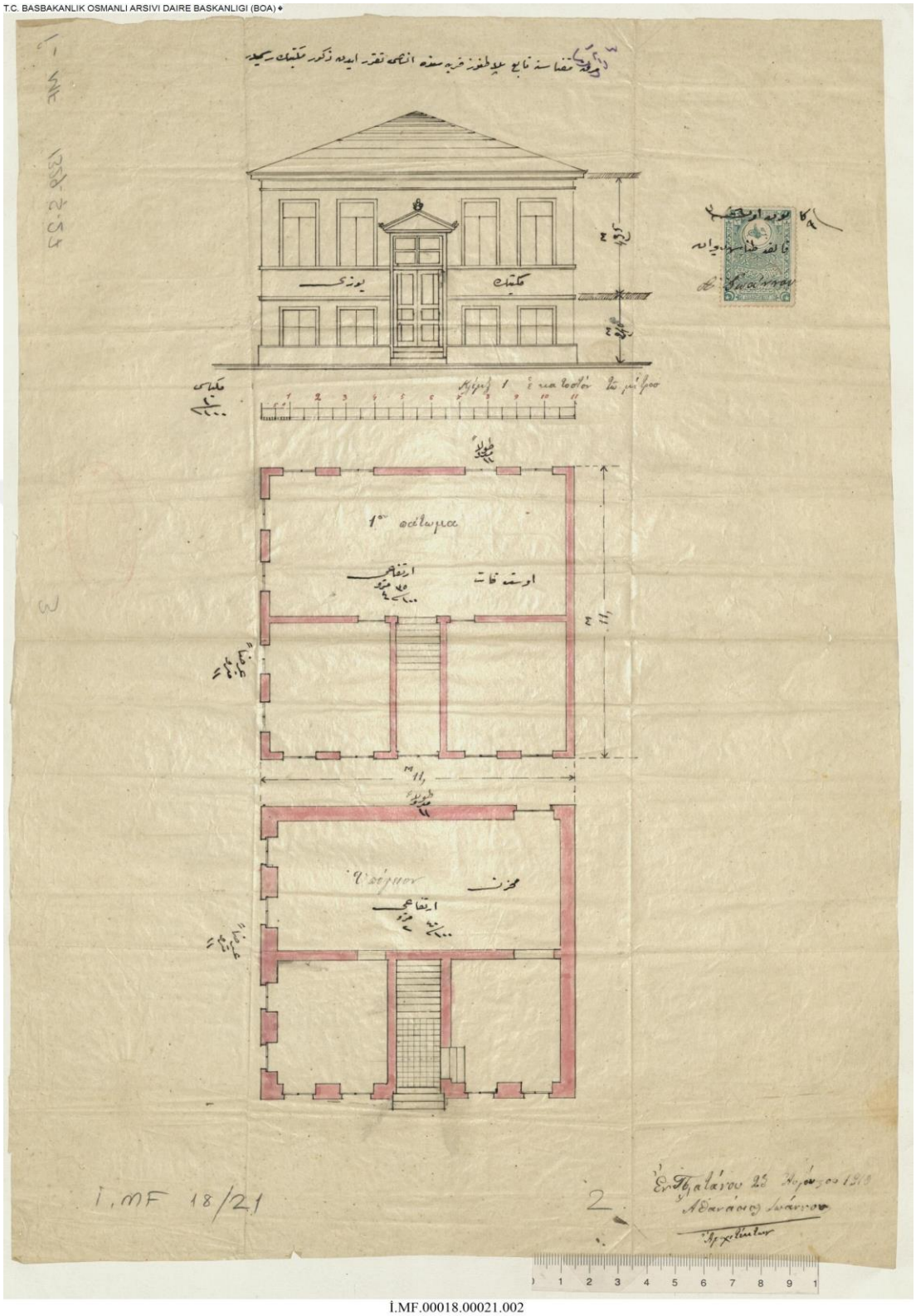
Şekil 2.71. Mürefte Kazası'nda kız öğrenciler için inşa edilen Rum Mektebi'nin projesi_ 1899 (BOA.İ.AZN. 36/29).

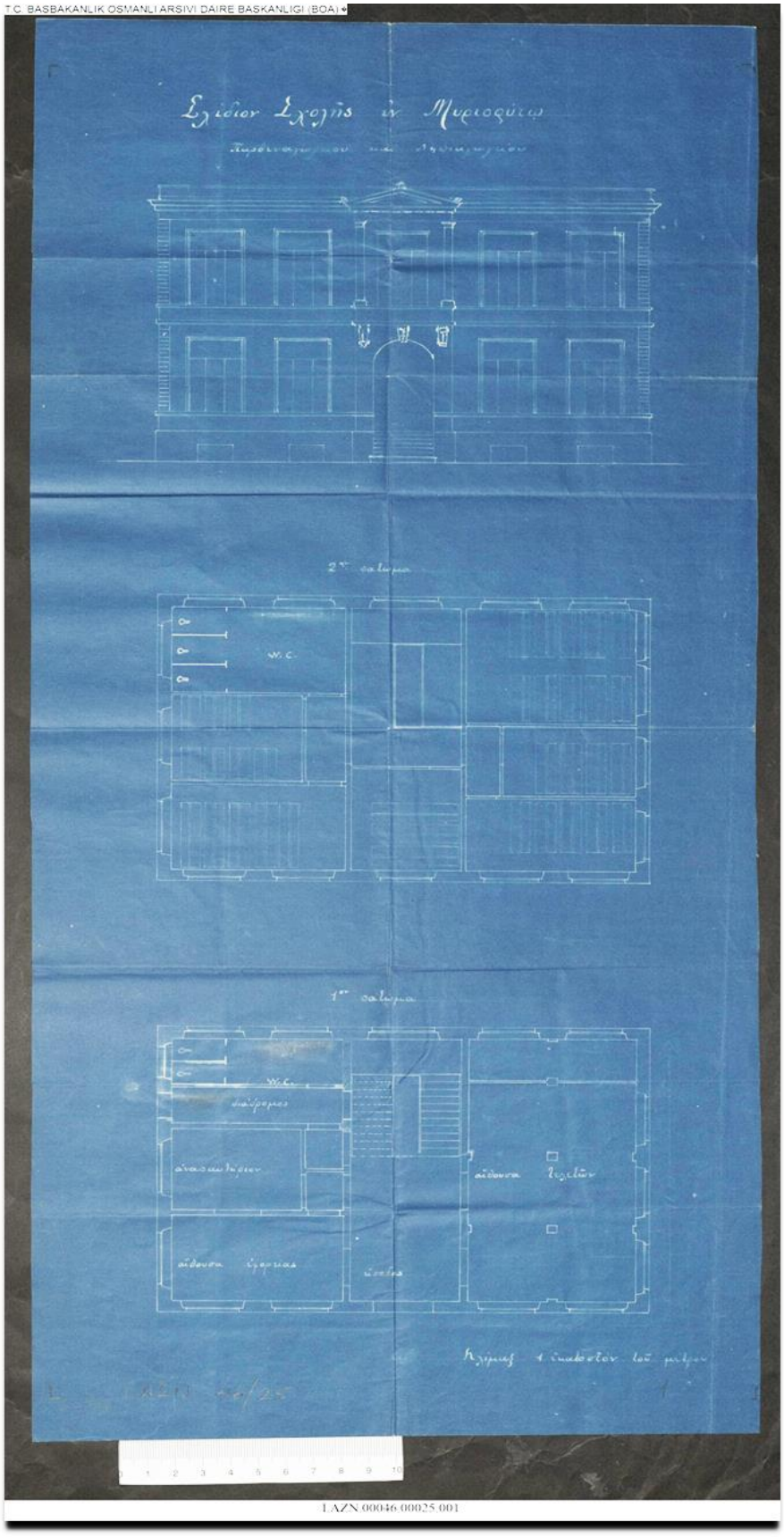
Şekil 2.72. Mürefte Kazası Canöz Karyesi'nde bulunan Aya Dimitri Kilisesi'nin arsasına inşa edilecek olan Rum Mektebi'nin projesi_ 1901 (BOA.İ.AZN. 42/22).

Şekil 2.73. Mürefte Kazası Kestenbolu Karyesi'nde yeniden inşa edilecek olan Rum Mektebi'nin projesi_ 1910 (BOA.İ.MF. 16/4).

Şekil 2.74. Mürefte Kazası'nın Palatnaz Karyesi'nde inşa edilen Rum Mektebi'nin projesi_ 1911 (BOA.İ.AZN. 18/21).

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)
W.C.
İDARE İŞLERİ
İDARE İŞLERİ
İDARE İŞLERİ

2.3.4.2. Gelibolu Sancağı'nda Bulunan Ermeni Okulları

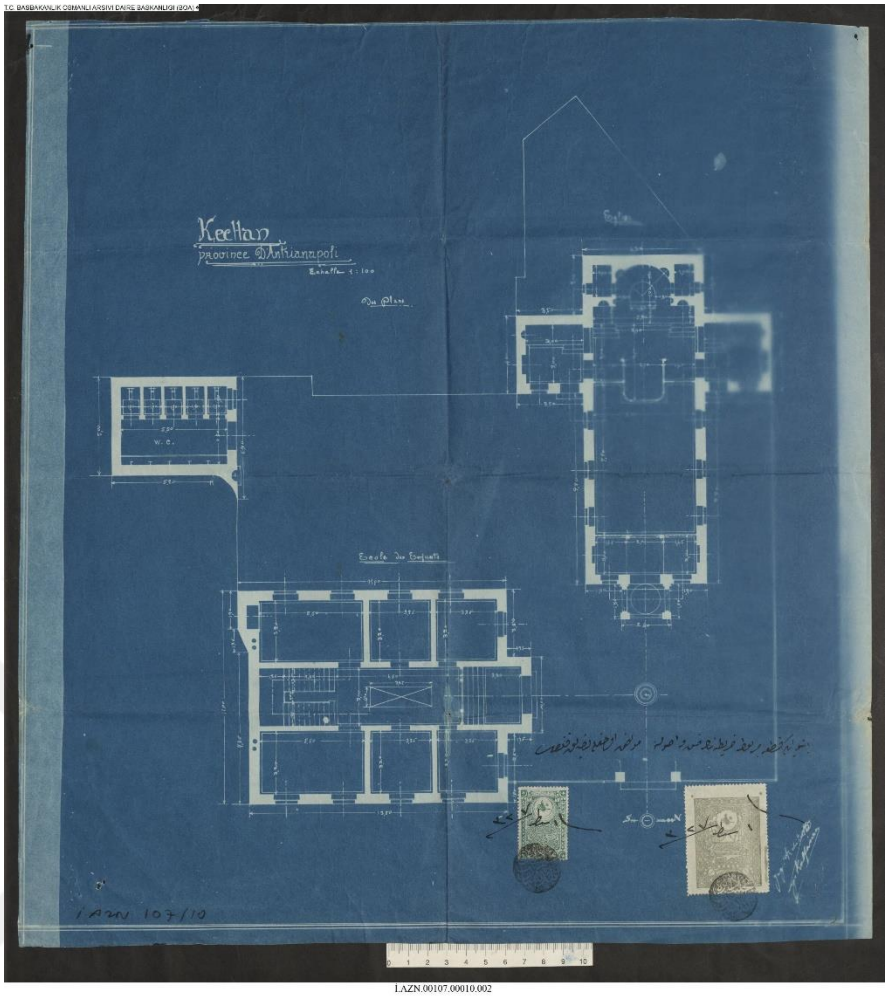
Gelibolu Sancağı'nda iki adet Ermeni okulunun bilgilerine ulaşılmıştır (Çizelge 2.30). Bu okullar, merkez kazada bulunan Hovhanyan Mektebi ve Keşan'da bulunan Ohannes Mektebi'dir (Şekil 2.76, Şekil 2.77).

Çizelge 2.30. 1900- 1901 yılında Gelibolu Sancağı'nda bulunan Ermeni Mektepleri (Kazancıgil vd, 2006:159).

Okulun Kazası	Okulun Adı	Okulun Açılış Tarihi	Mesul Müdür	Okulun Derecesi	Öğrenci Sayısı
Gelibolu	Hovhanyan Mektebi	1868	Derhozi	İbtidai ve Rüşdi	39 (Erkek)
Keşan	Ohannes Mektebi	1911			

Şekil 2.76. Keşan Kazası'nda bulunan Abrahamoğlu Ohannes Kilisesi ve Mektebi'nin cephe çizimleri_ 1911 (BOA.İ.AZN. 107/10).

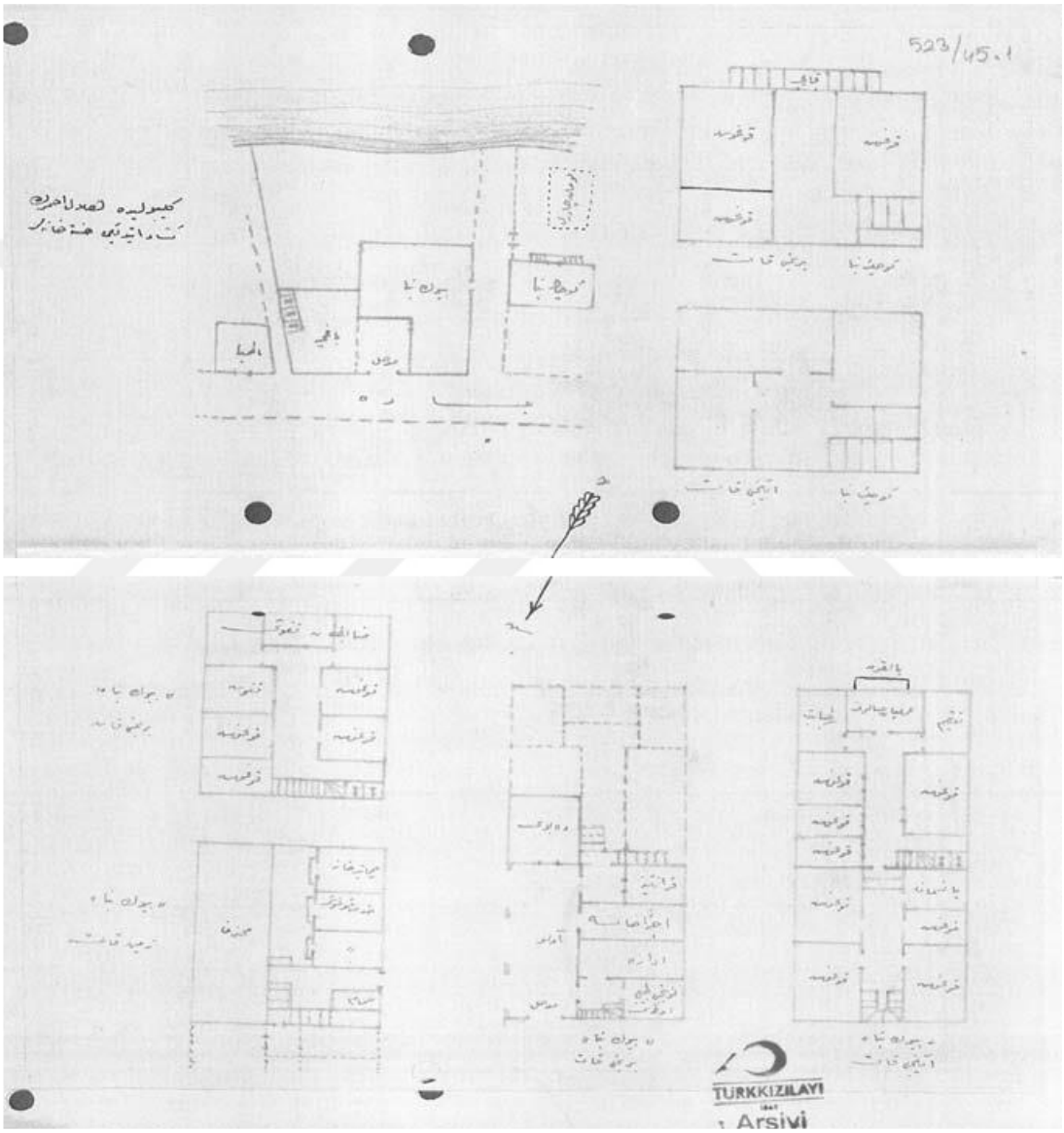
Şekil 2.77. Keşan Kazası'nda bulunan Abrahamoğlu Ohannes Kilisesi ve Mektebi'nin vaziyet planı_ 1911 (BOA.İ.AZN. 107/10).

2.3.4.3. Gelibolu Sancağı'nda Bulunan Yahudi Okulları

Gelibolu Sancağı'nda 19. yy. itibarıyla bir adet Yahudi mektebi bulunmaktadır (Özey, 2002: 22). Sancaktaki Alliance Mektebi 1905 yılında açılmıştır (Rodrigue, 1997: 292). 1925 yılına ulaşan Yahudi mektebi, Gelibolu (Türk) Musevi Mektebi olarak bilinen ve 1925 yılında ruhsat alan okuldur. Okul binası 1912 yılında inşa edilmiştir. Yapı iki kat ve 4 odadan oluşmaktadır. 6 öğretmenin görev yaptığı okul, ilköğretim seviyesinde eğitim vermektedir. 1925 yılı itibarıyla okulda 76 kız, 89 erkek olmak üzere toplam 165 öğrenci öğrenim görmektedir (Yücel, 2016: 316-317).

2.3.4.4. Gelibolu Sancağı'nda Bulunan Fransız Okulları

Sancakta "Assomptionistes Mektebi" adıyla bir Fransiz Okulu bulunmaktadır (Yorulmaz, 2000: 747). Okul, 1915 yılında Gelibolu Hilal-i Ahmer Hastanesi olarak kullanılmıştır (Sezer, 2015: 54-55) (Şekil 2.78, Şekil 2.79).

Şekil 2.78. Gelibolu Hilal- i Ahmer Hastanesi Krokisi (Kızılay Arşivi nr. 523/45.1) (Sezer, 2015: 66).

Şekil 2.79. Gelibolu Hilal- i Ahmer Hastanesi (Atabay, 2011: 83).

2.3.5. Gümülcine Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları

Günümüzde Yunanistan topraklarında kalan Gümülcine Sancağı'nda Yahudi, Ermeni, Rum ve Bulgar okulları bulunmaktadır. Merkez kazada 29 adet gayrimüslim okulu bulunmaktadır. Ermenilere ve Yahudilere ait birer okul dışındaki tüm okullar Rum ve Bulgar okuludur (Demirel, 2014: 54).

2.3.5.1. Gümülcine Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları

Gümülcine merkezde 5 adet Rum okulu bulunmaktadır.Okullara ait bilgiler şu şekildedir:

Çanaklı Rum Okulu (Tsanaklios Okulu): Okul, Natuz Çanakli Efendi tarafından 1907 yılında yaptırılmıştır (Şekil 2.80, Şekil 2.81). Rüşdiye derecesindeki okul binası üç kattan oluşmaktadır. Birinci kat erkek öğrenciler, ikinci kat kız öğrenciler, en üst kat ise öğretmenler tarafından kullanımaktadır. Okul binası Balkan Savaşı sırasında, Bulgar Metropolitliği ve hastane olarak kullanılmıştır (Oglou, 2019: 37).

Şekil 2.80. Tsanaklios Okulu (Oglou, 2019: 99).

Şekil 2.81. Tsanaklios Okulu (Oglou, 2019:81).

Büyük Rum Okulu (Dimitros Sindou): Okul 1880 yılından itibaren rüşdiye derecesinde eğitim vermektedir (Şekil 2.82). İki kattan oluşan binada 7 adet derslik bulunmaktadır (Oglou, 2019:41).

Şekil 2.82. Büyük Rum Okulu (Oglou, 2019:95).

Varış (Aşağı Mahalle) Rum İlkokulu: 6 adet derslikten oluşan okul, 1883 yılında açılmıştır (Oglou, 2019:43) (Şekil 2.83).

Şekil 2.83. Varış (Aşağı Mahalle) RumİlkokuluOglou, 2019:86).

Varış (Aşağı Mahalle) Rum Anaokulu: 50 öğrenciye eğitim veren okul, 1883 yılında açılmıştır (Oglou, 2019:44) (Şekil 2.84).

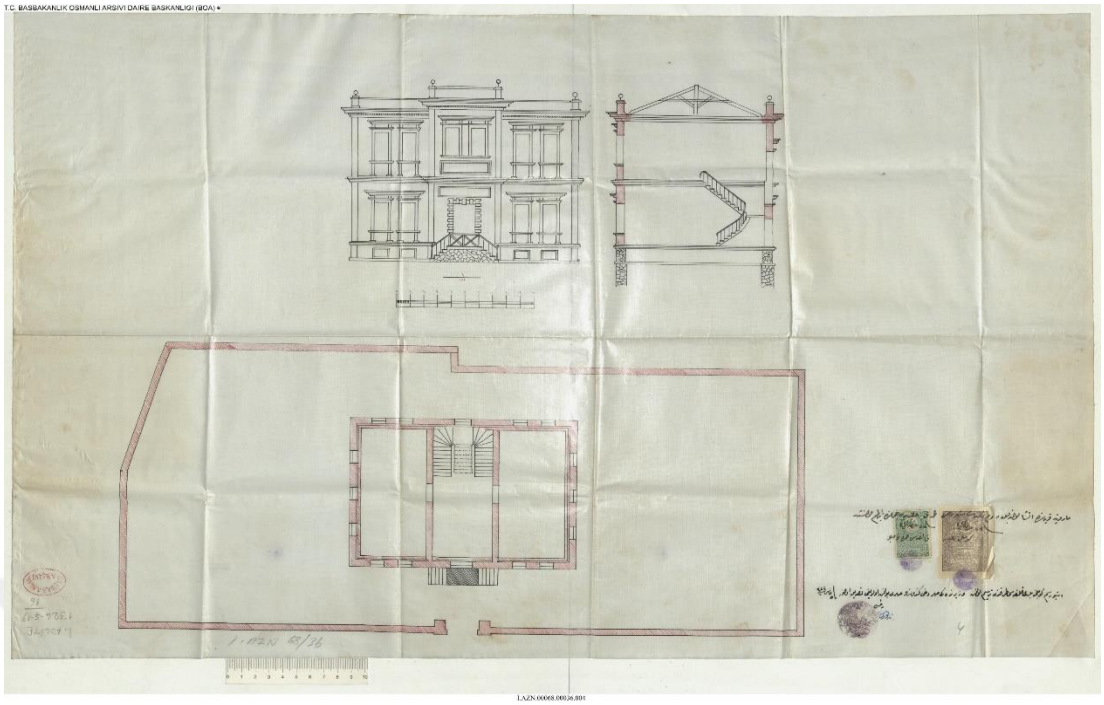
Şekil 2.84. Varış (Aşağı Mahalle) Rum Anaokulu (Oglou, 2019:93).

Yukarı Mahalle Rum Anaokulu: İki katlı okul binası 1882 yılında hayırsever bir çift tarafından inşa edilmiştir (Oglou, 2019:45) (Şekil 2.85).

Şekil 2.85. Yukarı Mahalle Rum Anaokulu (Oglou, 2019:67).

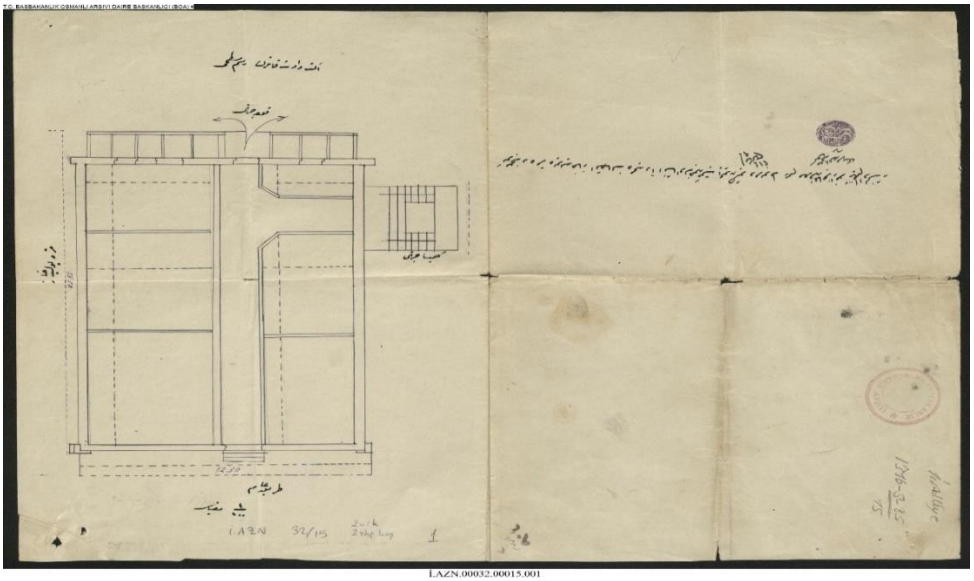
1900-1901 Maarif Salnameleri'nde bu okullardan başka İskeçe'de iki adet Rum okulu olduğu görülmektedir. Her iki okul da rüşdiye derecesinde olup, toplam 171 öğrenciye eğitim vermektedirler (Kazancıgil vd, 2006: 165-166).

Şekil 2.86. Marunya Rum Mektebi'nin projesi_ 1906 (BOA.İ.AZN. 68/36).

Şekil 2.87. Metropolit'in bitişiğinde bulunan Rum Mektebi'nin cephe çizimi_ 1899 (BOA.İ.AZN. 32/15).

Şekil 2.88. Metropolit'in bitişiğinde bulunan Rum Mektebi'nin planı_ 1899 (BOA.İ.AZN. 32/15).

2.3.5.2. Gümülcine Sancağı'nda Bulunan Ermeni Okulları

Gümülcine merkez kazada bulunan tek Ermeni okulu 1830 yılında 20 öğrenciyle eğitime başlamıştır. 1922-1928 yılları arasında 150 öğrenci sayısına ulaşan okul, 1946 yılında yeterli öğrencisi olmadığından dolayı kapanmıştır (Oglou, 2019:50) (Şekil 2.89).

Şekil 2.89. Gümülcine Ermeni Okulu (Oglou, 2019:99).

2.3.5.3. Gümülcine Sancağı'nda Bulunan Yahudi Okulları

Gümülcine merkez kazada bulunan tek Yahudi mektebi 1874 yılında açılmıştır. Rüşdiye derecesinde olan okulda, 29 erkek öğrenci öğrenim görmektedir (Kazancıgil vd, 2006: 157).

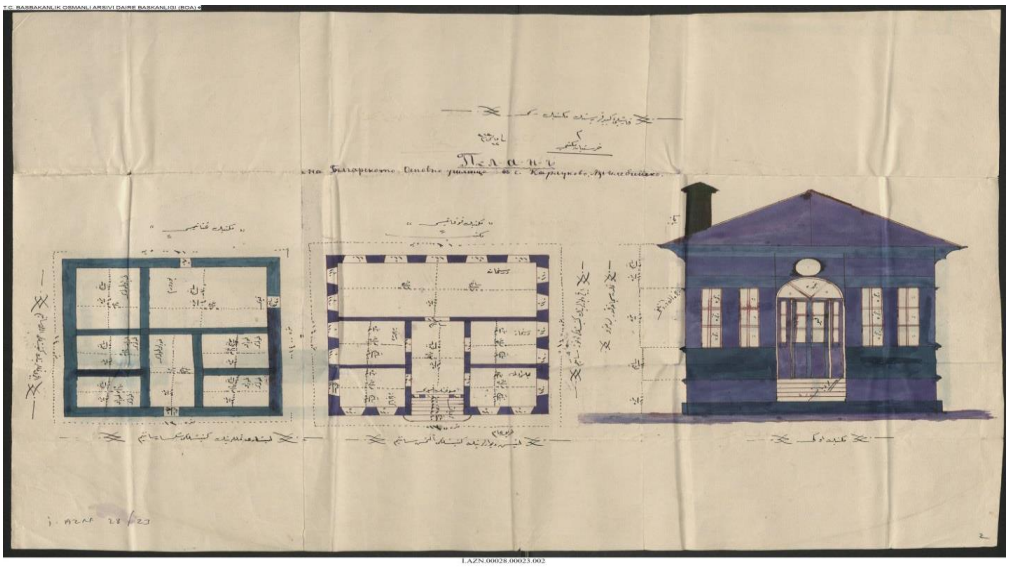
2.3.5.4. Gümülcine Sancağı'nda Bulunan Bulgar Okulları

Sancağın Daridere kazasında, Ahiçelebi kazasında ve Sultanyeri kazasından toplam 5 adet Bulgar okulu bulunmaktadır.

Daridere Kazası'nda Bulunan Bulgar Okulu: Okul 53 erkek, 35 kız öğrencinin öğrenim gördüğü sıbyan mektebidir (Haymana, 2018: 90).

Ahiçelebi Kazası'nda Bulunan Bulgar Okulları

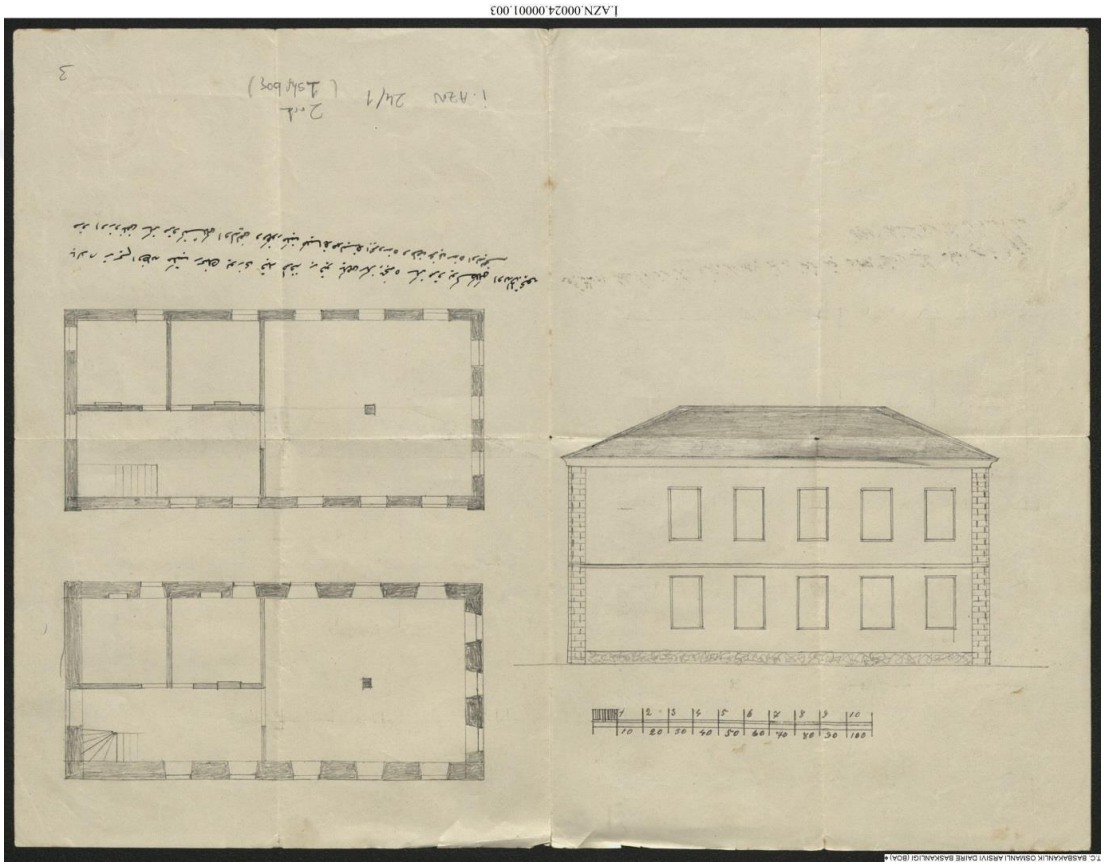
_Karışlı-i Kebir Köyü Bulgar Okulu: Köyde bulunan okulun yanması üzerine, yapının yeniden inşası için izin talebinde bulunulmuştur. İzin verilmesi üzerine okul yeniden inşa edilmiştir (Haymana, 2018: 93) (Şekil 2.90).

Şekil 2.90. Karışlı-i Kebir Köyü'nde yeniden inşa edilen Bulgar Okulu'na ait projeler (BOA.İ.AZN. 28/23).

_Alamut Köyü Bulgar Okulu: Köyde bulunan okulun arsası üzerine, yeni bir okul binası inşası için izin talebinde bulunulmuştur. İzin verilmesi üzerine okul inşa edilmiştir (Haymana, 2018: 99).

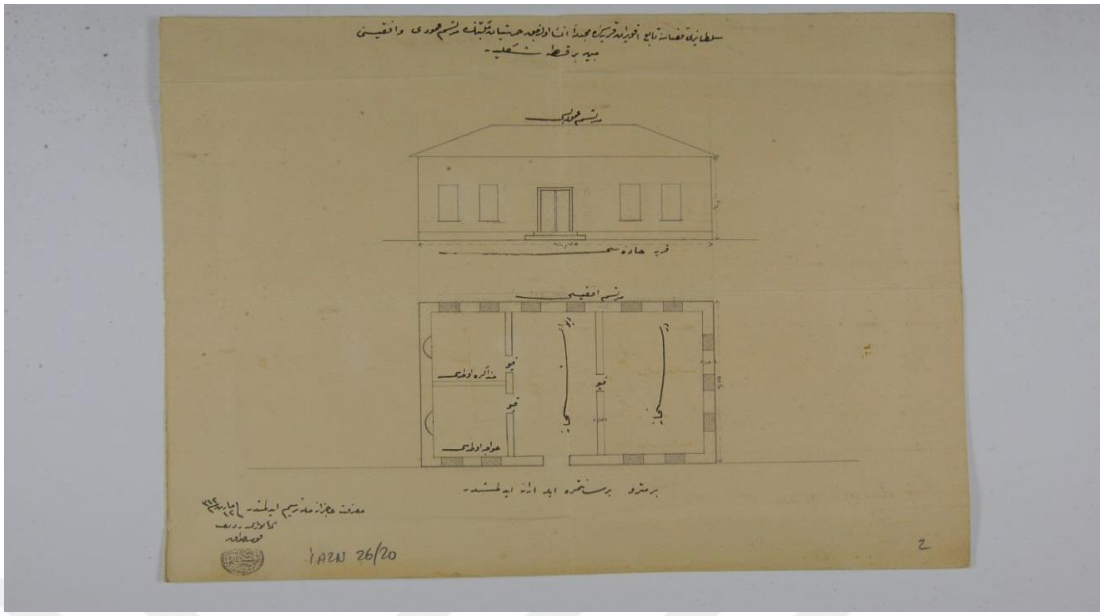
_Lagoç Köyü Bulgar Okulu: 1850 yılında köyde inşa edilen okulun zarar görmesi üzerine, yeniden inşası için izin talebinde bulunulmuştur. İzin verilmesi üzerine okul yeniden inşa edilmiştir (Haymana, 2018:102) (Şekil 2.91).

Şekil 2.91. Lagoç Köyü'nde yeniden inşa edilen Bulgar Okulu'na ait projeler (BOA.İ.AZN. 24/01).

Sultanyeri Kazası'nda Bulunan Bulgar Okulu:

_Ahrivan Köyü Bulgar Okulu: Köydeki okulun kullanılamaz hale gelmesi sebebiyle, 1887 yılında okulun yeniden inşası için izin istenmiştir. İzin verilmesi üzerine okul yeniden inşa edilmiştir (Haymana, 2018:106) (Şekil 2.92).

Şekil 2.92. Ahrivan Köyü'nde yeniden inşa edilen Bulgar Okulu'na ait projeler (BOA.İ.AZN. 26/20).

2.3.6. Dedeağaç Sancağı'nda Bulunan Gayrimüslim Ve Yabancı Devlet Okulları

Günümüzde Yunanistan topraklarında kalan Dedeağaç Sancağı'nda Rum, Bulgar, Fransız ve Ermeni okulları bulunmaktadır. Bugün Alexandropolis olarak isimlendirilen Dedeağaç'ta 20. yy.'ın başlarında sıbyan ve ibtidai derecesinde 65 adet gayrimüslim okulu bulunmaktadır (Demirel, 2014: 56).

2.3.6.1. Dedeağaç Sancağı'nda Bulunan Rum Okulları

1880 yılında, Dedeağaç merkez kazada bulunan Aya Nicolas Kilisesi'nin yanına inşa edilen küçük okul, bölgede bilinen ilk Rum okuludur. 3 derslikten oluşan okula 1901 yılında 3 derslik daha ilave edilmiştir. Okul bu tarihten sonra Dedeağaç Erkek Okulu olarak isimlendirilmiştir. 1909 yılında bu iki yapı yıkılarak, yerine büyük bir yapı yapmak için ruhsat talebinde bulunulmuştur. İnşa edilen yeni, bina 1914 yılına kadar Kız Okulu olarak kullanılmıştır (Ertuğrul, 2019: 74) (Şekil 2.93).

Şekil 2.93. Aya Nicolas Kilisesi İlkokul (Ertuğrul, 2019: 91).

1892 yılında Katolik cemaat tarafından erkek çocuklar için bir okul inşa edilmiştir. 1904 yılında okulda çıkan yangın sebebiyle harap olan bina onarım görmüş ve sonrasında Tütün Mağazası olarak kullanılmıştır (Ertuğrul, 2019: 74) (Şekil 2.94).

Şekil 2.94. Tütün Mağazası (Ertuğrul, 2019: 97).

1907 yılında Hacı Saffet Bey tarafından Rum Cemaati'ne bağışlanan arsa üzerine Leontaridis Okulu inşa edilmiştir. Okul günümüzde İkon Müzesi olarak kullanılmaktadır (Şekil 2.95). 1908 yılında bu okulun yanına bir okul daha inşa edilmiştir. Bu bina ise günümüzde Metropolitlik Binası olarak kullanılmaktadır (Ertuğrul, 2019: 73).

Şekil 2.95. Leontaridis Okulu- İkon Müzesi (Ertuğrul, 2019: 91).

2.3.6.2. Dedeağaç Sancağı'nda Bulunan Ermeni Okulları

İstanbul'dan göçeden Ermeniler tarafından 1875- 1886 yılları arasında Surp Garabet Ermeni Kilisesi inşa edilmiştir. Bir süre sonra bu kilisenin avlusuna okul inşa edilmiştir (Ertuğrul, 2019: 77).

2.3.6.3. Dedeağaç Sancağı'nda Bulunan Bulgar Okulları

Dedeağaç Kazasında Bulunan Bulgar Okulu

1900- 1901 Maarif Salnamesi kayıtlarına göre, Dedeağaç merkez kazada rüşdiye derecesinde bir adet Bulgar okulu bulunmaktadır. 1891 yılında açılan okul, Bulgar Ortodoks Cemaati'ne aittir. Okul müdürü Mokroni Efendi'dir. Okulda 94 erkek öğrenci öğrenim görmektedir (Kazancıgil vd, 2006: 154).

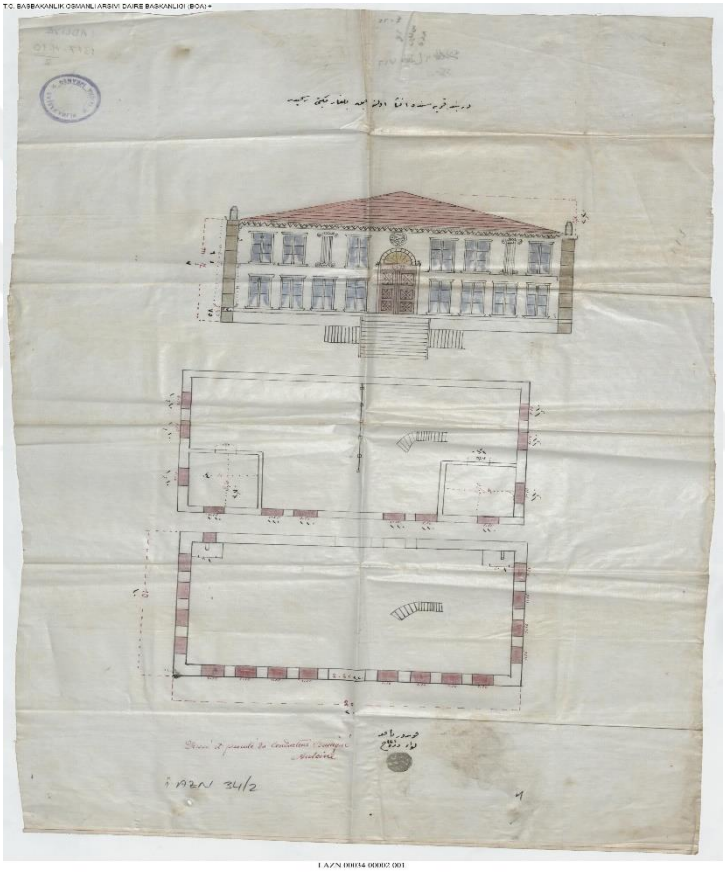
Derbent Köyü'nde Bulunan Bulgar Okulu

1892 yılında Sultan II. Abdülhamid'in müsadesi ile köye bir kilise inşa edilmiştir. Bu kilisenin önde gelenlerinden Karaoğlan Tudore tarafından satın alınan arsanın üzerine

okul inşa edilebilmesi için ruhsat talebinde bulunulmuştur (Şekil 2.96). İzin verilmesi üzerine okul yeniden inşa edilmiştir (Haymana, 2018:73).

Muslihiddin Mahallesi'nde Bulunan Bulgar Okulu

168 Bulgar nüfusa sahip olan mahallenin Bulgar Cemaat Reisi tarafından okul yapılması için ruhsat talebinde bulunulmuştur. Verilen müsade üzerine okul, Edirne'li Karamihailli Veledi Yorgi'nin arsası üzerine inşa edilmiştir (Haymana, 2018:74).

Şekil 2.96. Derbent Köyü'nde inşa edilen Bulgar Okulu'na ait proje_ 1899 (BOA.İ.AZN. 34/2).

2.3.6.4. Dedeağaç Sancağı'nda Bulunan Fransız Okulları

Kayıtlarda Dedeağaç Sancağı'na ait bir adet Fransız Okulu bulunmaktadır. Okulun ismi "Milleti+ineurs Conventurels Mektebi"dir (Yorulmaz, 2000: 741).

BÖLÜM 3

19. VE 20. YÜZYILLARDA EDİRNE VİLAYETİNDE İNŞA EDİLEN VE GÜNÜMÜZDE EĞİTİM YAPISI OLARAK KULLANILAN GAYRİMÜSLİM VE YABANCI DEVLET OKULLARI

3.1. EDİRNE SANCAĞI

Edirne Sancağı sınırlarında günümüzde eğitim yapısı olarak kullanıldığı tespit edilen 4 adet yapı bulunmaktadır.

_ "Bulgar Katolik Mektebi" (Polak Mektep) _ I.Murat Anadolu Lisesi
_ "Soeurs de Charite de Agram Mektebi" (Maria Lorda Binası) _ Edirne Sosyal Bilimler Lisesi
_ "Edirne Alliance Erkek Okulu"_ İnönü İlkokulu
_ "Alman Mektebi"_ Mustafa Necati İlkokulu

3.1.1. Bulgar Katolik Mektebi (Polak Mektep) _ I. Murat Anadolu Lisesi

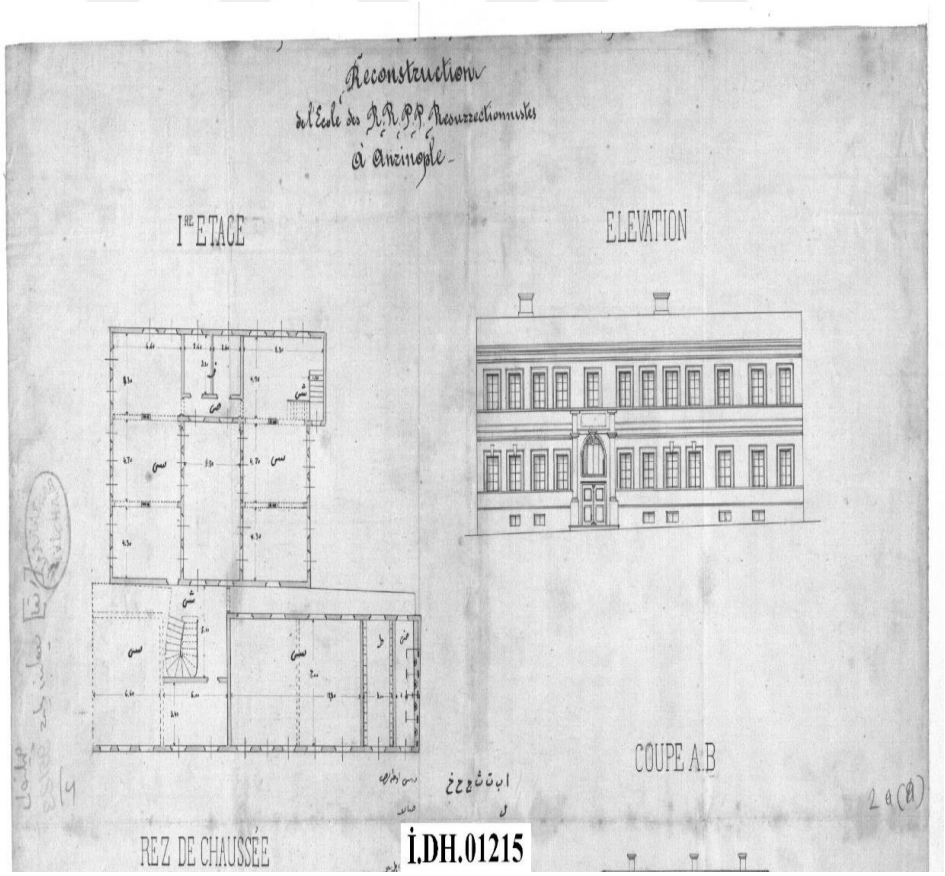
3.1.1.1 Yapının Tarihçesi

Okul Rusya'dan kovularak Osmanlı'ya sığınan Polonyalı Resüreksiyonnistler tarafından 1862 yılında kurulmuştur. Okul kurucuları; Wronowski, Kobrzynski, Zbyszewski, Procwlocki, Kaysiewicz, Semenenko, Kalinska, Kaczanowski, Yanski, Bakanowski, Pawlicki, Smolikowski, Yelowicki ve Grabowski'dir. Okula sadece Katolik Bulgarların çocukları kabul edilmektedir. Bu sebeple okul, Bulgar Katolik Mektebi olarak da bilinmektedir (Şekil 3.2, Şekil 3.3, Şekil 3.5, Şekil 3.6, Şekil 3.7). Okulun ismi Almanya ve Avusturya'da ise "Bulgar- Alman Okulu" olarak kabul edilmektedir (Türk, 2009: 714).

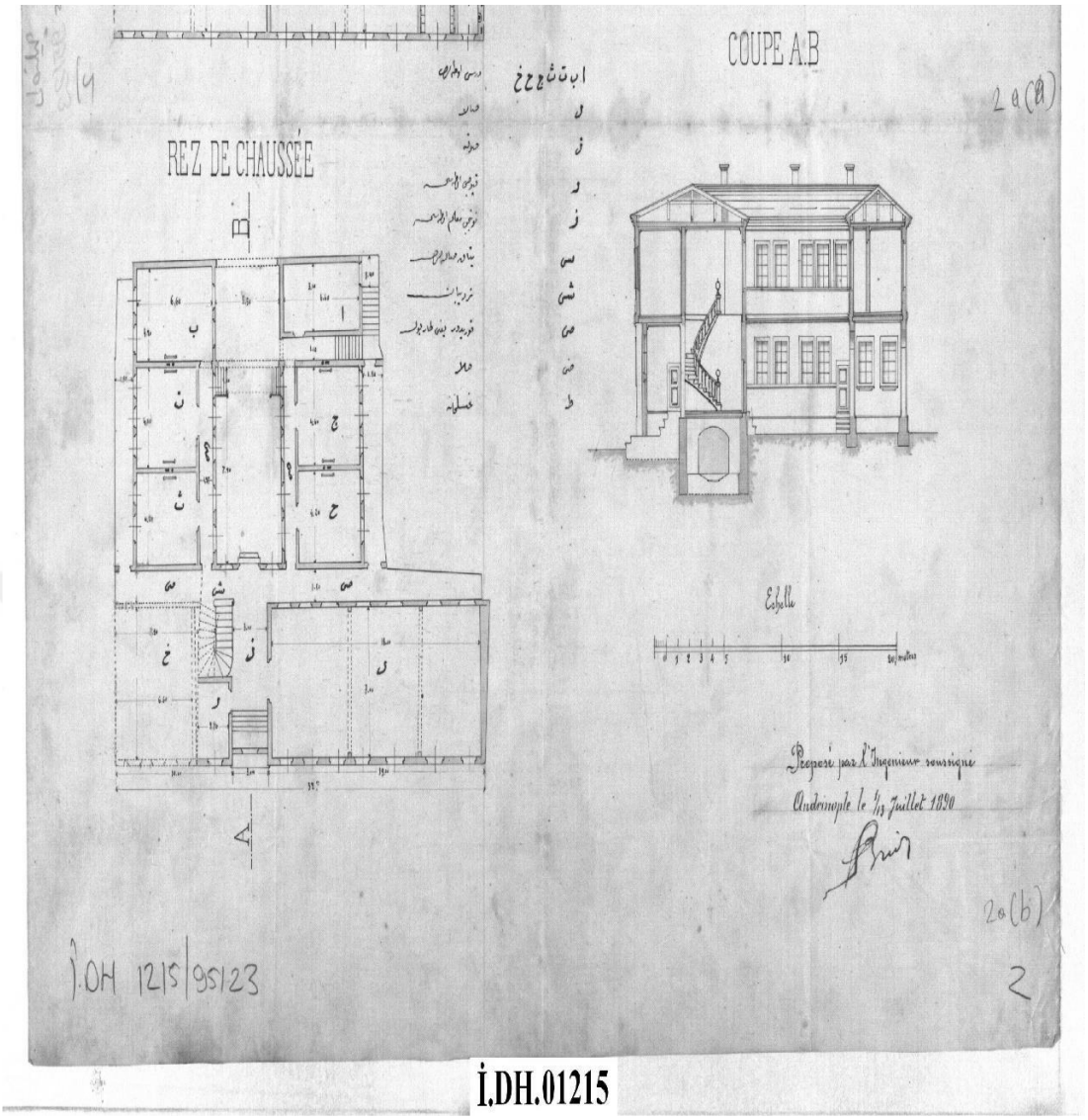
1867 yılında Kale'ye taşınan okul, 1874-1875 yıllarında liseye dönüştürülmüştür. Osmanlı- Rus Savaşı sırasında kapanan okul, 1882 yılında yeniden açılmıştır. Okul 1893 yılında eski yerinde yeniden inşa edilmiştir (Macar, 2011: 188).

Arşivlerden elde edilen planların sağ alt kısmındaki "Aşağıda imzası bulunan mühendis tarafından önerilmiştir. Edirne 13 Temmuz 1890." yazısının altında proje müellifinin imzası görülmektedir (Şekil 3.2). Ancak mühendisin ismine ulaşılamamıştır.

Yapı 32 m.x 13.5 m. ölçülerinde 432 m2 oturum üzerine iki kat olarak planlanmıştır. Üst katı yatakhane olarak düzenlenen yapıda iki adet merdiven bulunacaktır. Daha sonra okul müdürü tarafından yapıya 77 m2 daha ilave yapılması hususunda talepte bulunulmuştur. Bu talebin olumlu karşılanması neticesinde yapı, bu kısımlar ilave edilerek inşa edilmiştir (Haymana, 2018: 64- 65).

Şekil 3.1. Bulgar Katolik Okulu'na ait proje (BOA.İ.DH. 1215/95123).

Şekil 3.2. Bulgar Katolik Okulu'na ait imzalı proje (BOA.İ.DH. 1215/95123).

Okulda gündüzlü, yatılı ve sanayi kısmı olmak üzere üç kısımda eğitim verilmektedir. 1884 yılında okulda, 84 yatılı, 24 gündüzcü ve 10 sanayi öğrencisi olmak üzere 118 öğrenci öğrenim görmektedir. Ayrıca okulun ilkokul düzeyinde eğitim veren bölümü de bulunmaktadır (Kayıcı, 2013: 168- 169). Okulun yanında kilise ve kilisenin yakınında okul kitaplarının basılması amacıyla kurulan bir matbaa bulunmaktadır (Haymana, 2018: 64- 65) (Şekil 3.4).

Şekil 3.3. Bulgar Katolik Okulu kartpostalı (Büktel, 2019: 94).

Şekil 3.4. Bulgar Katolik Okulu avlusunda bulunan kilise (Büktel, 2019: 97).

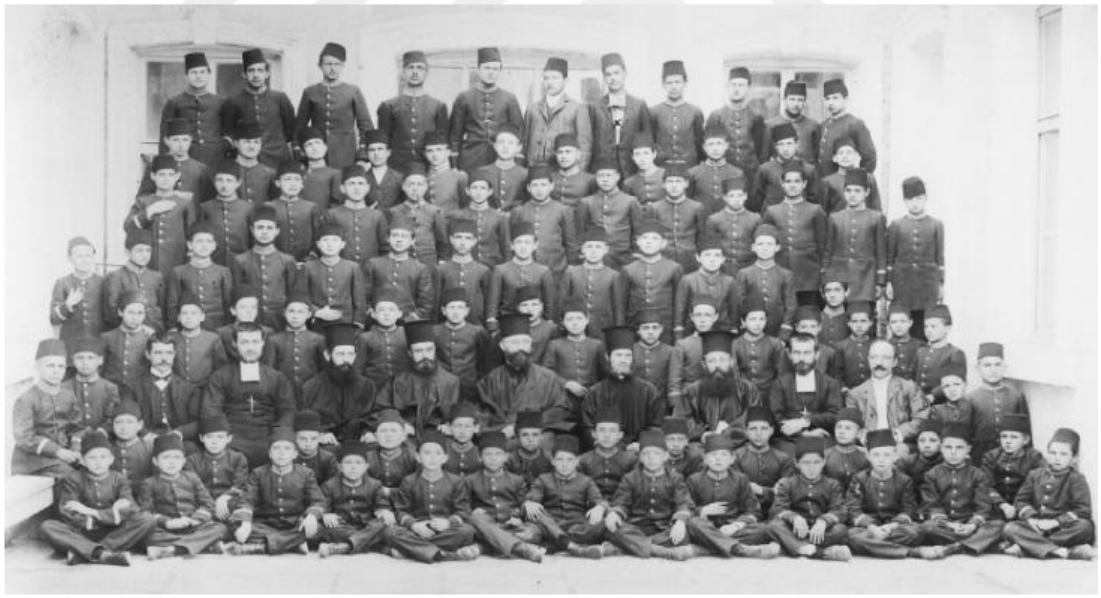
Balkan Savaşı sırasında hastane olarak kullanılan okula, 1914 yılında İttihat ve Terakki Yönetimi tarafından el konulmuştur. Okul binasında 1915- 1916 yıllarında Kız Öğretmen Okulu açılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1927 yılına kadar tekrar Polonya Azınlık Okulu olarak eğitim verilmiştir (Türk, 2009: 715). 1927 yılında Tekel Bakanlığı tarafından satın alınan bina, 1958 yılına kadar tütün deposu olarak kullanılmıştır. Bina 1958 yılında Mili Eğitim Bakanlığı tarafından satın alınmıştır. 1961- 1973 yılları arasında Erkek Öğretmen Okulu, 1973- 1984 yılları arasında I. Murat Ortaokulu olarak kullanılan bina, 1984 yılından itibaren I. Murat Lisesi olarak eğitim vermektedir (Büktel, 2019: 93).

Şekil 3.5. Bulgar Katolik Okulu avludan görünümü (Büktel, 2019: 95).

Şekil 3.6. Bulgar Katolik Okulu Kartpostalı (URL 6).

Şekil 3.7. Bulgar Katolik Okulu iki niş arasındaki bahçe çıkışı [40](Георгиев, 2013: 471).

[40] Milli Kütüphane "St. Aziz Kiril ve Metodi", Bulgar Tarihi arşiv (NBKM-BIA), "Portreler ve fotoğraflar" koleksiyonu, C III 613.

3.1.1.2 Yapının Konumu

Şekil 3.8. I. Murat Anadolu Lisesi konumu (URL 7).

Yapı Edirne'nin en eski yerleşim yeri olan Kaleiçi Mevkii'nde, Mimar Sinan Mahallesi Balık Pazarı Caddesi ve İzmir Caddesi'nin kesiştiği noktada, 125 ada, 1 parselde yeralmaktadır (Şekil 3.8).

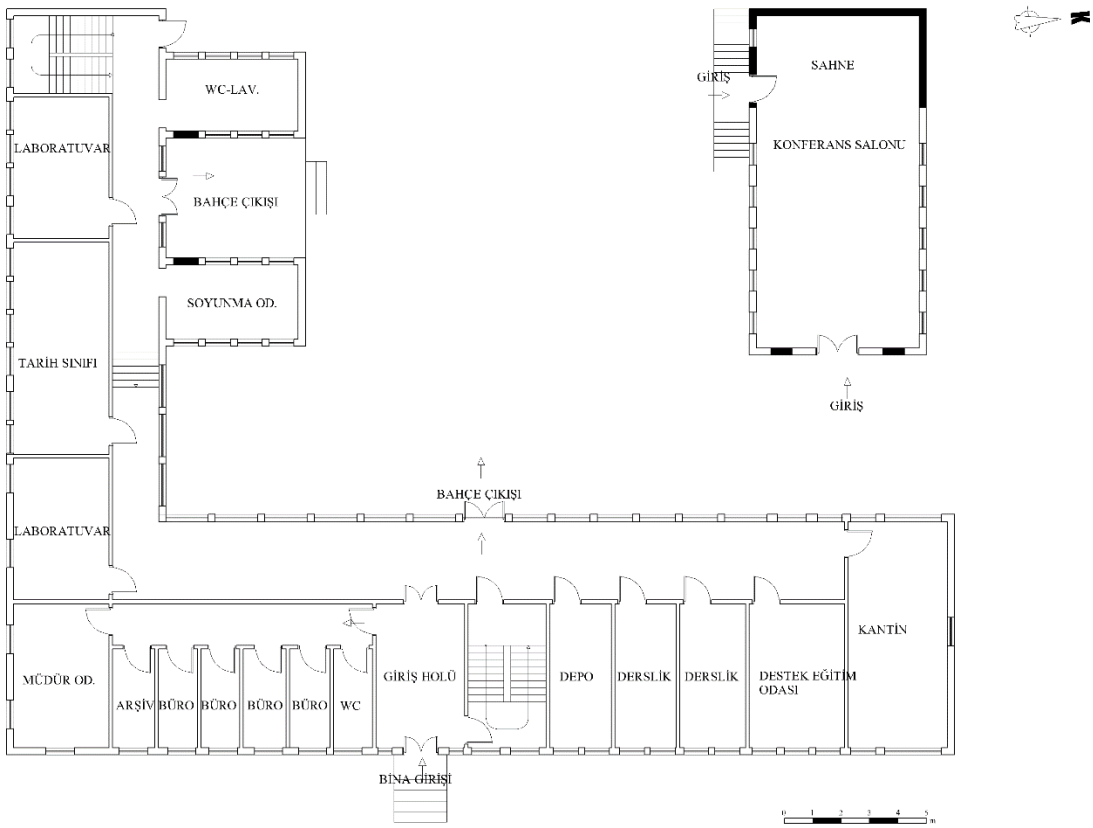
3.1.1.3 Yapının Mimari Özellikleri

L formundaki yapı, bodrum kat dahil olmak üzere 4 kattan oluşmaktadır. Yapının bodrum katında atölyeler, mescid ve kalorifer dairesi bulunmaktadır.

Yapının zemin katında, cephenin orta kısmından bina girişi verilmiştir (Şekil 3.9, Şekil 3.10). Doğu cephesinde bulunan giriş holünün sol tarafından idari birimlere, karşısından ise arka bahçeye açılan koridora ulaşım sağlanmaktadır. Katlar arası ulaşım, bu koridordan ulaşılan merdiven ile sağlanmaktadır (Şekil 3.11). Yapıya ait diğer bir merdiven ise, yapının güney yönünde uzanan kısmında, binanın L formunun sonunda bulunmaktadır. Kattaki tüm mekanlar uzun bir koridor boyunca sıralanmıştır. Yapının doğu cephesinde kantin, 2 adet derslik, destek eğitim odası, depo, wc, müdür odası ve personel odaları yer almaktadır. Yapıya L formunu veren güney kanadında ise, laboratuvarlar, tarih sınıfı, soyunma odası ve ıslak hacimler bulunmaktadır.

Bahçeye doğru uzanan ve soyunma odası ile ıslak hacimlerin bulunduğu iki nişin arasından, bahçeye ayrı bir çıkış verilmektedir (Şekil 3.14). Bu iki nişin bahçe çıkışı cephesine açılan iki penceresi sonradan kapatılmıştır (Şekil 3.9). Zemin kat ve birinci katta yapının iki kolu arasında basamaklarla kademelendirme sağlanmış, bu sayede yapının bu kanadının kat yüksekliği arttırılmıştır (Şekil 3.15).

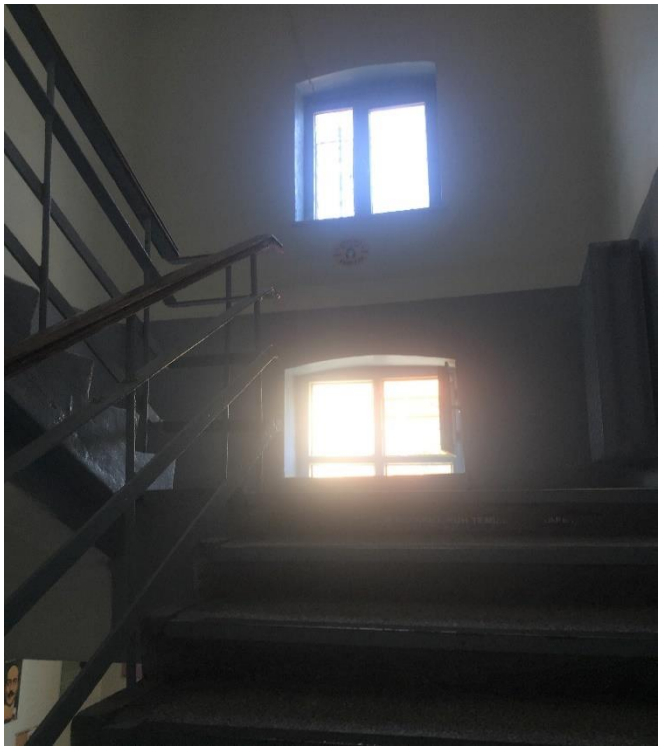
Ana binadan ayrı bir yerde konumlanmış olan kilise yapısı, günümüzde konferans salonu olarak hizmet vermektedir (Şekil 3.12). Yapının batı kanadına sonradan sahne bölümü ilave edilmiştir. Sahne girişine 10 rıhttan oluşan merdivenle, güney cepheden ulaşılmaktadır. Salon girişi ise doğu cephesindeki kapıdan sağlanmaktır. Salon giriş kapısının iki yanında yer alan pencereler sonradan kapatılmıştır.

Şekil 3.9. I. Murat Anadolu Lisesi zemin kat planı (Şar, 2022).

Şekil 3.10. I. Murat Anadolu Lisesi giriş holü (Şar, 2022).

Şekil 3.11. I. Murat Anadolu Lisesi merdivenler (Şar, 2022).

Şekil 3.12. I. Murat Anadolu Lisesi konferans salonu (Şar, 2022).

Şekil 3.13. I. Murat Anadolu Lisesi konferans salonu çan kulesinin yeri (Şar, 2022).

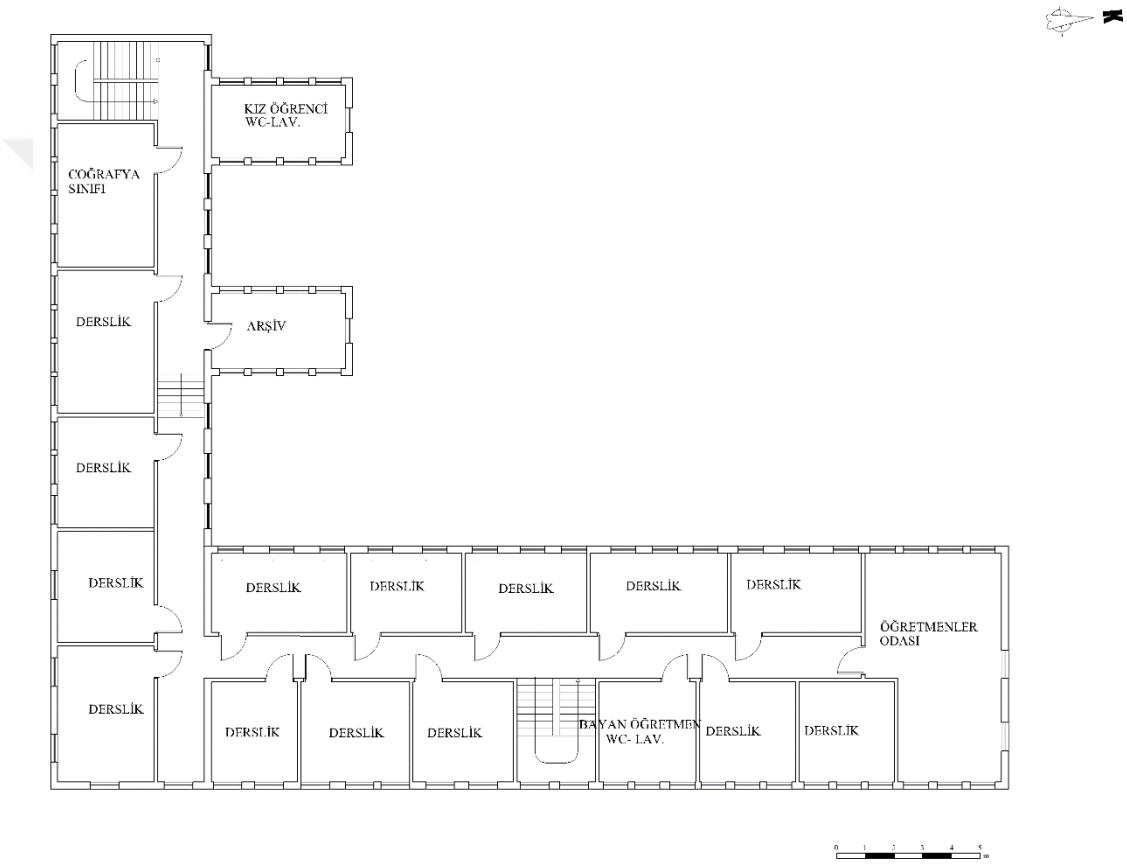

Şekil 3.14. I. Murat Anadolu Lisesi iki niş arasındaki bahçe çıkışı (Şar, 2022).

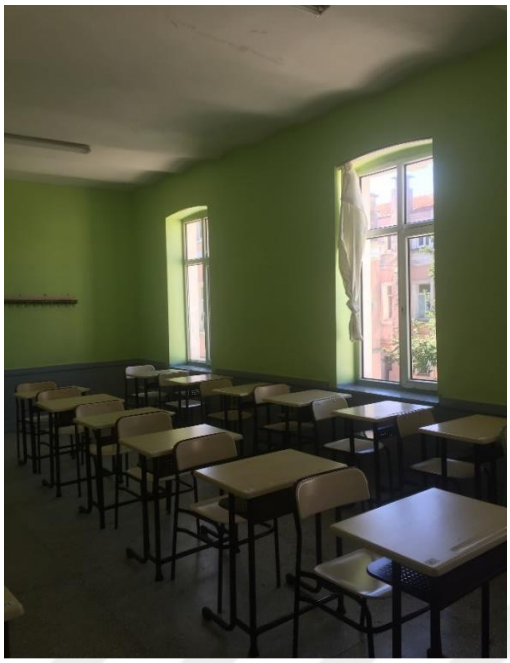

Şekil 3.15. I. Murat Anadolu Lisesi zemin kat koridoru (Şar, 2022).

Yapının birinci katında 15 adet derslik, öğretmenler odası, ıslak hacimler ve arşiv bulunmaktadır (Şekil 3.16). Zemin kata bulunan geniş koridor kısmı, bu kata dersliklerle değerlendirilmiştir (Şekil 3.17). Yapının doğu cephesi boyunca uzanan bölümünde yer alan 10 adet derslik, kuzey cephede öğretmenler odasıyla sonlanmaktadır. Güney cephede coğrafya sınıfı ve 4 adet derslik yer almaktadır. Zemin katta soyunma odası olarak kullanılan oda, bu katta arşiv olarak değerlendirilmiştir. Güney cephede dersliklerin sıralandığı koridor, yapının doğu cephesine kadar devam etmektedir.

Şekil 3.16. I. Murat Anadolu Lisesi birinci kat planı (Şar, 2022).

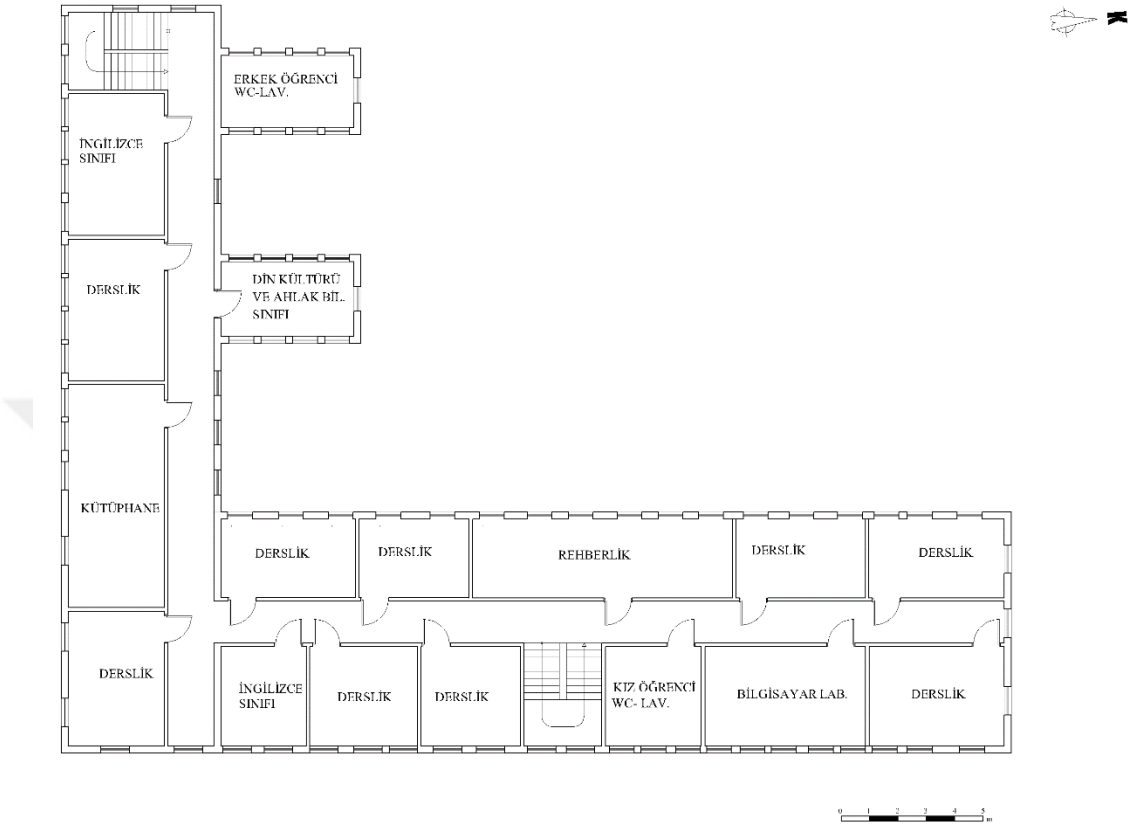
Şekil 3.17. I. Murat Anadolu Lisesi birinci kat derslik (Şar, 2022).

Şekil 3.18. I. Murat Anadolu Lisesi birinci kat koridor (Şar, 2022).

Yapının ikinci katında 12 adet derslik, kütüphane, bilgisayar laboratuvarı, rehberlik ve ıslak hacimler yer almaktadır (Şekil 3.19). Arka bahçeden cephe alan ve ana merdivenin karşısında yer alan iki adet derslik birleştirilerek rehberlik olarak değerlendirilmiştir. Koridor, yapının kuzey cephesine kadar devam etmektedir. Birinci katın doğu cephesinde bulunan iki adet derslik birleştirilmiş ve bilgisayar odası olarak değerlendirilmiştir. Birinci katta derslik olarak kullanılan bir oda, bu katta İngilizce

sınıfı olarak kullanılmaktadır. Bu katın güney cephesinde iki adet derslik, iki dersliğin birleşmesiyle oluşan kütüphane ve İngilizce sınıfı yer almaktadır.

Şekil 3.19. I. Murat Anadolu Lisesi ikinci kat planı (Şar, 2022).

3.1.1.4 Yapının Cephe Özellikleri

Yapının ikinci katına ait kat yüksekliği, diğer katlardan daha düşük tutulmuştur. İkinci kata geçişte yapı boyunca dışarı çıkıntı yapan kat arası silmesi, yapıdaki rönesans etkisini vurgulamaktadır. Yapının zemin kat pencereleri basık kemerli, diğer iki katın pencereleri ise dikdörtgen formundadır. Yapının bodrum kat pencereleri mazgal tipi pencerelerden oluşmaktadır. Yapıya ait birinci ve ikinci kat pencere aralıkları plastrlarla bölünmüş durumdadır. Bu sayede yapının yol boyunca uzanan cephesinin vermiş olduğu etki hafiflemekte ve cepheye dikey yönde bir hareket kazandırılmaktadır (Şekil 3.20, Şekil 3.21).

Şekil 3.20. I. Murat Anadolu Lisesi güneydoğu cephesi (Şar, 2022).

Şekil 3.21. I. Murat Anadolu Lisesi doğu cephesi (Şar, 2022).

Yapıya 6 rıhttan oluşan merdivenle ulaşım sağlanmaktadır. Bina girişi iki adet plastr tarafından çevrelenmiş kemer formundadır. Giriş kapısının iki yanında yer alan kemerli iki küçük pencere, giriş aksını vurgulamakla birlikte aynı zamanda giriş holünü aydınlatmaktadır (Şekil 3.22). Yapının İzmir Caddesi boyunca uzanan doğu cephesi, güney cephesi ile aynı düzende devam etmektedir. Ancak doğu cephesinin kuzey kanadının sonunda bulunan pencere, zemin katta geniş ve kemerli, birinci katta iki adet basık kemerli, ikinci katta ise bir adet basık kemerli pencere olarak uygulanmıştır.

Şekil 3.22. I. Murat Anadolu Lisesi girişi (Şar, 2022).

Yapının batı yönüne bakan ve arka bahçeye açılan cephesi, zemin katta 12 adet yuvarlak kemerli, üst katlarda ise dikdörtgen formunda pencerelerden oluşmaktadır (Şekil 3.23). Cephenin kuzey kanadındaki son pencerelerde, doğu cephesindeki gibi zemin katta geniş yuvarlak kemerli, birinci katta iki adet basık kemerli ve ikinci katta bir adet basık kemerli pencere uygulanmıştır.

Yapının kuzey yönüne bakan ve arka bahçeye açılan cephesinde, nişli kısımlara kadar üç sıra pencere devam etmektedir. İki nişin arasından arka bahçeye çıkış verilmektedir

(Şekil 3.24). Zemin katta çıkış kapısının iki yanında, iki adet basık kemerli pencere bulunmaktadır. Birinci katta aynı hizada dikdörtgen formunda üç adet pencere bulunmaktadır. İkinci katta cephe ortasında sadece bir adet pencere yer almaktadır.

Şekil 3.23. I. Murat Anadolu Lisesi batı cephesi (Şar, 2022).

Şekil 3.24. I. Murat Anadolu Lisesi kuzey cephesi (Şar, 2022).

3.1.1.5 Yapıya Uygulanan Müdahaleler

Polonya Azınlık Okulu olarak kullanımı sonrasında hastane, tütün deposu ve günümüze kadar eğitim binası olarak kullanılan yapıya bu süreçte uygulanan müdahalelerle ilgili kesin birşey söylemek mümkün değildir. Alan incelemeleri sırasında, iki adet nişe ait birer adet zemin kat penceresinin, sonradan kapatıldığı görülmüştür. Yapının iki kanadı arasındaki kot farkı ve diğer kanattan verilen arka bahçe çıkışı, bağımsız iki bloğun koridor tarafından sonradan birleştirildiği ve iki yapı arasındaki kot farkının basamaklarla giderildiği ihtimalini doğurmaktadır. Ayrıca binanın diğer kanadında bulunan ve cephede niş biçiminde çıkıntı oluşturan kısımların, yapıya sonradan ilave edilme olasılığı yüksek görünmektedir. Ancak elimizde bu görüşleri destekleyecek herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Yapıya ait eski fotoğraflar üzerinden değerlendirme yapmak yerinde olacaktır. Tarihini bilmediğimiz fotoğraflardan yola çıkarak İzmir Caddesi cephesinde bulunan pencerelerdeki farklılıkları gözlemlemek mümkündür. Zemin kat ve birinci katta yeralan pencereler, eski fotoğraflarda kemerli ve diğer pencerelere göre daha fazla yüksekliğe sahiptir (Şekil 3.3). Bu durum, yapıya bakıldığında yüksek bir kat izlenimi uyandırmaktadır. Ayrıca yapı fotoğrafı incelendiğinde, Balıkpazarı Caddesi ve İzmir Caddesi kesişiminde yeralan köşe kısmın İzmir Caddesi'ne doğru öne çıktığı görülmektedir. Cephedeki bu hareket, yapının mevcut halinde gözlemlenememektedir.

Özgün yapıda yer alan kilise binası, günümüzde konferans salonu olarak kullanılmaktadır. Yapı eski fotoğrafı ile karşılaştırıldığında çan kulesinin kaldırıldığı, kuzey ve güney cephedeki pencere yerleri ve formlarının korunduğu görülmektedir. Sonradan kaldırılmış olan çan kulesinin yerini zeminden gözlemlemek mümkündür (Şekil 3.13). Yapının güney cephesinin sol tarafına, günümüzde sahne girişi olarak kullanılan kısım ilave edilmiştir (Şekil 3.12). Yapının batı cephesinde bulunan girişin iki yanında yer alan pencerenin sonradan kapatıldığı görülmektedir.

3.1.2. Souers De Charite De Agram Mektebi (Maria Lorda Binası) _ Edirne Sosyal Bilimler Lisesi

3.1.2.1 Yapının Tarihçesi

"Agram Sörler Binası" olarak da bilinen "Soeurs de Charite de Agram Mektebi"nin bulunduğu arsa üzerinde önceden, Fatih Sultan Mehmet'in ikinci eşi Mükerreme Sitti Hatun'un sarayı bulunmaktaydı. Avusturya Devleti'nin isteği üzerine saray yıktırılarak, üzerine Agram Dosiyer Rahibeler Okulu yapılmıştır (Onur, 2006: 103).

Şekil 3.25. Soeurs de Charite de Agram Mektebi (Onur, 2006: 107).

Okulun ismi 1889 yılına kadar "Avusturya İnas Mekteb-I Hususi" olarak geçmektedir (Kayıcı, 2013: 170). 1903 yılında okulun mutfak bacasından çıkan yangın sonucunda bina tamamıyla yanmıştır. Sonrasında Avusturya Devleti tarafından, okulun bulunduğu yere Maria Lorda isimli bina inşa edilmiştir (Şekil 3.25). Cumhuriyet döneminde bahçeye spor salonu ve yemekhane kısımları ilave edilmiştir. Okul,

sonrasında uzun süre Anadolu Kız Öğretmen Okulu olarak kullanılmıştır (Şekil 3.27). Günümüzde ise Sosyal Bilimler Lisesi olarak kullanılmaktadır.

Arşivlerden elde edilen çizimlerin üst kısmında mimarının G. Spiros olduğu yazmaktadır (Şekil 4.26).

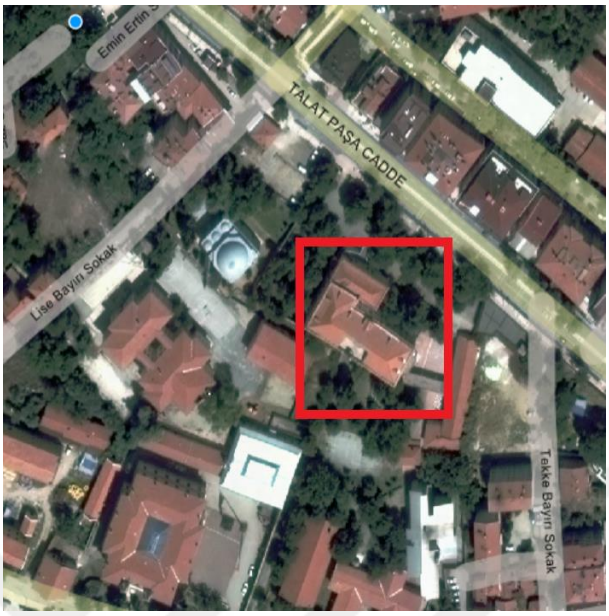

Şekil 3.26. Maria Lorda Binası cephesi- 1910 (BOA. İ.AZN. 15/61).

Şekil 3.27. Anadolu Kız Öğretmen Okulu (URL 8).

3.1.2.2 Yapının Konumu

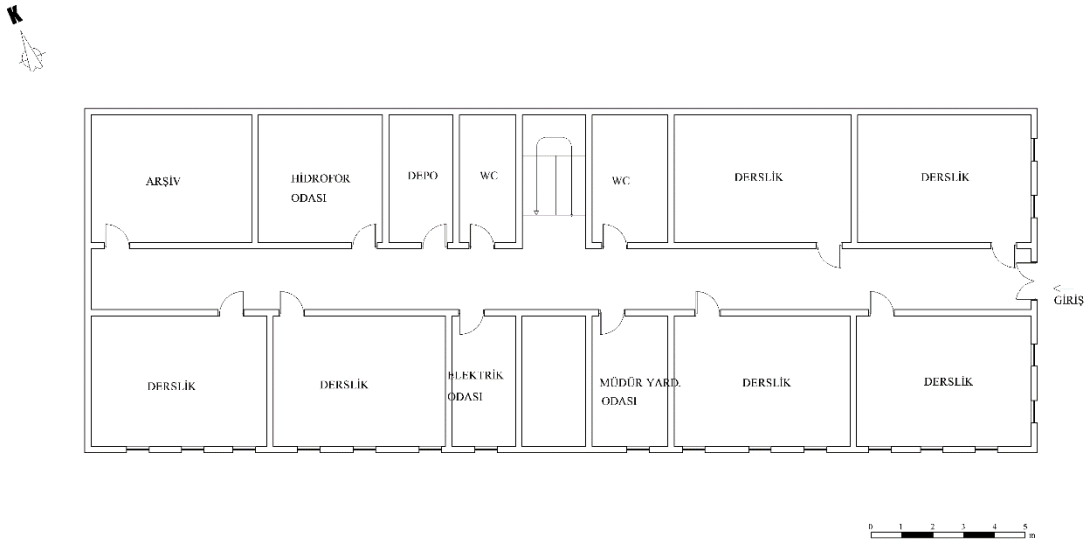

Şekil 3.28. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi konumu (URL 7).

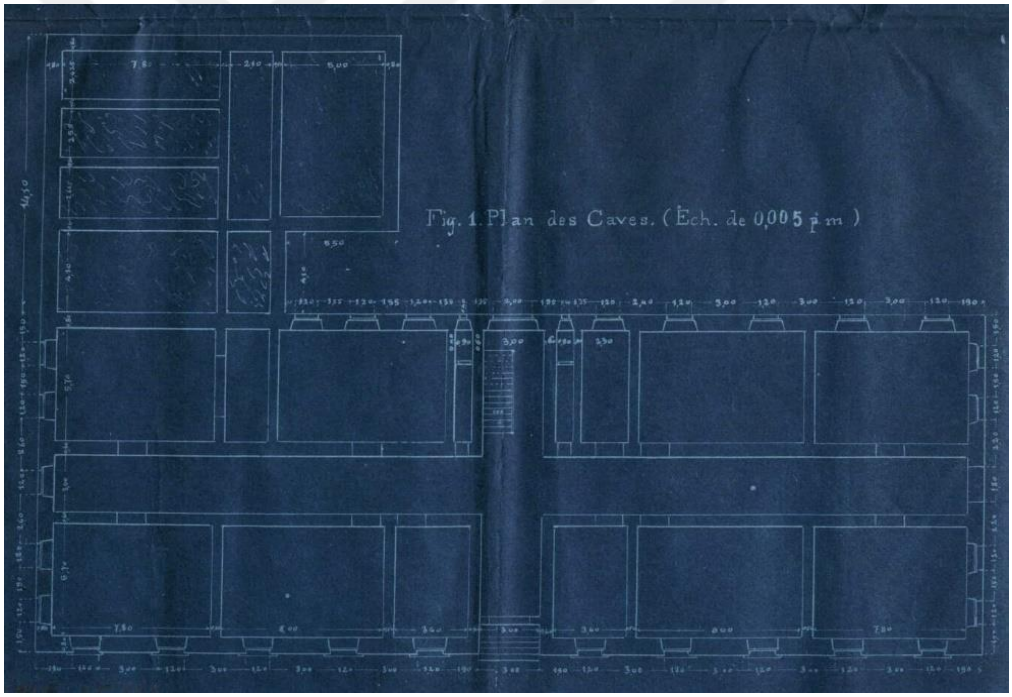
Yapı Kevseç Balaban Mahallesi (Sabuni Mahallesi), Talat Paşa Caddesi, 659 ada, 21 parselde yeralmaktadır (Şekil 3.28).

3.1.2.3 Yapının Mimari Özellikleri

Yapı bodrum kat, zemin kat ve iki normal kat olmak üzere, toplam 4 kattan oluşmaktadır. 275 cm. yüksekliğindeki bodrum katta 6 adet derslik, müdür yardımcısı odası, ıslak hacimler, arşiv ve teknik hacimler yer almaktadır. Mekanlar uzun bir koridor boyunca karşılıklı olarak sıralanmaktadır (Şekil 3.29, Şekil 3.30).

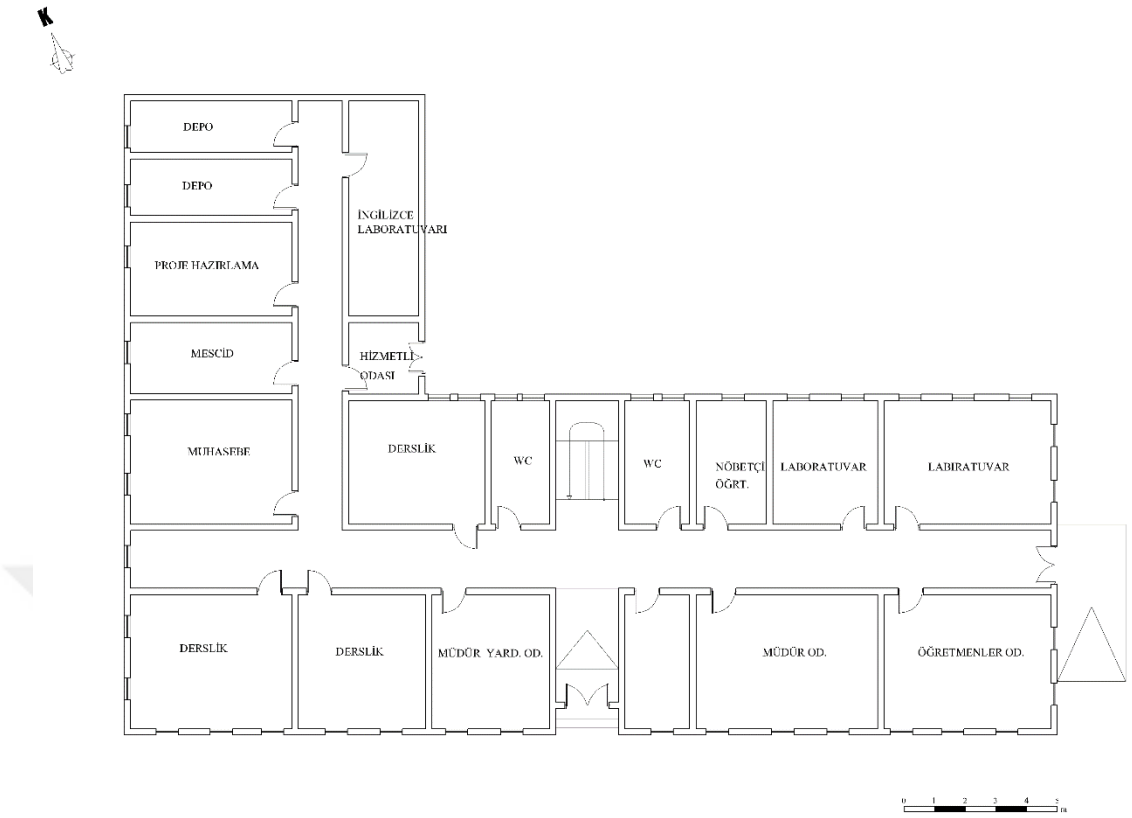

Şekil 3.29. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi bodrum kat planı (Şar, 2022).

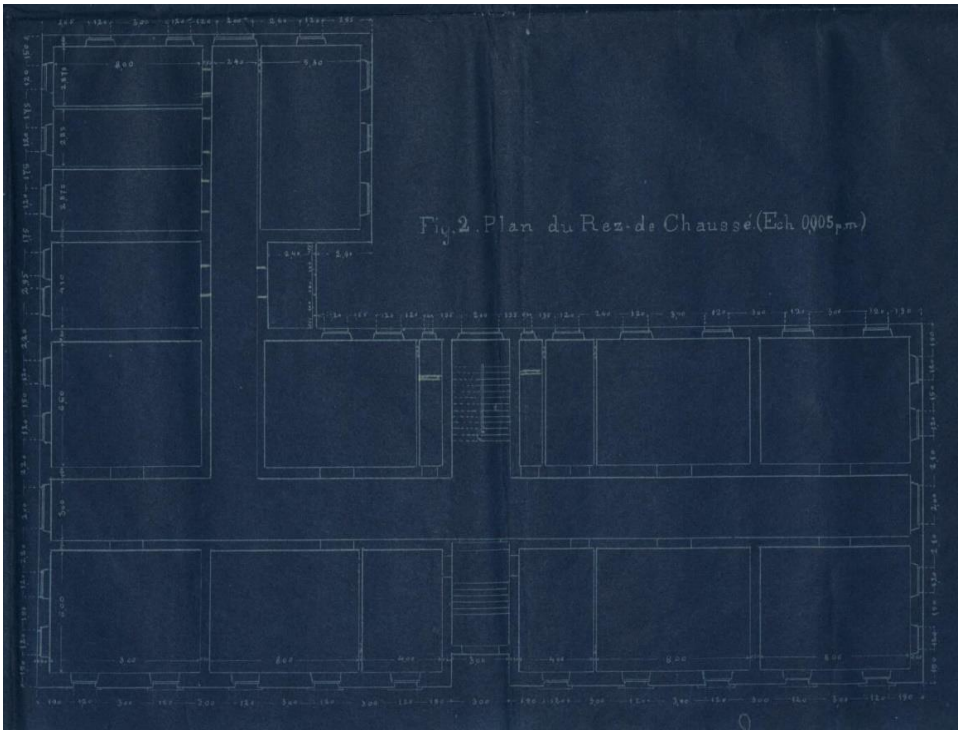

Şekil 3.30. Maria Lorda Binası bodrum kat planı- 1910 (BOA. İ.AZN. 15/61).

Yapının 455 cm. yüksekliğe sahip olan zemin katında 3 adet derslik, müdür odası, öğretmen odası, müdür yardımcısı odası, laboratuvarlar, ıslak hacimler, depolar muhasebe, mescid, proje hazırlama odası ve hizmetli odası yer almaktadır. Bina girişi iki ayrı cepheden sağlanmaktadır. Katlar arasındaki bağlantı, girişin karşısında yer alan merdivenle sağlanmaktadır.Bina bu katta arka tarafa doğru uzayarak L formunu almaktadır (Şekil 3.31, Şekil 3.32).

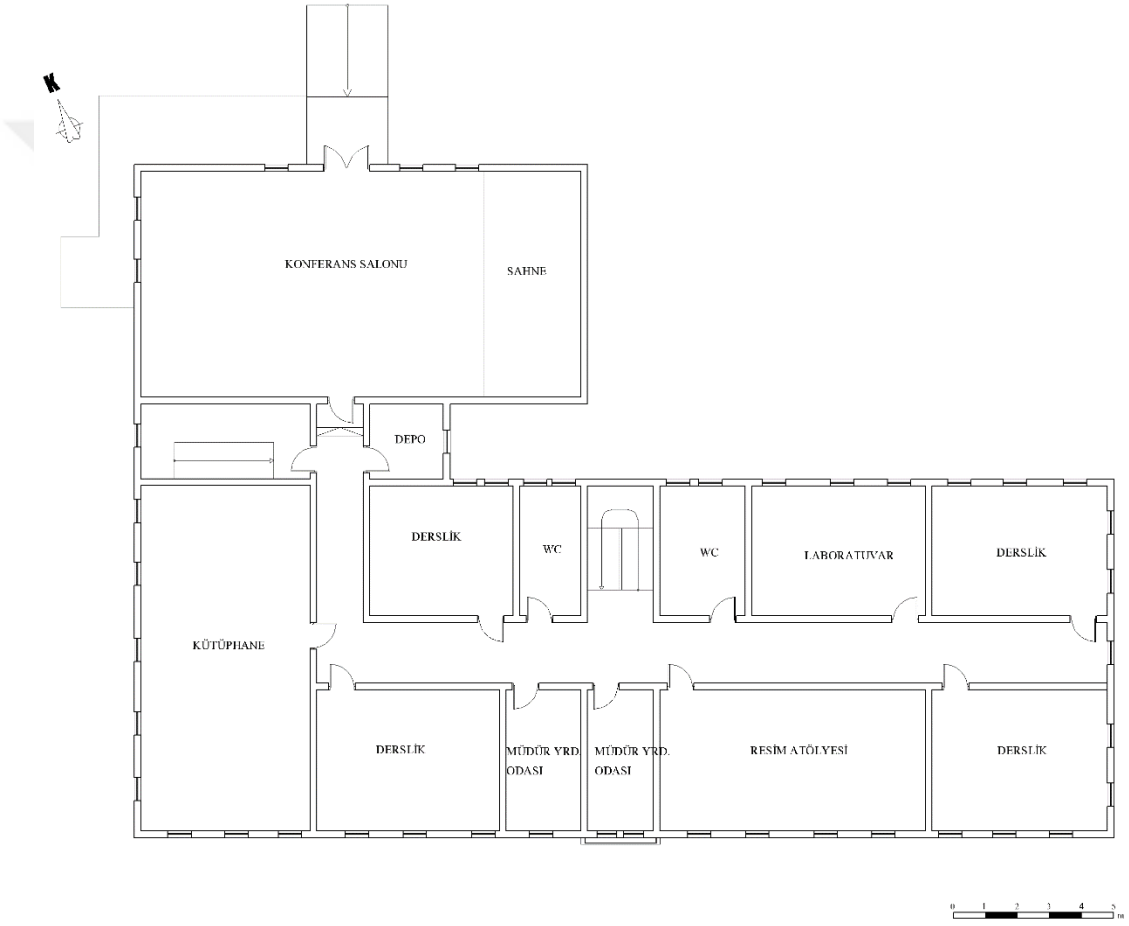

Şekil 3.31. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi zemin kat planı (Şar, 2022).

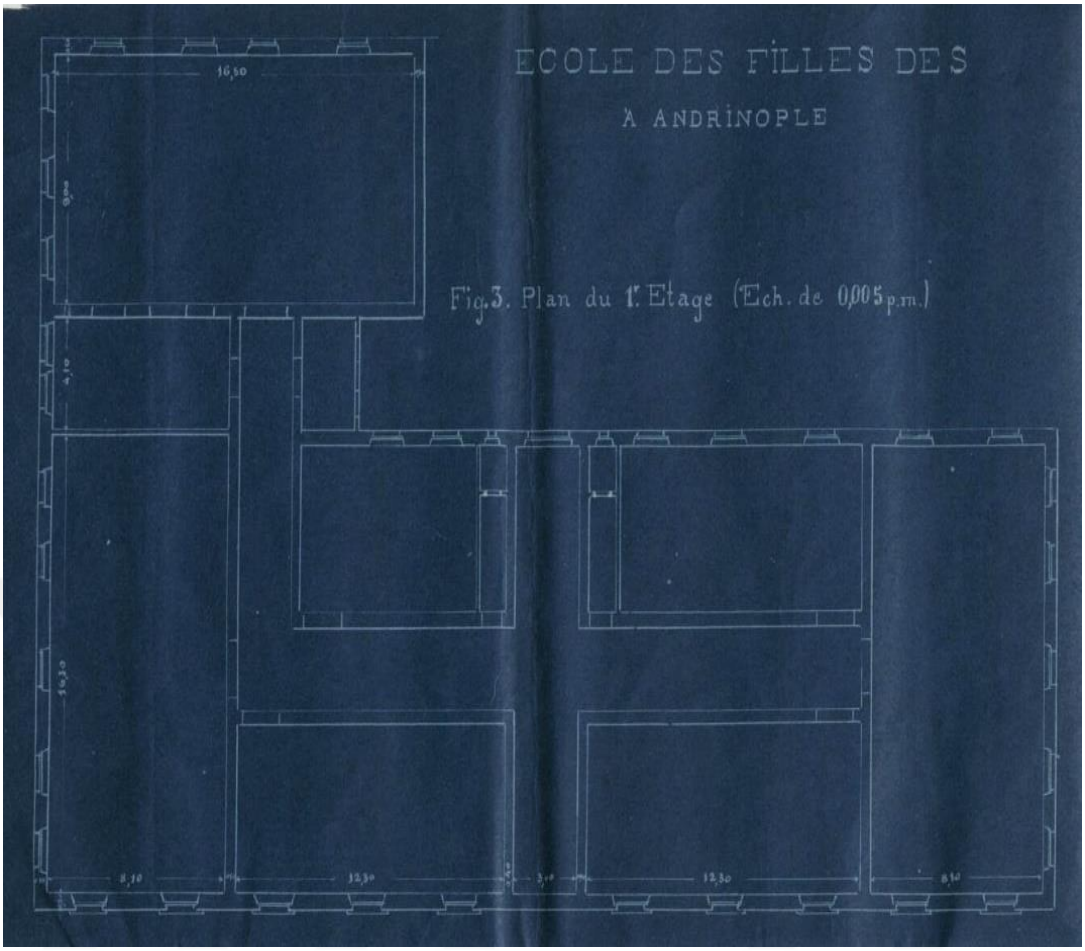

Şekil 3.32. Maria Lorda Binası zemin kat planı- 1910 (BOA. İ.AZN. 15/61).

Yapının birinci katı 430 cm. yüksekliğe sahiptir. Bu katta 5 adet derslik, kütüphane, laboratuvar, resim atölyesi, ıslak hacimler ve konferas salonu yer almaktadır. Konferas salonu, L formundaki yapının kısa kenarını oluşturan kısmında bulunmaktadır (Şekil 3.33). Konferans salonunun dışarıdan ayrı girişi mevcuttur. Konferans salonunun yanında balkon katına ulaşımı sağlayan bir merdiven yer almaktadır (Şekil 3.33, Şekil 3.34). Zemin katta yapının kuzeybatı cephesinde yer alan muhasebe ve derslik bölümleri, bu katta koridoru da içine alacak şekilde birleştirilerek kütüphane olarak değerlendirilmiştir.

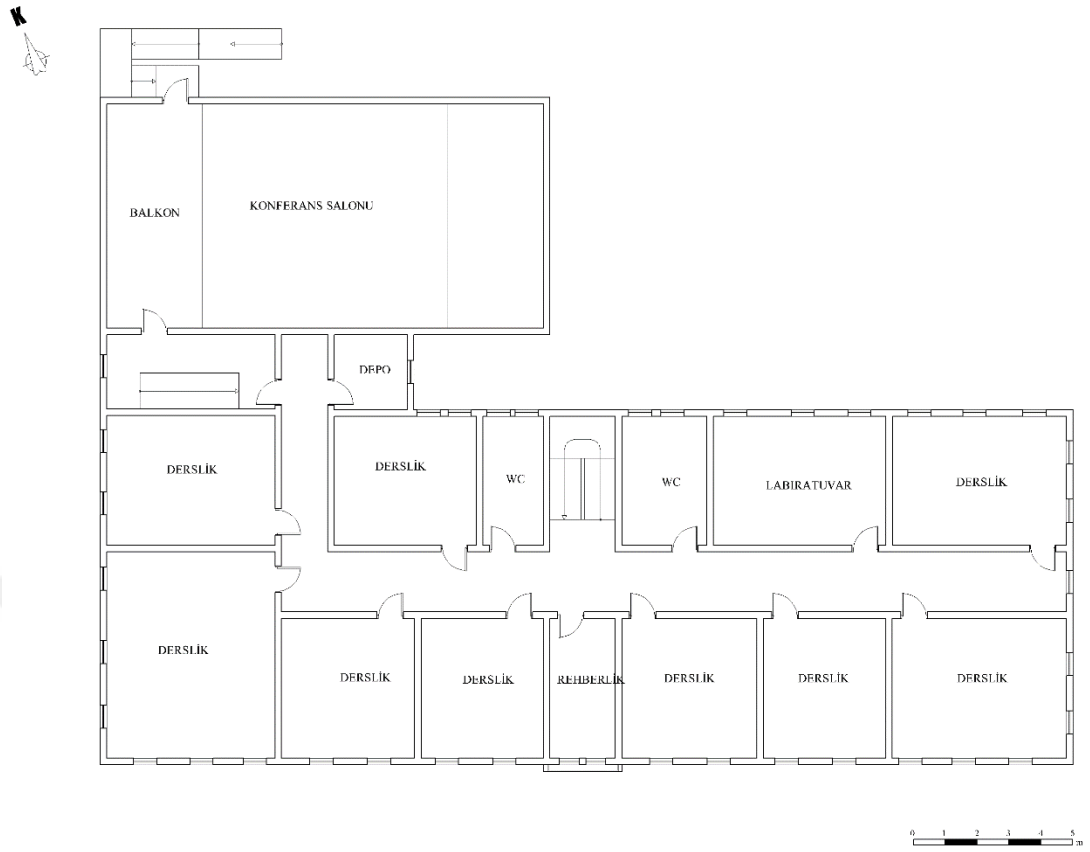

Şekil 3.33. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi birinci kat planı (Şar, 2022).

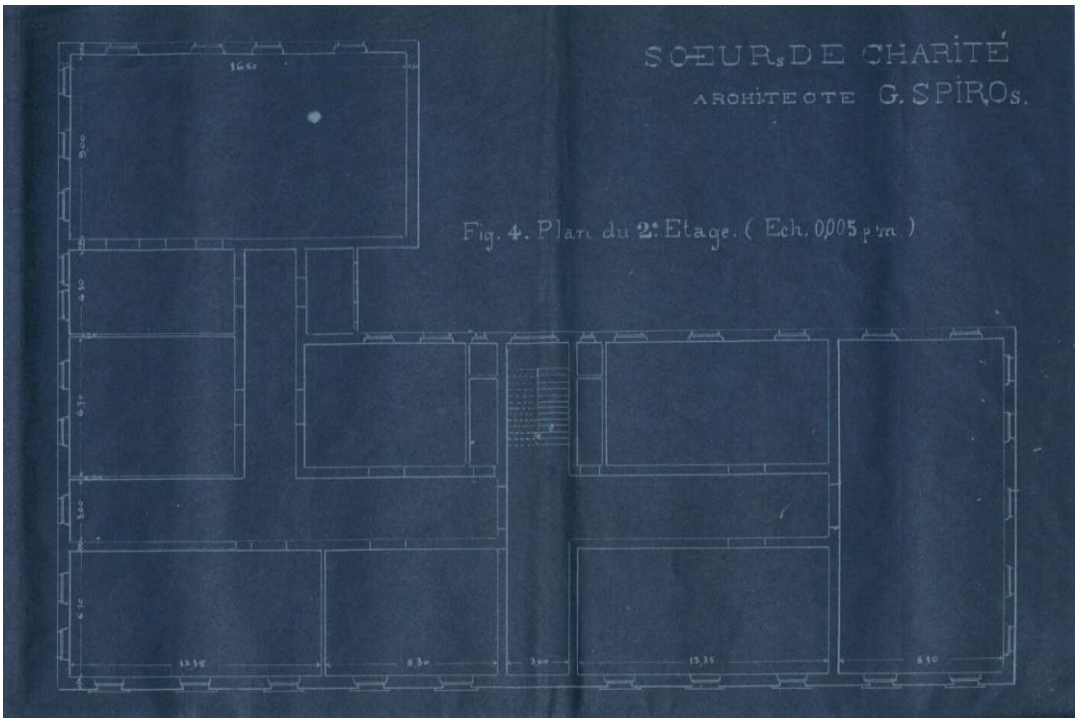

Şekil 3.34. Maria Lorda Binası birinci kat planı- 1911 (BOA. İ.AZN. 15/61).

Yapının 390 cm. yüksekliğe sahip olan ikinci katı, birinci kat planıyla benzerlik göstermektedir. Bu kata 8 adet derslik, laboratuvar, rehberlik, ıslak hacimler ve konferans salonunun balkon katı yer almaktadır (Şekil 3.35, Şekil 3.36). Birinci kattaki kütüphane bölümü ikinci katta iki adet derslik olarak değerlendirilmektedir. Konferans salonunun balkon kısmına hem bina içinden, hem de bina dışından merdivenle ulaşım sağlanmaktadır.

Şekil 3.35. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi ikinci kat planı (Şar, 2022).

Şekil 3.36. Maria Lorda Binası ikinci kat planı- 1911 (BOA. İ.AZN. 15/61).

3.1.2.4 Yapının Cephe Özellikleri

Yapının cephe bütününe bakıldığında Neo- Rönesans akımın etkileri görülmektedir. 4 kattan oluşan yapının pencereleri basık kemerli düzenlenmiş olup, birinci katın pencereleri dikdörtgen forma sahiptir (Şekil 3.38). Yapının bodrum kat pencereleri mazgal tipi pencerelerden oluşmaktadır. Zemin katta yer alan basık kemerli pencereler silmelerle birbirine bağlanmaktadır.

4 adet rıhtla ulaşılan bina girişi, sade bir kemerle çevrelenmektedir (Şekil 3.40). Girişin üzerinde yer alan balkonlara açılan kapılar dikdörtgen formundadır. Giriş aksı, dikdörtgen formlu alınlık ve arkasında yer alan kubbe ile çatıda da vurgulanmaktadır. Güneybatı cephesinde, girişin sağ ve sol yanında 7 adet olmak üzere toplam 14 sıra pencere bulunmaktadır.

Şekil 3.37. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi doğu cephesi (Şar, 2022).

Şekil 3.38. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi güneybatı cephesi (Şar, 2022).

Şekil 3.39. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi kuzeybatı cephesi (Şar, 2022).

Şekil 3.40. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi bina girişi (Şar, 2022).

Yapının güneydoğu cephesinde, bodrum ve zemin katta, kapının iki yanında iki pencere olmak üzere her katta toplam 4 pencere, birinci ve ikinci katta ise 5'er adet pencere bulunmaktadır.

Kuzeybatı cephesinde, zemin katta 9 adet, birinci katta 8 adet ve ikinci katta 6 adet olmak üzere toplam 23 adet pencere uygulanmıştır.Konferans salonunun bulunduğu kuzeydoğu cephesinde birinci katta salon giriş kapısı ve 3 adet pencere, ikinci katta ise bir adet balkon giriş kapısı yer almaktadır.

Şekil 3.41. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi giriş cephesi (Şar, 2022).

Şekil 3.42. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi güneybatı cephesi (URL,55).

Şekil 3.43. Edirne Sosyal Bilimler Lisesi konferans salonu (URL 8).

3.1.2.5 Yapıya Uygulanan Müdahaleler

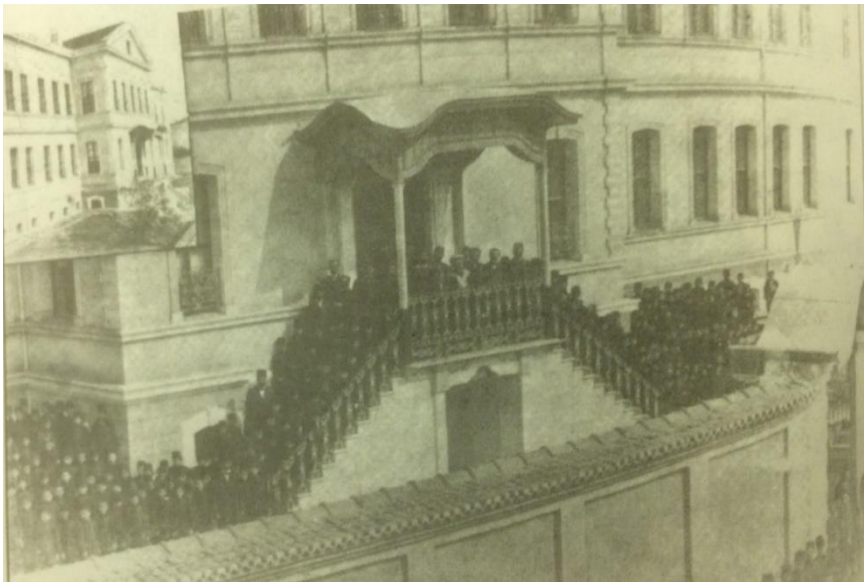
Yapının mevcut hali, arşivlerden edindiğimiz kat planlarıyla karşılaştırıldığında uygulanan bir çok değişikliği tespit etmek mümkündür. Yapının bodrum kat ve zemin kat planları yapının eski planları ile karşılaştırıldığında, bu katlarda bulunan bazı mekanların bölücü duvarlarla ayrılması dışında ciddi bir müdahale yapılmadığı görülmektedir. Birinci ve ikinci kat planlarında da bazı duvarların eklenerek mekan ilaveleri yapıldığı görülmektedir. Yapının özgün planında ikinci katta bulunan merdiven holünün diğer kısma geçişinin kapı ile sağlandığı ve bu mekanın iki kısma ayrıldığı görülmektedir. Bu geçiş mevcut durumda kaldırılmıştır. Özgün projeye ait bina kesitinde (Şekil 2.20), ortada bulunan merdivenin sadece birinci kata kadar çıktığı görülmektedir. Bu durum yapının ilk halinde birinci ve ikinci kat arasındaki bağlantının konferans salonunun yanındaki diğer merdivenden sağlanması ihtimalini doğurmaktadır. Yapıya ihtiyaç doğrultusunda yangın merdiveni ilave edilmiştir (Şekil 3.42).

3.1.3. Edirne Alliance Erkek Okulu_ İnönü İlkokulu

3.1.3.1. Yapının Tarihçesi

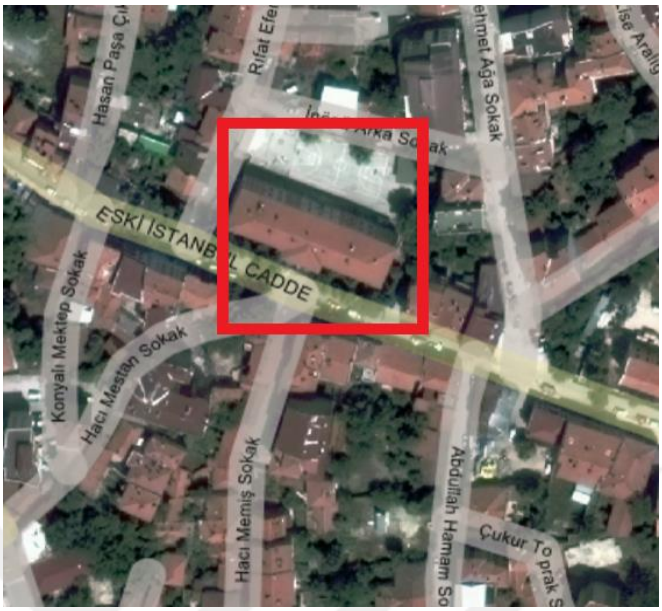
Paris Haham Okulu'ndan yeni mezun olan ve Edirne'ye gönderilen Felix Bloch'un önderliğindeki bir kısım reformist tarafından, Alliance Israelite Universelle'in merkez komitesinden Edirne'de bir okul açmak üzere yardım talep edilmiştir. Davete cevap veren AIU tarafından, 20 Ekim 1867'de Edirne'de Alliance Israelite Erkek Okulu açılışı yapılmıştır. (Evci, 2019: 416). Okul, 1868 yılında bilinmeyen bir sebepten dolayı çıkan yangında yanmıştır. Bunun sonucunda bina, velilerin bağışlarıyla yeniden inşa edilmiştir (Rodrigue, 1997:93) (Şekil 3.44). Yapının proje müellifi ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

Alliance Musevi Okulu olarak kurulan okul, daha sonra Türk Musevi Okulu ismini almıştır.Bina 1939 yılında okulun kapatılmasından sonra, 1940 yılında askeri hastane olarak kullanılmış, 1943 yılında Milli Eğitim Müdürlüğü'ne devredilmiştir. 1944 yılından 1959 yılına kadar İnönü İlkokulu ismiyle eğitim veren okul, 1959- 1960 yılları arasında Emin Akıncı İlkokulu olarak isimlendirilmiştir. 1960 yılında okulun ismi tekrar değişmiş ve günümüze kadar İnönü İlkokulu olarak eğitim vermiştir (Kazancıgil vd, 2006: 262-263). Bina 1990 yılında tadilat görmüştür.

Şekil 3.44. Edirne Alliance Erkek Okulu_ 1904 (Rodrigue, 1997:150).

3.1.3.2. Yapının Konumu

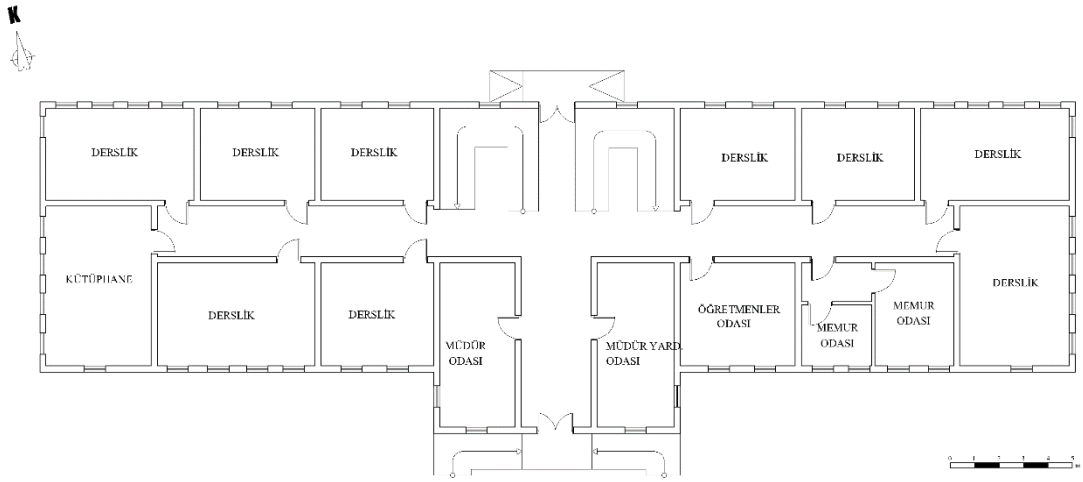
Şekil 3.45. İnönü İlkokulu konumu (URL 7).

Yapı Sabuni Mahallesi'nde Eski İstanbul Caddesi ile Rıfat Efendi Sokak kesişiminde, 412 ada, 4 parselde yeralmaktadır (Şekil 4.45).

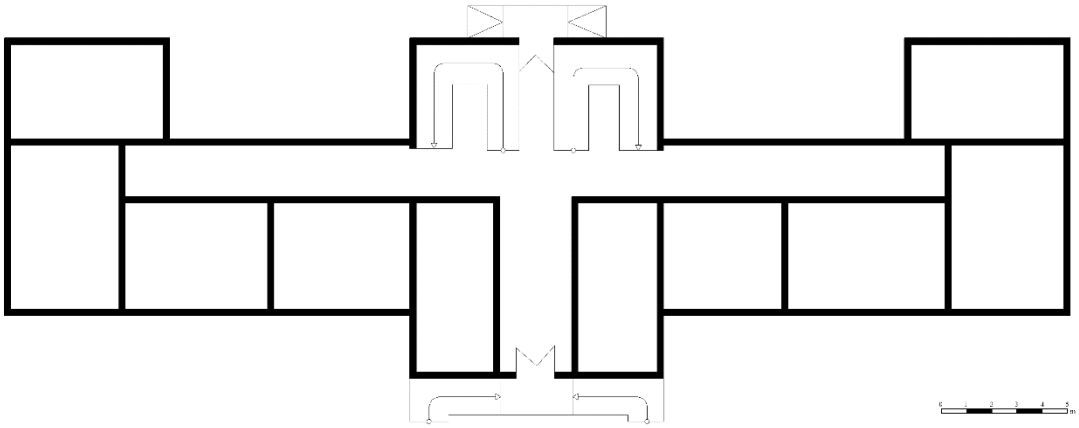
3.1.3.3. Yapının Mimari Özellikleri

T formunda plan tipine sahip olan yapı bodrum kat, zemin kat ve birinci kat olmak üzere toplam 3 kattan oluşmaktadır. Binanın bodrum katında kalorifer dairesi, depolar, ıslak hacimler ve soyunma odaları bulunmaktadır. Bodrum kat daha önce, AIU tarafından 1903-1911 yılları arasında verilen çıraklık eğitimi için atölye olarak kullanılmıştır (Çifçi, 2003: 63).

Zemin katta 9 adet derslik, kütüphane ve idari mekanlar yer almaktadır (Şekil 3.46, Şekil 3.47). Yapının güney ve kuzey cephesinde 10 rıhtla ulaşılan birer adet girişi bulunmaktadır. Güney cephe girişinin karşısında yer alan iki adet merdivenle üst kata ulaşım sağlanmaktadır. Giriş holünün iki yanında idari birimler yer almaktadır. Diğer mekanlar doğu- batı yönünde konumlanan koridor boyunca sıralanmaktadır.

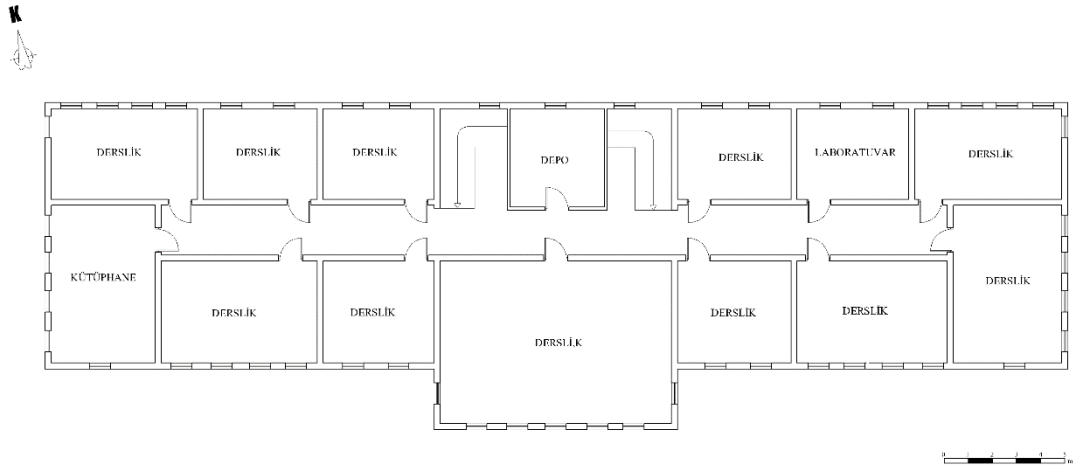
Şekil 3.46. İnönü İlkokulu zemin kat planı (Şar, 2022)[41].

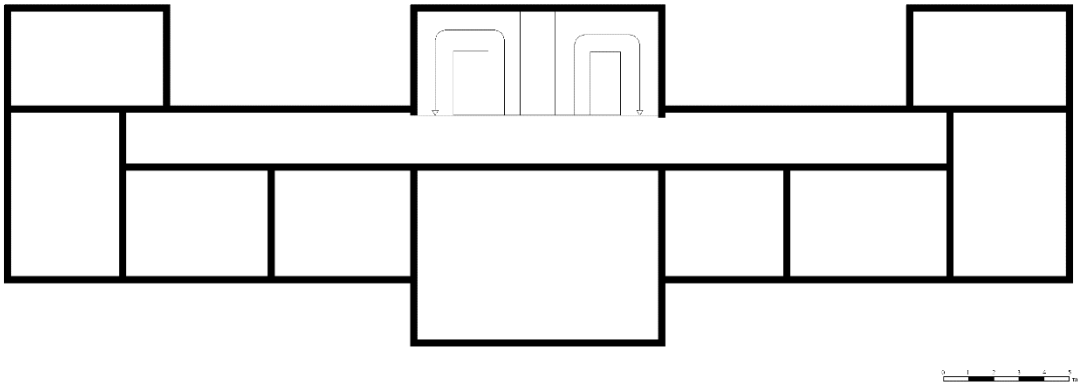
Şekil 3.47. 1990 tadilatı öncesi zemin kat planı (Şar, 2022)[42].

Birinci katta 12 adet derslik ve laboratuvar bulunmaktadır (Şekil 3.48, Şekil 3.49). Bu katta merdivenlerin üst kısmı kapatılarak depo olarak değerlendirilmiştir. Alt katta müdür odası, müdür yardımcısı odası ve giriş holünün üstü tek bir mekan olarak değerlendirilmektedir. Koridorun batı kanadında kütüphane yer almaktadır.

[41] Çiftçi (2003) tarafından çizilen kat planları Esra Şar tarafından düzenlenmiştir.
[42] Çiftçi (2003) tarafından çizilen kat planları Esra Şar tarafından düzenlenmiştir.

Şekil 3.48. İnönü İlkokulu birinci kat planı (Şar, 2022)[43].

Şekil 3.49. 1990 tadilatı öncesi birinci kat planı (Şar, 2022)[44].

3.1.3.4. Yapının Cephe Özellikleri

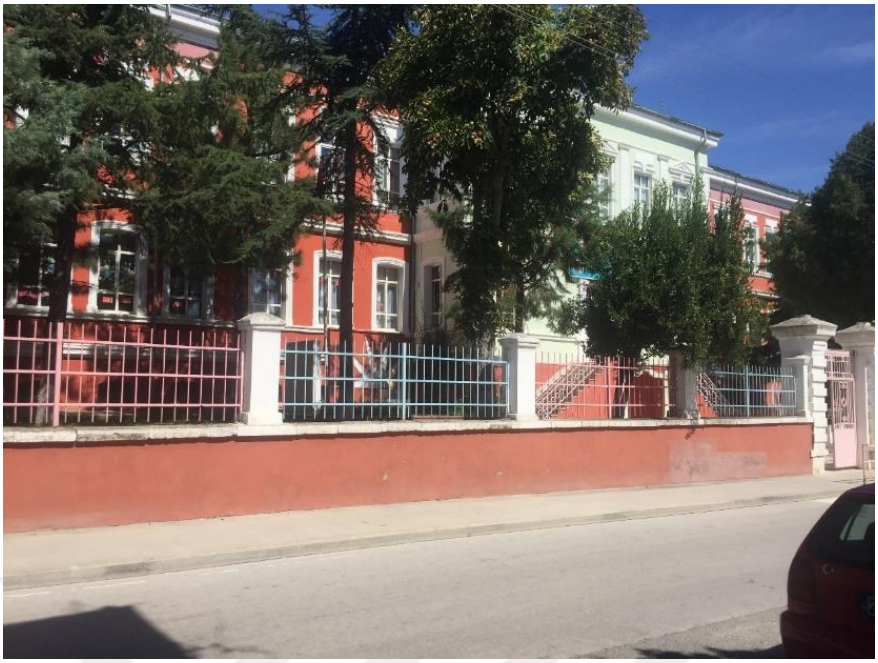
Yapının cephe bütününe bakıldığında Neo- Rönesans akımın etkileri görülmektedir (Şekil 3.51). 3 kattan oluşan yapının pencereleri her katta farklı biçimde dizayn edilmiştir (Şekil 3.53). Bodrum kat pencereleri mazgal tipi pencerelerden

[43] Çiftçi (2003) tarafından çizilen kat planları Esra Şar tarafından düzenlenmiştir.
[44] Çiftçi (2003) tarafından çizilen kat planları Esra Şar tarafından düzenlenmiştir.

oluşmaktadır. Giriş kat pencerelerinde basık kemerli pencereler uygulanmıştır. Yapının ana giriş cephesinde ön tarafa doğru çıkıntı yapan orta kısmın pencere aralıkları plastrlarla bölünmüştür (Şekil 3.50). Üst katta bulunan giriş cephesindeki pencerelerde üçgen alınlıklar kullanılmıştır. Üst katın diğer pencereleri ise basık kemerli ve dikdörtgen formda belirli bir düzen dahilinde uygulanmıştır. Bina köşlerinde kesme taş motifleri görülmektedir. Özgün yapının fotoğrafı incelendiğinde günümüzde mevcut olmayan giriş saçağı görülmektedir (Şekil 3.44). Giriş saçağının, merdiven altındaki bodrum kat kapısına açılan kemerli geçiş ile form açısından bir bütünlük sağlamaktadır (Şekil 3.52).

Şekil 3.50. İnönü İlkokulu bina girişi (Şar, 2022).

Şekil 3.51. İnönü İlkokulu güney cephesi (Şar, 2022).

Şekil 3.52. İnönü İlkokulu bina girişi merdiven altı (Şar, 2022).

Şekil 3.53. İnönü İlkokulu kuzey cephesi (Şar, 2022).

Şekil 3.54. İnönü İlkokulu güney cephesi (Şar, 2022).

3.1.3.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler

Tadilat öncesi ve sonrası planları karşılaştırıldığında, yapının arka cephesinde yer alan girintili kısımların, bina alanına dahil edilmek suretiyle kapatıdığı ve bu kısımlarda derslik ilaveleri yapıldığı görülmektedir. Ayrıca birinci katta merdiven evinin üzeri depo olarak kullanılmak suretiyle kapatılmıştır. Yapının orijinal fotoğrafında görünen giriş saçağı kaldırılmıştır. Yine yapının eski fotoğrafına bakıldığında girişin üzerinde üçgen alınlıklı çatı olduğu görülmektedir. Ancak mevcut halinde çatı değiştirilmiş, giriş cephesindeki kalkan duvar iptal edilmiştir.

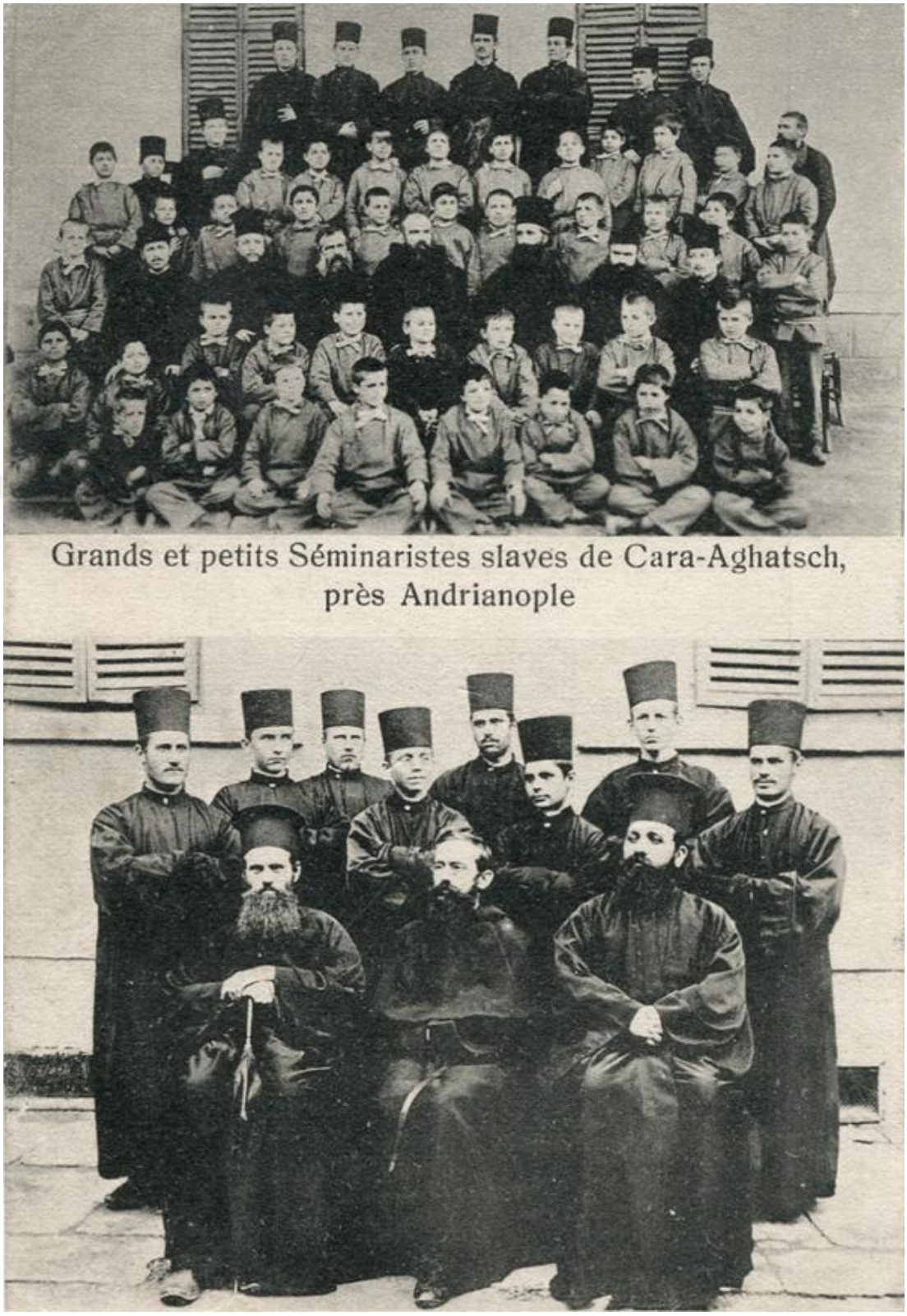
3.1.4. Alman Mektebi_ Mustafa Necati İlkokulu

3.1.4.1. Yapının Tarihçesi

Karaağaç'ta bulunan okul, Şark Demiryolları inşaatında çalışan Avusturya Kumpanyası'nda görevli personelin çocukları için 1897 yılında açılmıştır (Kazancıgil vd, 2006: 266) (Şekil 3.55, Şekil 3.56). Okul, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Fransız Kumpanyası'na devredilmiştir. 1925 yılında Milli Eğitim'e kiralanan bina, 1936 yılından itibaren Mustafa Necati İlkokulu olarak faaliyet göstermektedir (Erdoğu, 2013: 59-60) (Şekil 3.57, Şekil 3.58, Şekil 3.59). Yapının proje müellifine ait bilgiye ulaşılamamıştır.

Şekil 3.55. Alman Mektebi (URL 6).

Şekil 3.56. Alman Mektebi (URL 6).

Şekil 3.57. Mustafa Necati İlkokulu _ 1995 (Erdoğu, 2013: 59).

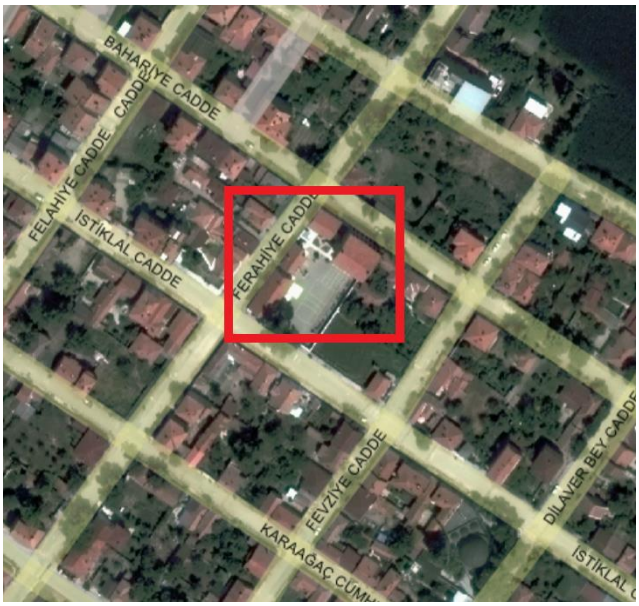

Şekil 3.58. Mustafa Necati İlkokulu (Edirne İl Yılığı, 1973: 118).

Şekil 3.59. Mustafa Necati İlkokulu 1910-1920 (Dr. Faruk Etker arşivi).

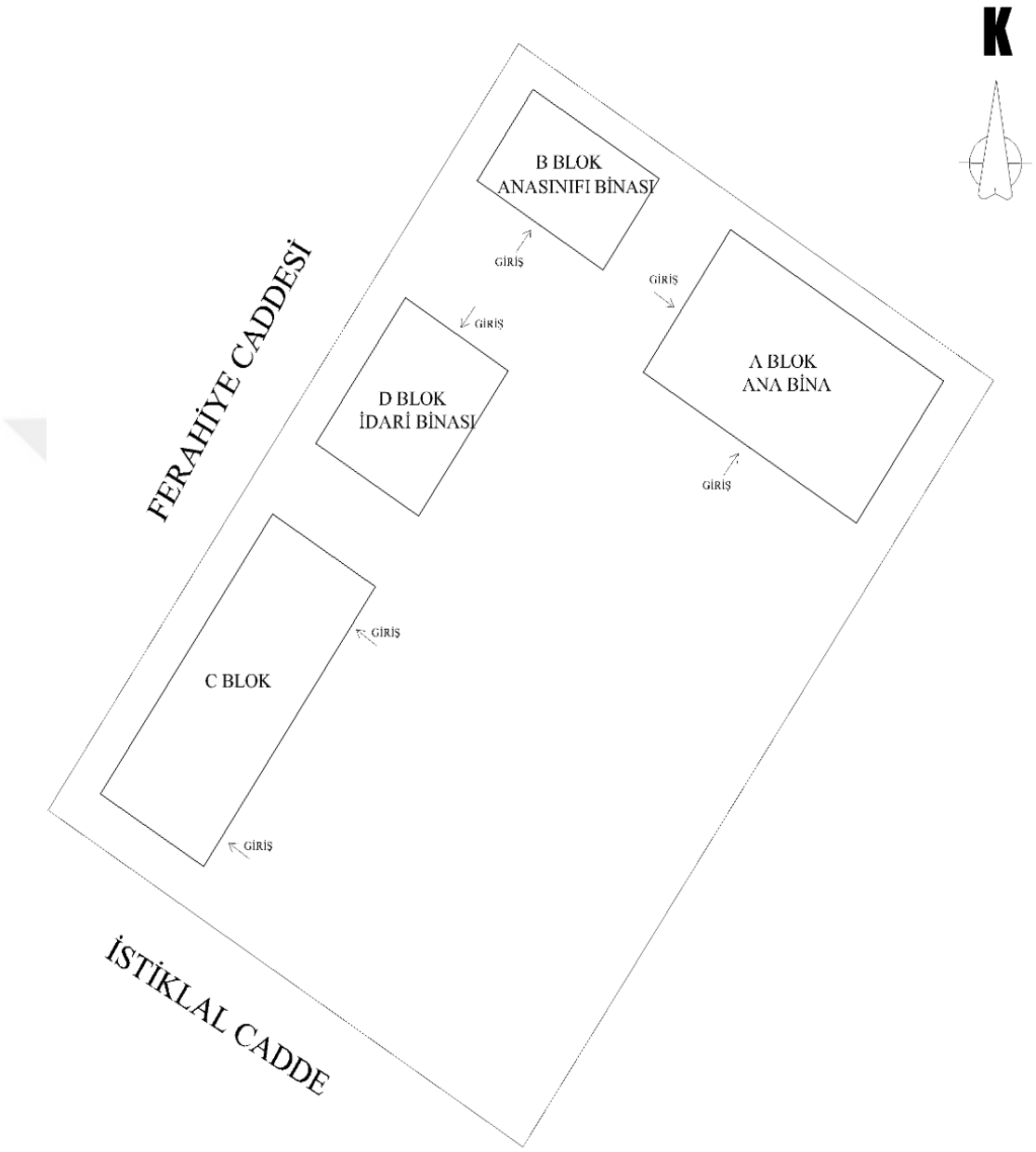
3.1.4.2. Yapının Konumu

Şekil 3.60. Mustafa Necati İlkokulu konumu (URL 7).

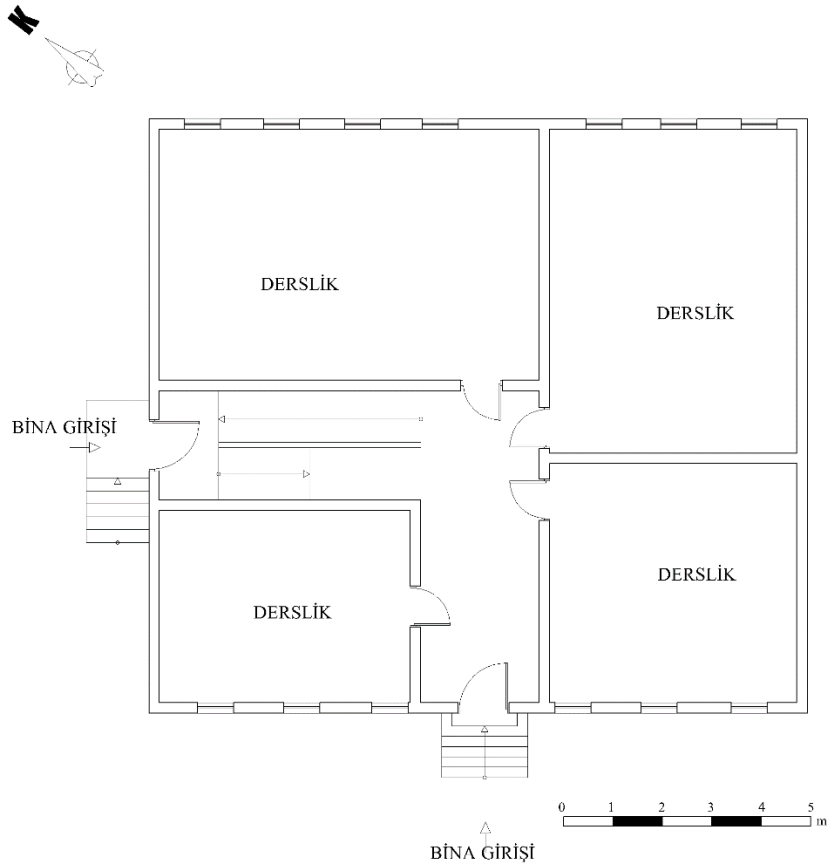
Yapı, Karaağaç Mahallesi, İstiklal Caddesi üzerinde, 910 ada, 1 parsel üzerinde yer almaktadır (Şeki 3.60).

3.1.4.3. Yapının Mimari Özellikleri

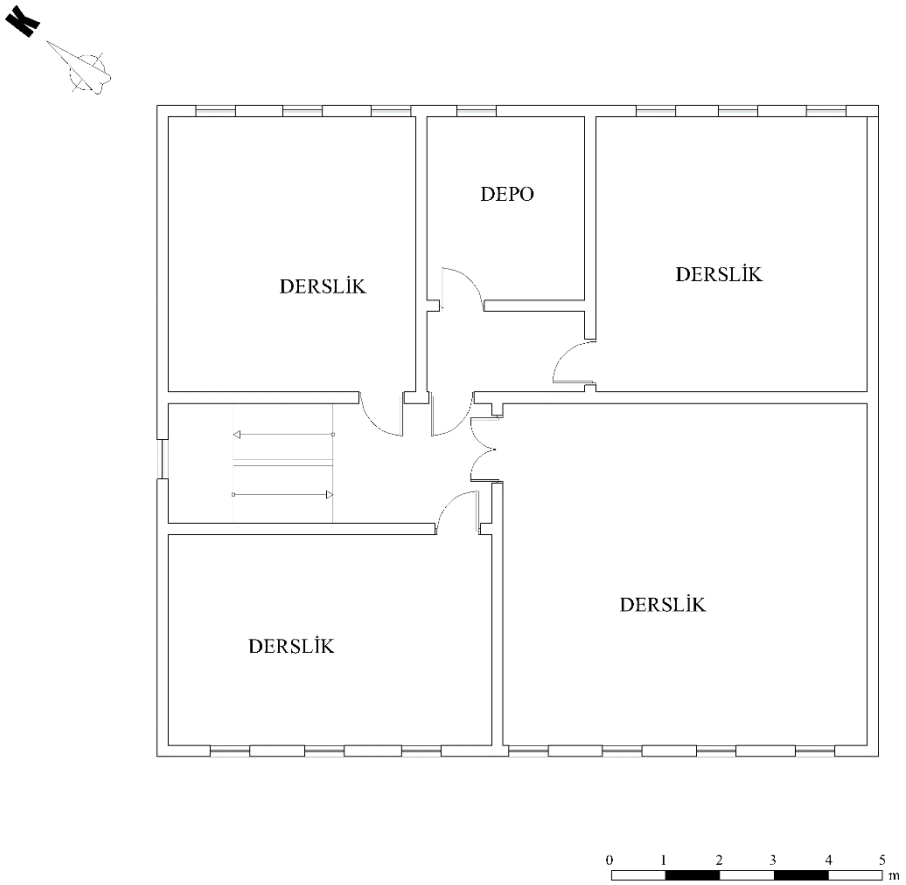
Şekil 3.61. Mustafa Necati İlkokulu vaziyet planı (Şar, 2022).

Yapı 4 bloktan oluşmaktadır (Şekil 3.61). Ancak A, B VE C bloklar tarihi nitelik taşımakta olup, günümüzde idari bina olarak hizmet veren D blok ihtiyaç doğrultusunda sonradan ilave edilmiştir. Ana yapı olan A blok, doğu-batı yönünde konumlanmakta olup, toplam 3 kattan oluşmaktadır. Zemin katta 4 adet derslik yer almaktadır. Yapının güneybatı cephesinde 7 adet rıhtla ulaşılan ana giriş kapısı yer almakatadır.Kuzeybatı cephesinde 6 rıhtla ulaşılan ikinci bir giriş bulunmaktadır (Şekil 3.62). Orijinal yapıda yatakhane olarak kullanılan ikinci katta, 4 adet derslik ve eşya deposu yer almaktadır (Şekil 3.63).

Şekil 3.62. A Blok zemin kat planı (Şar, 2022)[45].

[45] Güneş (2010) tarafından yapılan çizimler, yerinde yapılan incelemeler sonucunda Esra Şar tarafından yeniden düzenlenmiştir.

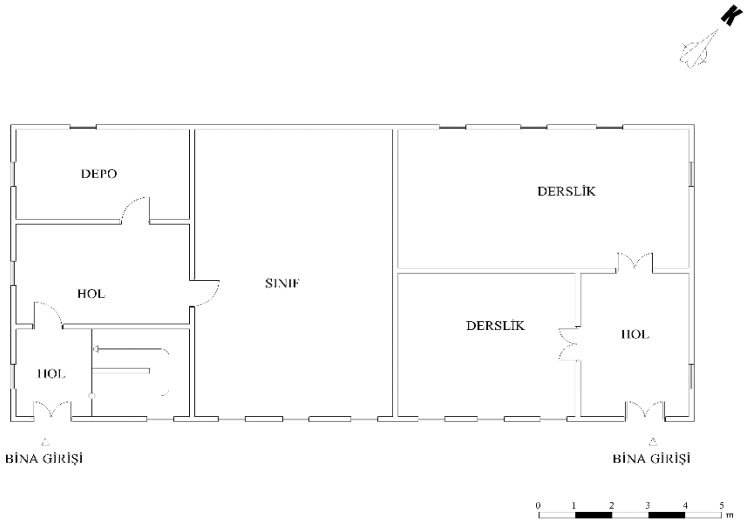
Şekil 3.63. A Blok normal kat planı (Şar, 2022)[46].

B blok, arsanın kuzeybatı yönünde konumlanmıştır (Şekil 3.61). Öncesinde lojman olarak kullanılan bu bina, günümüzde ana sınıfı olarak kullanılmakta olup, bodrum ve zemin olmak üzere 2 kattan oluşmaktadır. Yapıda 3 oda, mutfak ve tuvalet bulunmaktadır.

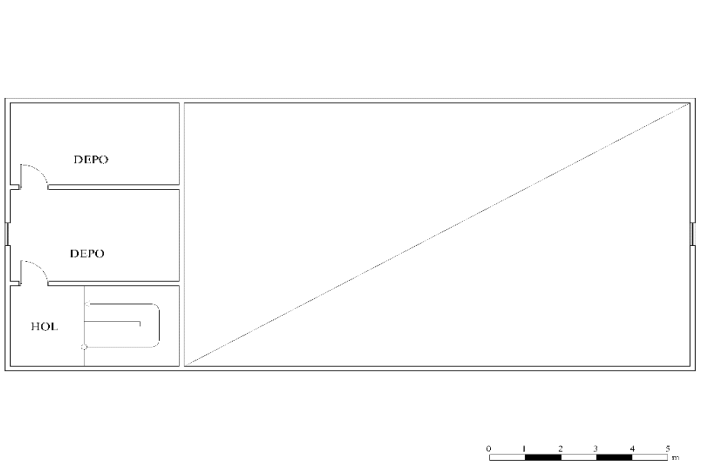
Özgün haliyle yemekhane ve mutfak olarak kullanılan C blok, arsanın güneybatı ucunda yer almaktadır (Şekil 3.61). Yapı, zemin kat ve çatı katı olmak üzere 2 kattan oluşmaktadır. Mevcut durumda yapı cephenin ortasından bölünerek iki ayrı girişli iki kısma ayrılmıştır (Şekil 3.64). Sol kısımda sınıf, depo ve çatı katına bağlantı sağlayan

[46] Güneş (2010) tarafından yapılan çizimler, yerinde yapılan incelemeler sonucunda Esra Şar tarafından yeniden düzenlenmiştir.

merdiven yer almaktadır. Sağ taraftan giriş alan bölümde ise 2 adet derslik bulunmaktadır. Yapının çatı katında depo olarak kullanılan iki adet mekan mevcuttur (Şekil 3.65).

Şekil 3.64. C Blok zemin kat planı (Şar, 2022)[47].

Şekil 3.65. C Blok çatı katı planı (Şar, 2022)[48].

[47] Güneş (2010) tarafından yapılan çizimler, yerinde yapılan incelemeler sonucunda Esra Şar tarafından yeniden düzenlenmiştir.
[48] Güneş (2010) tarafından yapılan çizimler, yerinde yapılan incelemeler sonucunda Esra Şar tarafından yeniden düzenlenmiştir.

3.1.4.4. Yapının Cephe Özellikleri

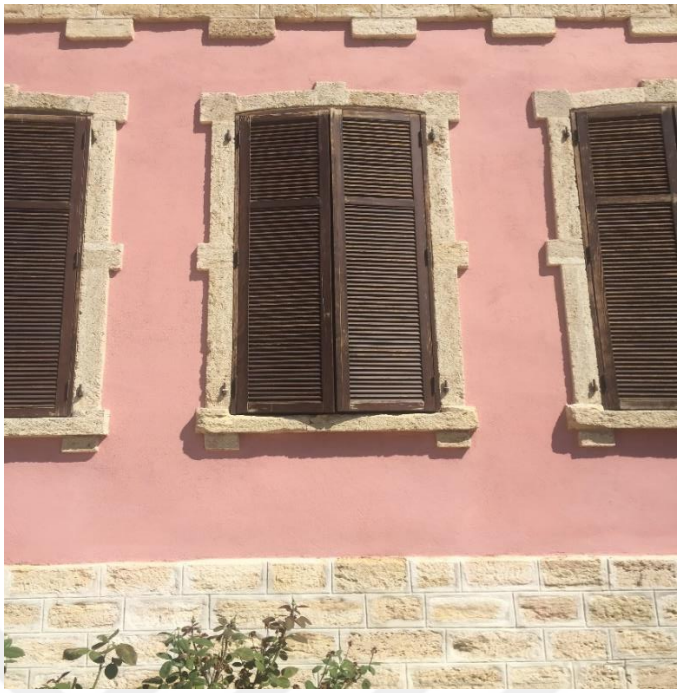
Ana yapı olan A blokta simetrik bir cephe hakimdir. Kat araları, bina köşeleri ve pencere sövelerinde kesme taş motifler uygulanmıştır (Şekil 3.66). Bina cephesi basık kemerli pencerelerden oluşmaktadır. Yapı cephesinde su basman seviyesine kadar taş kaplama uygulanmıştır.

Şekil 3.66. Ana Bina (A Blok) giriş cephesi (Şar, 2022).

Şekil 3.67. Ana Bina (A Blok) kuzeybatı cephesi girişi (Şar, 2022).

Şekil 3.68. Ana Bina (A Blok) pencere detayı (Şar, 2022).

Şekil 3.69. Özgün haliyle lojman olarak kullanılan bina (B Blok) Anasınıfı binası (Şar, 2022).

Anasınıfı olarak kullanılan B bloğun bodrum katı taş, üst kat ise tuğla ile örülmüştür. Bodrum kat pencereleri mazgallı pencere olup, zemin kat pencereleri ahşap kasalıdır (Şekil 3.69).

Şekil 3.70. İdare Binası (D Blok) doğu cephesi (Şar, 2022).

Şekil 3.71. Özgün haliyle yemekhane olarak kullanılan yapının (C Blok) giriş cephesi (Şar, 2022).

C bloğun tek katlı uzun cephesi pencerelere uygulanan sövelerle hareketlendirilmiştir (Şekil 3.71). Çatı katı kuzeydoğu ve güneybatı cephesinde yer alan birer adet pencere

ile aydınlatılmıştır. Kuzeydoğu cephesinin çatı katında yuvarlak pencere uygulanmıştır.

Şekil 3.72. C Blok batı cephesi (Şar, 2022).

Şekil 3.73. C Blok pencere detayı (Şar, 2022).

3.1.4.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler

Yapıya diğer blokların cephe özelliklerini yansıtan ek idare binası ilave edilmiştir. Yapının 2008 tarihli fotoğrafında idare binasının mevcut olmadığı ve yapı üç bloktan oluştuğu görülmektedir (Şekil 3.74). Ayrıca bu fotoğraftan yola çıkarak, ana binanın özgün halinde yer alan ahşap kepenklerin uzun bir dönem kaldırıldığı, günümüzde özgün haline uygun bir şekilde tekrar uygulandığı görülmektedir. Ana bina ve öncesinde yemekhane olarak kullanılan blokta, derslik oluşturmak maksadıyla mekanlar ahşap bölmelerle ayrılmıştır (Şekil 3.62, Şekil 3.64). Ana binanın özgün halinde tüm mekanlar birbirine geçiş sağlamaktadır. Bu geçişler mevcut halinde kapatılmış ve mekanların birbirleriyle olan bağlantıları kesilmiştir. Ahşap olan pencere doğramaları PVC ile değiştirilmiştir.

Şekil 3.74. Mustafa Necati İlkokulu- 2008 (Güneş, 2010).

3.2. TEKFURDAĞI (TEKİRDAĞ) SANCAĞI

Tekfurdağı Sancağı sınırlarında günümüzde eğitim yapısı olarak kullanıldığı tespit edilen 4 adet yapı bulunmaktadır.

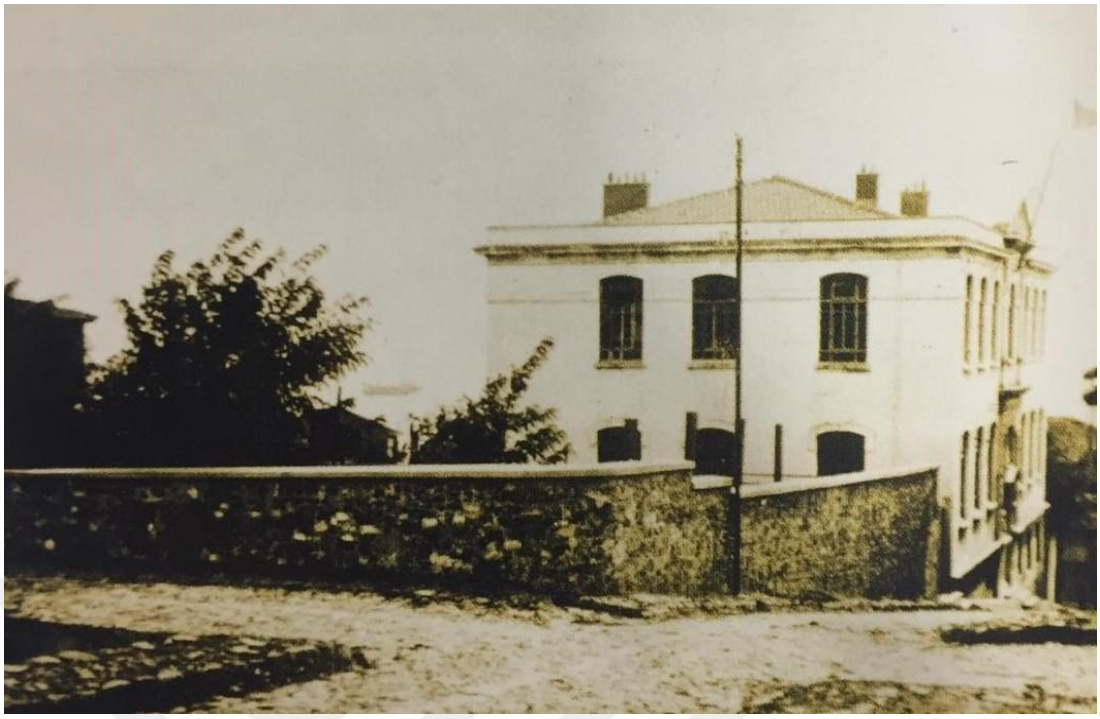
_ Yorgiatum _ Ertuğrul İlkokulu
_ Surp Takavor Kilisesi Mektebi (Hovhanyan) _ İnönü Ortaokulu
_ Hac Kilisesi Mektebi (Hisusyan) _ Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu
_ Rum Mektebi _ Namık Kemal İlkokulu

3.2.1. Yorgiatum_ Ertuğrul İlkokulu

3.2.1.1. Yapının Tarihçesi

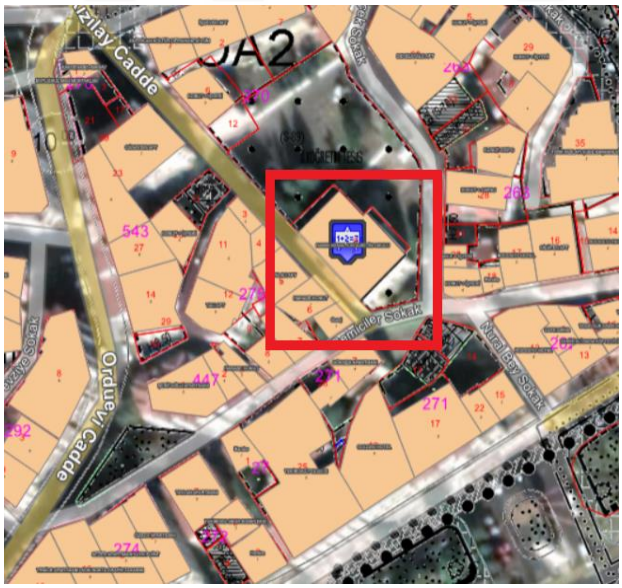
Mısır'da yaşayan ve Tekfurdağı doğumlu olan İstavri Yogi isimli bir tüccar tarafından 1912 yılında, erkek çocuklar için ilk ve ortaokul olarak yaptırılmıştır. Metropolit tarafından açılan okula Yorgiadis'in adından ötürü Yorgiatum ismi verilmiştir. 1920 yılına kadar Rum ilk ve ortaokulu olarak hizmet veren okul, I. Dünya Savaşı sırasında geçici olarak hastane olarak kullanılmıştır. 1920'den sonra mülkiyeti Türklere geçen okul, 1926 yılına kadar Adliye Binası, 1926 yılında Milli Eğitim Müdürlüğü olarak kullanılmış ve 1927'de Tekirdağ Ortaokulu olarak kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 3.75). 1960 yılında Namık Kemal Ortaokulu ve Lisesi olan bina, lisenin kendi binasına geçmesiyle Ticaret Lisesi'ne çevrilmiştir. 1960'larda kabul edilen bütçe kanunuyla yapıya İlköğretim Müdürlüğü ve Eğitim Araçları Binası eklenmiştir. 1966 ve 1968 yılları arasında dönüşümlü olarak İlköğretim Okulu ve Ticaret Lisesi olarak hizmet vermiş, her ikisinin de kendi binalarına geçmesiyle 1976'da Meslek Yüksek Okulu'na devredilmiştir (Serez, 2007: 173). 1998 yılından itibaren Namık Kemal İlkokulu olarak hizmet veren okulun ismi 2018 yılında Ertuğrul İlkokulu olarak değiştirilmiştir.

Yapıya ait proje müellifi bilgisine ulaşılamamıştır. Arşiv kayıtlarından derlenen bilgiler doğrultusunda, 104.147 kuruş olan inşaat masrafının İstavri Yorgi tarafından karşılandığı ve okul için ruhsat talebinin Rum Patrikhanesi tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır (Kanal, 2015: 227).

Şekil 3.75. Tekirdağ Ortaokulu 1946 (Marmara'nın İncisi Tekirdağ, 2003:75)

3.2.1.2. Yapının Konumu

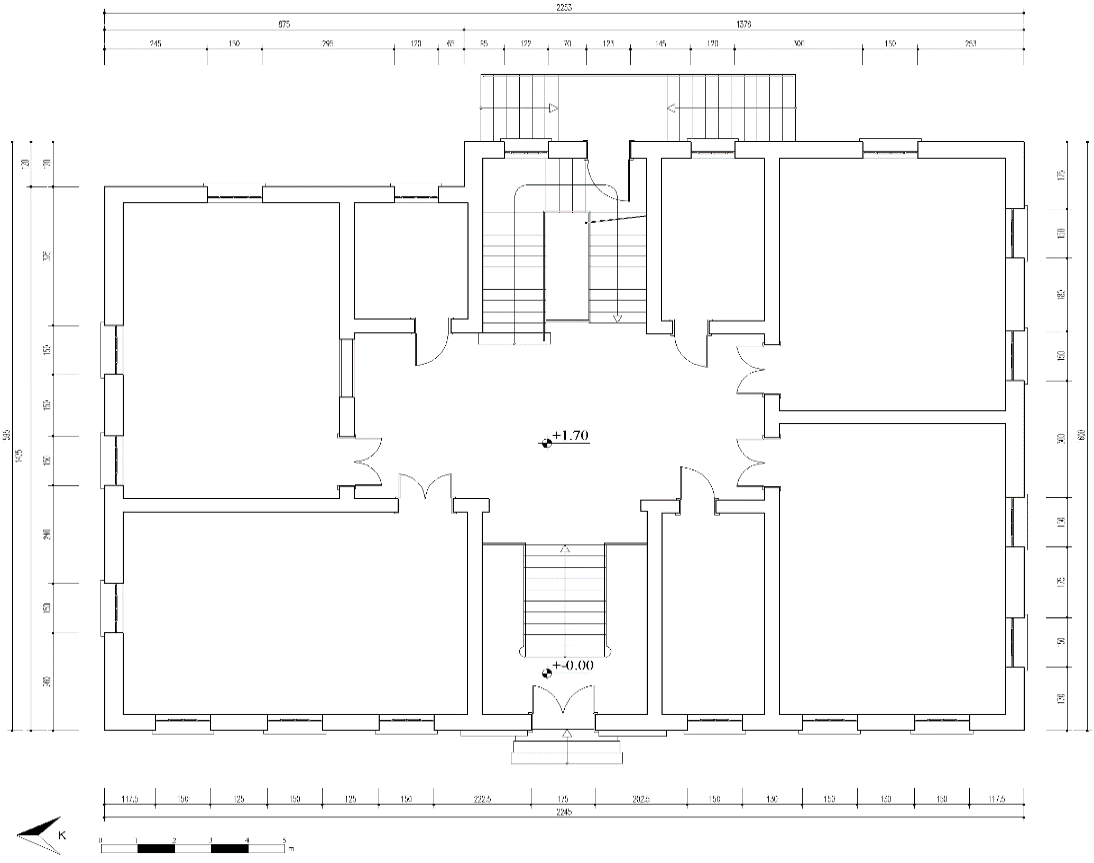

Şekil 3.76 Ertuğrul İlkokulu konumu (URL 9)

Yapı, Süleymanpaşa İlçesi, Ertuğrul Mahallesi, Kızılay Caddesi üzerinde, 270 ada, 8 parselde bulunmaktadır (Şekil 3.76).

3.2.1.3. Yapının Mimari Özellikleri

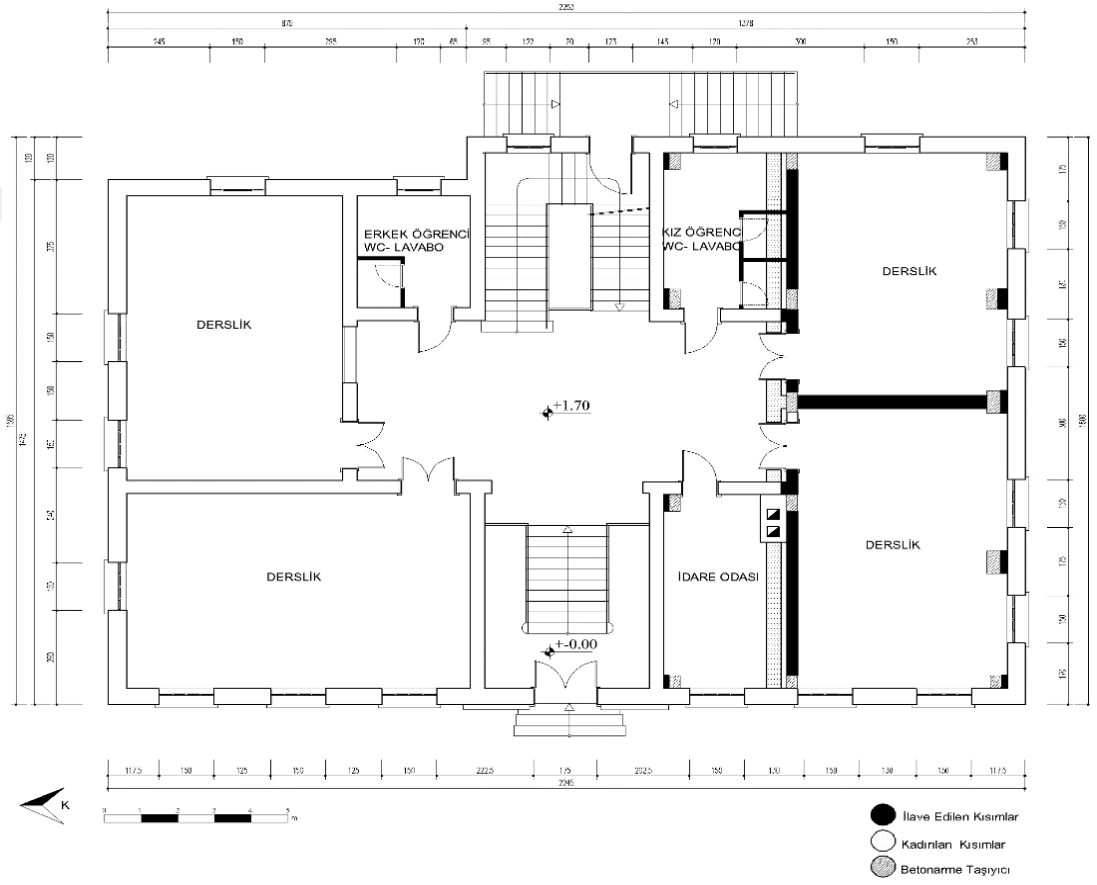
Dikdörtgen plana sahip olan yapı, bodrum kat, zemin kat ve birinci kattan oluşmaktadır. Eğimli bir arazi üzerine yerleşen okulun bahçesi, kot sebebiyle üç aşamada kademelendirilmiştir. Yapının dar sokaklarla çevrelenmesi, cephenin algılanmasını zorlaştırmaktadır. Mevcut binanın doğu ve batı cephelerinde olmak üzere iki adet girişi bulunmakta olup, ana giriş batı cephesinden sağlanmaktadır. Doğu cephede bulunan diğer giriş, yapıya sonraki dönemlerde ilave edilmiştir. Kot farkı sebebiyle bina girişi zemin katın 170 cm. altında kalmakta ve hole ulaşım 11 rıhttan meydana gelen bir merdivenle sağlanmaktadır (Şekil 3.77).

Şekil 3.77. Rölöve projesi zemin kat planı (Şar, 2020)[49].

[49] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen planlar, Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

Yapının ahşap olan orijinal merdivenini restorasyonlar sırasında kaldırılmış ve betornarme malzeme ile yeniden yapılmıştır. Merdivenin iki yanında yer alan mekanlar, restorasyon sonrasında wc olarak düzenlenmiştir (Şekil 3.78). Giriş holünün sağ tarafında bulunan oda idare olarak kullanılmakta olup, bu katta kuzey ve güney yönünde konumlanmış dört adet sınıf yer almaktadır. Zemin katın kat yüksekliği 474 cm. 'dir.

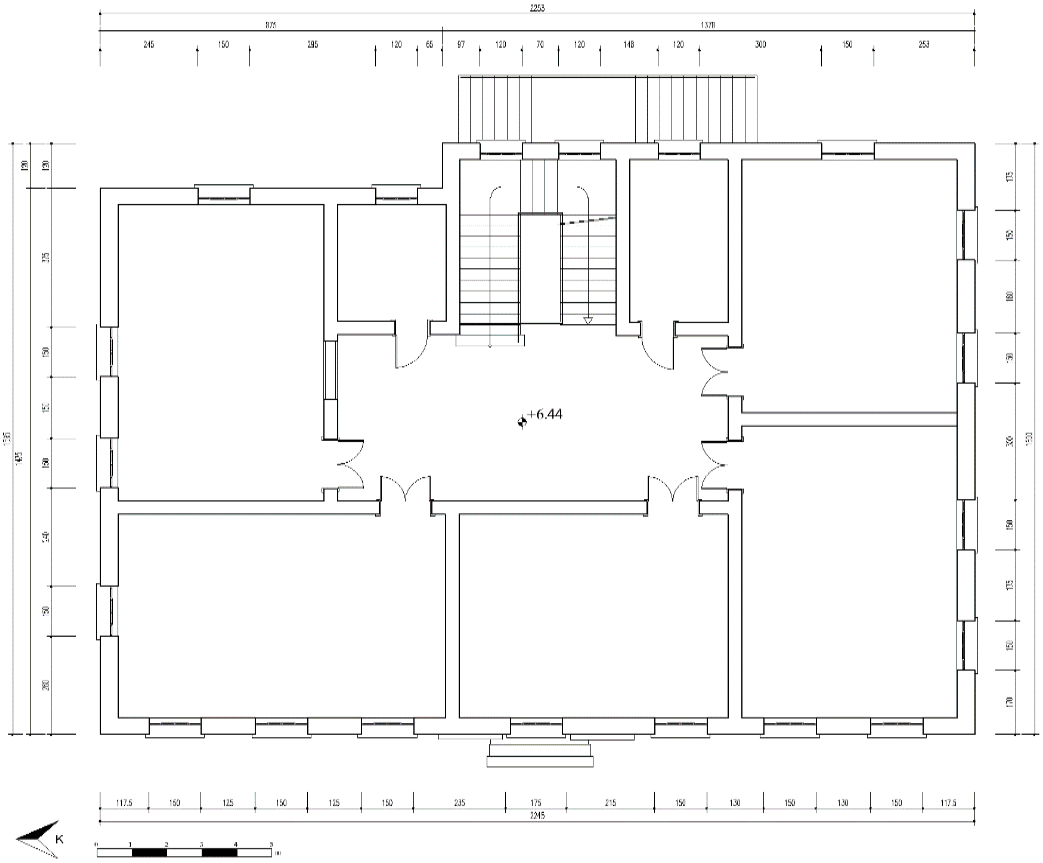

Şekil 3.78. Restorasyon projesi zemin kat planı (Şar, 2020)[50].

Merdiven açıklığının yanlarında bulunan iki mekan, birinci katta müdür yardımcısı odası ve büro olarak değerlendirilmiştir (Şekil 3.79, Şekil 3.80). Giriş holü üzerinde

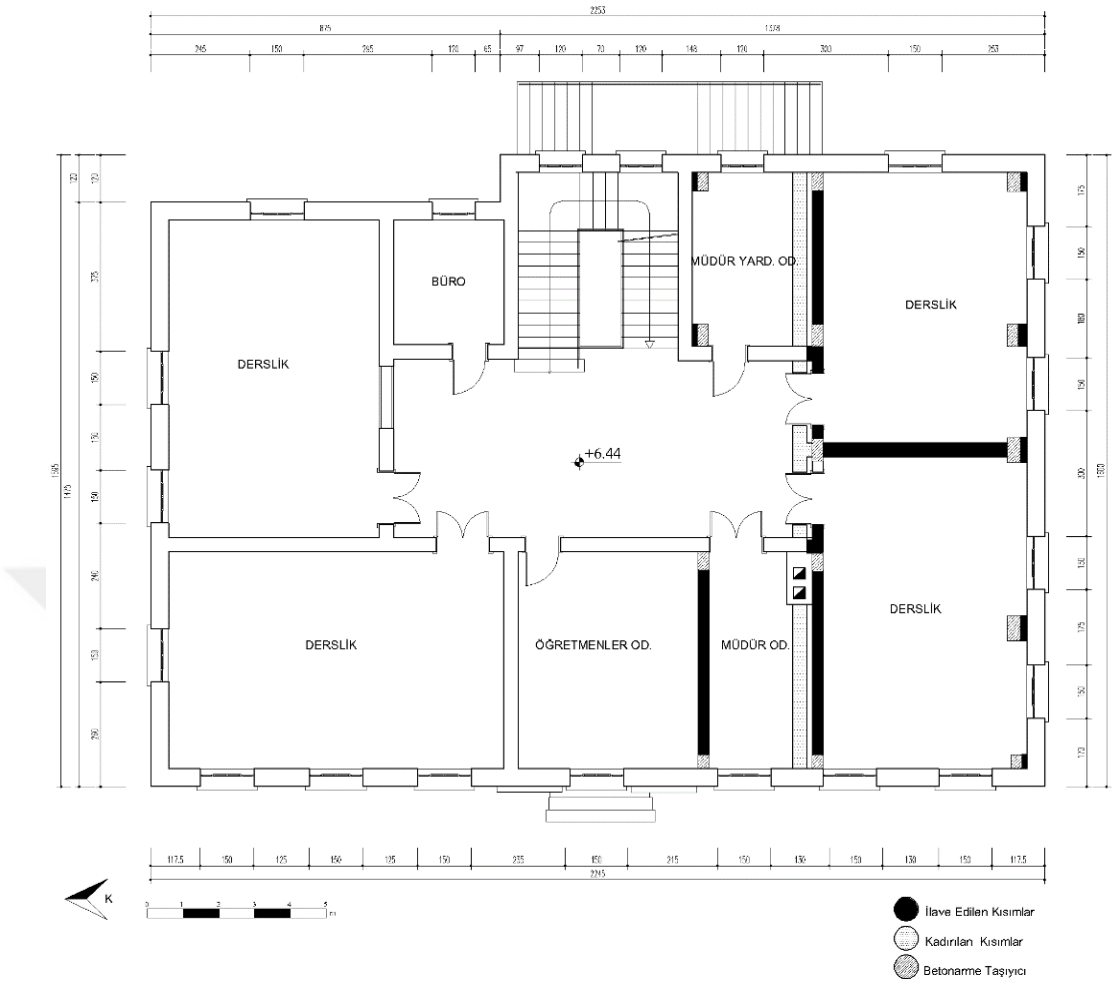
[50] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen planlar, kaldırılan ve ilave edilen kısımlar belirtilerek Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

yer alan ve restorasyon öncesinde derslik olarak değerlendirilen mekan ise alt kattaki idareci odası hizasından bölünerek iki ayrı mekan olarak değerlendirilmiştir. Derslikler zemin kattaki düzende devam etmektedir.

Şekil 3.79. Rölöve projesi birinci kat planı (Şar, 2020)[51].

[51] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen planlar, Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

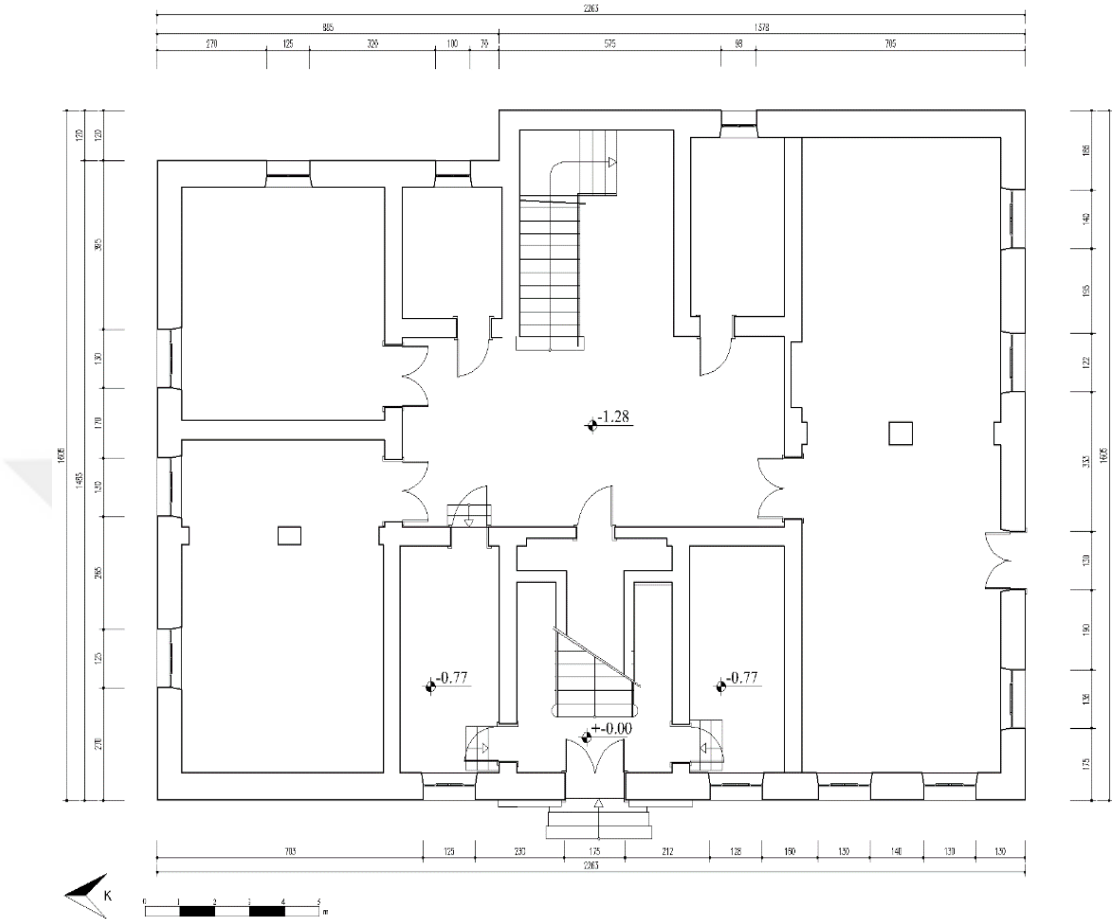

Şekil 3.80. Restorasyon projesi birinci kat planı (Şar, 2020)[52].

Bodrum katta merdiven altında kalan kısım sökülebilir malzeme ile kantin olarak, açıklığın iki yanındaki mekanlar ise zemin katta olduğu gibi wc olarak değerlendirilmiştir (Şekil 3.82). Giriş holünün altına denk gelen kısım depo olarak kullanılmakta olup, iki yanında mutfak ve hizmetli odası bulunmaktadır. Güney cephedeki en büyük mekân ikiye bölünmüş ve burada yemekhane ve ana sınıfı mekanları yer almıştır. Kuzey cephede ise kalorifer dairesi ve bilgisayar laboratuvarı

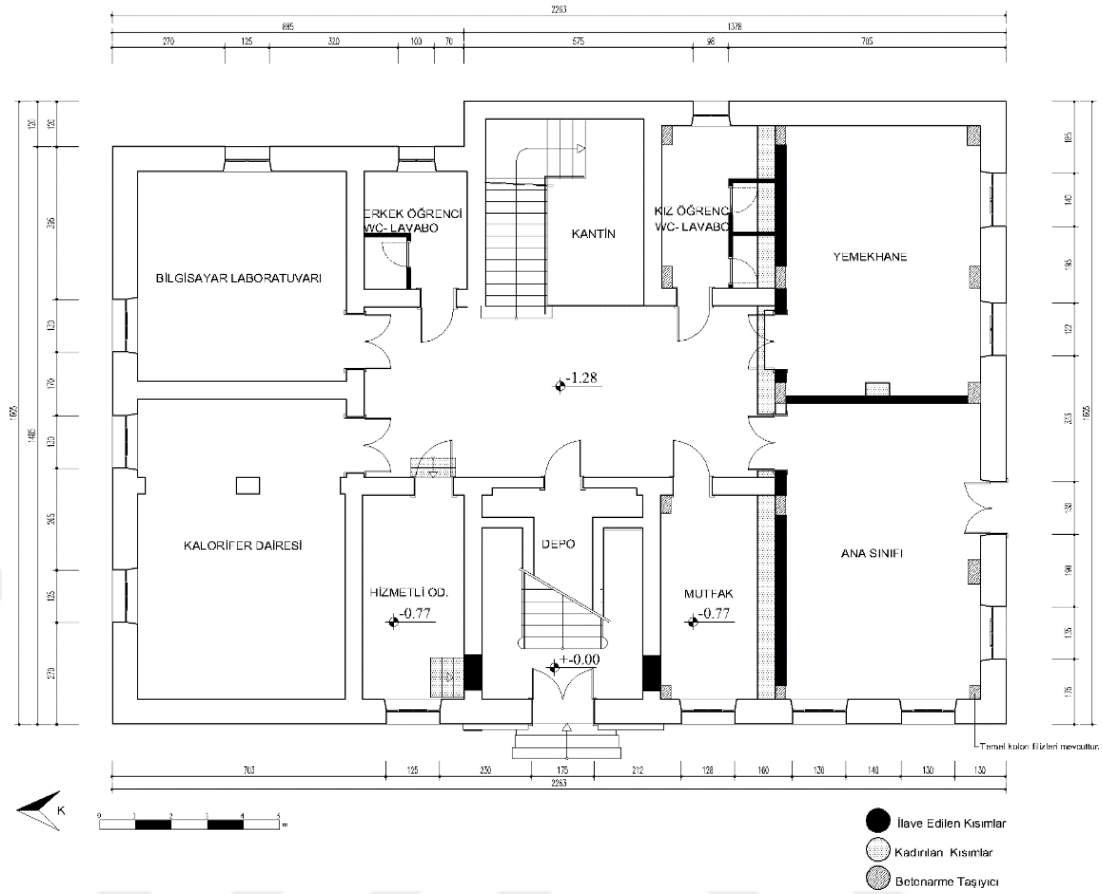
[52] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen planlar, kaldırılan ve ilave edilen kısımlar belirtilerek Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

bulunmaktadır. Restorasyon öncesinde batı giriş holüne açılan ve bodrum kata geçişi sağlayan iki kapı örülerek kapatılmıştır. Bodrum katın kat yüksekliği 298 cm.'dir.

Şekil 3.81. Rölöve projesi bodrum kat planı (Şar, 2020)[53].

[53] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen planlar, Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

Şekil 3.82. Restorasyon projesi bodrum kat planı (Şar, 2020)[54].

3.2.1.4. Yapının Cephe Özellikleri

Kuzey ve güney doğrultuda konumlanan dikdörtgen planlı yapının en dikkat çekici cephesi, simetrik bir düzen gösteren batı cephesidir (Şekil 3.83, Şekil 3.84). Ancak bu cephe, yol genişliğinin dar olması sebebiyle yeterince algılanamamaktadır. Yapının batı cephesinde bulunan bina girişi üçgen bir alınlıkla neticelendirilmiş olup, alınlığın üzerinde üç bölümden oluşan geniş camlı kısım rustik süslemelerle çevrilmiştir (Şekil 3.85). Bu kısmın üstünde ise iki yanda kare kesitli, üst kısımları bitkisel motiflerle

[54] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen planlar, kaldırılan ve ilave edilen kısımlar belirtilerek Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

süslü plasterler, çatı seviyesini aşan üçgen alınlıkla sonlanır. Pencere üstlerinde kalın silmeler bulunmakta olup, üst kat pencerelerinde bu silmeler birbirine bağlanmaktadır.

Şekil 3.83. Ertuğrul İlkokulu batı cephesi (Şar, 2020).

Şekil 3.84. Ertuğrul İlkokulu batı cephesi çizimi (Şar, 2020)[55].

Şekil 3.85. Ertuğrul İlkokulu batı cephesi giriş kapısı (Şar, 2020).

[55] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen cepheler, Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

Yapının ikinci girişinin yer aldığı doğu cephesi simetrik bir düzene sahip değildir (Şekil 3.86, Şekil 3.87). Üst kat pencereleri, batı cephesinde olduğu gibi bu cephede de silmelerle birbirine bağlanmıştır. Bodrum katta iki adet basık kemerli pencere yer almaktadır.

Şekil 3.86. Ertuğrul İlkokulu doğu cephesi (Şar, 2020).

Şekil 3.87. Ertuğrul İlkokulu doğu cephesi çizimi (Şar, 2020)[56].

[56] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen cepheler, Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

Kuzey ve güney cephelerde sade bir görünüm gözlemlenmektedir (Şekil 3.88, Şekil 3.89, Şekil 3.90). Bodrum kat, kot farkı sebebiyle güney cephede tamamen açığa çıkmaktadır. Üst kat pencereleri boyunca devam eden silmeler bu cephelerde de devam etmektedir.

Şekil 3.88. Ertuğrul İlkokulu kuzeydoğu cephesi (Şar, 2020).

Şekil 3.89. Ertuğrul İlkokulu kuzey cephesi çizimi (Şar, 2020)[57].

[57] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen cepheler, Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

Şekil 3.90. Ertuğrul İlkokulu güney cephesi çizimi (Şar, 2020)[58].

3.2.1.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler

Yapı ilk olarak 1933-1934 yıllarında onarım görmüştür. Bu dönemde öncelikle okula bahçe duvarı yapılmış ve öğrencilerin okul içerisinde güvenliği sağlanmıştır. Bodrum katında bir su kuyusu bulunan okulun, su teşkilatı kaldırılmış ve üç kademeli bahçesinin her birine bir adet olmak üzere toplamda 24 musluklu 3 adet çeşme yaptırılmıştır. Bahçelerden birine İsveç usulü jimnastik ve voleybol sabit aletleri kurulmuştur. Bahçede bulunan ahşap tuvaletlerin sayısı arttırılmıştır. Sızan sular sebebiyle tehlikeye giren temel, drenaj yöntemiyle kurtarılmış, içerideki sarnıç ile kuyu düzeltilmiş ve yeni tulumbalar konulmuştur. Oda ve derslik sayıları arttırılan okula fen aletleri salonu ve kagir masalı, ocaklı, su ve elektrik tertibatlı laboratuvar yapılmıştır. Bu laboratuvarların içine tahta ve demir atölyesi kurulmuştur. 1938 yılında okul kadrosuna bir doktor verilerek hekim ihtiyacı karşılanmıştır. Okulun 1936- 1937 öğrenim döneminde öğrenci sayısı 468'dir (Kurt, 1996).

[58] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen cepheler, Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

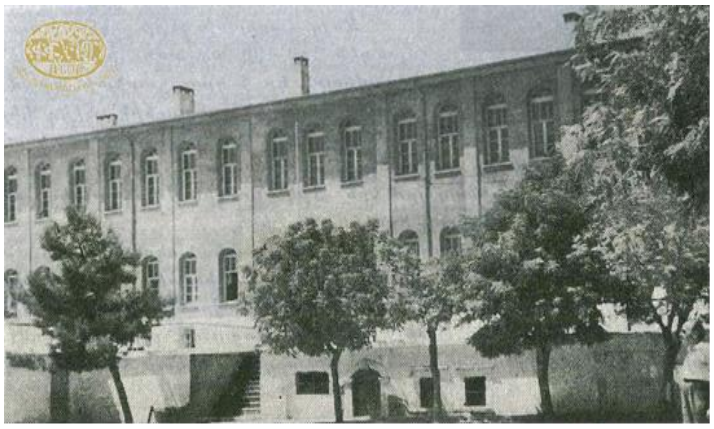
Şekil 3.91. 1994 yılı restorasyon çalışması (E.K.V.K.B.K Arşivi).

Yapıya ait son restorasyon çalışması 1994 yılında yapılmıştır (Doğan, 2016:60) (Şekil 3.91). Bina betonarme taşıyıcıyla güçlendirilmiş ve cephe dışarıda korunacak şekilde iç mekanda tadilat yapılmıştır. Yapının doğu cephesindeki giriş sonradan yapıya ilave edilmiş olmakla birlikte 1994 restorasyonunda da bu giriş muhafaza edilmiştir. Batı cephesinde bulunan giriş holünden, bodrum kata geçişi sağlayan kapılar kaldırılmıştır. Tuvalet ihtiyacı bina bünyesinde çözümlenmiştir. Bina içerisindeki ahşap merdiven kaldırılmış ve yenilenmiştir. Ana giriş merdivenleri ve alınlıklarda bulunan orijinal mermer malzeme korunmuştur.

3.2.2. Surp Takavor Kilisesi Mektebi (Hovhanyan) _ İnönü Ortaokulu

3.2.2.1. Yapının Tarihçesi

1866 yılında 8600 nüfuslu Surp Takavor Mahallesi'nde kurulan okul, Ermeniler tarafından sırasıyla; 1900'lere kadar Ruhban Okulu, II. Meşrutiyet'in ilanıyla Erkek Lisesi, Balkan Savaşı'nda Ermeni Lisesi olarak kullanılmıştır (Şekil 3.92). Mahallede bulunan ve Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği Kutsal Haç'a ait çivinin muhafaza edildiği kilise, 1864 yılında yanmıştır (Şekil 3.93). Okul, yanan S. Hovhannes kilisesine ithafen Hovhanyan ismini almıştır (Kasapyan, 1969). Ermenilerin göçünün ardından I.Dünya Savaşı'nda Türkler tarafından yetimhane ve askeri hastane olarak kullanılmıştır.1918 yılında bölgeye tekrar geri dönen Ermeniler tarafından yeniden açılmış ve 1921 yılına kadar eğitimine devam etmiştir. Okul bu dönemden sonra 1936'da İnönü İlkokulu (Şekil 3.94), 1945- 1946'da Erkek Sanat Okulu, daha sonra tekrar İnönü İlkokulu (Şekil 3.95) olarak kullanılmış olup, 2007 yılından 2021 yılına kadar Güzel Sanatlar Ve Spor Lisesi olarak hizmet vermiştir (Serez, 2016:33). Günümüzde ise İnönü Ortaokulu olarak eğitim vermeye devam etmektedir. Yapıya ait proje müellifi bilgisine ulaşılamamıştır.

Şekil 3.92. Hovhanyan Mektebi [59] (URL 10)

[59] Rodosto Takavor mahallesi Hovhanyan Okulu (Kaynak: Sarkis K. Paçacıyan, Յուշամատեան Ռոտոսթոյի հայերուն 1606-1922, [Rodosto Ermenileri Hatıratı, 1606-1922], Beyrut, 1971.

Şekil 3.93. Hovhanyan Mektebi [60] (URL 10)

Şekil 3.94. İnönü İlkokulu 1960 yılı (Okul arşivi).

[60] Rodosto Takavor Mahallesi'nde Meryem Ana yortusu vesilesi ile yapılan kilise korteji. Sergilenen kutsal emanet Kutsal Çivi'dir. Sağda görünen okulun arka girişidir.

Şekil 3.95. İnönü İlkokulu doğu cephe 1990'lar (Kurt, 1996).

3.2.2.2. Yapının Konumu

Şekil 3.96. İnönü Ortaokulu konumu (URL 9)

Yapı, Süleymanpaşa İlçesi, Ertuğrul Mahallesi, Demir Sokak, 382 ada, 51 parselde bulunmaktadır (Şekil 3.96).

3.2.2.3. Yapının Mimari Özellikleri

Dikdörtgen plana sahip olan yapı, ana kitleden bağımsız ikinci bodrum kat, kot sebebiyle doğu cephede konumlanan birinci borum kat, zemin kat ve birinci kattan oluşmaktadır. Yapı, kuzey ve güney yönünde konumlanmakta olup, bina girişi geniş avluya sahip olan doğu cephesinden sağlanmaktadır. Binaya, kompozit başlıklı iki sütunla desteklenen, üç kemerli bir girişle girilmektedir (Şekil 3.97).

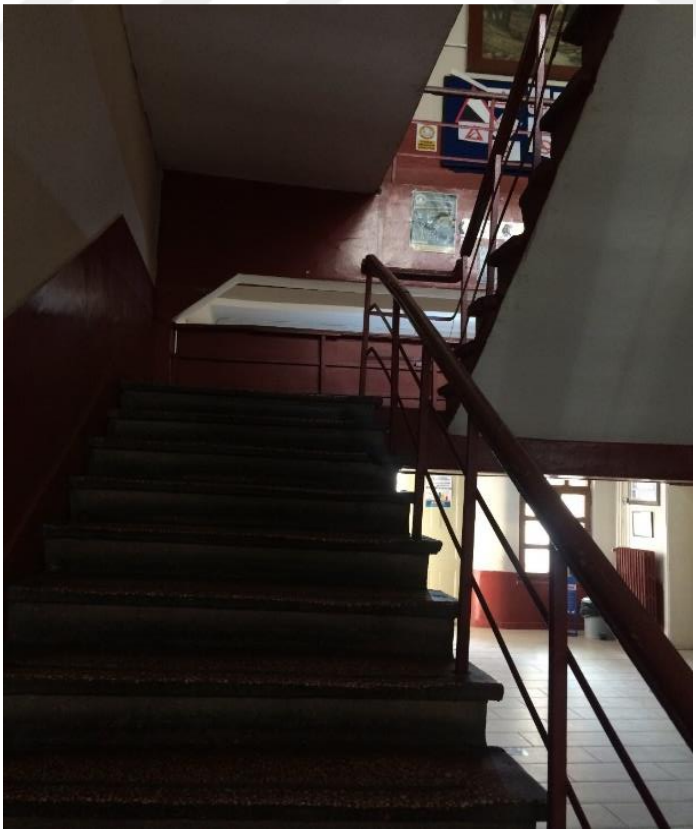
Zemin katta giriş holünün sol kısmında, kendi aralarında bir hole açılan idare mekanları yer almaktadır (Şekil 3.101). Girişin tam karşısında yapıya sonradan eklenen betonarme bir merdiven bulunmaktadır. Merdiven kat arasına çift kolla ulaşmakta, üst kata ise ara sahanlığın orta kısmından tek kolla çıkış sağlamaktadır (Şekil 3.98, Şekil 3.99, Şekil 3.103). Yapının güney kısmında dört adet derslik ile idari mekanlar yer almaktadır. Yapının kuzey kısmında ise, öğretmenler odası, arka cepheden girişi verilen kazan dairesi, fotokopi odası ve iki adet derslik bulunmaktadır (Şekil 3.101).

Şekil 3.97. Bina girişi (Şar, 2020).

Şekil 3.98. Giriş holü (Şar, 2020).

Şekil 3.99. Merdivenler (Şar, 2020).

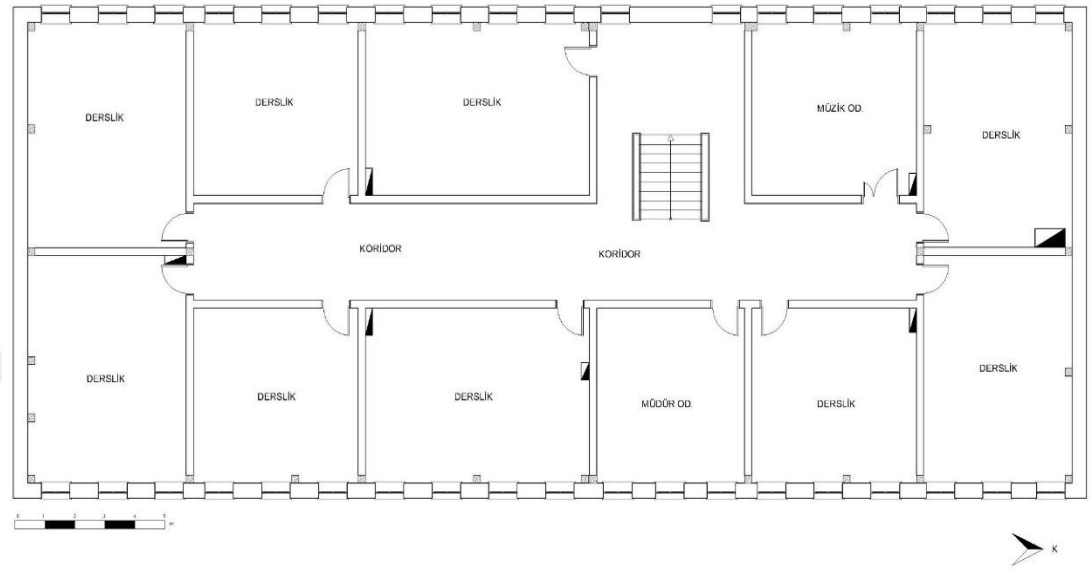

Şekil 3.100. Zemin kat kuzey kısmı (Şar, 2020).

Şekil 3.101. Zemin kat planı (Şar, 2020).

Birinci katta uzun koridora açılan farklı büyüklüklerde 9 adet derslik, müdür odası ve müzik odası bulunmaktadır (Şekil 3.102, Şekil 3.104, Şekil 3.105). Mekanlar kuzey-güney doğrultusunda uzanan koridor boyunca karşılıklı olarak sıralanmaktadır.

Şekil 3.102. Birinci kat planı (Şar, 2020).

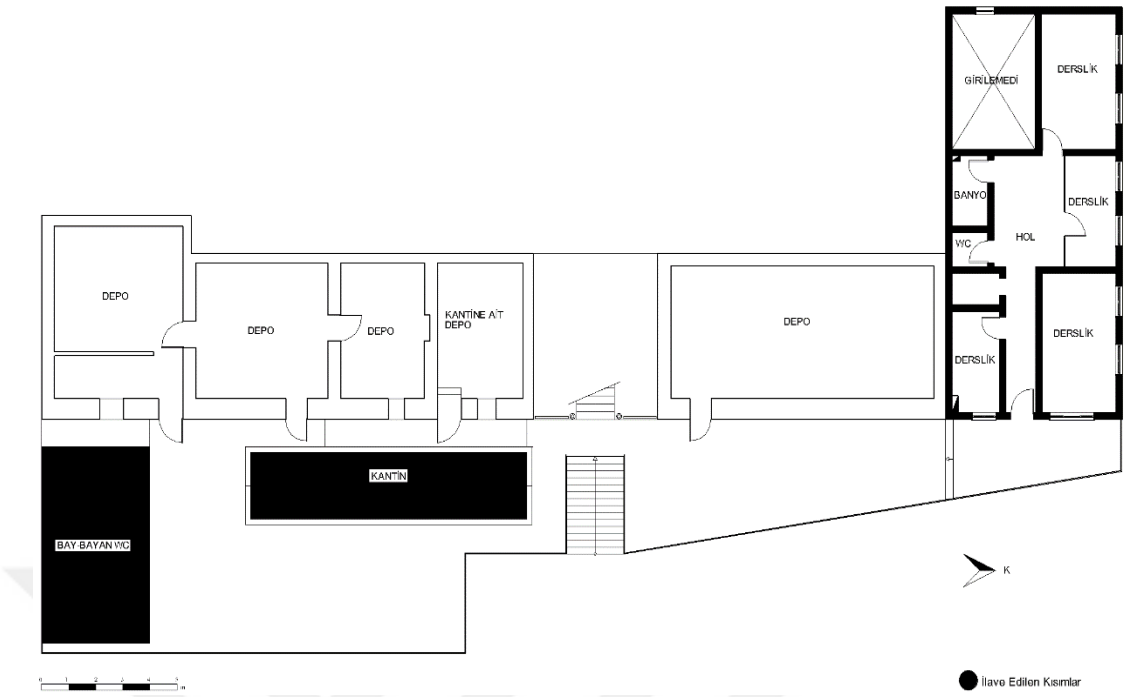
Şekil 3.103. Birinci kat merdiven holü (Şar, 2020).

Şekil 3.104. Birinci kat koridoru (Şar, 2020).

Şekil 3.105. Birinci kat sınıfları (Şar, 2020).

Şekil 3.106. Birinci bodrum kat planı (Şar, 2020).

Birinci bodrum katta yer alan mekanlar, arazinin eğimi nedeniyle avlu tarafına konumlanmıştır (Şekil 3.106). Depo olarak kullanılan mekanların kuzey cephesinde, yapıya ek derslik binası ilave edilmiştir (Şekil 3.107). Yine bu katta giriş cephesinde ilave edilen kantin ve tuvalet kısımları bulunmaktadır (Şekil 3.108, Şekil 3.109).

Şekil 3.107. Ek derslik binası (Şar, 2020).

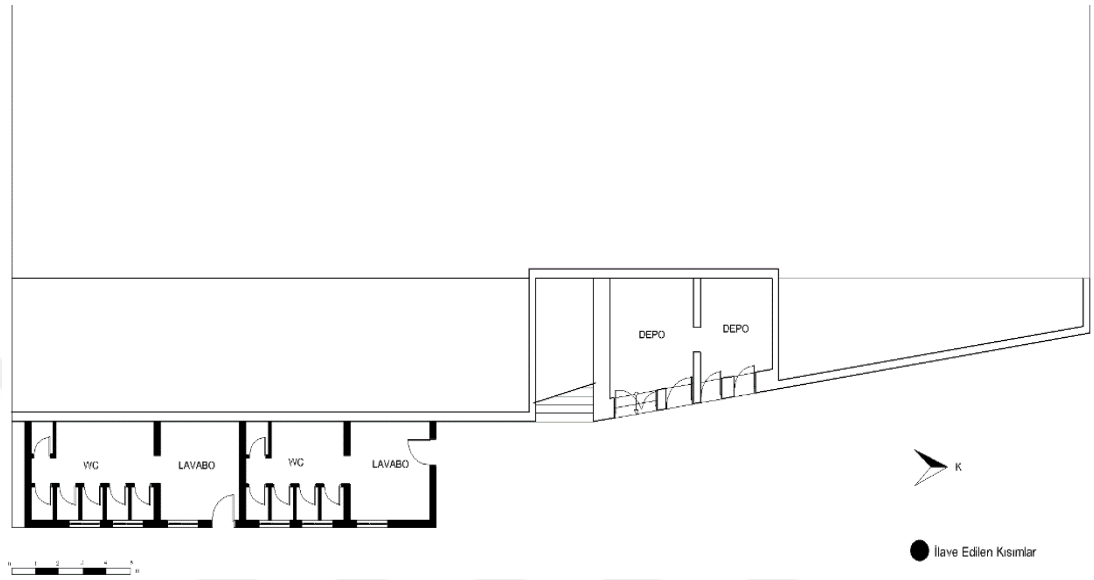
Şekil 3.108. Ek wc binası (Şar, 2020).

Şekil 3.109. Ek kantin binası (Şar, 2020).

İkinci bodrum kat ana kütleden bağımsız olarak, arazi eğimi nedeniyle ortaya çıkan kattır (Şekil 3.110). Bu kısımda birbirine geçişli depo mekanları yer almaktadır.

Mekan giriş kapılarının yanında, şu an kullanılmayan ve özgün yapıya ait olan bir çeşme bulunmaktadır (Şekil 3.111). Yapıya bu katta, giriş cephesinin güneyinde ihtiyaç doğrultusunda ıslak hacimler ilave edilmiştir (Şekil 3.112).

Şekil 3.110. İkinci bodrum kat planı (Şar, 2020).

Şekil 3.111. İkinci bodrum kat cephesi, depo ve çeşme (Şar, 2020).

Şekil 3.112. İkinci bodum kat ek ıslak hacimler (Şar, 2020).

3.2.2.4. Yapının Cephe Özellikleri

Yapının doğu cephesi, giriş kısmında üç, diğer kısımlarda iki pencereyi içine alacak şekilde plasterlerle bölünmüştür (Şekil 3.113, Şekil 3.119). Cephe boyunca yarım yuvarlak kemerli pencereler uygulanmıştır. Binanın doğu cephesindeki en ilgi çekici bölüm giriş kısmı olmakla birlikte (Şekil 3.112), ikinci bodrum katta yer alan orijinal cephe süslemeleri de dikkat çekmektedir. Bu kısımda beden duvarına bitişik kemerlerin üzerinde, yaprak motifli kilit taşları bulunmaktadır (Şekil 3.115, Şekil 3.116). Yapının doğu cephesinde yer alan çeşmenin dikdörtgen formlu ayna taşı iki yana açılmış perde motifi ile süslenmiştir (Şekil 3.117). Çeşmenin Ermenice kitabesi, üzerinin sıva ile kapatılması ve açıkta kalan kısımların aşınması sebebiyle okunamamaktadır (Şekil 3.118).

Şekil 3.113. İnönü Ortaokulu doğu cephesi (Şar, 2020).

Şekil 3.114. İnönü Ortaokulu bina girişi (Şar, 2020).

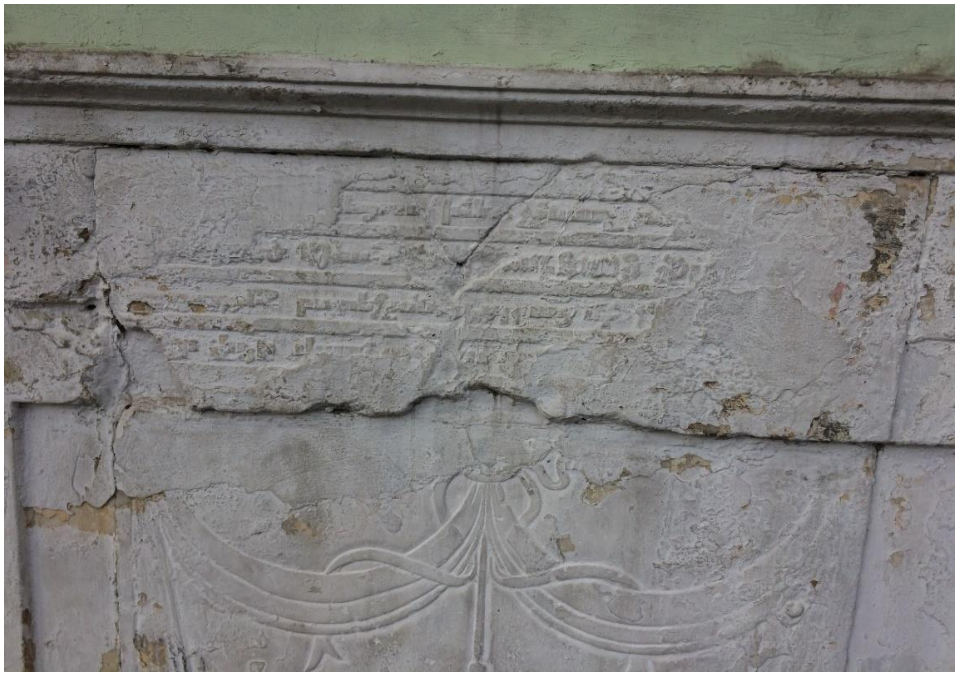
Şekil 3.115. İnönü Ortaokulu depo bölümü cephe süslemeleri (Şar, 2020).

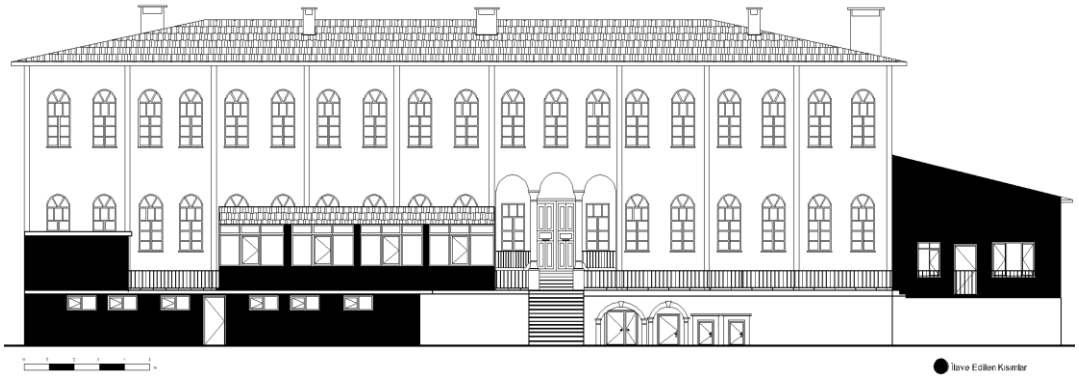
Şekil 3.116. Yaprak motifli kilit taşı detayı (Şar, 2020).

Şekil 3.117. İkinci bodrum kat duvarında bulunan çeşme (Şar, 2020).

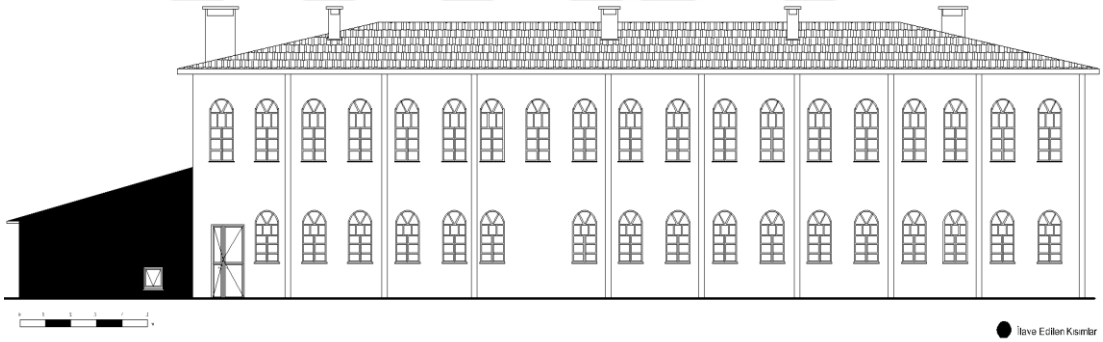

Şekil 3.118. İkinci bodrum kat duvarında bulunan çeşmenin kitabesi (Şar, 2020).

Şekil 3.119. Doğu cephesi çizimi (Şar, 2020).

Yapının dar bir sokağa bakan batı cephesinde, doğu cephede uygulanan cephe düzeni devam etmektedir (Şekil 3.120, Şekil 3.121). Doğu cephede bulunan giriş aksının bu cephedeki karşılığından yola çıkıldığında, yapının önceden bu cephede yer alan ve sonrasında örülerek kapatılan ikinci bir girişinin olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 3.122).

Şekil 3.120. Batı cephesi çizimi (Şar, 2020).

Şekil 3.121. Batı cephesi (Şar, 2020).

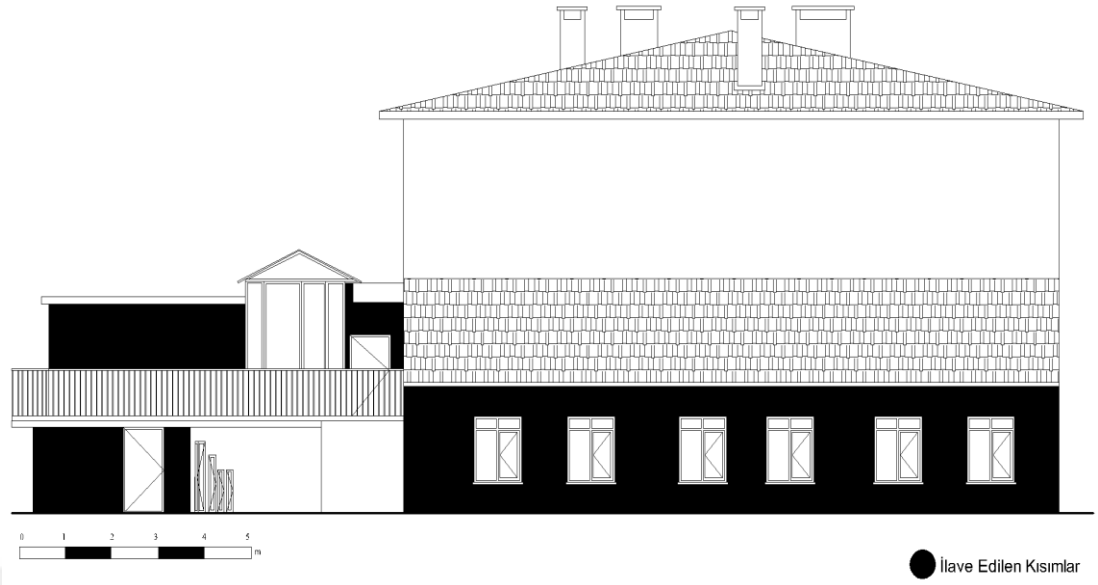

Şekil 3.122. Batı cephesinde kapatılan giriş (Şar, 2020).

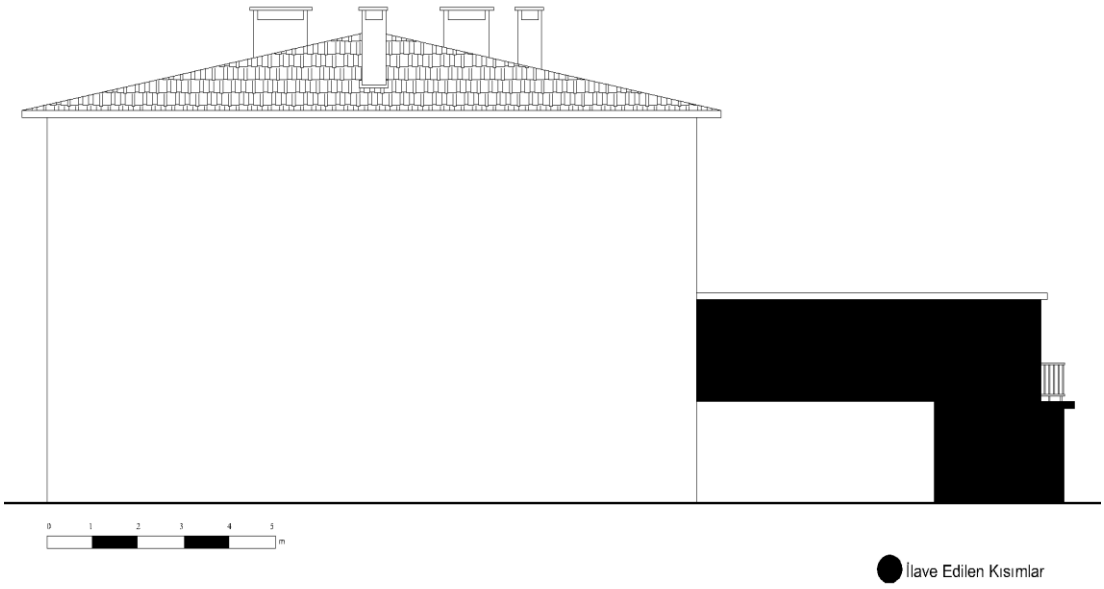
Yapının kuzey cephesi ana caddeye açılmaktadır (Şekil 3.123, Şekil 3.124). Ancak sonradan ilave edilen ek derslik binası sebebiyle yapı, yol cephesinden algılanamamaktadır. Bu cephede bulunan orijinal pencereler örülerek kapatılmıştır. Yapının güney cephesi ise sivil yapılarla tamamen kapanmış durumdadır (Şekil 3.125).

Şekil 3.123. Kuzey cephesi (Şar, 2020).

Şekil 3.124. Kuzey cephesi çizimi (Şar, 2020).

Şekil 3.125. Güney cephesi çizimi (Şar, 2020).

3.2.2.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler

Yapı 1964 yılında esaslı bir onarım gömüştür (Doğan, 2016:41). Bu onarımla, dikdörtgen planı dikey olarak bölmek suretiyle yapıya yukarıdan bir haç görünümü kazandıran transept görünümlü üçüncü kat iptal edilmiştir (Şekil 3.94). Yine bu

tadilatla kalkan duvarlı beşik çatı, saçak ilavesi ile kırma çatıya dönüştürülmüştür. Binanın kuzey cephesine yapılan ek derslik ilavesiyle bu cephedeki pencereler iptal edilmiştir (Şekil 3.126). Orijinal yapının batı cephesinde yer alan ikinci giriş kapısı, duvar örülmek suretiyle kaldırılmış ve bu cephede kazan dairesine giriş sağlayan bir kapı açılmıştır (Şekil 3.120, Şekil 3.121).

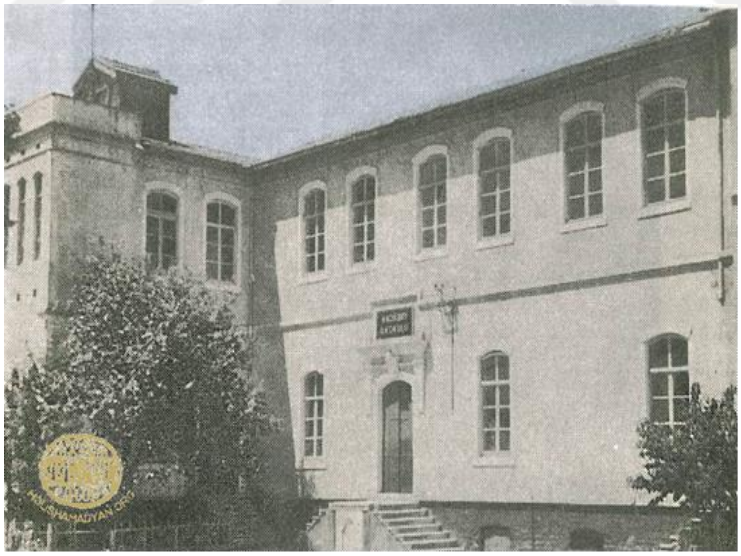

Şekil 3.126. Kuzey cephede kapatılan pencereler (Şar, 2020).

3.2.3. Haç Kilisesi Mektebi (Hisusyan) _ Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu

3.2.3.1. Yapının Tarihçesi

1866 yılında Ermeni Haç Kilisesi Vakfı'na ait Ruhban Okulu olarak faaliyete geçen okul, 1893 yılında geçirdiği kısmi yangın sonrası bir tadilat görmüş ve bu tarihten sonra bir kısmı Ruhban Okulu bir kısmı ise Haç Kilisesi olarak hizmet vermiştir (Şekil 3.127). 1912 yılında şehrin Bulgarlar tarafından işgal edilmesiyle tüm bölge okulları kapanmış ve okul Balkan Harbi boyunca Bulgar ordusu tarafından kışla olarak kullanılmıştır. 1923'te 3 yıllık ilkokul, 1925'te 5 yıllık ilkokul olarak eğitim veren okul, 1928 yılından itibaren Türk okulu olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.128, Şekil 3.129). Bünyesindeki kilise 1928 yılında yıkılmıştır (Serez, 2016: 33). Okul ilk olarak 1928 yılında yeni alfabenin öğretmenlere ve köy imamlarına öğretilmesi amacıyla faaliyete geçmiştir (Kurt, 1996). Uzun yıllar Hacı İlbey İlkokulu (Şekil 3.130) olarak kullanılan okul, günümüzde Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu olarak eğitim vermeye devam etmektedir. Yapıya ait proje müellifi bilgisine ulaşılamamıştır.

Şekil 3.127. Hisusyan Mektebi [61](URL 10)

[61] Rodosto, Haç mahallesi Hisusyan Okulu (Kaynak: Sarkis K. Paçacıyan, Յուշամատեան Ռոտոսթոյի հայերուն 1606-1922, [Rodosto Ermenileri Hatıratı, 1606-1922], Beyrut, 1971)

Şekil 3.128. Hacı İlbey İlkokulu 1929 (Marmara'nın İncisi Tekirdağ, 2003:44)

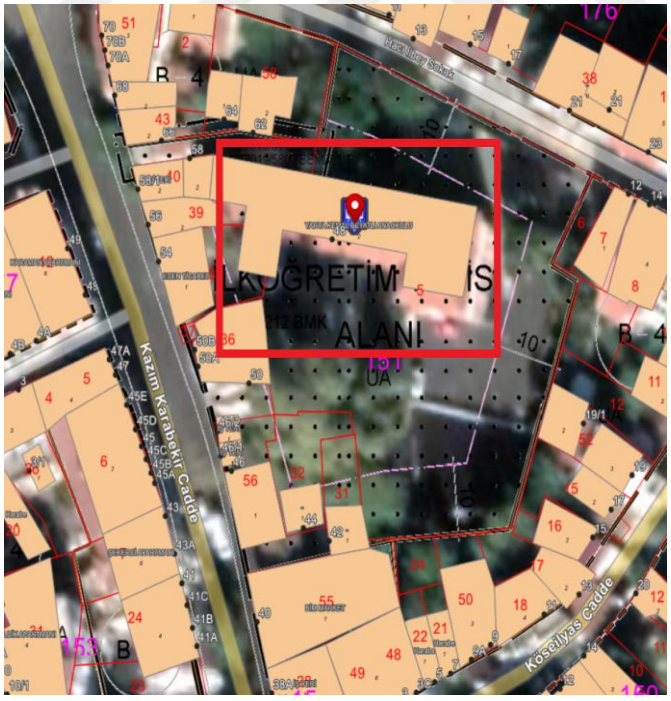

Şekil 3.129. Hacı İlbey İlkokulu 1929 (Marmara'nın İncisi Tekirdağ, 2003:45)

Şekil 3.130. Hacı İlbey İlkokulu 1990'lar (Tekirdağ İl Yıllığı, 1973)

3.2.3.2. Yapının Konumu

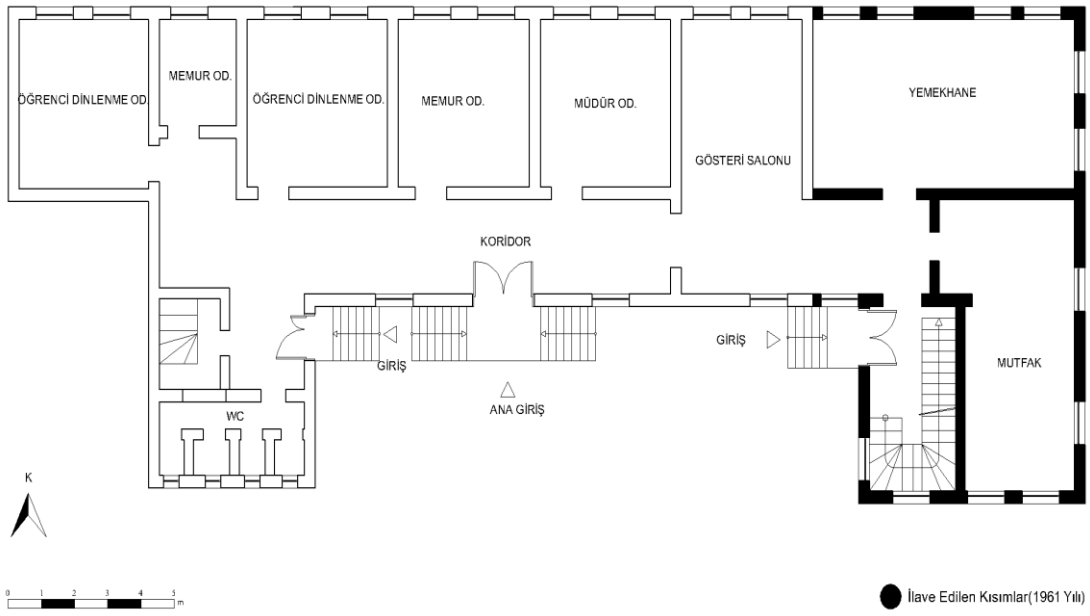
Şekil 3.131. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu konumu (URL 9)

Yapı, Süleymanpaşa İlçesi, Gündoğdu- Turgut Mahallesi, Kazım Karabekir Caddesi, 151 ada, 5 parselde bulunmaktadır (Şekil 3.131).

3.2.3.3. Yapının Mimari Özellikleri

Bodrum kat, zemin kat ve birinci kat olmak üzere üç kattan oluşan ve orijinalinde L biçiminde bir plana sahip olan yapı, 1961 yılında sağ cephede yapılan ilaveyle simetrik ve avlulu bir görünüm almıştır. Yapı en son 1968 yılında esaslı bir onarım görmüştür (Doğan, 2016: 33).

Yapının orijinal bölümünde iki, ilave kısımda bir adet olmak üzere toplam üç adet giriş bulunmaktadır (Şekil 3.132, Şekil 3.133, Şekil 3.134). Avluya bakan güney cephe boyunca uzanan koridor, ek binaya bağlanmıştır. Sonradan eklenen kısımda mutfak ve yemekhane mekanları bulunmaktadır. Binanın batı kolunda bir üst kata çıkan ahşap merdiven ve tuvaletler yer almakta olup, katta ayrıca memur odası, müdür odası ve gösteri odası yer almaktadır.

Şekil 3.132. Zemin kat planı (Şar, 2020).

Şekil 3.133. Bina giriş koridoru (Şar, 2020).

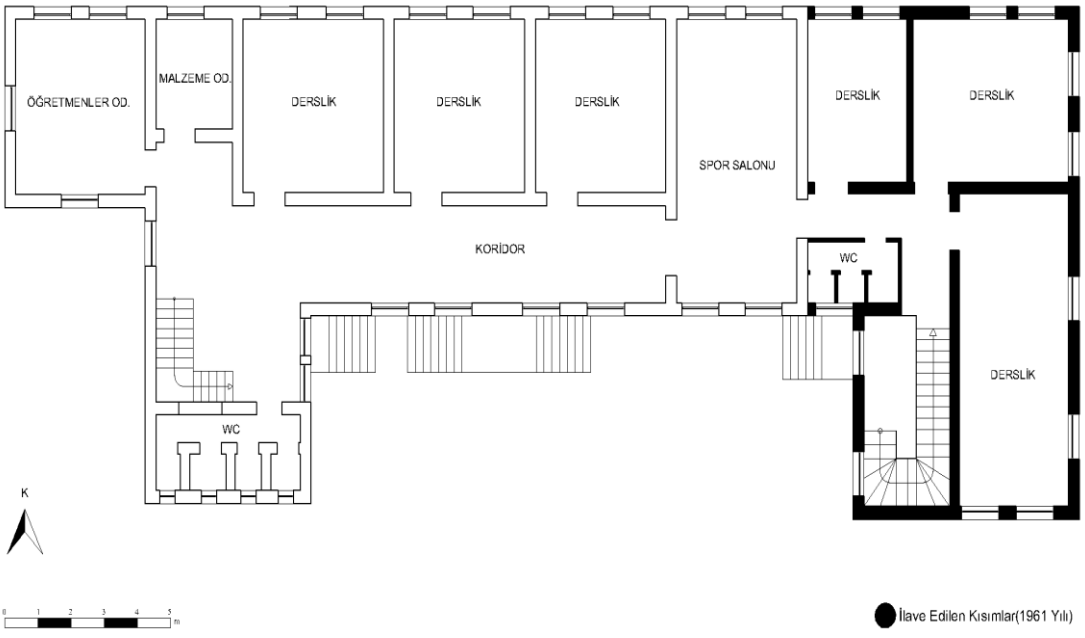
Şekil 3.134. Doğu kanadı bina girişi (Şar, 2020).

Zemin kattaki yerleşim düzeni birinci katta da devam etmektedir (Şekil 3.136). Bu katın orijinal bölümünde ıslak hacimler, öğretmenler odası, malzeme odası, derslikler ve ek binayla bağlantı sağlayan kısımda spor salonu bulunmaktadır. Spor salonunun doğu cephesindeki orijinal pencereler örülerek kapatılmış ve bu mekandan ek binaya geçiş sağlanmıştır (Şekil 3.137). İlave kısımda da tuvaletler ve üç adet derslik

bulunmaktadır. Batı cephede bulunan ahşap merdiven, eskiden çan kulesi olarak kullanılan terasa çıkış sağlamaktadır (Şekil 3.135).

Şekil 3.135. Batı kanadı merivenleri (Şar, 2020).

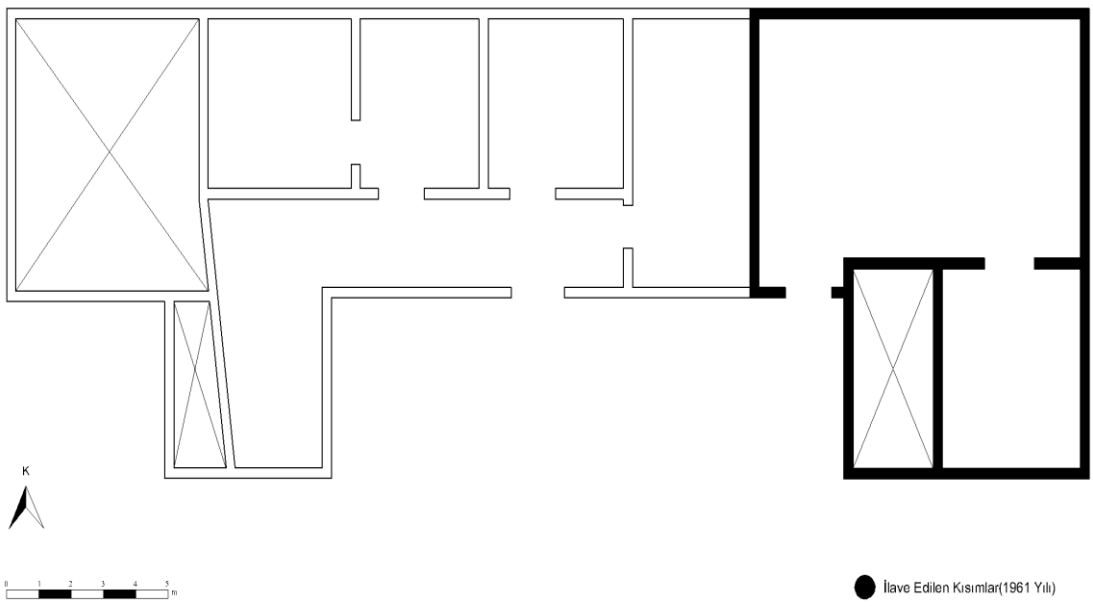

Şekil 3.136. Birinci kat planı (Şar, 2020).

Şekil 3.137. Doğu kanadında kapatılan pencere (Şar, 2020).

Bodrum katta üçü koridora ve biri odalardan birine içine açılan dört adet mekan bulunmaktadır (Şekil 3.138). Batıda bulunan beşinci oda planda görülmekte, ancak oda girişi kapatılmış olduğundan geçiş mümkün olmamaktadır.

Şekil 3.138. Bodrum kat planı (Şar, 2020).

3.2.3.4. Yapının Cephe Özellikleri

Sivil yapılarla tamamen çevrelenmiş durumda olan okulun, dar bir sokağa açılan kuzey cephesi (Şekil 3.141) haricindeki hiçbir cephesi yoldan algılamamaktadır (Şekil 3.139). Genel olarak sade bir görünüme sahip olan yapının süsleme detaylarına, pencere ve kapı üstlerinde yer alan tuğla motiflerde, giriş üstünde ve merdiven altında konumlanan çeşmede rastlamaktayız .Yapı cephesi katlar arası silme kuşaklarıyla çevrelenmiştir.

Şekil 3.139. Okulun havadan görüntüsü (URL 11).

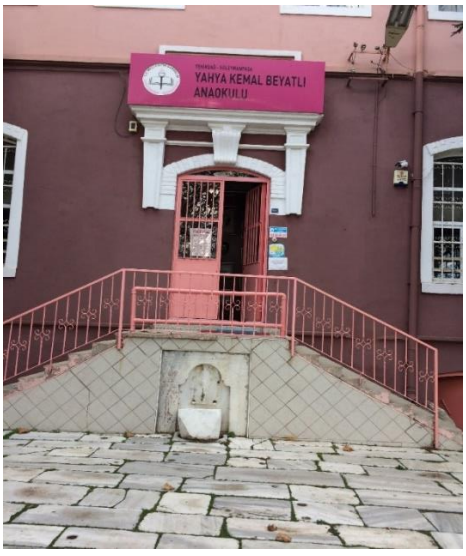

Şekil 3.140. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu güneydoğu cephesi (Şar, 2020).

Şekil 3.141. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu kuzey cephesi (Şar, 2020).

Yapının girişlerinin de yer aldığı güney cephesi, süsleme detayları bakımından en zengin cephedir (Şekil 3.140). Giriş kapısının üstünde yer alan tuğla motiflerin ortasında kilit taşı süslemesi bulunmaktadır (Şekil 3.142). Merdiven altında bulunan çeşme, kaş kemer formlu nişin içinde yer almaktadır. Üzerinde değişik dönemlerde açılmış lüle olukları ve olukların üzerinde dekoratif bir pano bulunmaktadır. Yan levhaların üzerinde yukarı doğru uzanan çiçek motifi işlenmiş olup, iç kısımda ay yıldız motifi görülmektedir (Şekil 3.143). Yan levhalarda bulunan çiçek motifinin sonlandığı iki köşede, hayvan figürü olduğu görülmektedir.

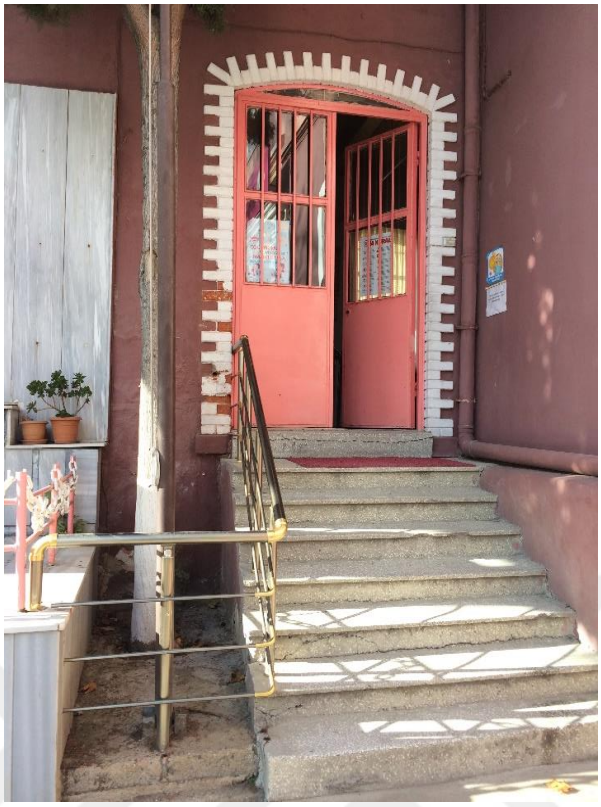
Şekil 3.142. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu ana girişi (Şar, 2020).

Şekil 3.143. Çeşme detayı (Şar, 2020).

Şekil 3.144. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu güneybatı cephesi (Şar, 2020).

Şekil 3.145. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu batı kanadı girişi (Şar, 2020).

Şekil 3.146. Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu doğu kanadı girişi (Şar, 2020).

Şekil 3.147. Çan kulesinin bulunduğu kısım (Şar, 2020).

Şekil 3.148. Yapı eklenti detayı (Şar, 2020).

Şekil 3.149.Bahçe girişi mermer zemin (Şar, 2020).

3.2.3.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler

Yapıya uygulanan en geniş çaplı müdahale 1961 yılında yapılmıştır. Binanın doğu cephesine ilave yapılarak derslik kapasitesi arttırılmıştır (Şekil 3.148). Aynı yıl iç bölümlerde de düzenlemelere gidilmiş ve kat planları ihtiyaç doğrultusunda düzenlenmiştir. Ek bina ile mevcut binanın bağlantısını sağlamak amacıyla, yapının doğu cephesindeki pencereler kapatılmıştır. Yapının batı kanadındaki girişin yanında bulunan pencere örülerek kapatılmıştır.

Yapıya eklenen bölüm sonrasında çekilen fotoğraflar incelendiğinde, binanın daha sonra da bazı müdahalelere maruz kaldığı anlaşılmaktadır.Ek binanın güney cephesinin üst katındaki pencere kapatılmış ve yine bu kısımda bodrum kat pencereleri ilave edilmiştir. Bahçe girişinden avluya geçişi sağlayan mermer basamaklar ve avlunun mermer kaplamalı zemini kısmen de olsa günümüze kadar ulaşabilmiştir (Şekil 3.149).

3.2.4. Rum Okulu_ Namık Kemal İlkokulu

3.2.4.1. Yapının Tarihçesi

Okul 1909 yılında Rumlar tarafından inşa edilmiştir (T.K.E., 2014) (Şekil 3.150). İlk ve Ortaokul olarak hizmet veren bina 1922 yılından sonra Türklere devredilmiş ve Büyük Erkek Mektebi adını almıştır. Okul, 1927 yılından sonra ise Namık Kemal İlkokulu olarak eğitimine devam etmiştir (Kurt, 1996) (Şekil 3.151).

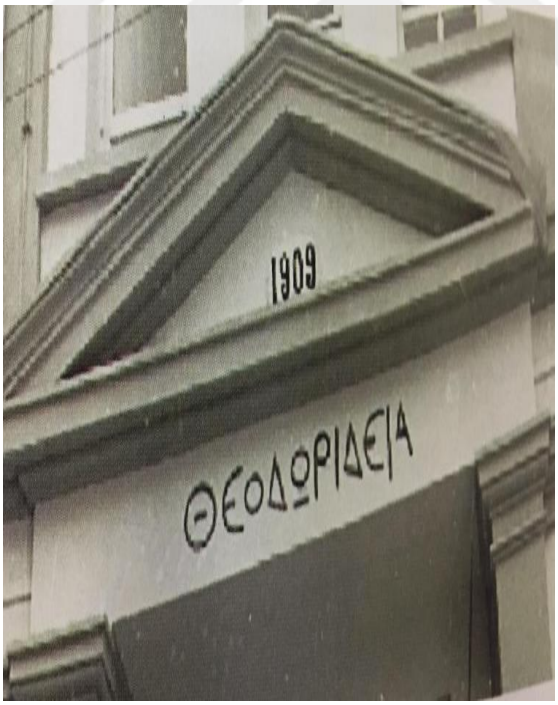
Yapıya ait proje müellifi bilgisine ulaşılamamıştır. Arşiv kayıtlarından derlenen bilgiler doğrultusunda, okulun Kryako Erfendi'nin hanesinin bulunduğu arsa üzerine inşa edildiği ve ruhsat talebinin Rum Patrikhanesi tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. İnşaat masrafı olan 1000 altın bölgenin ileri gelenlerinden Todor Bedi'nin ailesi tarafından karşılanmıştır (Kanal, 2015: 227).

Şekil 3.150. Rum Okulu 1920 (Kurt, 2017: 185).

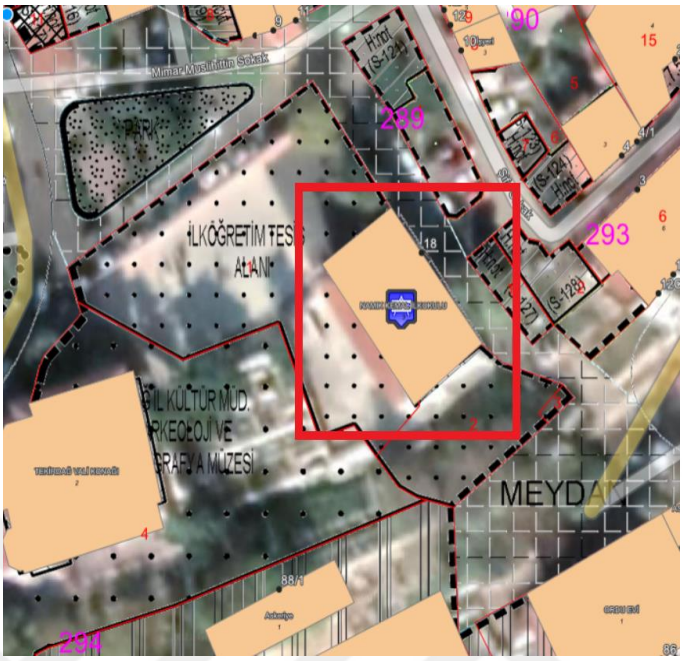

Şekil 3.151. Namık Kemal İlkokulu 1990'lar (Kurt,1996).

Şekil 3.152. Giriş alınlığı (Tekirdağ Kültür Envanteri, 2014: 39).

3.2.4.2. Yapının Konumu

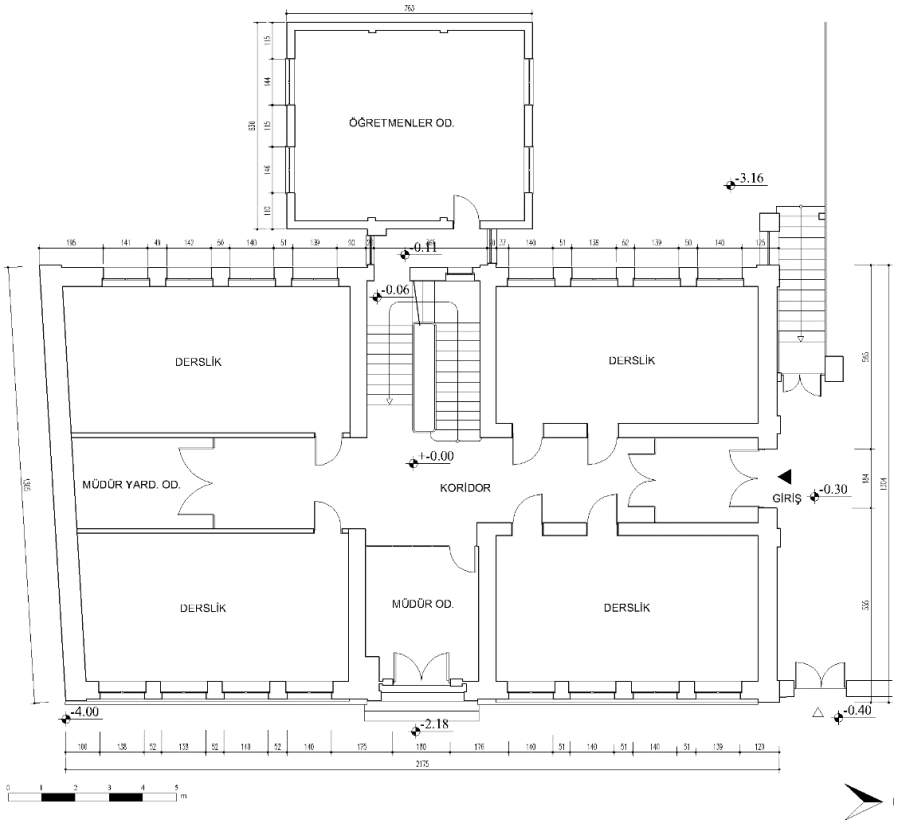

Şekil 3.153. Namık Kemal İlkokulu konumu (URL 10)

Yapı, Süleymanpaşa İlçesi, Ertuğrul Mahallesi, Orduevi Caddesi, 294 ada, 1 parselde bulunmaktadır (Şekil 3.53).

3.2.4.3. Yapının Mimari Özellikleri

Eğimli bir arazide yer alan yapı, üç kattan oluşmaktadır. Yapının doğu cephesindeki girişi, restorasyondan önceki dönemde kapatılarak müdür odası olarak kullanılmıştır. Restorasyon sürecinde bu giriş özgün haline getirilerek kullanıma açılmıştır (Şekil 3.155). Mevcut haliyle zemin katta öğretmenler odası, iki adet idare odası ve iki adet derslik bulunmaktadır. Binanın kuzey girişi kapı korunarak iptal edilmiş olup, koridorun kuzey ve güney uçları PVC malzemeyle kapatılarak memur ve kütüphane olarak değerlendirilmiştir (Şekil 3.156, Şekil 3.157).Yapıya sonradan ilave edilen ve zemin katta öğretmenler odası, birinci katta ise derslik olarak kullanılan ek bina, restorasyon aşamasında kaldırılmıştır (Şekil 3.159, Şekil 3.160).

Şekil 3.154. Rölöve projesi zemin kat planı (Şar, 2020)[62].

[62] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen planlar, Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

Şekil 3.155. Zemin kat giriş holü (Şar, 2021).

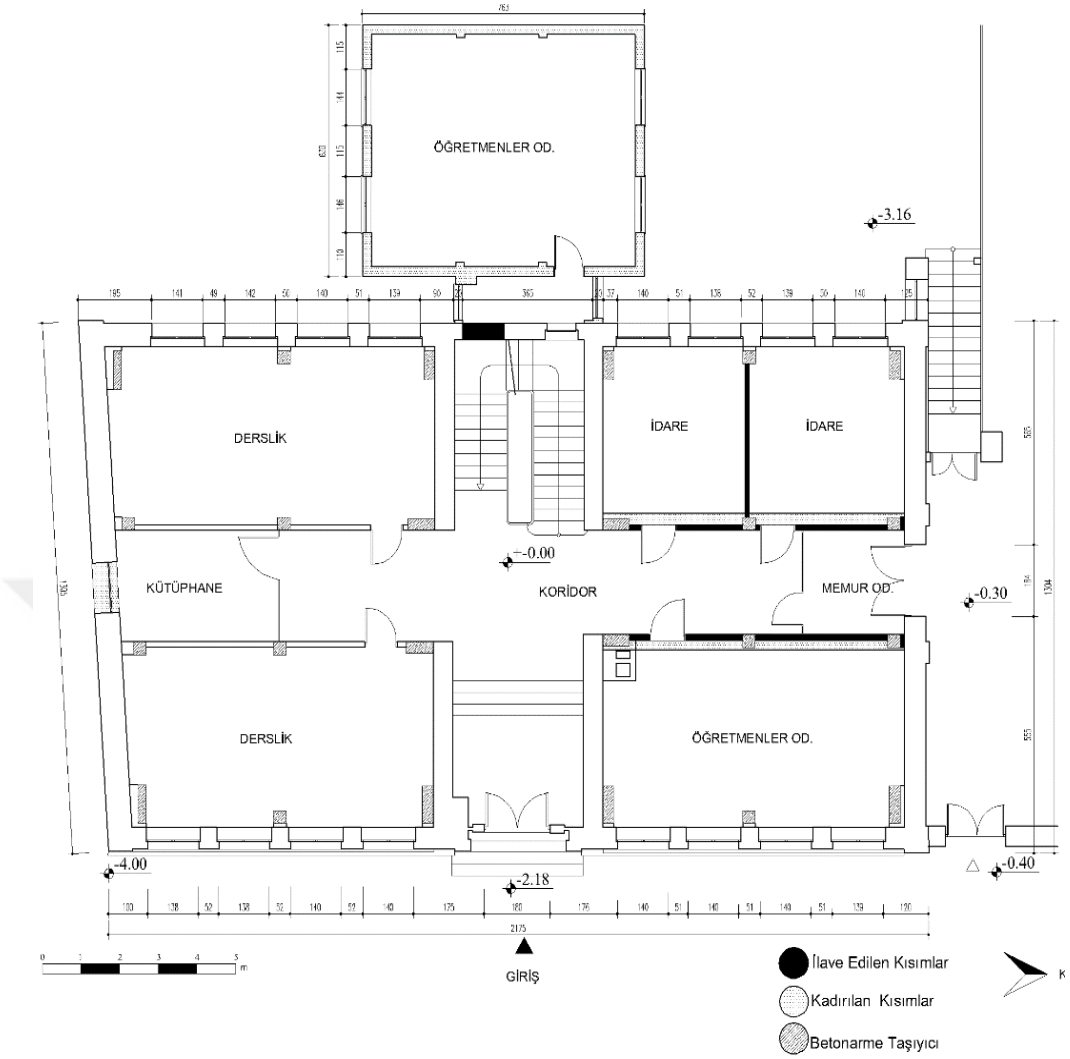
Şekil 3.156. Zemin kat kütüphane ve derslikler (Şar, 2021).

Şekil 3.157. Zemin kat idari bölümler ve arşiv (Şar, 2021).

Şekil 3.158. Normal kata çıkan merdivenler (Şar, 2021).

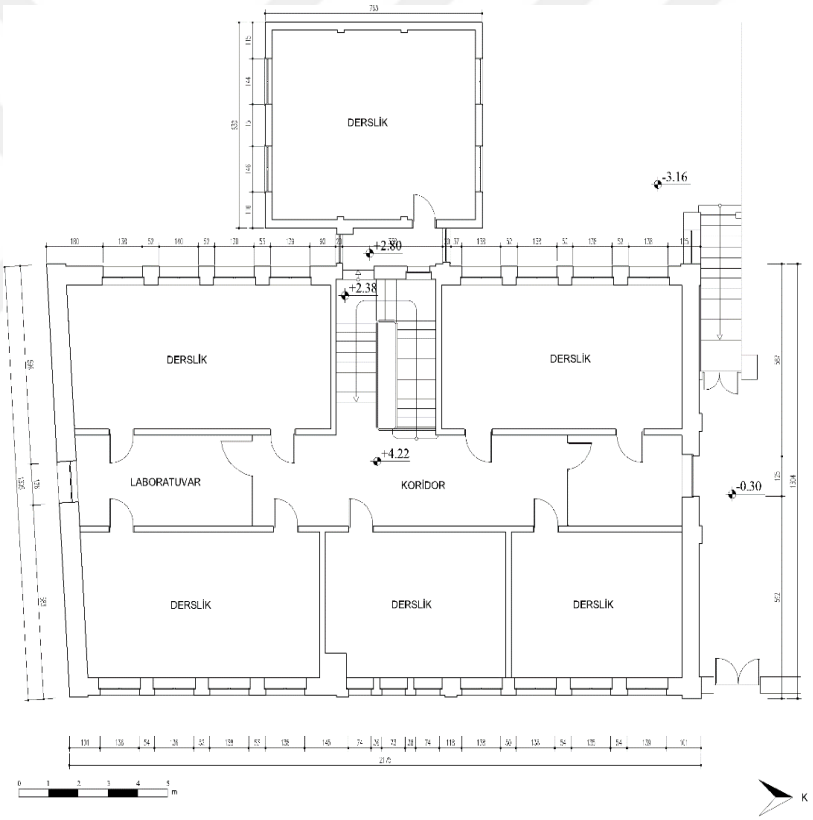

Şekil 3.159. Restorasyon projesi zemin kat planı (Şar, 2020)[63].

[63] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen planlar, kaldırılan ve ilave edilen kısımlar işlenerek ve düzenlenerek Esra Şar tarafından çizilmiştir.

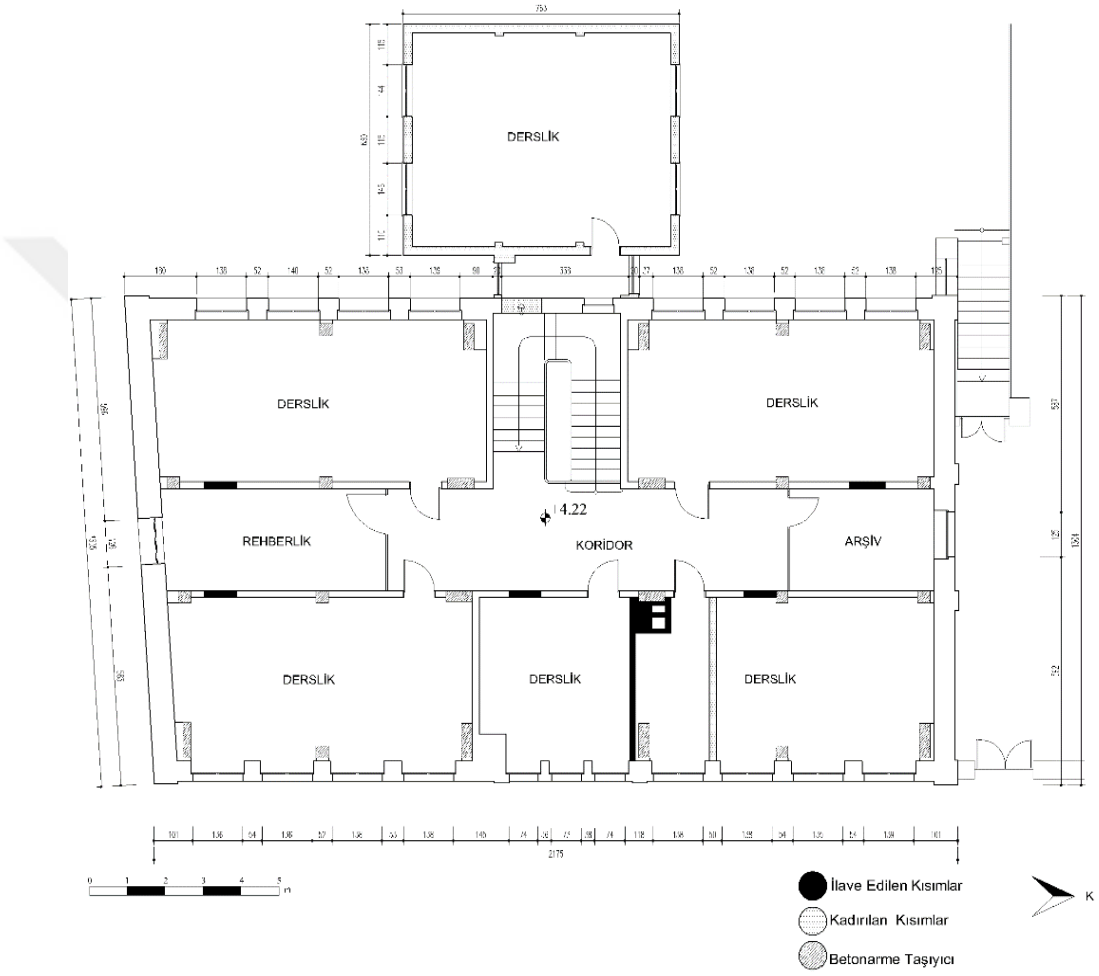
Şekil 3.160. Doğu cephesi ek bina 1995 yılı (E.K.V.K.B.K arşivi).

Şekil 3.161. Rölöve projesi birinci kat planı (Şar, 2020)[64].

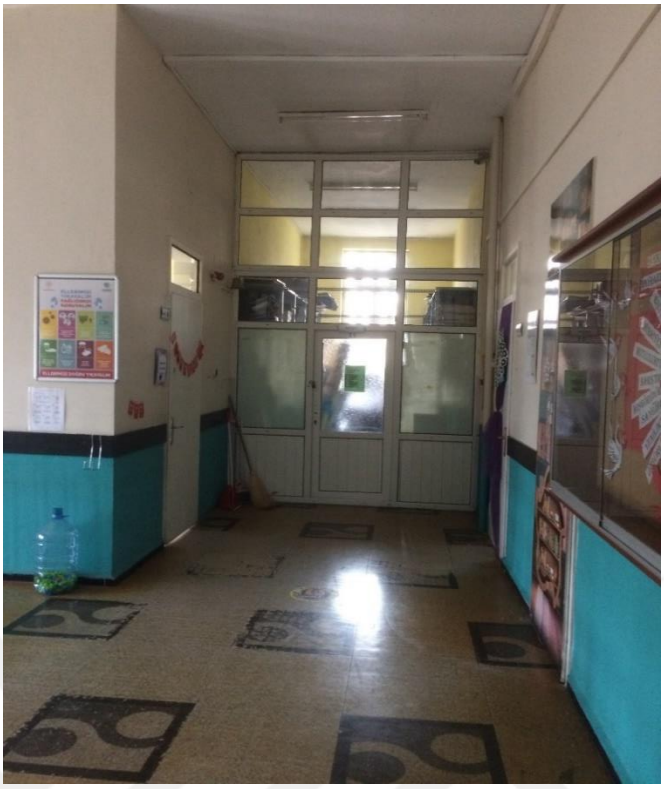
[64] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen planlar, Esra Şar tarafından düzenlenerek çizilmiştir.

Birinci katta toplam 5 adet derslik bulunmaktadır. Koridorun iki ucu zemin katta olduğu gibi PVC malzemeyle kapatılmış ve bu kısımlar arşiv ve rehberlik odası olarak değerlendirilmiştir (Şekil 3.163, Şekil 3.164). Restorasyon öncesinde giriş holünün üzerinde bulunan derslik, restorasyon sırasında alt kat hizasından bölünerek küçültülmüştür (Şekil 3.161, Şekil 3.162).

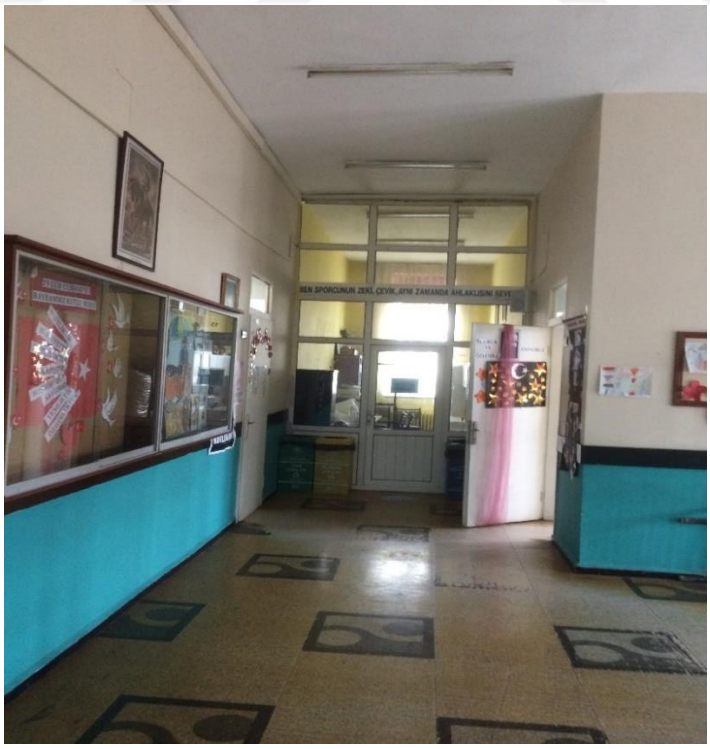

Şekil 3.162. Restorasyon projesi birinci kat planı (Şar, 2020)[65].

[65] Doğan (2016) tarafından okul arşivinden temin edilen planlar, kaldırılan ve ilave edilen kısımlar işlenerek ve düzenlenerek Esra Şar tarafından çizilmiştir.

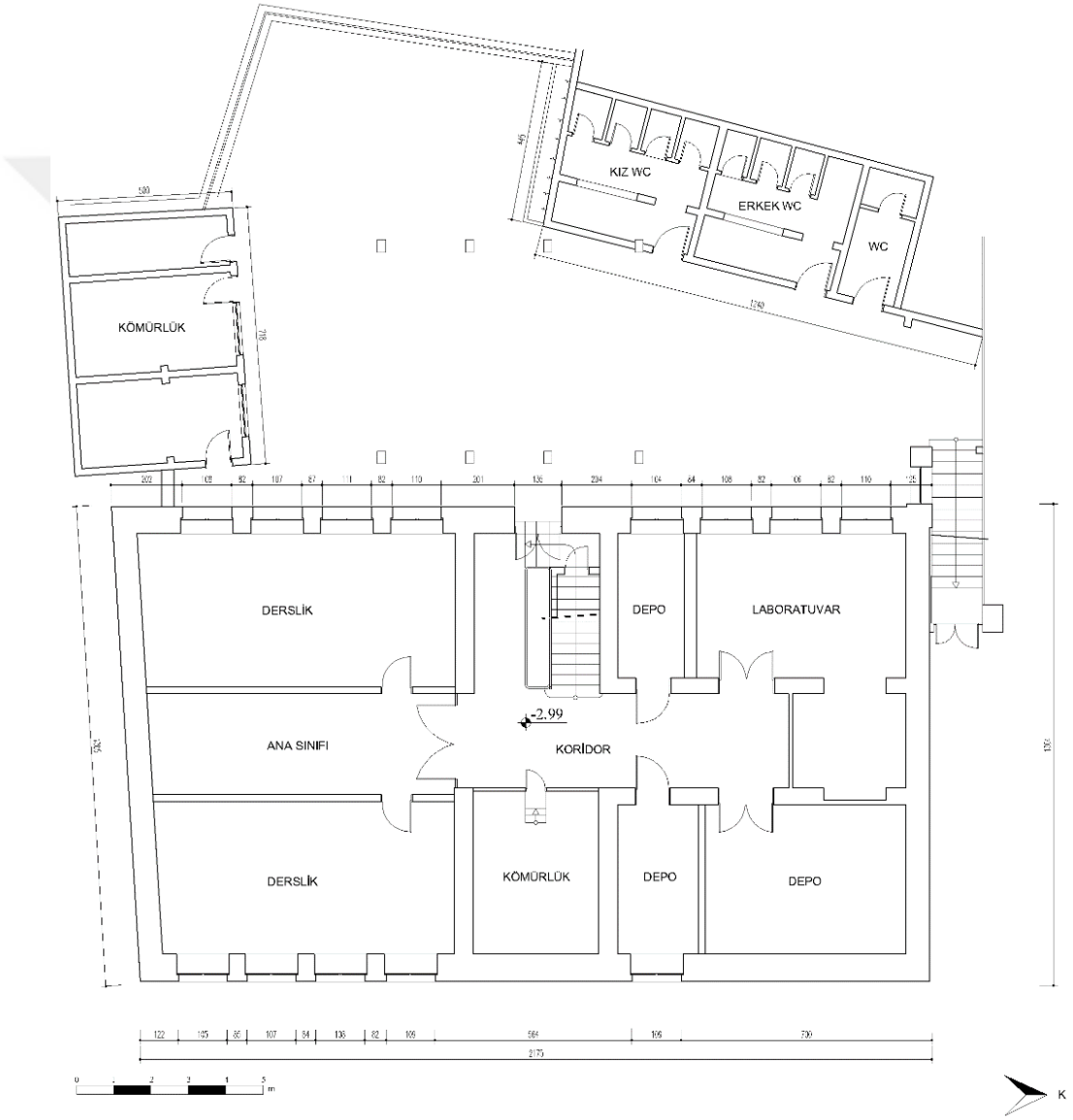

Şekil 3.163. Normal kat arşiv ve derslikler (Şar, 2021).

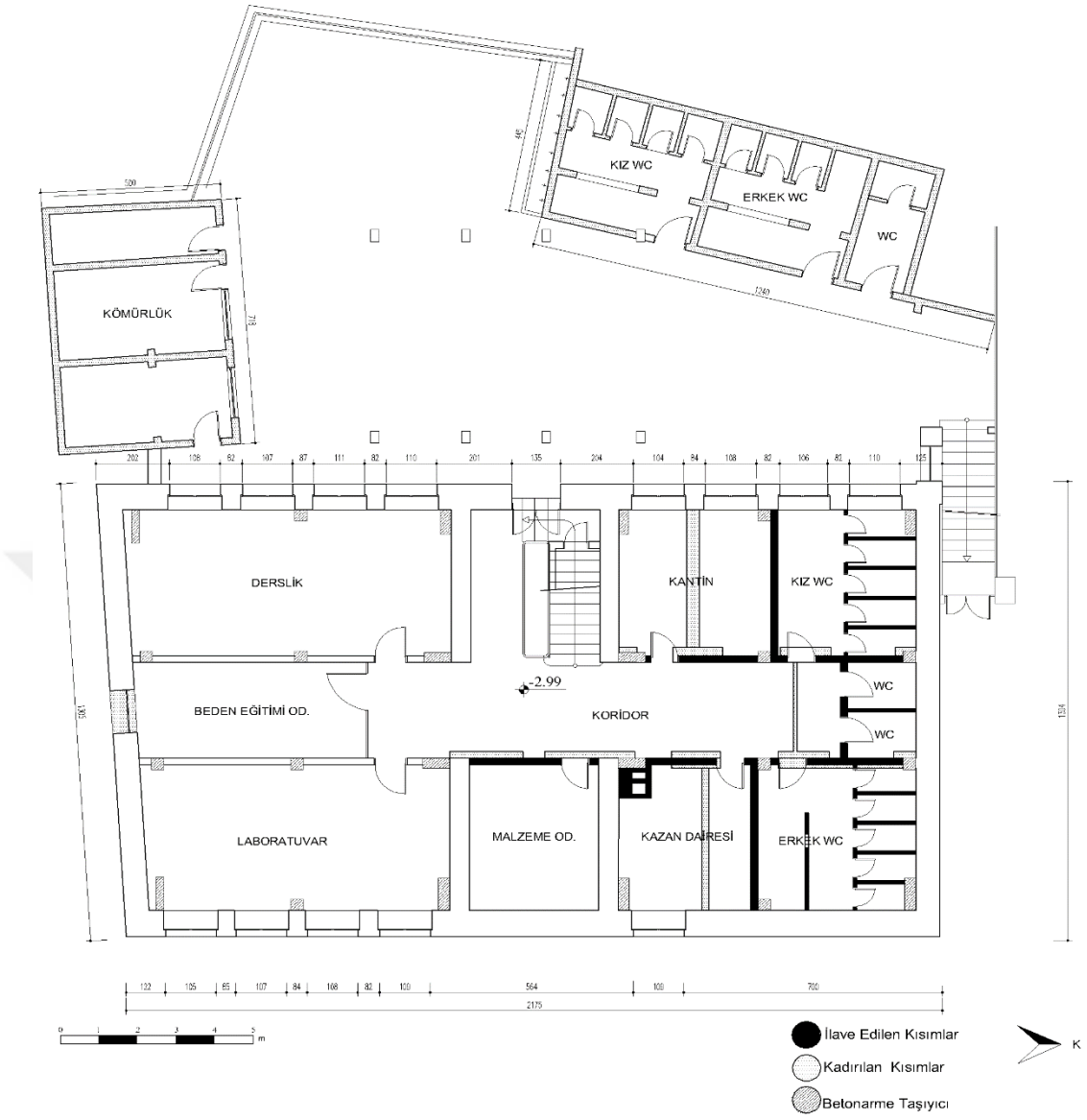

Şekil 3.164. Normal kat rehberlik ve derslikler (Şar, 2021).

Bodrum kattaki merdivenin arkasında, öğrenci girişi bulunmaktadır (Şekil 3.169). Girişin alt kısmına denk gelen mekan malzeme odası olarak kullanılırken, koridorun kuzeyine tuvaletler yerleştirilmiştir. Orijinal yapıda bahçede yer alan tuvaletler, restorasyon aşamasında bodrum katın kuzey kanadında çözümlenmiştir. Bu katta ayrıca beden eğitimi odası, kazan dairesi, kantin ve laboratuvar mekanları yer almaktadır (Şekil 3.165, Şekil 3.166, Şekil 3.167, Şekil 3.168).

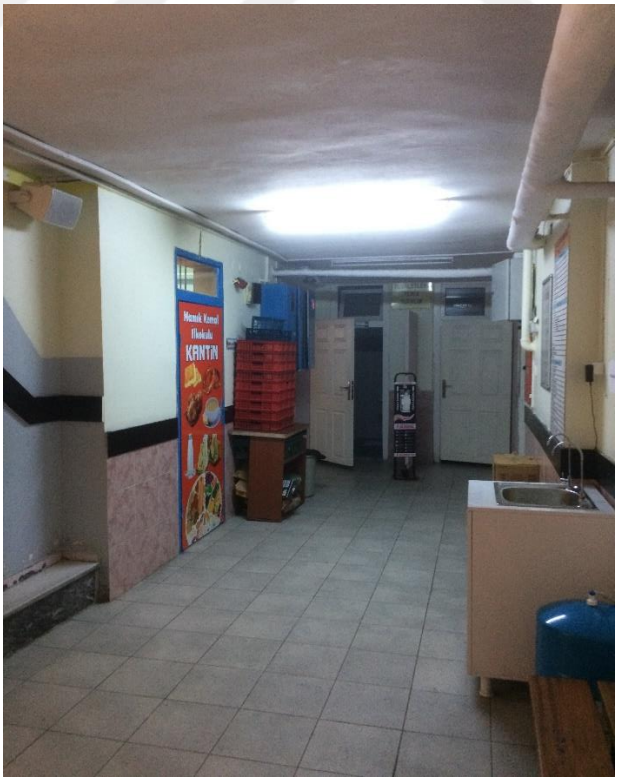
Şekil 3.165. Rölöve projesi bodrum kat planı (Şar, 2020).

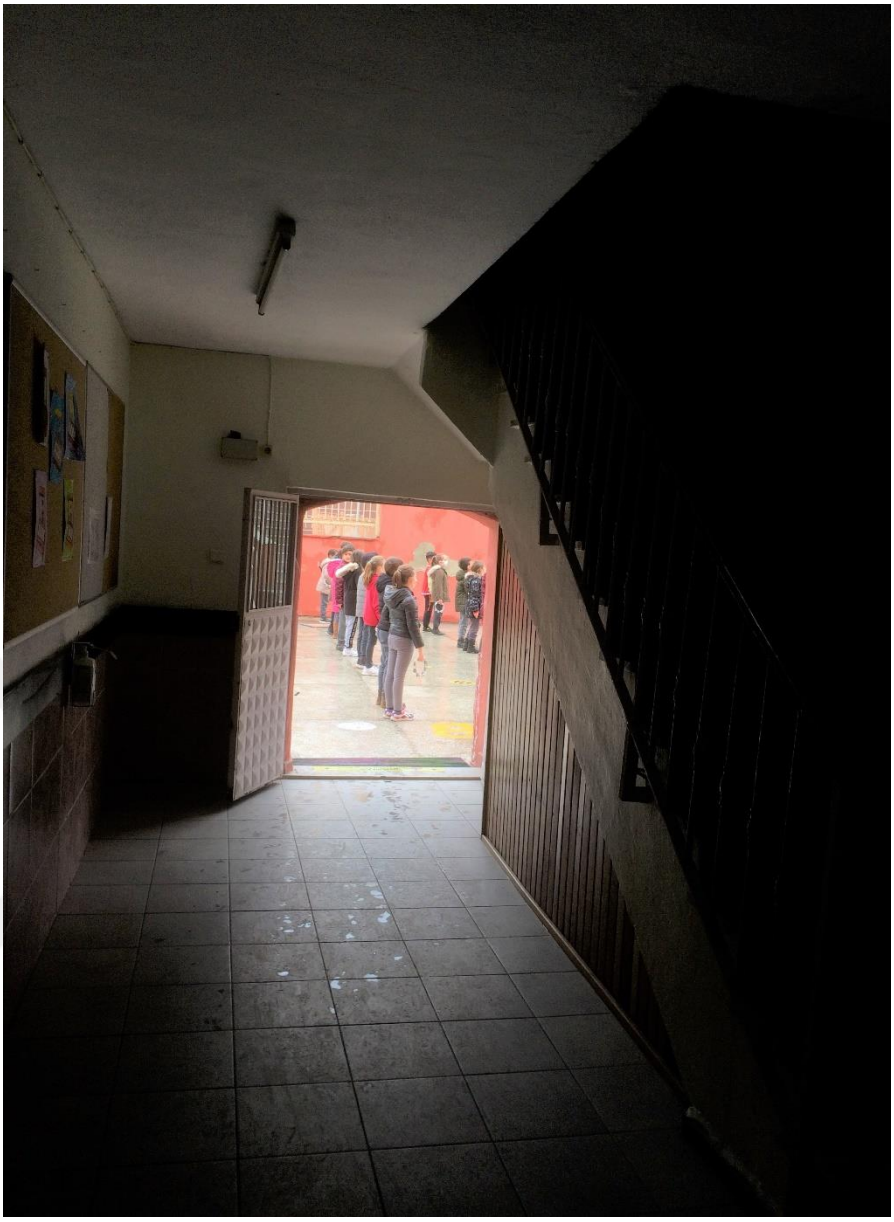
Şekil 3.166. Restorasyon projesi bodrum kat planı (Şar, 2020).

Şekil 3.167. Bodrum kat koridoru (Şar, 2021).

Şekil 3.168. Bodrum kat koridoru wc ve kantin (Şar, 2021).

Şekil 3.169. Bodrum kat öğrenci girişi (Şar, 2021).

3.2.4.4. Yapının Cephe Özellikleri

Yapının en dikkat çekici cephesi, üçgen alınlıklı giriş kısmının yer aldığı doğu cephesidir (Şekil 3.170, Şekil 3.171, Şekil 3.172). Girişin iki yanındaki iki plastr çatıya kadar devam etmektedir. Pencereler zemin ve birinci katta dikdörtgen formlu, bodrum katta ise basık kemerlidir. Pencerelerin denizlikleri cephe boyunca devam etmiş, cephe kat silmeleri ve plasterlerle hareketlendirilmiştir. Okulun bu cephesinden, deniz tarafına merdivenlerle ulaşım sağlanmaktadır (Şekil 3.172).

Şekil 3.170. Doğu cephesi çizimi (Şar, 2020).

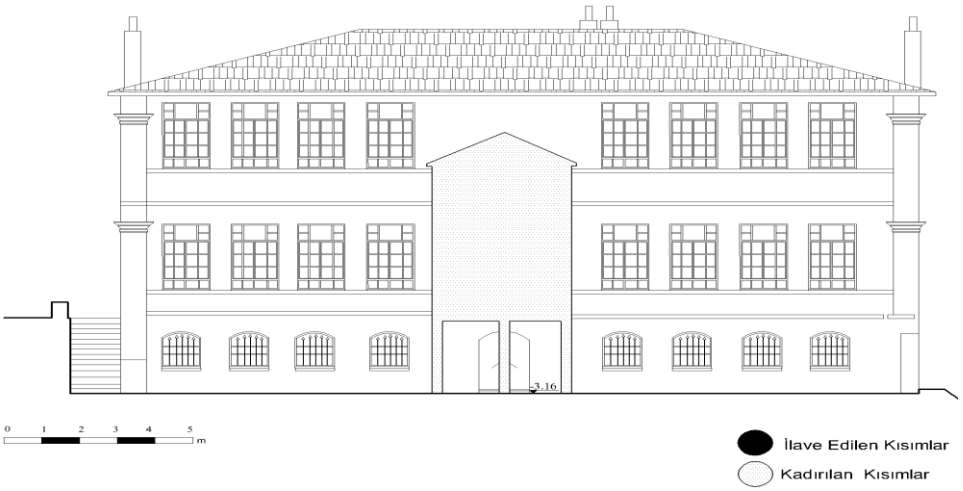

Şekil 3.171. Doğu cephesi (Şar, 2020).

Şekil 3.172.Güneydoğu cephesi (Şar, 2020).

Yapının batı cephesinde, doğu cephesindeki pencere sistemi ve kat silmeleri devam etmektedir (Şekil 3.173). Kuzey cephede zemin katta yer alan kapının üzerinde, diğer pencerelerle aynı formdaki arşiv penceresi yer almaktadır. Cephede kat silmeleri devam ettirilmiş, cephe plasterlerle hareketlendirilmiştir (Şekil 3.174, Şekil 3.175, Şekil 3.176).

Şekil 3.173. Batı cephesi çizimi (Şar, 2020).

Şekil 3.174. Kuzey cephesi çizimi (Şar, 2020).

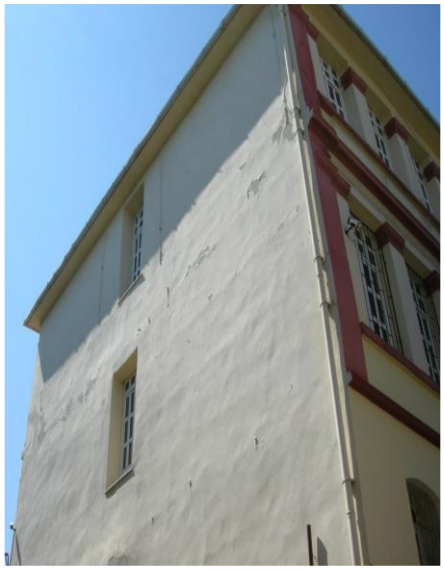

Şekil 3.175. Kuzeybatı cephesi (Şar, 2020).

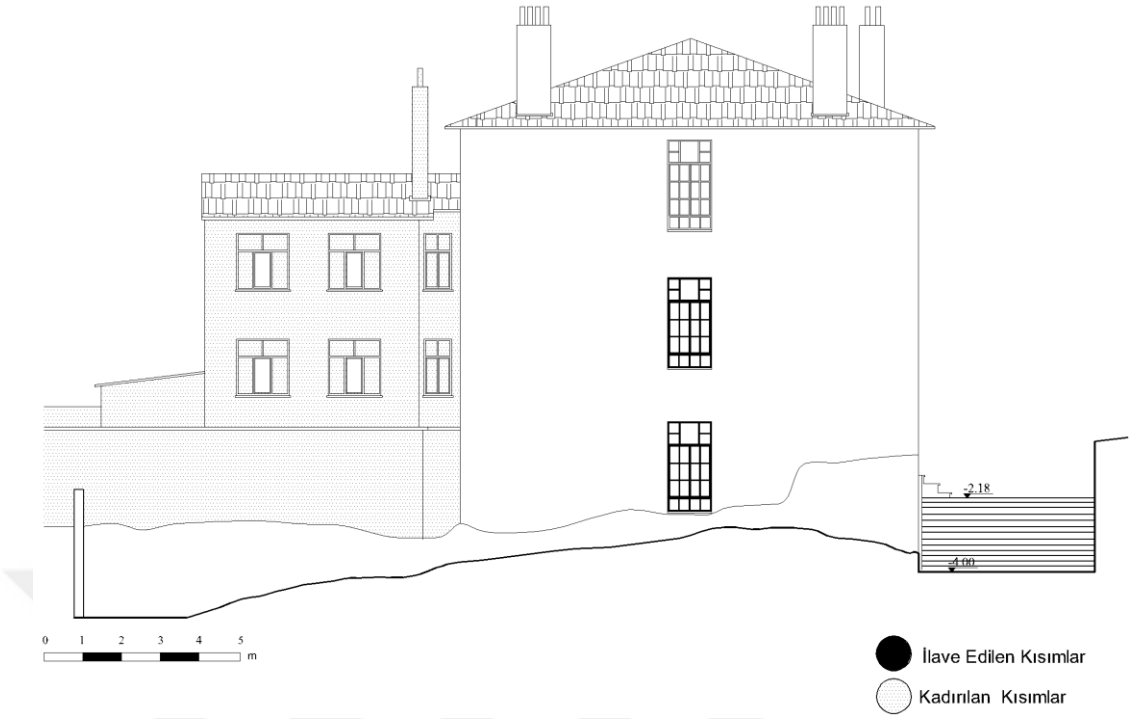

Şekil 3.176. Kuzeydoğu cephesi (Şar, 2020).

Restorasyon öncesinde, denize bakan güney cephenin birinci katında bir adet pencere bulunmaktadır (Şekil 3.178). Yapıya ait eski fotoğraflar incelendiğinde, bu cephenin başka bir yapıya bitişik olduğu görülmekte ve pencerenin sonraki dönemlerde yapıya ilave edildiği anlaşılmaktadır (Şekil 3.150). Bu pencere, restorasyon sırasında zemin kat ve bodrum katta tekrarlanmıştır (Şekil 3.177).

Şekil 3.177. Güney cephesi (Şar, 2020).

Şekil 3.178. Güney cephesi çizimi (Şar, 2020).

3.2.4.5. Yapıya Uygulanan Müdahaleler

Yapı, batı cephesine ek bina ilave edilerek yapılan uygulamalardan sonra, 1995 yılında esaslı bir tadilat görmüştür. Bu tadilatla ek bina kaldırılmış, bahçede bulunan tuvaletler kaldırılarak bina bünyesine alınmış, fazla bacalar kaldırılmış ve binanın iç kısmı betonarme ile güçlendirilmiştir. Bu yıldan önceki uygulamalarda bina ana girişinin yer aldığı giriş holü, müdür odası olarak kullanılmış ve bina girişi diğer taraftan verilmiştir. 1995 restorasyonunda bu mekan kaldırılarak, binanın doğu girişi aktif duruma getirilmiştir. Kuzey cephedeki giriş, kapı korunarak iptal edilmiştir. Koridorların sonlandığı kısımlar, her katta PVC malzemeyle kapatılarak gerekli mekan ihtiyaçları için değerlendirilmiştir. Yapının denize bakan güney cephesinde, zemin ve bodrum kat hizasında pencere ilaveleri yapılmıştır.

BÖLÜM 4

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

19. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin batılı devletlerle etkileşim haline girdiği ve batıya ulaşma çabaları gereğince, siyasi ve kültürel alanda yeniliklerin getirildiği bir dönem olmuştur. Başta askeri alanda getirilen yenilikler, sonrasında hemen her alanda kendini göstermiştir. Tanzimat Fermanı ile birlikte Osmanlı tebaasında bulunan tüm halkın eşit haklara sahip olması, toplum yapısında kültürel anlamda değişime sebep olmuştur. Islahat Fermanı'nın yayınlanmasından sonra, eğitim alanında da yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu fermanla birlikte gayrimüslimlere, herhangi bir izne tabi olmaksızın okul açabilme hakkı tanınmıştır. Sonrasında yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile gayrimüslim ve yabancı devlet okullarının denetimi Maarif Nezareti'ne verilmiştir.

Cumhuriyet öncesinde gayrimüslim nüfusun çoğunlukta olduğu Edirne Vilayeti, gayrimüslimlere ait sivil ve umumi yapıların yoğun olarak görüldüğü bölgelerden biridir. 1893 nüfus sayımları esas alındığında Edirne Vilayeti genelinde Müslüman nüfusun 434366 kişiden, gayrimüslim nüfusun ise 401675 kişiden oluştuğu görülmektedir (Çizelge 2.3). Gayrimüslim nüfusun en yoğun olduğu sancakları 11865 kişi ile Edirne Sancağı, 89002 kişi ile Kırkkilise Sancağı ve 63624 kişi ile Gelibolu Sancağı olarak sıralamak mümkündür. Nüfus yoğunluğunun en az görüldüğü sancak ise 36542 kişi ile Gümülcine Sancağı'dır. Ancak sancakların nüfus yoğunlukları yüzdelik olarak değerlendirildiğinde, %71 oranla gayrimüslim nüfus yoğunluğunun en çok Kırkkilise ve Gelibolu sancaklarında olduğunu görülmektedir. Müslüman nüfusun yoğun olarak bulunduğu tek sancak, %85'lik bir oran ile Gümülcine Sancağı'dır. Gümülcine Sancağı haricindeki tüm sancaklarda gayrimüslim nüfusun en büyük kısmını Rumlar oluşturmaktadır. Gümülcine Sancağı'nda ise Bulgarlara ait nüfus oranı daha yüksektir. Tüm sancaklarda Rumlardan sonra en yüksek oranı Bulgarlar

oluşturmaktayken, Tekfurdağı Sancağı'nda Rumlardan sonra en yoğun nüfus Ermenilere aittir (Çizelge 4.1).

Çizelge 4. 1. Edirne Vilayeti'ne bağlı sancakların nüfus oranları.[66]

SANCAKLAR	GAYRİMÜSLİM NÜFUS ORANI					MÜSLÜMAN NÜFUS ORANI
	RUM	ERMENİ	YAHUDİ	BULGAR	DİĞER	
EDİRNE	32%	2%	4%	13%		49%
KIRKKİLİSE	43%		1%	27%		29%
TEKFURDAĞI	38%	11%	2%	4%	1%	44%
GELİBOLU	66%	1%	2%	2%		29%
GÜMÜLCİNE	4%			9%	2%	85%

Edirne Vilayeti'nde bulunan konsolosluklar, ticari limanlar ve Şark Demiryolu inşaatı çalışmaları, bölgenin kozmopolit bir nüfus yapısına sahip olmasına sebep olmuştur. Vilayet coğrafi konumu sebebiyle, Balkan savaşları sonrasında en çok göç alan bölge olmuştur. Savaşlar sonrasında göç eden yurttaşların %80'i Edirne Vilayeti'ne yerleştirilmiştir. Yurdu terkeden gayrimüslimlere ait yapıların büyük bir kısmı Avrupa'dan göç eden yurttaşların iskan ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere değerlendirilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra, değişen ihtiyaçlar doğrultusunda yeni binalar inşa edilmiş ve kullanılır durumda olan birçok mevcut bina onarılarak ihtiyaçlara uygun şekilde hizmete sunulmuştur.

Islahat Femanı ile birlikte, gayrimüslim okulları ve yabancı okulların sayısında ciddi bir artış olmuş, bir çok bölgede okul açma girişiminde bulunulmuştur. Edirne Vilayeti'nde bulunan gayrimüslim ve yabancı devlet okullarını konu alan bu çalışmada, öncelikle arşiv belgeleri derlenerek, bu dönemde Edirne Vilayetinde açılan gayrimüslim okulları ve yabancı okulların tespiti yapılmıştır. Okullara ait çizimler çalışma içerisinde sunulmuştur.Yapılan araştırmalarda, Edirne Sancağı'nda Rum,

[66] Karpat (2010) tarafından elde edilen veriler, Esra Şar tarafından derlenerek çizelge haline getirilmiştir.

Ermeni, Yahudi, Fransız, Alman, İtalyan, İngiliz, Bulgar ve Avusturya; Kırkkilise Sancağı'nda Rum, Yahudi ve Bulgar; Tekfurdağı Sancağı'nda Rum, Ermeni, Yahudi ve Bulgar; Gelibolu Sancağı'nda Rum, Ermeni, Yahudi ve Fransız; Gümülcine Sancağı'nda Rum, Ermeni, Yahudi ve Bulgar; Dedeağaç Sancağı'nda Rum, Ermeni, Bulgar ve Fransız okullarının bulunduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4. 2. Edirne Vilayeti'ne bağlı sancaklarda açılan okullar.

SANCAKLAR	GAYRİMÜSLİM MEKTEPLERİ	YABANCI DEVLET OKULLARI
EDİRNE	Rum, Ermeni, Yahudi	Fransız, Alman, İtalyan, İngiliz, Bulgar, Acusturya
KIRKKİLİSE	Rum, Yahudi	Bulgar
TEKFURDAĞI	Rumi Ermeni, Yahudi	Bulgar
GELİBOLU	Rum, Ermeni Yahudi	Fransız
GÜMÜLCİNE	Rum, Ermeni, Yahudi	Bulgar
DEDEAĞAÇ	Rum,Ermeni	Bulgar, Fransız

Yabancı devletlerin en çok okul açtığı sancağın Edirne Sancağı olduğu görülmektedir. Bulgar okullarının, Gelibolu Sancağı haricindeki tüm sancaklarda yer aldığı tespit edilmektedir. Bulgaristan'dan sonra vilayette en çok okul açan devlet Fransa'dır. Gayrimüslim mektepleri üzerinden değerlendirme yapıldığında, Ermenilere ait okulların, nüfusun yoğunluğuna bağlı olarak yüksek oranla Tekfurdağı Sancağı'nda bulunduğu görülmektedir. En düşük Ermeni nüfus oranına sahip olan sancaklardan Kırkkilise Sancağı'nda Ermenilere ait okul bulunmazken, 330 kişilik Ermeni nüfusa sahip olan Gümülcine Sancağı'nda bir Ermeni okulu mevcuttur. Gümülcine Sancağı haricindeki tüm sancaklarda en fazla nüfusa sahip olan Rumların, her sancakta okulu mevcuttur. Dedeağaç Sancağı haricindeki tüm sancaklarda Yahudilere ait okul bulunmaktadır.

Tüm sancaklarda açılan okulların tespiti yapıldıktan sonra, 19. ve 20. yüzyıllarda Edirne Vilayeti'ne ait sancaklarda inşa edilen ve günümüzde özgün işlevini sürdüren yapılar ele alınmıştır. Bu kapsamda Edirne Sancağı'nda 4 adet, Tekfurdağı Sancağı'nda 4 adet olmak üzere 8 adet okul saptanmıştır (Çizelge 4.3). Edirne'de Bulgar Okulu, Alman Okulu, Avusturya Okulu ve Yahudi Okulu tespit edilmiştir.

Tekirdağ'da da 2 adet Ermeni Okulu ve 2 adet Rum Okulu çalışma kapsamına alınmıştır (Çizelge 4.4, Çizelge 4.5).

Çizelge 4.3. Günümüzde özgün işleviyle kullanılan yapılar.

SANCAĞI	İSMİ	KURULUŞ YILI	KURUCU	YAPIYA AİT EK BİNALAR	OKUL HARİCİNDE KULLANILDIĞI İŞLEVLER
EDİRNE	Bulgar Katolik Mektebi (Polak Mektep)	1862	Polonyalı Resüreksiyonnistler	Kilise	Hatane Tütün Deposu
	Edirne Alliance Erkek Okulu	1867	Alliance Israelite Universelle		Askeri Hastane
	Souers De Charite De Agram (Maria Lorda Binası)	1889-1910	Avusturya Devleti		
	Alman Mektebi	1897	Almanya Devleti	Lojman Yemekhane	
TEKİRDAĞ	Surp Takavor Kilisesi Mektebi (Hovhanyan)	1866	Rum Patrikhanesi Maliyet: Todor Bedi	Kilise	Yetimhane Askeri Hastane
	Haç Kilisesi Mektebi (Hisusyan)	1866	Ermeni Haç Kilisesi Vakfı	Kilise	Bulgar Ordusuna Ait Kışla
	Rum Okulu	1909			
	Yorgiatum (Rum Okulu)	1912	Rum Patrikhanesi Maliyet:İstavri Yorgi		Hastane Adliye

Çizelge 4. 4. Tekirdağ'da özgün işleviyle kullanılan yapılar.

	OKULUN İSMİ	GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIMI	
ERMENİ MEKTEBİ	SURP TAKAVOR KİLİSESİ MEKTEBİ	İNÖNÜ ORTAOKULU	
	HAÇ KİLİSESİ MEKTEBİ	YAHYA KEMAL BEYATLI ANAOKULU	
RUM MEKTEBİ	RUM MEKTEBİ	NAMIK KEMAL İLKOKULU	
	YORGİATUM	ERTUĞRUL İLKOKULU	

Çizelge 4. 5. Edirne'de özgün işleviyle kullanılan yapılar.

	OKULUN İSMİ	GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIMI	
BULGAR OKULU	BULGAR KATOLİK MEKTEBİ	I. MURAT ANADOLU LİSESİ	
YAHUDİ OKULU	EDİRNE ALLIANCE ERKEK OKULU	İNÖNÜ İLKOKULU	
AVUSTURYA OKULU	MARİA LORDA	EDİRNE SOSYAL BİLİMLER LİSESİ	
ALMAN OKULU	ALMAN MEKTEBİ	MUSTAFA NECATİ İLKOKULU	

Belirli bir süre eğitim yapısı olarak kullanılan ancak günümüzde işlevi değişen okullar çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Ancak bu yapıların mevcut durumlarına 2. bölümde ana hatlarıyla yer verilmiştir. Günümüzde Edirne VIP Polis Evi olarak kullanılan Zappion Kız Okulu (Şekil 2.3), uzun yıllar Fevzi Paşa İlkokulu olarak kullanılan ve günümüzde Şehit Mustafa Tezgider Sosyal Dayanişma Merkezi olarak hizmet veren Hacı Yorgi Okulu (Şekil 2.5) günümüzde İlim Yayma Cemiyeti İsmet Kaan Yükseköğretim Yurdu olarak hizmet veren Bulgar Ortodoks Mektebi (Şekil 2.13) Edirne'de tespiti yapılan okullardır. Kırklareli'de farklı işlevle kullanılan yapı ise, uzun süre Vali Faik Üstün İlkokulu olarak kullanılan ve geçirdiği yangın sonrasında yapılan restorasyon çalışmasının ardından Thrace Konak Hotel ve Spa olarak hizmet veren Astiki Scholi'dir (Şekil 2.37) (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Günümüzde farklı işlevle kullanılan yapılar.

	OKULUN İSMİ	**GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIMI**	
EDİRNE	Zappion Kız Okulu	Edirne VIP Polis Evi	
	Hacı Yorgi Okulu	Şehit Mustafa Tezgider Sosyal Dayanışma Merkezi	
	Bulgar Ortodoks Mektebi	İlim Yayma Cemiyeti İsmet Kaan Yükseköğretim Yurdu	
KIRKLARELİ	Astiki Scholi	Thrace Konak Hotel ve Spa	

Edirne Vilayeti sancaklarından olan Gümülcine ve Dedeağaç sancakları, günümüzde Yunanistan sınırlarında bulunmaktadır. Buradaki okullar 2. bölümde genel anlamıyla ele alınmış, araştırma izni konusundaki engeller nedeniyle mevcut kullanımları çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Araştırmalardan elde edilen veriler doğrultusunda, yapıların günümüze kadar geçirdiği onarımlar sonucunda biçimlenen mevcut durumları değerlendirilmiş, aynı dönemde İstanbul ve Anadolu'da açılan diğer okullarla karşılaştırmaları yapılarak analiz edilmiştir.

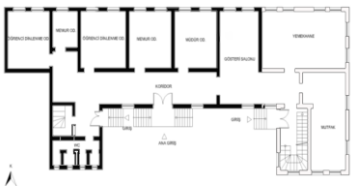
Edirne Sancağı'nda ele alınan Bulgar Katolik Mektebi- Polak Mektep (I. Murat Anadolu Lisesi), Souers de Charite de Agram-Maria Lorda Binası (Edirne Sosyal Bilimler Lisesi), Edirne Alliance Erkek Okulu (İnönü İlkokulu), Alman Mektebi (Mustafa Necati İlkokulu) ve Tekfurdağı Sancağı'nda ele alınan Yorgiatum Mektebi

(Ertuğrul İlkokulu) , Hovhanyan Mektebi (İnönü Ortaokulu), Hisusyan Mektebi (Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu) ve Rum Mektebi (Namık Kemal İlkokulu) günümüzde özgün işlevleriyle hizmet vermeye devam eden eğitim yapılarıdır. Bu yapıların bir kısmı farklı dönemlerde eğitim haricindeki işlevler için de kullanılmışlardır. Vilayetin, 1828- 1829 ve 1878-1879 yıllarında Ruslar, 1912 yılında Bulgarlar ve 1920 yılında Yunanlar tarafından işgal edilmesi sebebiyle, bu kullanımlar çoğunlukla hastane, kışla ve yetimhane olarak gerçekleşmiştir. İhtiyaçlara cevap verilebilmesi adına, yapılarda farklı dönemlerde tadilatlar gerçekleşmiş ve bazı mekan ilaveleri yapılmıştır. Bu ilavelerin derslik, orijinal yapılarda yapı bahçesinde düzenlenen tuvalet mekanları ve kantin gibi, günümüz için zorunlu olan ihtiyaçlardan kaynaklandığı görülmektedir.

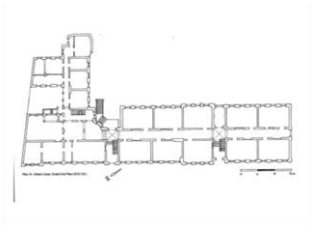
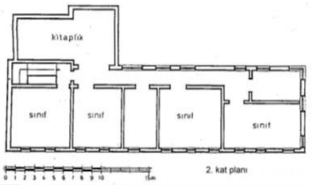
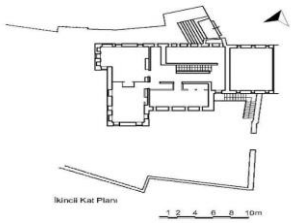
Yapıların tamamına ait proje müellif bilgilerine ulaşılamamıştır. Arşiv belgelerinde, okullara ait ruhsat talepleri için sunulan proje çizimleri üzerinde, Souers de Charite de Agram-Maria Lorda Binası'nın proje müelllifinin ismi G. Spiros olarak görülmektedir. İsmi geçen mimar hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır. Arşivlerde yer alan projeler incelendiğinde, Bulgar Katolik Mektebi- Polak Mektep'in projelerini hazırlayan mühendisin imzası görülmektedir. Ancak mühendisle ilgili daha detaylı bilgiye ulaşılamamıştır.

Bulgar Katolik Mektebi (I. Murat Anadolu Lisesi), Souers de Charite de Agram- Maria Lorda Binası (Edirne Sosyal Bilimler Lisesi) ve Haç Kilisesi Mektebi (Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu), özgün haliyle L formunda plan tipine sahip yapılardır (Çizelge 4.7). Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu binası, 1961 yılında yapılan ek derslik ilavesiyle U formunda plan tipine dönüştürülmüştür. L formunda plan tipini İstanbul ve Anadolu'da aynı dönemde inşa edilmiş bir çok gayrimüslim cemaat mektebi ve yabancı devlet okulunda görmek mümkündür. Beyoğlu Alman Okulu, Galata Musevi Okulu ve Gaziantep Amerikan Kız Okulu L plan tipine sahip olan diğer okul örnekleridir (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.7. Edirne Vilayeti'deki L formunda plan tipine sahip okullar.

OKULUN ADI	PLAN TİPİ	
Bulgar Katolik Mektebi (I. Murat Anadolu Lisesi)	L FORMU	
Maria Lorda Binası (Edirne Sosyal Bilimler Lisesi)		
Haç Kilisesi Mektebi (Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu)		

Çizelge 4.8. L formunda plan tipine sahip olan diğer bölgelerdeki okullar. [67]

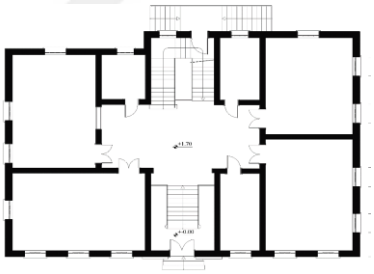
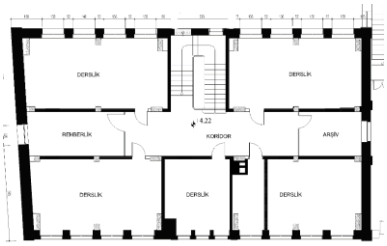
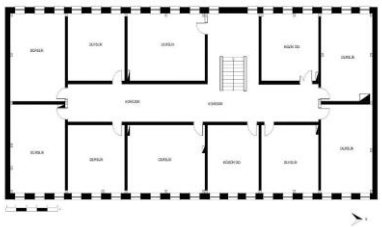
	OKULUN ADI	PLAN TİPİ	
İSTANBUL	**Beyoğlu Alman Okulu**	**L FORMU**	
İSTANBUL	**Galata Musevi Okulu**		
GAZİANTEP	**Gaziantep Amerikan Kız Okulu**		

Alman Okulu (Mustafa Necati İlkokulu), Yorgiatum (Ertuğrul İlkokulu), Surp Takavor Kilisesi Mektebi (İnönü Ortaokulu) ve Rum Okulu (Namık Kemal İlkokulu) yapıları özgün haliyle dikdörtgen formunda plan tipine sahip yapılardır (Çizelge 4.9). İnönü Ortaokulu sonradan yapılan ek derslik ilavesiyle L formunda plan tipine dönüştürülmüştür. Hatay Yoğunoluk Fransız Okulu, Osmaniye Düziçi Alman Okulu, Beyoğlu Eseyan Ermeni Kız Okulu ve Pangaltı Ermeni Katolik Okulu'nu bu plan

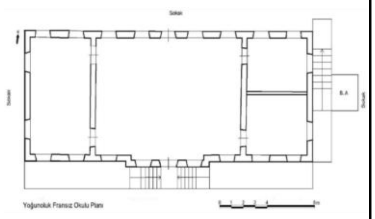
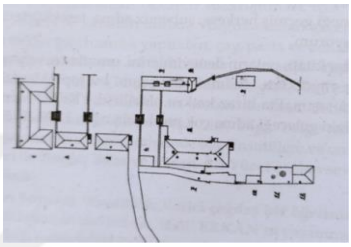
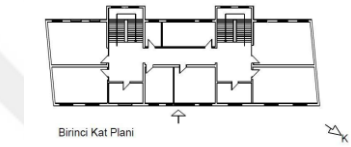
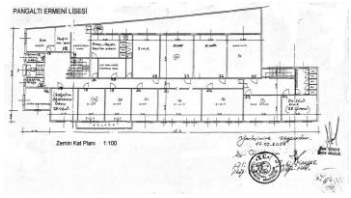
[67] Tablo içerisindeki kat planları, Yılmaz (2001), Erkan (2009) ve Özkan (2021)'in çalışmalarından alınarak düzenlenmiştir.

formuna sahip Anadolu ve İstanbul'da bulunan okullara örnek olarak göstermek mümkündür (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.9. Edirne Vilayeti'ndeki dikdörtgen formunda plan tipine sahip yapılar.

OKULUN ADI	PLAN TİPİ	
Alman Okulu (Mustafa Necati İlkokulu)	DİKDÖRTGEN FORMLU	
Yorgiatum (Ertuğrul İlkokulu)		
Rum Okulu (Namık Kemal İlkokulu)		
Surp Takavor Kilisesi Mektebi (İnönü Ortaokulu)		

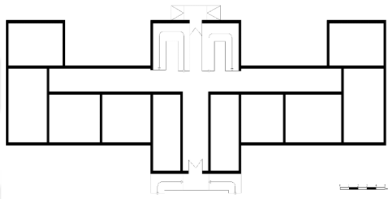
Çizelge 4.10. Dikdörtgen formunda plan tipine sahip olan diğer bölgelerdeki okullar.[68]

	OKULUN ADI	PLAN TİPİ	
HATAY	**Hatay Yoğunluk Fransız Okulu**	**DİKDÖRTGEN FORMLU**	
OSMANİYE	**Osmaniye Düziiçi Alman Okulu**		
İSTANBUL	**Beyoğlu Esayan Ermeni Kız Okulu**		
İSTANBUL	**Pangaltı Ermeni Katolik Okulu**		

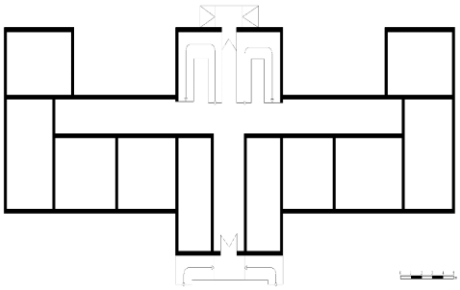
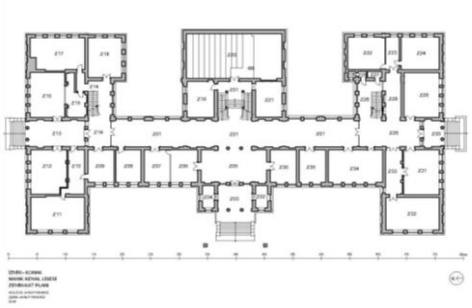
[68] Tablo içerisindeki kat planları, Özkan (2021), Bozkurt vd. (2015) ve Erkan (2009)'ın çalışmalarından alınarak düzenlenmiştir.

Çalışma kapsamında yer alan okullardan sadece Edirne Alliance Erkek Okulu (İnönü İlkokulu) T formunda plan tipine sahiptir (Çizelge 4.11). Yapının özgün planı günümüzde İzmir Namık Kemal Lisesi olarak hizmet veren Rum Evangelik Okulu ile benzerlik göstermektedir (Çizelge 4.12). Yapının sağ ve sol kanadında ön cepheye uzanan ve yapıya H formunu veren kısımlar Edirne İnönü İlkokulu planında mevcut değildir.

Çizelge 4.11. Edirne Vilayetin'deki T formunda plan tipine sahip yapılar.

OKULUN ADI	**PLAN TİPİ**	
Edirne Alliance Erkek Okulu (İnönü İlkokulu)	**T FORMLU**	

Çizelge 4.12. Edirne Alliance Erkek Okulu ve İzmir Rum Evangelik Okulu plan tipleri.[69]

EDİRNE ALLIANCE ERKEK OKULU	**İZMİR RUM EVANGELİK OKULU**
	

[69] Tabloda bulunan İzmir Rum Evangelik Okulu kat planı çizimi, Özel (2018)'in çalışmasından alınarak düzenlenmiştir.

Bu dönemde Osmanlı topraklarında açılan gayrimüslim mektepleri ve yabancı devlet okullarının büyük bir kısmı bünyesinde kilise yapısı barındırmaktadır. Çalışma içerisinde yer alan okullardan Edirne'de bulunan Bulgar Katolik Mektebi (Polak Mektep), Tekirdağ'da bulunan Surp Takavor Kilisesi Mektebi (Hovhanyan) ve Haç Kilisesi Mektebi (Hisusyan), mevcut olan kilise binasının yanına sonradan inşa edilen eğitim yapılarıdır. Tekirdağ'da bulunan okulların kiliseleri günümüze ulaşamamıştır. Ancak Edirne'de bulunan Bulgar Katolik Mektebi'ne ait kilise, çan kulesi kaldırılarak konferans salonu olarak işlevlendirilmiştir.

Bulgar Katolik Mektebi'nin (Polak Mektep) avlusunda yer alan kilise, okulun inşasından öncesine tarihlenen Katolik Bulgar Kilisesi'dir (Büktel, 2019: 90). Surp Takavor Kilisesi Mektebi (Hovhanyan), orada mevcut olan Surp Takavor Kilisesi avlusuna, Haç Kilisesi Mektebi (Hisusyan) ise Surp Haç Kilisesi avlusuna inşa edilmiştir.

Beyoğlu Ayios Konstantine Rum Ortodoks Kilisesi avlusuna inşa edilen Beyoğlu Aya Konstantine Rum Okulu (Erkan, 2009: 128), Mersin St. Antuan Kilisesi avlusuna inşa edilen Latin Katolik Erkek ve Kız Okulları (Özkan, 2021: 135), Aziz Paulus- Aziz Petrus Kilisesi avlusuna inşa edilen Şanlıurfa Süryani Mektebi (Özkan, 2021:225) ve St. Mary Kilisesi avlusuna inşa edilen Gaziantep Hayganuşyan Mektebi (Özkan, 2021:234) kilise avlusuna inşa edilen diğer okul örneklerindendir.

Edirne Karaağaç'ta bulunan ve günümüzde Mustafa Necati İlkokulu olarak hizmet veren okul, Almanya Devleti tarafından Şark Demiryolları inşaatında çalışan Avusturya Kumpanyası'nda görevli personelin çocukları için inşa edilmiştir. Almanya tarafından açılan okulların büyük bir kısmı, Edirne örneğinde olduğu gibi yakınındaki demiryolu inşaatında görevli personelin çocuklarına eğitim vermek amacıyla açılmıştır. 1875 yılında Yedikule-Samatya demiryolu hattı çalışanları içi açılan Yedikule Alman Okulu, 1895 yılında ruhsat alan Haydarpaşa Alman Okulu ve 1902 yılında Bağdat demiryolu hattında çalışan personelin çocuklarına eğitim vermek amacıyla açılan Osmaniye Düziçi Alman Okulu, demiryolu inşaatı çevresinde açılan diğer Alman okullarına örnek olarak gösterilebilir.

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında inşa edilen gayrimüslim mektepleri ve yabancı devlet okullarının cepheleri, büyük oranda Neo- Klasik üslubu yansıtmaktadır. Ancak özellikle taşrada bulunan gayrimüslim eğitim yaplarında bölgedeki geleneksel mimariyle benzerlikler göze çarpmaktadır. Cephede uygulanan dilimli kaş kemerli pencereleri ile Şanlıurfa Süryani Mektebi'ni ve cephesinde, yörede kuş takası olarak adlandırılan küçük pencere açıklıklarını görebildiğimiz Gaziantep Birinci Amerikan Kız Okulu'nu geleneksel mimariyle benzerlik gösteren yapılara örnek olarak göstermek mümkündür (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. Gaziantep Birinci Amerikan Kız Okulu (Özkan, 2021: 60).

Çalışma kapsamında incelenen sekiz okuldan üçü yabancı devlet okulu olup, diğer beş okul gayrimüslim cemaat okuludur. Okulların cephe özellikleri ele alındığında ayırt edici özellikler bulunmamakta olup, aynı dönemde İstanbul'da inşa edilen gayrimüslim cemaat okulları ve yabancı okullarla birlikte, bu dönemde Osmanlı Devleti tarafından inşa edilen okullarda da gözlemlendiği gibi 19.yüzyıl mimari üslubunun yansımaları göze çarpmaktadır (Şekil 4.2, Şekil 4.3, Şekil 4.4, Şekil 4.5). Vilayette aynı dönemde Osmanlı Devleti tarafından inşa edilen okullara örnek olarak, Kırklareli Kocahıdır İlköğretim Okulu, Edirne Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Edirne Ticaret Lisesi ve Edirne Atatürk Ortaokulu'nu göstermek mümkündür. Tüm dönem yapılarının cephelerinde, üçgen alınlıklar, kemerli pencereler, kat arası silmeleri, plastrlar gibi Neo- Klasik unsurların uygulandığı görülmektedir.

Şekil 4.2. Kırklareli Kocahıdır İlköğretim Okulu[70] (Doğan, 2010:264).

Şekil 4.3. Edirne Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi [71] (Çinko ve Eres, 2022:116).

[70] 1906 yılında açılan Hamidiye Mekteb-i Kebir-i İbtidaiyesi.
[71] 1895 yılında açılan Hamidiye Sanayi Okulu.

Şekil 4.4. Edirne Ticaret Lisesi [72] (Gökşen, 2017:44).

Şekil 4.5. Edirne Atatürk Ortaokulu[73] (Gökşen, 2017:24).

[72] 1910 yılında açılan İttihat Ve Terakki Mektebi

[73] 1882 yılında inşa edilen yapı, 1910 yılında yapılan kat ilavesiyle Mekteb-i Sultani adıyla eğitim vermiştir.

Bina girişleri, Alman Mektebi (Mustafa Necati İlkokulu) haricindeki tüm okullarda özellikle vurgulanmıştır. Alman Mektebi'nin cephesi diğer okullara göre daha sade bir görünüm sergilemektedir. Her ikisi de Tekirdağ'da bulunan Rum okulları olan Yorgiatum (Ertuğrul İlkokulu) ve Rum Mektebi'nde (Namık Kemal İlkokulu) giriş kısmında üçgen alınlık uygulanmıştır. Bulgar Katolik Mektebi (I. Murat Anadolu Lisesi), Souers de Charite de Agram- Maria Lorda Binası (Edirne Sosyal Bilimler Lisesi), Edirne Alliance Erkek Okulu (İnönü İlkokulu), Surp Takavor Kilisesi Mektebi (İnönü Ortaokulu) ve Haç Kilisesi Mektebi (Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu) giriş kısımlarında kemer ve kilit taşı uygulanmıştır (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Okulların bina girişleri.

<table>
<tr><th colspan="3">TEKİRDAĞ</th><th colspan="3">EDİRNE</th></tr>
<tr><td>YORGİATUM
(ERTUĞRUL İLKOKULU)</td><td rowspan="2">ÜÇGEN ALINLIKLI GİRİŞ</td><td> </td><td>MARİA LORDA
(EDİRNE SOYAL BİLİMLER LİSESİ)</td><td rowspan="4">KEMERLİ GİRİŞ</td><td> </td></tr>
<tr><td>RUM OKULU
(NAMIK KEMAL İLKOKULU)</td><td> </td><td>BULGAR KATOLİK MEKTEBİ
(I. MURAT ANADOLU LİSESİ)</td><td> </td></tr>
<tr><td>SURP TAKAVOR KİLİSESİ MEKTEBİ
(İNÖNÜ ORTAOKULU)</td><td rowspan="2">KEMERLİ GİRİŞ</td><td> </td><td>EDİRNE ALLIANCE ERKEK OKULU
(İNÖNÜ İLKOKULU)</td><td> </td></tr>
<tr><td>HAÇ KİLİSESİ MEKTEBİ
(YAHYA KEMAL BEYATLI ANAOKULU)</td><td> </td><td>ALMAN MEKTEBİ
(MUTAFA NECATİ İLKOKULU)</td><td> </td></tr>
</table>

Bulgar Katolik Mektebi (I. Murat Anadolu Lisesi) giriş kapısının her iki yanında yer alan kemerli dar pencere, giriş holünü aydınlatmakla birlikte giriş kısmının vurgulanmasına katkı sağlamaktadır. Aynı uygulamayı Konya Fransız Erkek Mektebi'nin giriş kısmında gözlemlemek mümkündür (Şekil 4.6).

Edirne Bulgar Katolik Mektebi	Konya Fransız Erkek Mektebi Girişi
	

Şekil 4.6. Edirne Bulgar Katolik Mektebi ve Konya Fransız Erkek Mektebi bina girişleri (Şar, 2022) (Yağcı, 2020: 312).

Yapıların cephelerinde basık kemerli, dairesel kemerli, dikdörtgen ve üçgen alınlıklı pencereler uygulanmıştır. Çoğunlukla farklı pencere tiplerinin cephede bir arada uygulandığı görülmektedir. Alman Mektebi'nin (Mustafa Necati İlkokulu) ana bina cephesinde, Yorgiatum (Ertuğrul İlkokulu) ve Haç Kilisesi Mektebi (Yahya Kemal Beyatlı Anaokulu) cephesinde sadece basık kemerli pencereler kullanılmıştır. Haç Kilisesi Mektebi'nin güney batı cephesinde dar ve basık kemerli pencere yerleşimi ve çan kulesi, İstanbul Karagözyan Ermeni Okulu'nun batı kanadındaki kule kısmıyla benzerlik göstermektedir (Şekil 4.7). Şanlıurfa Süryani Mektebi, Kahramanmaraş Amerikan Kız Koleji ve İstanbul Kurtuluş Rum Okulu'nu cephesinde basık kemerli pencerelerin uygulandığı diğer okullara örnek olarak göstermek mümkündür (Şekil 4.8, Şekil 4.9, Şekil 4.10).

HAÇ KİLİSESİ MEKTEBİ GÜNEYBATI CEPHESİ	KARAGÖZYAN ERMENİ OKULU BATI CEPHESİ
	

Şekil 4.7. Haç Kilisesi Mektebi ve Karagözyan Ermeni Okulu'nun cepheleri (Şar, 2020) (Erkan, 2009: 195).

Şekil 4.8. Şanlıurfa Süryani Mektebi (Özkan, 2021: 228).

Şekil 4.9. Kahramanmaraş Amerikan Kız Koleji (Özkan, 2021: 70).

Şekil 4.10. Kurtuluş Rum Okulu (Erkan, 2009: 144).

Rum Mektebi'nin (Namık Kemal İlkokulu) cephesi ise tamamen dikdörtgen formunda pencerelerden oluşmakta olup, sadece bodrum katta basık kemerli pencereler kullanılmıştır. Surp Takavor Kilisesi Mektebi'nin (İnönü Ortaokulu) cephesi sadece dairesel kemerli pencerelerden oluşmaktadır. Gaziantep İkinci Amerikan Kız Okulu yuvarlak kemerli pencerelerin uygulandığı diğer okul örneklerindendir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11. Gaziantep İkinci Amerikan Kız Okulu (Özkan, 2021: 96).

Bulgar Katolik Mektebi (1. Murat Anadolu Lisesi) ve Maria Lorda (Edirne Sosyal Bilimler Lisesi) basık kemerli ve dikdörtgen formunda pencereler bir arada uygulanmıştır. Edirne Alliance Erkek Okulu'nda (İnönü İlkokulu) basık kemerli, dikdörtgen formunda ve üçgen alınlıklı pencerelere yer verilmiştir. Maria Lorda (Edirne Sosyal Bilimler Lisesi) ve Yorgiatum'da (Ertuğrul İlkokulu) basık kemerli pencereler silmeler ile birbirine bağlanmıştır. Çalışma içerisinde yer alan okulların cephelerinde sivri kemerli pencerelere rastlanmamıştır.

Maria Lorda (Edirne Sosyal Bilimler Lisesi), Yorgiatum (Ertuğrul İlkokulu) ve Surp Takavor Kilisesi Mektebi (İnönü Ortaokulu) haricindeki tüm okullarda kat arası silmeler uygulanmıştır. Gaziantep İkinci Amerikan Kız Okulu ve Kurtuluş Rum Okulu'nda da bu uygulamaya rastlamak mümkündür (Şekil 4.10, Şekil 4.11). Edirne Alliance Erkek Okulu (İnönü İlkokulu) ve Alman Mektebi'nin (Mustafa Necati İlkokulu) cephelerinde bina köşelerinde kesme taş motifler görülmektedir. İskenderun Katolik Fransız Okulu yatakhane binası cephesi ve Gaziantep İkinci Amerikan Kız Okulu cephesi bu uygulamaya örnek olarak gösterilebilir (Şekil 4.11, Şekil 4.12).

Şekil 4.12. İskenderun Katolik Fransız Okulu (Özkan, 2021: 167).

Çalışma kapsamındaki yapıların cepheleri incelendiğinde Maria Lorda binasının (Edirne Sosyal Bilimler Lisesi) giriş kapısı üzerinde yer alan fransız balkonların, giriş cephesinin vurgulanmasına katkı sağladığı görülmektedir. İstanbul Karagözyan Ermeni Okulu ve İstanbul Aynalıçeşme Rum Okulu'nun giriş kapısı aksında, çıkma uygulamasına rastlamak mümkündür (Şekil 4.13, Şekil 4.14).

Şekil 4.13. Aynalıçeşme Rum Okulu Girişi (Erkan, 2009: 149).

Şekil 4.14. Karagözyan Ermeni Okulu Girişi (Erkan, 2009: 195).

İncelenen okullardan ikisine ait çeşme bulunmaktadır. Bu okullar, her ikisi de Tekirdağ'da bulunan ve her ikisi de Ermeni okulu olan, Surp Takavor Kilisesi Mektebi ve Haç Kilisesi Mektebi'dir. Surp Takavor Kilisesi Mektebi'nin doğu cephesinde ikinci bodrum kat duvarına bitişik olarak konumlanan çeşmenin dikdörtgen formlu ayna taşı iki yana açılmış perde motifi ile süslenmiştir (Şekil 3.117). Perde motifi daha çok iç mekan süslemelerinde uygulanan bir motif olmasının yanında, çeşmelerde ve mezar taşlarında da bu süsleme öğesine rastlamak mümkündür. Haç Kilisesi Mektebi'nin merdiven altında bulunan çeşmede ise ay yıldız motifi ve iki yandaki köşeliklerde hayvan figürü görülmektedir. İzmir Çakaloğlu Hanı Çeşmesi ve Sinop Şüheda/ Şehitler Çeşmesi'ni perde motifinin uygulandığı çeşmelere örnek olarak göstermek mümkündür (Şekil 4.15, Şekil 4.16). Sinop Şüheda/ Şehitler Çeşmesi'nde perde motifinin yanı sıra, Haç Kilisesi Mektebi'nin çeşmesinde bulunan ay yıldız motifi de görülmektedir.

Şekil 4.15. İzmir Çakaloğlu Hanı Çeşmesi- 1805/ 1806 (Yaprak, 2009: 154).

Şekil 4.16. Sinop Şüheda/ Şehitler Çeşmesi- 1857 (Metin, 2021: 959).

Çalışma kapsamında incelenen okulların hepsi günümüzde özgün işleviyle kullanılmaya devam etmektedir. Çalışma kapsamındaki beş okul, zaman içerisinde farklı işlevlerle de kullanılmıştır. Değerlendirmeler sonucunda, yapılara uygulanan müdahalelerin çoğunun geriye dönüşü mümkün kılan müdahaleler olduğu görülmektedir. Yapıların büyük çoğunluğunda güçlendirme ihtiyacı doğmuş ve bu doğrultuda sağlamlaştırma çalışmaları yapılmıştır. Yapıların her birinin günümüzde orijinal işlevleriyle kullanılıyor olması, tarihi değerlerinin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Çalışma sonucunda, 19. ve 20. yüzyıllarda Edirne Vilayeti'nde bulunan ve günümüzde özgün işlevi ile kullanılmaya devam eden okullar, aynı dönemin İstanbul ve Anadolu örnekleriyle karşılaştırıldığında, plan tipleri ve cephe uygulamaları konusunda benzerlikler olduğu görülmektedir. Gerek yabancı devlet okulları, gerekse gayrimüslim cemaat okulları olsun, bulundukları coğrafya farketmeksizin yapıların tümü, 19. yüzyıl Neo-Klasik üslubun etkilerini barındırmaktadırlar. Bu durum aynı şekilde bu dönemde Osmanlı Devleti tarafından bölgede inşa edilen eğitim yapılarında da karşımıza çıkmaktadır. Bu döneme ait eğitim yapıları, Batı kültürü ile olan etkileşimin ve değişen dünya görüşünün kentsel dokuya yansımalarının en etkili örneklerindedir.

ARŞİV KAYNAKLARI

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) (E.T. 09.01.2021).

İrade, Adliye ve Mezahib (İ.AZN), 15/40; 40/25; 50/17; 15/7; 15/61; 24/39; 48/5; 36/1; 76/20; 82/4; 90/16; 38/43; 50/43; 50/55; 50/36; 36/29; 42/22; 8/21; 46/25; 07/10; 68/36; 32/15; 28/23; 24/01; 26/20; 34/12.

İrade, Dahiliye (İ.DH), 01215; 1093/85686; 1215/95123.

İrade, Maarif (İ.MF), 18/11; 17/49; 16/42; 22/19; 18/45; 16/4.

Yıldız, Sadret Resmi Maruzat (Y.A.RES), 97/27.

"Ertuğrul İlkokulu", ***Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi*** (2020).

"Namık Kemal İlkokulu", ***Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi*** (2020).

KAYNAKLAR

Ağanoğlu, H.Y., "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi Göç", ***Kum Saati Yayınları***, 190 (2001).

Aksu, A., "Skolastik Eğitimden Helenizme Geçişte Bir Azınlık Okulu: İzmir Evangelike Rum Mektebi", ***Kutadgubilig Felsefe- Bilim Araştırmaları***, 30: 978 (2016).

Akan, G., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan Protestan Okulları", ***Türk Tarih Kurumu Yayınları***, Ankara, 7-8, 143 (2015).

Atabay, M., "Balkan Savaşları Sırasında Çanakkale Bölgesinde Faaliyet Gösteren Hilal-i Ahmer Hastaneleri", ***Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı***, 10-11: 71-86 (2011).

Atabay, M., "Gelibolu Vilayeti'nde Mübadele ve Mübadele Sırasında Yaşananlar", ***Tarih ve Günce***, I (2): 101 (2018).

Ateş, H., "Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci: XVI. - XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi", Doktora Tezi, ***İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, İstanbul, 159 (2019).

Aydın, H.V., "Rumeli Demiryolları Ege Denizi Bağlantı Hattında Yeni Bir Liman Kenti: Dedeağaç (1872- 1912)", ***Humanitas***, 9 (17): 83- 95 (2021).

Balta, E., "Edirne Rum Cemaati (XIX. Yüzyil Ortası- 1922)", Edirne: Serhattaki Payitaht, ***Yapı Kredi Yayınları***, İstanbul, 232, 236- 237 (1998).

Bardavit, B., "Judeo- Espanyol Atasözlerinde 1850- 1950 Arası Çorlu Musevilerinin Günlük Yaşamı", Doktora Tezi, ***İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, İstanbul, 46 (2007).

Birol, N., "XIX. Yüzyıl Sonlarında Sivas Vilayeti'nde Azınlık ve Yabancı Eğitim-Öğretim Kurumları ve Faaliyetleri", ***Turkish Studies***, 3 (4): 245 (2008).

Bozkurt, İ., Bozkurt, B., Geylani, N., "Düziçi Köy Enstitülü Yıllar", ***Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları***, İzmir, (2015).

Büktel, Y., "Edirne Polonya Rahibe Okulu", ***Acta Turcica***, Özel Sayı: 93, 94 (2019).

Büyükkarci, S., "Istanbul Ermeni Okulları", ***Yelken Basım- Yayım- Dağıtım***, Konya, 20 (2003).

Büyükkarci, S., "Türkiye'de Rum Okulları", ***Yelken Basım- Yayım- Dağıtım***, Konya, 362 (2003).

Büyüktolu, R. & Karakuş, S., "XIX. Yüzyılda Osmanlı Balkan Vilayetlerinin Genel Durumu", ***ÇAKÜ Sosyal Bilimler Dergisi,*** 2 (1): 202, 203 (2021).

Çifçi, H., "Edirne'de Azınlık Eğitim Yapıları (1839- 1920) ve Mimari Özellikleri", Yüksek Lisans Tezi, ***Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, Edirne, 63, 66- 69, 84- 87, 92- 93, 117 (2003).

Çinko, M. A. & Eres, Z., "Arşv Belgeleriyle 19-20. Yüzyıl Edirne Vilayeti'nin Eğitim Tarihi ve Yapıları Üzerine Değerlendirmeler", ***Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi,*** 11 (1): 73, 124 (2022).

Demir, Ş., "XIX. Yüzyıl Osmanlı Eğitim Sisteminde Yaşanan Değişimler", ***Tarihin Peşinde***, 13: 440 (2015).

Demirel, F., "Bati Trakya'da Osmanlı Modern Eğitim Kurumları", ***History Studies***, 6 (2): 54, 56 (2014).

Demirli, M., "Kırklareli Rum Okulu Restorasyon Projesi", Yüksek Lisans Tezi, ***İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, İstanbul, 14, 84 (2010).

Deri, M., "Türkiye'de Azınlıklar ve Azınlık Okulları (Rum, Yahudi ve Ermeni Cemaatları)", ***IQ Kültür Sanat Yayıncılık***, İstanbul, 64- 66, 78- 89, 104, 122, 155, 163 (2009).

Doğan, C., "Tekirdağ Kent Merkezindeki Son Dönem Osmanlı Kamu Yapıları (XIX.-XX. Yy.)", Yüksek Lisans Tezi, ***Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, 33- 52, 115- 153 (2016).

Doğanay, P., "Edirne Vilayet Salnamelerine Göre XIX. Yüzyılın Sonunda Çorlu Kazası'nda Sosyal ve Ekonomik Hayat", ***Şarkiyat***, 13 (1): 12 (2021).

Doğruöz, V.T., Dökmeci, V. & Çifçi, A., "1880 Tarihli Kırkkilise Sancağının Tarihi ve Coğrafi Açıdan Tasviri (Perigrafi Istariogeografiki Eparhias Tan Saranta) Adlı Eser Tercümesinin Kırklareli Tarihi Açısından Yorumlanması, ***ABAD***, 3(6): 94, 96- 99).

Eki, Ü., Kanal, H., "Tekfurdağı Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902)", ***Humanitas***, 4: 115: 117 (2014).

Erdoğu Emekligil, R., "Geçmişin İzinde Karaağaç", ***Edirne Valiliği Kültür Yayınları***, İstanbul, 17, 59- 64 (2013).

Erkan, P., "Tanzimattan Cumhuriyete Galata- Şişli Güzergahındaki Gayrimüslim Cemaat Okulları", Doktora Tezi, ***İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü***, İstanbul, 64,6,71, 74, 121, 202, (2009).

Ertuğrul, Ö., "Dedeağaç, (Alexandropolis) ve Etnoloji Müzesi", ***Meriç Uluslararası Sosyal Stratejik Araştırmalar Dergisi,*** 3 (1): 73, 74,77,91,97 (2019).

Esenkal, E., "Yabancı Ülkeler Tarafından Osmanlı Coğrafyasında Açılan Okullar", Yüksek Lisans Tezi, ***Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, Edirne, 95, (2007).

Evci, T., "Tanzimat Döneminde Edirne", Doktora Tezi, ***Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, Ankara, 80, 416, 421- 422 (2019).

Георгиев, Л., "ЗА ПРОСВЕТНОТО ДЕЛО НА БЪЛГАРИТЕ В ОДРИН И МЯСТОТО НА ОТЦИТЕ ВЪЗКРЕСЕНЦИ В НЕГО", ***Научни форуми***, 21 (6): 471 (2013).

Gökçe, T., "Gümülcine Kasabası Nüfusu Üzerine Bazı Tespitler (XV. XIX. Yüzyıllar)", ***Tarih İnceleme Dergisi***, 20 (2): 107- 110 (2005).

Gökşen, T.Y., "Erken Cumhuriyet Döneminde Edirne'de Kentsel Gelişim", Yüksek Lisans Tezi, ***Trakya Üniversitesi Fen Bilmleri Enstitüsü***, Edirne, 24- 44 (2017).

Göktepe, K., "Türkiye Trakyası'nda Nüfus ve İskan Politikaları", ***Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***, 16 (2): 99- 123 (2014).

Güçtekin, N., "Kırklareli (Kırkkilise) Rum Mektebi'nden Vali Faik Üstün İlkokulu'na Bir Eğitim Binasının Hikayesi (1905-2005)", ***Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***, 17 (1): 171- 192 (2015).

Gümüşsoy, E., "Gümülcinenin İdari Yapısı ve Nüfusu (1831- 1900)", ***Tarih Okulu Dergisi (TOD)***, 8 (21): 217, 221- 230 (2015).

Güneş, C. C., "Edirne'deki Tarihi Eğitim Yapılarının Pencere Sistemleri, Sorunları ve Çözüm Önerileri", Yüksek Lisans Tezi, ***Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, Edirne, 116- 129 (2010).

Halil, H., "Sultan II. Abdulhamid Döneminde (1876- 1908) Dedeağaç", ***Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi***, 1 (2): 104 (2018).

Haydaroğlu, P., "Osmanli İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar", ***Kültür Bakanlığı Yayınları***, Ankara, 114, 123-127, 148, 158- 167 (1990).

Haymana, G., "Edirne'deki Bulgar Mektepleri", Yüksek Lisans Tezi, ***Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, Edirne, 73-74, 90- 99, 102, 106 (2018).

Işıksal, C., "Osmanlı İmparatorluğu İdaresinde İstanbul Rum Patriklerinin Tam Listesi ve Siyasi Faaliyetlerinden Örnekler", ***Belgelerle Türk Tarihi Dergisi***, (18), 39 (1969).

Kabakçı Burnaz, B., "XIX. Yüzyıl Ortalarında Kırklareli (Kırkkilise)'de Sosyal ve Ekonomik Hayat", Yüksek Lisans Tezi, ***İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, İstanbul, 51- 60 (2013).

Kanal, H., "20. Yüzyıl Başlarında Tekfurdağı Sancağı (1900-1912)", Doktora Tezi, ***Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, Sakarya, 221- 227 (2015).

Kanal, H., "II. Abdulhamid Döneminde Kırkkilise (Kırklareli) Sancağında Eğitim ve Öğretim", ***OTAM***, 41: 127- 129 (2017).

Kara, A. & Çavdaroğlu, M., "20. Yüzyılda Osmanlı Toprakları Üzerinde Kurulan Nişantaşı İngiliz Erkek Mektebi Üzerine Bir Değerlendirme", ***Asia Minor Studies***, 9 (2): 815 (2021).

Karal, E.Z., "Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri (1861- 1876)", ***Türk Tarih Kurumu Basımevi***, Ankara, 153, 155- 158, 331 (2003).

Karpat, K.H., "Osmanlı Nüfusu 1830-1914", ***Timaş Yayınları***, İstanbul, 260-401, (2010).

Kasapyan, A., "Kaç Kişisiniz Boğos Efendi?", Koptaş, R., ***Aras Yayıncılık***, İstanbul (2015).

Kaya, L.G. & Özkurt, M., "19. - 20. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Eğitim Yapıları: Kastamonu Merkez Mekteb-i İdadi, Mekteb-i Sanayi Rum Mektebi", ***Asos Journal***, 6 (73), 39, 40 (2018).

Kayıcı, H., "Salnamelere Göre İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı", ***Edirne Valiliği Kültür Yayınları***, İstanbul, 57, 166-170, 231 (2013).

Kazancıgil, R., Gökçe, N. & Bilar, E., "Edirnenin Eğitim Tarihi (İlk- Ortaöğretim) 1361- 2005", ***Edirne Valiliği Yayınları***, Edirne, 131- 141, 154- 167, 189- 266 (2006).

Kenanoğlu, M., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Eğitimi Üzerine", ***TALID***, 6(12): 183, 185 (2008).

Kurt, S., "Cumhuriyet'in 75. Yılında Tekirdağ'da Eğitim", ***Tekirdağ Valiliği***, 56, 163 (1996).

Kurt, S., "Bir Tekirdağ Sevdalısı Mehmet Saim Serez", ***Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları***, 185 (2017).

Kutlu, Z.G., "19. Yüzyıl İstanbul'unda Bir Eğitim Yapısı: Saint Joseph Fransız Okulu", ***TİMAD***, 11(21): 172 (2016).

Kutlu, Z.G., "19. Yüzyıldan Günümüze İstanbul'da Fransız Okul Yapıları"", Doktora Tezi, ***İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, İstanbul (2018).

Macar, E., "Edirne'nin Katolik Bulgarların Tarihindeki Yeri", ***Edirne'nin Fethi'nin 650. Yılı Sempozyumu***, Edirne, 188 (2011).

Metin Y., N., "Arşiv Belgelerine Göre Sinop'taki Şüheda/ Şehitler Çeşmesi", ***Sanat Tarihi Dergisi***, 30(2): 959- 965 (2021).

Mutlu, Ş., "Osmanli İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar", Doktora Tezi, ***İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, İstanbul, 239 (1999).

Oglou, M.C., "Kamotini (Gümülcine)'de Osmanlı Devri Eğitim Binaları", Yüksek Lisans Tezi, ***Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, Edirne, 37, 41- 45,50, 67, 81, 86, 93- 99 (2006).

Onur, O., "XVI.'dan XX. Yüzyıla Belgelerle Edirne", ***Edirne Valiliği Yayınları***, Edirne, 93, 100, 103, 107 (2006).

Özel, H., "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmir'de EğitimYapıları", Doktora Tezi, ***Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, 266 (2018).

Özey, R., "19. Asırda Edirne Vilayeti Coğrafyası", ***Marmara Coğrafya Dergisi***, 6: 22 (2002).

Özkan, S., "Osmanlı'da Misyonerliğin Mimariye Yansımaları: Tanzimat Sonrası Merkezi Türkiye Misyonu Kapsamında Misyoner Ve Gayrimüslim Okulları", Doktora Tezi, ***Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,*** Sakarya, (2021).

Pamuk, Ş., "Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820- 1913)", ***Tarih Vakfı Yurt Yayınları***, İstanbul, 102- 103 (2005).

Rodrigue, A., "Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması", Yıldız, İ., ***Ayraç Yayınevi***, Ankara, 73-77, 91- 97, 145, 150, 160, 292 (1997).

Sanrıcalı, A., "1928- 1945 yılları Arasında Tekirdağ", Mezuniyet Tezi, ***İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi***, 5,11- 13 (2019).

Saraç, H., "Osmanli Devleti'nde Gayrimüslim Kızların Eğitimi ve Aksaray Rum İnas Mektebi", ***TAD***, 39: 307, 308- 310 (2020).

Serez, M., "Tekirdağ Tarihi Ve Coğrafyası Araştırmaları", ***Dönmez Ofset***, Ankara, 170- 187 (2007).

Serez, M., "Osmanlı İdaresinde Gayrimüslim Cemaat Okulları", Kurt, S., ***Dönüşüm***, 33 (2016).

Sezer, C.,"Çanakkale Cephesinde Gelibolu- Şarköy- Tekirdağ (Tekfurdağı) Hilal-i Ahmer Hastanesi'nin Faaliyetleri", ***Tarihin Peşinde***, 13: 54- 56 (2015).

Somel, S.A., "Gayrimüslim Okulları Neden "Azınlık Okulu" Oldu", ***Tarih Vakfı Yurt Yayınları***, İstanbul, 21, 39-54, 73- 77, 89- 90 (2011).

Taşdemirci, E., "Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar", ***Sosyal Bilimler Dergisi***, 10: 15, 24, 26 (2001).

T.C. Edirne Valiliği, "Cumhuriyet'in 50. Yılında Edirne- 1973 İl Yıllığı", Edirne, 89 (1973).

T.C. Tekirdağ Valiliği, "Cumhuriyetin 50. Yılında Tekirdağ- 1973 İl Yıllığı", Tekirdağ, 26, 88 (1973).

T.C. Tekirdağ Valiliği, "Marmara' nın İncisi Tekirdağ", Teikrdağ, 44, 45, 75 (2003).

T.C. Tekirdağ Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü, "Tekirdağ Kültür Envanteri", Tekirdağ (2014).

Tekeli, H., "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi-II", ***İlerişim Yayınları***, İstanbul, 469, 470 (1985).

Topçu, F., "Türk Eğitim Sisteminin Tarihsel Gelişimi İle Yabancı Okulların Bu Sistem Üzerindeki Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, ***Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, İstanbul, 128, 131- 138, 148- 169, 171 (2007).

Tuğrul, M. & Kazancigil, R., "Edirne'de Osmanlı Dönemi'nden 2000 Yılına Kalan Mimari Eserler Albümü", ***Edirne Valiliği Yayınları***, İstanbul, 188, 189, 192 (2000).

Türk, F., "Edirne Bulgar Cemaati ve Polonya Azınlık Okulu: Polak Mektep", ***Belleten***, 73 (268): 714- 715 (2009).

Vahapoğlu, M.H., "Osmanli'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar", ***Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları***, İstanbul, 79, 82, 87 (1997).

Yağcı,O.Z., "19. yy. - 20. yy. Konya ve Çevresinde Gayrimüslim Mektepleri ve Yabancı Devlet Okullarının Mimari Analizi", Yüksek Lisans Tezi, ***Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü***, Karabük, 8, 121, 124, 130, 144 (2020).

Yaprak, N., "Tarihi Kent Merkezindeki Yapıların Koruma Problemleri İzmir Kemeraltı Örneği", Yüksek Lisans Tezi, ***Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, İzmir, 154 (2009).

Yaşar, O., "Edirne İlinin Nüfus Hareketleri Bakımından İncelenmesi ve Son Dönemde Göçlere Katılanların Sosyo- Ekonomik Nitelikleri", ***Doğu Coğrafya Dergisi***, 14 (21): 195- 220 (2011).

Yenitepe, M.E., "Türk Eğitim Sistemi İçerisinde Yer Alan Yabancı Okulların Tarihsel Gelişim Süreci İle, Amaç, Yapı ve Yönetim Süreçlerinin İncelenmesi (İstanbul'daki Amerikan Okulları Örneği)", Yüksek Lisans Tezi***, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, İstanbul, 12, 14, 15 (1999).

Yorulmaz, Ş., "Osmanlı- Fransız İlişkileri Çerçevesinde Osmanlı Topraklarında Açılan Fransız Kültür Kurumları ve Bunların Mmeşruiyet Kazanması (19. yüzyıl- 20. yüzyıl başları), ***OTAM***, 11: 708, 741, 747 (2000).

Yücel, M.S., "Türkiye'de Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları (1925- 1926)", Doktora Tezi, ***Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, Bilecik, 35, 70-87, 105- 144, 316- 317 (2016).

İNTERNET KAYNAKLARI

URL 1: ***https://www.google.com/maps*** (E.T. 29.10 2022).

URL 2: ***https://iyc.org.tr/yurtlar/ismet-kaan-yuksekogretim-erkek-ogrenci-yurdu-*** (E.T. 29.10 2022).

URL 3: ***https: // nilsen.com.trportfoliosvali-faik-ustun-kirklareli*** (E.T. 30.10 2022).

URL 4: ***httpswww.thracekonak.compagesgallery*** (E.T. 30.10 2022).

URL 5: ***https://39tevfikfikretortaokulu.meb.k12.tr*** (E.T. 30.10 2022).

URL 6: ***http://www.levantineheritage.com/andrianople.htm*** (E.T. 14.01.2023).

URL 7: ***https://webgis.edirne.bel.tr/keos/*** (E.T. 28.05 2022).

URL 8: ***https://edirnesbl.meb.k12.tr/icerikler/okul-tarihcesi_8308354.html*** (E.T. 30.10 2020).

URL 9: ***https://keos.suleymanpasa.bel.tr:8080/keos/*** (E.T. 28.05 2022).

URL10:***https://www.houshamadyan .org/tur/haritalar/edirnvilayeti/tekirdağsancagi egitimi-ve-spor/okullar.html*** (E.T. 31.10 2020).

URL 11: ***http://ykba.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/59/01/966589/meb_iys_dosyalar/59/01/966589/fotograf_galerisi_2347655.html*** (E.T. 31.10 2020).

ÖZGEÇMİŞ

Esra ŞAR 1995 yılında Trakya Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde öğrenime başlayıp 1999 yılında mezun oldu. 2005 yılında İstanbul'da kendi mimarlık ofisini açarak, serbest mimarlık hizmeti vermeye başladı. 2020 yılından itibaren mesleğini Tekirdağ'da icra etmektedir.